ر

رازى بولمىغان ئاش قورساق ئاغرىتار

بۇ، ئىختىيارىي ھالدا چىن دىلدىن قىلىنمىغان غەمخورلۇق ياردەم كېيىنكى كۈنلەردە مىننەتكە ئايلىنىپ، كۆڭۈل ئاغرىقى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

راست بىلەن يالغان بىر يەردە جەم بولالماس

بۇ، توغرا - ئادىللىق بىلەن ھىيلە - مىكىر، چىنلىق بىلەن ساختىلىق ئۆزئارا قارىمۇ قارشى بولۇپ، ھەرگىز بىر - بىرى بىلەن چىقىشالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

راست گەپ بوسۇغىدىن چىققۇچە،
يالغان گەپ يەتتە تاغدىن ھالقىپتۇ

بۇ، چىن دىلدىن ئېيتىلغان توغرا، ھەق سۆز سىرتقا تارقالماي، بېسىلىپ قالىدىغانلىقىنى، پىتنە - ئىغۋا، تۆھمەت خاراكتېرىدىكى ئويدۇرما سۆز ئېغىزدىن ئېغىزغا تارقىلىپ، ئالەمنى بىر ئالىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

راست گەپكە سوئال يوق

بۇ، ھەرقانداقلىكى ئىشتا ھەق - توغرا سۆزلىگەن ئادەم ئىشەنچكە ئېرىشىپ، سوراقتا ئۇچرىمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

راستلىق — ھەقلىق

بۇ، يالغانچىلىق، ئالدامچىلىق، ساختىپەزلىكتىن خالىي ھالدا توغرا، سەمىمىي بولۇش پاكلىق، ئادىللىق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

راستلىقى ئاز كىشىنىڭ دوستلۇقى ئاز

بۇ، ھەرقانداق ئىشتا يالغانچىلىق، ئالدامچىلىق، ساختىپەزلىك قىلىغان سەمىمىيەتسىز كىشىنىڭ ئاغىنىدارچىلىقى ئۇزاققا بارمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

راستنى كۆرسە يالغان قاچىدۇ،
يولۋاسنى كۆرسە تايغان

بۇ، چىنلىق، ھەققانىيەت، ئادىللىق بار جايدا ساختىلىق، ئالدامچىلىق، تۆھمەت پۇت تىرەپ تۇرالمايدۇ؛ ۋىجدانلىق، جاسارەتلىك، مەرد ئادەم ئالدىدا قورقۇنچاق، نامەرد، بېخىللار باش كۆتۈرەلمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

راست ئېيتىنىڭ قۇتۇلدۇڭ،
يالغان ئېيتىنىڭ تۇتۇلدۇڭ

«راست ئېيتقان قۇتۇلار، يالغان ئېيتقان تۇتۇلار» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

راست ئېيتقان قۇتۇلار،
يالغان ئېيتقان تۇتۇلار

بۇ، ھەر ۋاقىت توغرا، ئادىل، ھەق
سۆزلەيدىغان، راستچىل ئادەم خەۋپ -
خەتەر، كۆڭۈلسىزلىككە ئۇچرىمايدۇ؛ ئال-
دامچىلىق، ساختىپەزلىك قىلغان ئادەم
ھەرگىز ئامان قالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىل-
دۈرىدۇ.

رەخت پۇل ئەمەس، ھۈنەر پۇل

بۇ، ھەرقانداق ئىشتا سۈپەت - ئۈنۈم-
نى، مالنى ئېتىبارغا ئالماي، ساختىلىق،
ھىيلە - نەيرەڭ ئىشلىتىپ، رەڭۋازلىققا
بېرىلىدىغان شەكىلۋازلىقنى بىلدۈرىدۇ.

رەختىنىڭ ياخشىسى تاۋا،
تونىنىڭ ياخشىسى جۇۋا

بۇ، ئېسىل رەخت كۆركەم - نەپىسلى-
كى بىلەن كىشىلەرنىڭ ھۆسنىگە ھۆسن قو-
شىدىغانلىقىنى؛ مەزمۇت سىرتقى كىيىم
بولسا بەدەننى سوغۇقتىن ساقلاپ، ئىسسىق
تۇتۇش ئارقىلىق ئادەمگە راھەت - ھۇزۇر
بېغىشلايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

رەختى بارنىڭ بەختى يوق،
بەختى بارنىڭ رەختى (يوق)

بۇ، تىرىكچىلىكتە ئادەملەرنىڭ شەرت
- شارائىتى، ئامەت - تەلىيى تەپتەكشى،
تولۇق بولمايدىغانلىقىنى، بىر جەھەتتىن تو-
لۇق بولسا، يەنە بىر جەھەتتىن يېتەرسىز
بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

رەختىڭگە ئىشەنمە،
بەختىڭگە ئىشەن

بۇ، ھەركىم قولىدىكى مال - دۇنيا،
بايلىقىغا تەمەننا قويۇپ كۆرەڭلەپ كەتمەس-
لىكنى، ئېرىشكەن ئامەت - تەلىيىنى قە-
دىرلەپ، تىرىشچانلىقنى بەختىنىڭ ئۇلى قى-
لىش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

رەڭمۇ رەڭ بولاي دەيمەن،
ھېچنېمە رەڭ بولالمايمەن

بۇ، تۇغما ھۆسن - چىرايىغا قانائەت
قىلماي، دائىم ئۆزىنى پەردازلاپ، خىلمۇ
خىل ئۆزگىرىپ تۇرىدىغان ياسانچۇقلۇق ئا-
دىتىنى يۇقتۇرۇۋالغانلار ئاقىۋەتتە كىشىلەر-
نىڭ ياخشى كۆرۈشىگە ئېرىشەلمەي، نەزەر-
دىن چۈشۈپ قالىدىغانلىقىنى بىلدۈر-
دۇ.

رەمچى سالىدۇ رەمنى،
كۆڭۈلگە سالىدۇ غەمنى

بۇ، ساختىپەز - ئالدامچىلارنىڭ بىرەر
كىشىنى «كۆزىتىپ» ھازىرى ۋە كەلگۈسى
ھەققىدە ئويدۇرۇپ چىقارغان ئاساسسىز ھۆ-
كىمى، بەرگەن خىيالىي تەبىرى تىنچ - خا-
تىرجەم كۆڭۈلنى ئەنسىزلىككە سېلىپ،
تەشۋىشلەندۈرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

رەمچىگە ئىشەنمە، رەمسىزمۇ يۈرمە

«پالغا ئىشەنمە، پالسىز يۈرمە»نىڭ
ئىزاھىغا قاراڭ.

رەمچىنىڭ رەمدىن
ئۆزۈڭنىڭ خىيالى ياخشى

بۇ، ھەركىم ئۆز تەقدىرى، كېلەچىكى

توغرۇلۇق ئالدامچىلار ئاغزىدىن چىققان ئا-
ساسسىز گەپلەرگە ئىشىنىپ كەتمەي، ئەمە-
لىيەتكە ئۇيغۇن ئوي - پىكرى بويىچە ئىش
كۆرۈش ئەۋزەل ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

رەھمى يوق ئادەمدىن
رەھمى بار ئىت ياخشى

بۇ، قىيىنچىلىققا ئۇچرىغانلارغا كۆيۈن-
مەيدىغان، باغرى قاتتىق ئادەمدىن كۆرە،
باققاننى بىلىدىغان، ۋاپادار ھايۋان ئەلا، دې-
گەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

رەھىمسىزنىڭ قولى قان

بۇ، ئېغىر كۈنلەرگە قالغان بىچارىلەر-
گە ئىچى ئاغرىمايدىغان، تاش يۈرەك ئادەم-
نىڭ قولى شورلۇق بولۇپ، قاتىللىق قى-
لىپ قان قەرزگە بوغۇلىدىغانلىقىنى بىلدۈ-
رىدۇ.

رودۇپاي كالتەكتىن قورقىدۇ

بۇ، ھەرقانداق ئىشتا ئاسان قۇتۇلغىلى
بولمايدىغان، بىغەرەز، توخۇ پوقى ئادەمگە
تاياق - دومبا لازىم ئىكەنلىكىنى، ئۇنداقلا-
رنى تەن جازاسى بىلەن باشقۇرۇش ئوڭاي
چارە ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

روزىدا گۇناھ يوق،
ھەممە گۇناھ باراتتا

بۇ، ئىلىم - مەرىپەت، ياخشىلىقنى
دوست تۇتۇپ، قانۇن - قائىدىلەرگە رىئايە
قىلغان ئادەم گۇناھتىن خالىي ئىكەنلىكى-
نى، يولدىن چىققانلار ھەممە بۇزۇقچىلىقنى
قىلىپ، گۇناھكار بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرى-
دۇ.

روزىنى مەن تۇتسام
ھېيتنى باشقىلار ئوينىدى.

بۇ، ئىشلىگەنلەر ھالال مېھنەت ئەجرى-
نىڭ ھالاۋىتىنى كۆرمەي ئەكس ھالدا ئىش-
لىمىگەنلەر راھەت كۆرگەنلىكىنى بىلدۈرى-
دۇ:

سۇ كەلتۈرگەن خاردۇر، ئەزىز كوزا
چاققان،
چۈنكى ئۇنىڭ خۇشامەتكە تىلى چاققان.
ھېيتەم تۇتسا روزىنى ساق ئۇزۇن كۈندە،
روزى ئوينار كۈلۈپ ھېيتنى توي -
تۆكۈندە.

ز

زاتى پەسنىڭ تېگى پەس

بۇ، ئەسلىي لېيى پىشمىغان كېسەك
ياخشى چىقمىغاندەك، ئەسكى ئادەمنىڭ تېگى
- تەكتى ناچار، ئەجدادى پەس بولىدۇ، دې-
گەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

زارلىغانغا كەلمەيدۇ،
قارىغانغا بەرمەيدۇ

بۇ، ئىشلىمەي - ئەمگەك قىلماي موھ-
تاجلىقتا قېلىپ بىھۇدە قاقشاپ، بىراۋدىن
شەپقەت كۈتكەنىنىڭ ھېچقانداق پايدىسى
يوق، ئەجىرسىز تەلمۈرگەن بىلەن ھېچكىم
بىر نەرسىنى بىكارغا بەرمەيدۇ، دېگەن مە-
نىنى بىلدۈرىدۇ.

زارىم بار، زورۇم يوق

بۇ، ① بىراۋ دەرد - ئەلەمگە ئۇچرى-
غاندا ھەسرەتلىك نالە - پەرياد قىلسىمۇ،
ئۇنىڭدىن قۇتۇلۇش ئىلاجى يوقلۇقىنى بىل-
دۈرىدۇ؛ ② كۆچمە: يوقسۇزلۇق، موھ-
تاجلىقتىن ئادا - جۇدا بولۇش ئۈمىدى بول-
سىمۇ، بۇنىڭغا كۈچ - مادارى يەتمەيدىغان-
لىقىنى بىلدۈرىدۇ.

زاغرانىڭنى يەپ، ناغرانىڭنى چال

بۇ، ھەركىم ئىشىكەن كۈنىگە، تۇر-
مۇش، ھال - ئوقىتىگە شۈكۈر - قانائەت
قىلىپ، ئارتۇقچە ھەۋەسكە بېرىلمەي، ھا-
ياتنى داۋاملاشتۇرۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈ-
رىدۇ.

زاغرا نان زەردىنى قايىنتار،
بىر كۈن بولمىسا كۆزنى ئويىنتار

بۇ، ھەركىم تۇرمۇشتا ئاددىي - ساددا
ياشاشقا ئادەتلىنىپ، غىزا - تاماقنى ئىلغى-
ماسلىق كېرەكلىكىنى، تىرىكچىلىكتە ئىن-
سان ئاشلىقسىز ياشىيالمايدىغانلىقىنى بىل-
دۈرىدۇ.

زاغرا نان قېتىققا ياخشى،
قېرى كالا پېتىققا (ياخشى)

بۇ، ھەركىم ئاش - تاماقنى ئۆز ئالا-
ھىدىلىكى بويىچە بىر - بىرىگە ماسلاشتۇ-
رۇپ يېيىش لازىملىقىنى؛ بېشىدىن كۆپ
ئىسسىق - سوغۇق ئۆتكەن پىشقەدەملەر تەج-
رىبىلىك بولغاچقا، دۇچ كەلگەن مۈشكۈل
ئەھۋالغا بەرداشلىق بېرەلەيدىغانلىقىنى
بىلدۈرىدۇ.

زالىمنىڭ زۇلمىدىن ساقلا،
پادىشاھنىڭ ھۆكمىدىن (ساقلا)

بۇ، ياۋاشنى بوزەك قىلىدىغان زوراۋان-
لارنىڭ زورلۇقىدىن قوغدىنىش؛ ئەمەلدار-
نىڭ غەزىپىگە ئۇچراپ بىھۇدە ئەزىيەت چې-

كىشتىن ساقلىنىش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

زامانەڭ تۈلكە بولسا،
سەن ئۇنىڭ تايغىنى بول

بۇ، ئادەم ھەر ۋاقىت ۋەزىيەتكە بېقىپ زامانغا لايىق يول تۇتۇش، ئىش - ھەرىكەتتە ئەمەلىيەتنى چىقىش قىلىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ: ھەي، بىز بولساق بىر ئىشچى، ئەت دېسە ئېتىمىز، ئاچ دېسە ئاچىمىز، كونىلاردا «زامانەڭ تۈلكە بولسا، سەن ئۇنىڭ تايغىنى بول» دېگەن گەپ بار، ھازىر ھەممىسى ئەمەل بىلەن گالنىڭ كويىدا كۆيۈپ يۈرىدۇ، كىم بىلىدۇ، ئىمىنمۇ بىرەر ئامەتنىڭ شەپىسىنى سېزىپ قالدىمۇ! دېدى ئۇ.

زامان تۈزەلسە،
يامانمۇ تۈزىلەر

بۇ، دەۋر ئۆزگىرىپ، مۇقىملىق، تىنچ - ئىتتىپاقلىق ۋەزىيىتى شەكىللەنسە، بۇزۇق ئېلېمېنتلار، يامان ئىش - ئىللەتلەر ئۆزلۈكىدىن ئۆزگىرىپ كېتىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

زامان زورنىڭ، تاماشا كورنىڭ

بۇ، ۋەزىيەتنىڭ ياۋاش - ئاجىزلارنى بوزەك قىلىپ، كەيپى - ساپا پەيزىنى سۈرۈپ ياشاشقا ئادەتلەنگەن ئۆكتەملەرگە يول ئېچىپ بەرگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

زامان ساڭا باقمىسا،
سەن زامانغا باق

بۇ، كۆپ ھاللاردا ۋەزىيەت، شارائىت كىشىلەرنىڭ ئىرادە - ئارزۇسىغا باقمايدىغانلىقىنى، شۇڭا ئارامخۇدا كۈن ئۆتكۈزمەكچى بولغان ئادەم ۋەزىيەت، شارائىتقا ماسلىشىش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ:

سوراقتا ئۇيقۇسىز تۇردۇم كېچىلەپ،
دېدىكى: «بەرىبىر قالالمايسەن ساق.
ئېسىڭنى تاپ، زامان ساڭا باقمىسا،
ئىتائەت قىلغىنىكى، سەن زامانغا باق.
ئېگىلگەن باشنى ھېچ كەسمەيدۇ قىلىچ،
بۇ ئۆچمەس ھېكمەتكە ئىشەن، سال
قۇلاق».

زامانغا قاراپ ئىش تۇت،
يوتقانغا قاراپ سۇن پۇت

بۇ، ئادەم ھەر ۋاقىت زامان بىلەن ۋەزىيەتنىڭ يۈزلىنىشىگە، تۇرمۇشتا ئۆز ئەمەلىي ئەھۋالىغا بېقىپ ئىش كۆرۈش لازىم، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

زاھىتلىقتا سەللە نە كېرەك،
مۇھەببەتكە دەللە (نە كېرەك)

بۇ، دۇنيانىڭ راھەت - پاراغەتلىرىدىن ۋاز كېچىپ تەركىدۇنيالىق يولىغا ماڭغان ئادەم ئۇچۇن تون - سەرپاي بىھاجەت ئىكەنلىكىنى؛ ئىشقى - مۇھەببەت ئەسىرىگە ئايلانغانلارغا تېپىشتۇرغۇچى، ئەلچىنىڭ لازىمى يوقلۇقىنى بىلدۈرىدۇ.

زەرنىڭ دوستى تولا،
زەرگەرنىڭ دۈشمىنى (تولا)

بۇ، ① دۇنيا - دەپىنە، ئالتۇننى ھەممە كىشى ياخشى كۆرىدۇ، مۇۋەپپەق بولۇش-

قا تىرىشىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ؛ ② كۆچمە: ئىلىم - مەرىپەتنى ھەممە كىشى ياخشى كۆرىدۇ، بىلىملىك بولۇشنى ئارزۇ قىلىدۇ، لېكىن ئىلىم ئەھلى، ئالىم - ئاقىللار تەقىبلىك ۋە رەقىبلىك بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: ئەقىللىق، ئوقۇمۇشلۇق ئادەملەر خار بولۇپ، جاھىللار ئەزىز بولغىنى دۇنيادا كۆپ كۆرۈلگەن ھادىسە. كونىلار «زەرنىڭ دوستى تولا، زەرگەرنىڭ دۈشمىنى» دېگەندەك، بىلىم ئەھلىنىڭ دۈشمىنى كۆپ ۋە قەبىھ بولىدۇ، دېدى ساۋۇتۇپ ئۇلارغا.

زەھەرلىك يىلاننىڭ قاسىرىقى ئالا

بۇ، ① جانلىقلارنى نابۇت قىلىدىغان زىيانداشلار رەڭگارەڭ كۆرۈنۈشتە بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ؛ ② كۆچمە: نىيەتى بۇزۇق، ئالا كۆڭۈل سۇيىقەستچىلەرنىڭ دۈشمەنلىكى، ھىيلە - مىكرىسى خىلمۇ خىل بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

زورلۇقنىڭ ئاقىۋىتى خورلۇق

بۇ، قائىدە - تۈزۈم، ئادالەتتىن چەتنەپ باشقىلارنى بوزەك قىلىدىغان زۇلۇم - زوراۋانلىقنىڭ نەتىجىسى ئېتىبارغا، نەزەرگە ئېلىنمايدىغان خارلىق بىلەن ئاياغلىشىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

زورلىغاننىڭ زورى بار،
ئىسسىق ناننىڭ ھورى بار

بۇ، ياخشى نىيەت بىلەن باشقىلارنى بىرەر ئىشقا دالالەت قىلغاننىڭ مۇقەررەر پايدىسى، ئۈنۈمى كۆرۈلىدىغانلىقىنى؛ تونۇر-

دىن يېڭى قومۇرغان نان قىزىق، يۇمشاق بولغاچقا، مەززىلىك، يېيىشلىك بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

زېدى پەسنىڭ تېگى پەس

«زاتى پەسنىڭ تېگى پەس» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

زېرەك تېپىپ سۆزلەيدۇ،
قوپال كۆپۈپ (سۆزلەيدۇ)

بۇ، چېچەن - سەزگۈر ئادەم ھەر ۋاقىت كاللىسىنى ئىشلىتىپ، باشقىلارنىڭ كۆڭلىدىكىنى ھوشيارلىق بىلەن پەملەپ كۈتكىنىدەك گەپ قىلىدۇ؛ كاللىسى ئىشلىمەيدىغان، دۆت، ھاماقەت ئادەم كىچىككىنە بىر ئىش قىلسا مەغرۇرلىنىپ ماختىنىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

زېرەك كىشى خۇشامەتنى دوست تۇتماس

بۇ، ئەقىللىق، چېچەن، ھوشيار ئادەم بىراۋغا ياخشى كۆرۈنۈش مۇددىئاسىدا غەيرىي قىلىقلارنى قىلمايدۇ، خۇشامەتگۈيلۇقنى راۋا كۆرمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈردۇ.

زېخىدا زاڭ كۆرمىگەن،
چۈشىدە نان (كۆرمىگەن)

بۇ، تۇرمۇشى غۇربەتچىلىكتە ئۆتكەن، ئۆمرىدە چوڭراق بىر ئىشنى قىلىپ كۆرمىگەن، تىرىكچىلىك يولىنى بىلمەيدىغان كىشىلەرنىڭ يارامسىزلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

زىرائەتنىڭ كۆكىگە ئىشلىمەي،

بۇ، ھەرقايسى كەسىپتىكىلەر ئۆزىگە تەۋە ئىشلاردا ساختىلىق، شەكىلۋازلىق قىلىشتىن ساقلىنىپ، مۇھىمى سۈپەتكە، ئۈنۈمگە ئەھمىيەت بېرىش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

زىرائەت يەرنىڭ ئۆگەي بالىسى،
ياۋا ئوت ئۆز بالىسى

بۇ، دېھقانچىلىقتا پەرۋىشنىڭ ئىنتايىن مۇھىم ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭغا سەل قارالسا تېرىغانغا يارىشا ئۈنۈمگە ئېرىشەلمەي، ھوسۇلدىن زىيان تارتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

زىغىر تېرىغان يەر —
كېزىك بولغان ئەر

بۇ، زىرائەتلەر ئىچىدە زىغىر يەرنىڭ قۇۋۋىتىنى ئەڭ كۆپ شورىغاچقا، ئېتىز خۇددى ئۇزاق ئاغرىپ ھالسىزلانغان بىماردەك ئاجىزلاپ، تويۇندۇرۇپ ئوغۇتلاشقا موھتاج بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

زىغىر تېرىمىغان يەر قالماپتۇ،
بەگ بولمىغان ئەر (قالماپتۇ)

بۇ، ھەممە ساھە - كەسىپلەرنى ئالا قويماي ھەممە ئىشقا ئارىلاشقان، قىلمىغىنى، كۆرمىگىنى قالمىغان قاغدالما كىشىلەرگە قارىتىلغان.

زىيان ئاچچىق، پايدا تاتلىق

بۇ، تىرىكچىلىك جەريانىدا ئۇچرىغان بىھۇدە چىقىم، ئوڭۇشسىزلىق كىشىگە دەرد - ئەلەم، خاپىلىق كەلتۈرىدىغانلىقىنى؛ ئېرىشكەن نەپ - ھايان، مۇۋەپپەقىيەت بولسا شادلىق، ھۇزۇر - ھالاۋەت بېغىشلايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ساغلام تەندە ساپ ئەقىل

بۇ، سالامەتلىكى ياخشى، تەندۇرۇس ئادەمنىڭ زېھنى ئۆتكۈر، پىكىر قىلىش، ئويلاش قابىلىيىتى تولۇق بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: شۇڭا بىرى غالىپمۇ،

ئۈكسىدەك ئەلاچى.

«ساغلام تەندە ساپ ئەقىل»،

دېگەن شۇڭا يۇرت ئىچى.

ساقال باسسا قېرىمىكىن دېمە،
چىۋىن چاقسا ھەرىمىكىن (دېمە)

بۇ، بىراۋنى ساقىلىغا قاراپ قېرىكەن، كۈچىدىن قاپتۇ دېمەسلىك، ساقاللىقلار ئىچىدە قولىدىن نى - نى ئىشلار كېلىدىغىنى بار؛ چىۋىن ھەرىچىلىك چاقالمايدۇ؛ كىچىكلەر ھەرقانچە كۈچىسىمۇ چوڭلارنىڭ كۈچىگە تەڭ كېلەلمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ساقال دېگەن ئۆچكىدىمۇ بار

بۇ، ساقال ئومۇمەن كىشىلەر ئارا ھۆرمەت - ئىھتىرام بىلدۈرۈشنىڭ بەلگىسى ئىكەنلىكىنى، لېكىن ساقاللىق ئادەمنىڭ ھەممىسىگىلا ھۆرمەت - ئىھتىرام بىلدۈرۈشكە بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: تەقسىر، ساقال دېگەن ئۆچكىدىمۇ بار، ھۆرمەت ساقالغا مەنسۇپ دېيىلسە، ئۆچكىگىمۇ سالام قىلىۋەتسىلە، دېدى داموللام.

ساقالدىكى ئاشقا قورساق تويماپتۇ

بۇ، ئازغىنا مەنپەئەتنىمۇ ۋاز كېچەلمەيدىغان، كىچىككىنە پايدا - مەنپەئەت ئۈچۈن كۆزى قىزىرىدىغان چۈپەي ئادەملەرنىڭ

ئاچ كۆزلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

ساقالغا قاراپ بۆرۈت،
پوشكالغا قاراپ دۈرۈت

بۇ، ھەرقانداق ئىش - ھەرىكەت شۇ مەزگىل ۋە شۇ نەرسىنىڭ ئېھتىياجى، ئەمەلىي ئەھۋالىغا قاراپ بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ساقتىن زېرەك گاچا بار،
شاختىن چىغراق ئاچا (بار)

بۇ، تەندۈرۈس بولغان كىشىلا ئەقىللىق ھېسابلانمايدۇ، تىلسىز كىشىمۇ زېرەك، چېچەن كېلىدۇ. شاختىنمۇ مەزمۇت تىرەك بولىدىغان ياغاچ تېپىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ساق كۆز يىغلىسا،
قارىغۇ كۆزدىن ياش چىقار

بۇ، بىرەر قىيىنچىلىق، مۇشكۈلاتقا دۇچ كەلگەن بىچارىگە سەمىمىي ھەمدەم بولىدىغان، ئېسىل پەزىلەتلىك، رەھىمدىل ئادەم تېپىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ساقلىساڭ يۈز كۈنلۈك،
ساقلىمىساڭ بىر كۈنلۈك

بۇ، تۇرمۇشتا پىلانلىق، تېجەشلىك - ئىقتىسادچىللىق ئادىتىنى يېتىلدۈرگەن كىشى ئاز نەرسىنىمۇ ئۇزاق ۋاقىتقا يەتكۈزەلەيدۇ؛ ئەكسىچە بۇزۇپ - چېچىپ، بەتخەجلىك، ئىسراپچىلىق قىلىدىغان پىلانسىز كىشىگە كۆپ نەرسىمۇ بىر دەملىك بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ساقلىقتا خورلۇق يوق

بۇ، ھەر ۋاقىت سالامەتلىكنى ئاسرىغان، روھىي ھالەتتە تېتىك، ئېھتىياتچان بولغان ئادەم ھەرگىز كەمسىتىلىشكە ئۇچرىمايدۇ، خارلانمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ساقلىغىنىڭ ئېقى بار،
بالىلىقنىڭ تېخى بار

بۇ، ياشىنىپ قالغان بولسىمۇ، ئىش - ھەرىكىتى، قىلىقى تېتىقسىز ئادەملەرنىڭ تەنتەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ: مايىمخان تەئەججۈپلەنگەن، قانداقتۇر ھاياجاندىن يۈرىكى پوكۇلدىغان ھالدا، ۋاي بېشىڭنى يەيدىغان، ساقلىغىنىڭ ئېقى بار، بالىلىقنىڭ تېخى بار دېگەندەك، قىلىپ يۈرگەن ئىشلىرىنى قاراڭلار، دەپ ئۆز - ئۆزىگە پىچىرلاپ قويدى.

ساقلىنى ساتقان قېرىدىن،
ئەمگىكىنى ساتقان بالا ياخشى

بۇ، ھەدېسە يۈز - ئابرۇيى، مەرتىۋىسىنى، چوڭلۇقىنى پەش قىلىپ كۆرەڭلەيدىغان، قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان مۆتىۋەردىن كۆرە، بىرەر ئىشقا ئەجىر سىڭدۈرۈپ نەتىجە قازانغان ئىشچان ياخشى، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: كونىلار «ساقلىنى ساتقان قېرىدىن، ئەمگىكىنى ساتقان بالا ياخشى» دېگەندەك، ئۇ دائىم ساقلىنى سېتىپ، ئۆزىنى خار قىلىدۇ.

ساق بېرىمنىڭ ھالى يوق،
ئاغرىق بېرىمنىڭ تايىنى (يوق)

بۇ، تازىلىققا ئەھمىيەت بەرمەيدىغان، سالامەتلىكنى ئاسرىمايدىغان ئېرىنچەك كىشىلەرنىڭ چىدامسىز، بوشاڭلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ساقىي بولساڭ ساق بول

بۇ، ئادەم بىرەر ئىشنى قىلغاندا مەسئۇلىيەتچانلىق بىلەن كۆڭۈل قويۇپ، ئەستايىدىل كۈچ چىقىرىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ساڭا قاراپ مەن،
ئىشىككە قاراپ دەم

بۇ، ھەرقانداق ئىش شۇ ۋاقىت ۋە شۇ ئورۇندىكى ئېھتىياج، ئەمەلىي ئەھۋال ۋە زۆرۈرىيەت تۈپەيلىدىن يۈز بېرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سالاغا كەتكەن قېرىندىشىم

بۇ، بىراۋنىڭ ھىيلە - مىكىر ئىشلىتىپ قىلغان يالغان - ياۋىداق سۆزلىرىگە ئىشىنىپ، ئاسانلا ئالدىنىدىغان ئادەملەرنىڭ كەم ئەقىللىقىنى بىلدۈرىدۇ: مۆرەسسەچىلەر ماڭا «بالانىڭ بېشى ئۆزىڭىز بولغاندىن كېيىن، ئەمدى بۇ بىچارە ئايالنى تەلىگە ئۆزىڭىز ئېلىڭ» دېيىشتى. مېنى تەشۋىشلىك خىياللار باستى، «سالاغا كەتكەن قېرىندىشىم» دېگەندەك، بولۇپ قالارمەنمۇ، دەپ ئويلىدىم.

سالامەت تەندە ساغلام ئەقىل

«ساغلام تەندە ساپ ئەقىل»نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

سالامچى بولساڭ تۆرگە ئۆت

بۇ، ھەر ۋاقىت كەمتەر، ئېھتىياتچان-
لىق ئادىتىنى يېتىلدۈرۈپ، قائىدە - يو-
سۇنغا ئەمەل قىلغان ئادەم ھۆرمەتكە سازاۋەر
بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سامان باشقىلارنىڭ بولسىمۇ،
سامانلىق ئۆزۈڭنىڭ

بۇ، يېمەك - ئىچمەك ئىستېمالىدا
ھەركىم قورسىقىغا تۇشلۇق ئۆزۈقلىنىشقا
ئادەتلىنىپ، ئاچ كۆزلۈك قىلماسلىقنى،
نەپسىنى كونترول قىلالماي كۆپ يېۋېلىپ
سىڭدۈرەلمەي ئازابلىنىشتىن ساقلىنىش
لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

سامان كىشىنىڭ بولغان بىلەن،
سامانلىق ئۆزۈمنىڭ

«سامان باشقىلارنىڭ بولسىمۇ،
سامانلىق ئۆزۈڭنىڭ» دېگەننىڭ ئىزاھىغا
قاراڭ.

سامان ئوتۇن بولماس،
جالاپ خوتۇن (بولماس)

بۇ، ئۆت - چۆپنى ھەرقانچە قالىغان
بىلەنمۇ يېقىلغۇنىڭ ئورنىنى باسالمىغان-
دەك، پاھىشىلىكنى كەسىپ قىلىپ يولدىن
چىققان بۇزۇق ئايال نىكاھلىق بولۇپ، بىر
ئەرنىڭ ئەمرىدە ئۆتتۇشكە كۆنمەيدۇ، دېگەن
مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سانسىزغا سان تەگدى،
ئىشتانسىزغا ھال (تەگدى)

«سانسىزغا سان تەگكەندە، ئىشتان-
سىزغا ئاغ تېگەر» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

سانسىزغا سان تەگكەندە،
ئىشتانسىزغا ئاغ تېگەر

بۇ، تۇتامى يوق، سۇيۇق ئادەم بىرەر
ئەمەل - مەرتىۋە، مەنپەئەتكە ئېرىشسە ئۆ-
زىنى تۇتالماي كۆرەڭلەپ، كەمبەغەل - ئا-
جىزلارنى بوزەك قىلىپ، كۈن بەرمەيدى-
غانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

سانى بار، ساپاسى يوق

بۇ، بىر ئىشنىڭ سان - مىقدارىغا كۆ-
ڭۈل بۆلۈپ، سۈپىتىگە ئەھمىيەت بەرمەس-
لىكنى بىلدۈرىدۇ: ئاشۇ كۈنلەردە ھەر يىلى
بىرسى باشلىق بولۇپ، ھەر بىرى بىر ئۆس-
تەڭ چاپتۇرۇپ، سانى بار، ساپاسى يوق
ئىشلار كۆپ بولغاچ، ئىشلەپچىقىرىش يۈك-
سەلمىدى.

سانىماي سەككىز دېمە

بۇ، ئەمەلىيەتنى كۆرمەي، تەكشۈرۈپ
- تەتقىق قىلماي تۇرۇپ، بىر نەرسىگە تەخ-
مىنىي، قارىسىغا باھا بېرىشنىڭ توغرا ئە-
مەسلىكىنى بىلدۈرىدۇ:

«ئۆزۈڭنى ئەر بىلسەڭ ئۆزگىنى شىر
بىل»،
پاراسەت ئەل ئىچىدە شۇنى ياخشى
بىل.
«سانىماي سەككىز دەپ» پو ئاتساڭ
ئەگەر،
تىلىڭدىن سۇنار چىشىڭ ئۇندىن
ھەزەر قىل.

ساۋابىنىڭ قوغى تۆشۈك

بۇ، بىراۋغا رەھىم - شەپقەت، ياخشى-

لىق قىلىپ، ئاقىۋەتتە ئۇنىڭدىن يامانلىق
كۆرگەنلىكنى ياكى بىرەر تاپا - تەنىگە قال-
غانلىقنى بىلدۈرىدۇ: ئۇ، بۇنداق قاملاشمى-
غان گەپنى زادى قىلماڭ! ھەي - ھەي! ...
ساۋابىنىڭ قوڭى تۆشۈك، دېگەن شۇ -
دە! دەپ تۇختىنىڭ گېپىنى بۆلدى.

سائىتى كەلگەندە سەپەر قىل

بۇ، ھەرقانداق ئىشقا تولۇق تەييارلىق
قىلغاندىن باشقا، قولايلىق شارائىت، پۇر-
سەت - پەيتنى تېپىپ ئاتلىنىش كېرەكلى-
كىنى بىلدۈرىدۇ:

زەن قويۇپ ئۆگەندى كۆز داۋالاشنى،
چىن ئىخلاس بىلەن ئۇ يەنە ئىككى يىل.
كەتكىلى قويماستىن دەيتتى ئۇستازى،
«سائىتى كەلگەندە، ئاندىن سەپەر قىل».

ساياق ئۈچۈن ئىككى دۇنيا بىر قەدەم

بۇ، مۇقىم ماكانى يوق، سەرگەردان
ئادەمنىڭ ئايىغى يېنىك بولىدىغانلىقىنى، ئۇ
يۇرتمۇ يۇرت ئېقىپ يۈرۈپ، جاھان كېزىش-
كە مەجبۇر ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ساياق يۈرگەن تاياق يەر

بۇ، ئەلدىن ئايرىلىپ بېشى قايغان،
پۇتى تايغان يەردە ئېقىپ يۈرىدىغان سەرگەر-
دان ئادەم ئەدىپىنى يەپ دەرد تارتىدۇ،
دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سايەڭگە قاراپ بويۇڭنى ئۆلچەمە

بۇ، ئاز - تولا ماددىي شارائىت، ھال
- ئوقەت، مەرتىۋىگە ئېرىشىپ كۆرەڭلە-
مەسلىك، ئۆزىنى چوڭ تۇتماسلىق كې-
رەك دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سايدا تاش تېپىلماپتۇ، ئاختارمىدا داڭگال

بۇ، توققۇزى تەل، ھەممە نەرسە بار
تۆرۈقلۇق، ۋاقتى كەلگەندە كۆڭلى تارتقان
نەرسىدىن بەھرىمەن بولالمايدىغانلىقنى
بىلدۈرىدۇ: «سايدا تاش تېپىلماپتۇ، ئاخ-
تارمىدا داڭگال» دېگەندەك، گۆھەرخان
چوڭ ئانام ئاشخانىدىن روزاقنىڭ ئاغ-
زىغا تېتىغۇدەك بىر نېمە تاپالمىدى، «بۇ
تېخى كۆپىنى تويدۇرىدىغان كوللېكتىپ
ئاشخانىمىش» دېدى ئۆز - ئۆزىگە غودۇڭ-
شىپ.

سايغا تاش يۇدۇپ بېرىپتۇ، جاڭگالغا ئوتۇن

بۇ، ھەر قانداق ئىشتا ئەمەلىي ئەھۋال-
نى كۆزدە تۇتۇش كېرەكلىكىنى، رېئال
ئېھتىياجغا ماسلاشمايدىغان ئەخمەقانىلىقنى
قىلماسلىقنى بىلدۈرىدۇ.

سەپەرچىنىڭ سەرەڭگىسى ئۇنتۇلار، ھېچ بولمىسا يىپ - يىڭنىسى (ئۇنتۇلار)

بۇ، بىرەر ئىشنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشتا
ئاز - تولا چىقىم، زىيان تارتىش بولۇپ
تۇرىدۇ، سەپەرگە ئاتلانغاندا ئالدىراڭغۇ-
لۇقتىن ساقلانغىلى بولمايدۇ، دېگەن مەن-
نى بىلدۈرىدۇ.

سەپەردە ياخشى ھەمراھ توغقان بىلەن ئوخشاش

بۇ، باشقا كۈن چۈشكەندە ھەمدەم بول-
غان، جانغا ئەسقاتقان ئادەم ياخشىلىق كۆر-

گۆچىنىڭ قەلبىدە ساقلىنىپ، ئەبەدىي ھۆرمەتلىنىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: مەن ھېلىقى مەرەزدىن قاچان قۇتۇلارمەن دەپ ئولتۇراتتىم، سىز كېلىپ خاتىرجەم بولدۇم، يولدا ھەمراھ بولىدىغان بولدۇق، دېيىمەن قورۇنمايلا ئۇنىڭ گېپىگە يارىشا.

— «سەپەردە ياخشى ھەمراھ تۇغقان بىلەن ئوخشاش» دەپتىكەن، ئۆزئارا ياردەملىشىپ بىرگە كېتىمىز، — دېدى ئۇ.

سەپەر قىلغان يول بىلەر،
كۆپنى كۆرگەن مول (بىلەر)

بۇ، يۇرت كەزگەن ئادەم قائىدە - يوسۇننى، ئىشنىڭ ئېپىنى بىلىدۇ؛ ئەمەلىيەتنى كۆرگەن، تەجرىبىلىك ئادەمنىڭ بىلىدىغانلىرى جىق بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سەت كۆرۈنگەن سارايغا تۇۋرۇك بولۇر

بۇ، بۇرۇن يامان كۆرىدىغان، چىقىشالمايدىغان ئادەمنىڭ كېيىنكى كۈنلەردە دىققەت - ئېتىبارغا ئىگە، يارامىلىق بولۇپ قالىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: خەنسا دوقا تېزلا يېتىپ كەلدى، «سەت كۆرۈنگەن سارايغا تۇۋرۇك بولۇر» دېگەندەك، يېشى قىرىقتىن ئاشقان بۇ شەللەڭزە، داقى خوتۇن ھاپىز جۇيجاڭنىڭ ئەتىۋارلىق كۆزمونچىقى ئىدى.

سەتلىكىمنى بىلىندۈرمىگەن
خۇش خۇيلۇقۇم

بۇ، مىجەز - خۇلقى، مۇئامىلىسى ياخشى، ئوچۇق چىراي، چىقىشقاق ئادەمنىڭ سەتلىكى بىلىنمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سەتىنىڭ ھالى يامان،
چىرايلىقنىڭ دەردى (يامان)

«چىرايلىقنىڭ دەردى يامان، سەتنىڭ ھالى» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ: كونىلارنىڭ «سەتىنىڭ ھالى يامان، چىرايلىقنىڭ دەردى» دېگەن گېپىنى ئاڭلىمىغانمىدىلە؟ ئاز - تولا ھالىمىز بولمىسىچۇ، سىلىدەك داڭدار ئاشىق ھۆرلىقالار بىردەمدە ئادەمنى كەشكە پېتەك قىلىۋالىدۇ، خېنىم! دېدى ھەشخان لەيلىخانغا تەنە قىلىپ.

سەدىقە بالانى يەر،
تۇۋا گۇناھنى (يەر)

بۇ، يوقسۇز - نامراتلارغا قىلىنغان خەير - ئېھسان، ياخشىلىق باشقا كېلىدىغان خەۋپ - خەتەر، پالاكەتنىڭ ئالدىنى ئالىدۇ؛ قىلمىشىغا پۇشايمان قىلىپ، خاتالىقىنى تونۇغان، يامانلىقتىن قول ئۈزۈپ، ياخشى يولغا مېڭىشنى كۆڭلىگە پۈككەن ئادەمنىڭ گۇناھى ئەپۇ قىلىنىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سەركە ھوشيار بولسا،
مالغا ئاپەت كەلمەس

بۇ، چارۋا ماللارنىڭ ئامانلىقى، بىخەتەرلىكى پادىنى باشلايدىغان سەركىنىڭ سەزگۈرلۈكىگە باغلىق بولغىنىدەك؛ مەلۇم ئورۇن ياكى يۇرتنى باشقۇرۇشتا رەھبەرنىڭ رولى چوڭ ئىكەنلىكىنى، باشلىق دانا، قابىلىيەتلىك بولسا، پۇقرا جاپا تارتماي، خا-

تىرجەم - باياشات ياشايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

سەركىسى بولمىغان پادا يولدىن ئازار

بۇ، مەلۇم ئورۇن ياكى يۈرتقا نىسبەتەن يولباشچى رەھبەرنىڭ رولى چوڭ ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭسىز پۇقرا ئىگە - چاقىسىز قېلىپ، خەۋپ - خەتەر، ئوڭۇشسىزلىقتىن خالىي بولالمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: ئېلى پالۋان بىلەن سەپەر قۇل ۋە ئامانقۇللار بولسا، خەلپەم ساقايسۇن، سەركىسى بولمىغان پادا يولدىن ئاسان ئازىدۇ، دەپ بۇ پىكىرگە قوشۇلمايتتى.

سەكرىگەننى باس، يىقىلغاننى يۆلە

بۇ، بىرەر ئىش تۇيۇقسىزدىن بىھۇدە ئاچچىقلانغان ئادەمگە تەسەللى بېرىش؛ كېلىشمەسلىك كېلىپ، پالاكەت باسقاننى بولسا خەيرخاھلىق بىلەن يۆلەش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

سەللە بىلەن يوتقانغا كىرىپتۇ

بۇ، ئاچقۇچلۇق پەيتلەردە كاللىسىنى ئىشلەتمەي، ئەخمىقانە ئىش قىلىدىغان پاراسەتسىز، هاماقەت ئادەملەرنىڭ ئەقىلسىزلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

سەللە دېگەن يۇك، ساقال دېگەن تۇك

بۇ، بىر ئادەمنىڭ ياخشى - يامانلىقى سەللە ئوراپ، ساقال قويۇشى بىلەن ئىپادىلەنمەيدۇ، بەلكى پاك دىيانەتلىك، پەزىلەتلىك ئىش - ئىزلىرى، ئەدەپ - ئەخلاقلىقى بىلەن ئىپادىلىنىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سەللە يوغان باش كىچىك،
داستىخان چوڭ نان (كىچىك)

بۇ، قىلغان - ئەتكىنى ئىسمى - جىسمىغا، نام - ئابرۇيىغا ماسلاشمىغان، ئەمەلىيەتتىن چەتنىگەن بېخىل كىشىلەرگە قارىتىلغان مەسخىرە — تەنىنى بىلدۈرىدۇ: سورۇندىكىلەر غۇلغۇلا قىلىشىپ، ئۆز پارىڭىغا چۈشتى، كىمدۇر بىرى تەنە قىلىپ، سەللە يوغان باش كىچىك، داستىخان چوڭ نان كىچىك دېسىلە، يۈسۈپ چوڭ؟ دېدى. لېكىن ئۇ بۇ تەنىنىڭ ئۆزىگە ئالاقىسى يوقتەك خاتىرجەم ئولتۇراتتى.

سەللە يوغان ئىمان يوق،
داستىخان يوغان بىر نان (يوق)

«سەللە يوغان باش كىچىك، داستىخان چوڭ نان كىچىك» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

سەللە يوغان ئىمان يوق،
دەرۋازا يوغان بىر نان (يوق)

«سەللە يوغان باش كىچىك، داستىخان چوڭ نان كىچىك» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

سەللىسى مۇسۇلمان،
ئۆزى كاپىر

بۇ، ھەممىنى بىلىپ تۇرۇپ، ئېتىقادىغا، ئىرادىسىگە خىلاپ ئىش قىلىدىغان ئىككى يۈزلىمچى، سەممىيەتسىز كىشىلەرنىڭ دىيانەتسىزلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

سەن بۆرىنى ئايىساڭ،
بۆرە سېنى تالايدۇ

بۇ، ھەركىم دۈشمەنگە يۈز - خاتىر، كەڭ قوللۇق قىلماسلىقنى، دۈشمەنگە ئىچ ئاغرىتىپ، رەھىمدىللىك قىلغانلار ئاقىۋەتتە دۈشمەنگە يەم بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

سەن تارت - مەن تارت،
بوش تۇتۇپ چىڭ تارت

بۇ، بىر ئىشنى بىر - بىرىگە ئىتتىرىشىپ سىلىق سالىدىغان، كۆرۈنۈشتە بەك كۈچەۋاتقان بولۇۋېلىپ، ئەمەلىيەتتە پاسسىپلىق قىلىدىغان كىشىلەرنىڭ ھۇرۇنلۇقىنى بىلدۈرىدۇ.

سەن تاز دېگۈچە،
مەن تاز دەۋالاي

«سەن دېگۈچە مەن دەۋالاي، گۇناھىمغا مۇشت يەۋالاي» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ: ھەممە قىلغۇلۇقنى ئۆزۈڭلار قىلىپ، يەنە سەن تاز دېگۈچە، مەن تاز دەۋالاي دېگەندەك، يەنە مېنى ئېرىڭنى قاچۇرۇۋەتتىڭ، سەن تاپىسەن دەمسىلەر تېخى؟ دېدى ئۇ.

سەن تاش سانساڭ
باشقىلار قۇم سانايدۇ

بۇ، بىر ئادەمنىڭ ئەقىل - پاراسىتىگە قارىغاندا ئاممىنىڭ ئەقىل - پاراسىتى كۆپ ئىكەنلىكىنى، شۇڭا ھەركىم ئۆزىنى باشقىلاردىن ئەقىللىق، دانا چاغلىماي، كەمتەر بولۇش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

سەن تاش سانساڭ،
خەلق قۇم سانايدۇ

«سەن تاش سانساڭ، باشقىلار قۇم سانايدۇ» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

سەن تېرىيسەن، بالىلىرىڭ ئورىدۇ

بۇ، ئاتا - ئانىلار تىرىشىپ - تىرمىشىپ بىر ئۆمۈر يىغقان بايلىقىنىڭ راھىتىنى پەرزەنتلىرى كۆرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سەن تىنچ — قوشناڭ تىنچ

بۇ، ھەممە كىشى ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتكە ئورتاق كۆڭۈل بۆلۈپ، ئەتراپتىكىلەر بىلەن ئىناق - ئىتتىپاق ئۆتۈش ئادىتىنى يېتىلدۈرگەندىلا تىنچ - مۇقىم ۋەزىيەتنى ساقلىغىلى بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سەن دېگۈچە مەن دەۋالاي،
گۇناھىمغا مۇشت يەۋالاي

بۇ، قىلغان - ئەتكىنى خاتا تۇرۇقلۇق سەۋەنلىكىنى بويىنىغا ئېلىش تۇگۇل باشقىلارغا گەپ بەرمەي، مەمەدانلىق قىلىدىغان كىشىلەرنىڭ ئۆكتەملىكىنى بىلدۈرىدۇ: زەۋقىنىڭ ئاشخانىدىكى ئاچچىقى تېخى بېسىلمىغانىدى، ئۇ يەنە قايناپ تۇرۇپ: «سەن دېگۈچە مەن دەۋالاي، گۇناھىمغا مۇشت يەۋالاي» دېگەندەك، دۇنياغا ئەجەب مەخلۇقلار يارىتىلغانىكەن، دېدى.

سەن سالا - مەن سالا،
ئاتقا بوغۇزنى كىم سالا

«سەن سالا - مەن سالا، ئاتقا ئوتنى كىم سالا» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

سەن سالا - مەن سالا،
ئاتقا ئوتنى كىم سالا

بۇ، بەزىلەرنىڭ بۇيرۇلغان ئىشنى باشقىلارغا ئىتتىرىپ سېلىق سالىدىغان، ئاغى قىلىپ قۇتۇلۇپ قېلىشقا ئۇرۇنىدىغان ياكى پاسسىپلىق بىلەن كېچىكتۈرىدىغان ھورۇنلۇق ئادەتلىرىنى بىلدۈرىدۇ: مېنىڭ كالام بىلەن قادىرنىڭ كالىسى راۋۇرۇس بىر قوش ئۇي. تۆمۈرنىڭ ئېشىكى بار، كىمدە كىم ئىشقا كەلگەندە «سەن سالا ـ مەن سالا، ئاتقا ئوتنى كىم سالا» دېمىسە، بىز جان ـ دىلىمىز بىلەن ھەمكارلىشىپ ئىشلەيمىز، دېدى ئۇ.

سەن كەلسەڭ نېمە ئېلىپ كېلىسەن؟
مەن بارسام نېمە ئېتىپ بېرىسەن

بۇ، ھەمىشە خەقتىن نەپ ئېلىشنىلا كۆزلەپ، نەپ بېرىشنى خالىمايدىغان نامەرد كىشىلەرنىڭ ئىنساپسىزلىق ئادىتىنى بىلدۈرىدۇ.

سەن ئۆزۈڭنى داغلىما،
كىشى سېنى ساغلىسۇن

بۇ، بىرەر جەھەتتە ئاز ـ تولا نەتىجىگە ئېرىشكەندە كۆرەڭلىمەي، ئۆزىنى ـ ئۆزى ماختىماي، كەمتەر، كىچىك پېئىل بولۇپ، ئاممىنىڭ ماختىشىنى قولغا كەلتۈرۈش كېرەك دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سەن ئۆل، مەن ياشاي

بۇ، باشقىلارنىڭ نېمە بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، ئۇلارنىڭ جاپالىق ئەجرى، ئەمگەك بەدىلى ھېسابىغا نام، شەرەپ قازىنىپ، راھەت كۆرۈشنى كۆزلەيدىغان قارا نىيەت كىشىلەرنىڭ شەخسىيەتچىلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

سەن ياخشى ـ مەن ياخشى،
تونۇر قىزىق نان ياخشى

«سەن تىنچ — قوشناڭ تىنچ» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

سەھەردىكى چۈش — ئوخۇخدىكى ئىش

بۇ، يۈز بېرىش ئېھتىمالى بولغان ھەرقانداق ياخشىلىق ياكى يامانلىق ھەر ۋاقىت كىشىنىڭ كۆڭلىگە ئايان بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: خېنىم بۇ دەھشەتلىك چۈشنى سەھەر ۋاقتىدا كۆرگەنىدى، ئۇ ئويغىنىپلا قورقۇپ كەتتى، «سەھەردىكى چۈش ئوخۇخدىكى ئىش» دېگەن گەپ بار، بۇ نېمىنىڭ ئالامىتىدۇ؟ ئۇنىڭ يۈرىكى قىسىلىپ، نەپىسى بوغۇلدى.

سەھەر ھۆۋلىغان ئىتتىن قورق

بۇ، ئەتىگەن تۇرۇپ ساپ ھاۋادا بەدەن چېنىقتۇرۇشقا ئادەتلەنگەن ئادەم ئاغرىق ـ سىلاقتىن نېرى، ساغلام، كۈچتۈڭگۈر، سۇرلۇك بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سەھراغا چىقسا ئېشىكنى تونۇمايدۇ،
شەھەرگە كىرسە دوستىنى (تونۇمايدۇ)

بۇ، جاپا ـ مۇشەققەتتە بىللە بولۇپ، ياخشى كۈنگە ئېرىشكەندە ئەتراپتىكىلىرىدىن يۈز ئۆرۈپ، ھەممىدىن كېچىدىغان ئىككى يۈزلىمچىلەرنىڭ ۋاپاسىزلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

سەھرانىڭ بېگى بولغۇچە،
شەھەرنىڭ ئىتى بول

بۇ، ئەلدىن ئايرىلىپ، چەت - ياقىلار-
دا يالغۇز ياشاپ دەۋران سۈرگەندىن كۆرە،
ئەل ئىچىدە يۇرتنىڭ چاكىرى بولۇپ ئۆتكەن
ئەۋزەل ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

سەۋەبسىز ئىش بولماس

بۇ، ھەرقانداق ۋەقە - ھادىسىنىڭ پەيدا
بولۇش مەنبەسى بولىدۇ، ئاساسسىز ھېچقان-
داق ئىش يۈز بەرمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىل-
دۈرىدۇ.

سەۋەب قىل، تەلەپ قىل

بۇ، كۆڭۈلگە پۈككەن بىرەر ئىشنى
بەجا كەلتۈرۈش ئۈچۈن چارە - ئامال قى-
لىش، تەدبىر قوللىنىش كېرەك، دېگەن
مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سەۋەب قىلساڭ زاۋال يوق،
قىلالمىساڭ ئامال يوق

بۇ ھەرقانداق ئىشقا پاراسەت بىلەن چا-
رە - تەدبىر قىلغاندىلا زىيان - زەخمەتتىن
ساقلىنىپ، كۆڭۈلسىز ھادىسىلەرنىڭ ئال-
دىنى ئالغىلى، خاتىرجەم، باياشات ياشىغى-
لى بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ:
«سەۋەب قىلساڭ زاۋال يوق، قىلالمىساڭ
ئامال يوق» دېگەن گەپنى بىلىدىغانلا، تەق-
سىر؟ بۇ ئالەم — سەۋەب ئالىمى، دېدى
يولباشلىغۇچى سوپى.

سەۋەب قىلساڭ سېۋەتتە سۇ توختار

بۇ، ئەقلىنى ئىشلىتىپ، پەم - پارا-
سەت بىلەن ئىش قىلغان ئادەم ھەرقانداق
قىيىنچىلىقنى يېڭىپ، نەتىجە قازىنالايدۇ،
دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: ھۈنەرۋەن بالا بۇ-
نىڭغا ئىشىنىپمۇ كەتمەپتۇ، ئىشەنمەيمۇ
تۇرماپتۇ؛ «سەۋەب قىلساڭ، سېۋەتتە سۇ
توختار» دەپتىكەن، قېنى بۇنىمۇ قىلىپ
كۆرەي دەپ ئويلاپ، ھېلىقى بوۋاي دېگەن-
دەك قىپتۇ.

سەۋر — ئەقىلنىڭ بەلگىسى

بۇ، بىرەر قىيىنچىلىق، دەرد - ئە-
لەم، ئاغرىق ئازابىغا چىدام بىلەن تاقەت
قىلىش كىشىلەردىكى پاراسەتلىكلىكنىڭ نى-
شانىسى ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

سەۋر قىلساڭ غورىدىن ھالۋا پۈتەر

بۇ، ھەرقانداق ئىشنىڭ ئەمەلگە ئېشى-
شى ئۈچۈن مەلۇم جەريان كېتىدىغانلىقىنى،
شۇڭا ئالدىراڭغۇلۇق قىلماي، تاقەت بىلەن
كۈتۈش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ: سىز يې-
نىكلىك، قىزىقquانلىق، ئالدىراڭغۇلۇق ئىل-
لەتلىرىدىن خالىي، ئېسىل خىسلەتلىك
قىز، كونىلاردا «سەۋر قىلساڭ غورىدىن
ھالۋا پۈتەر» دېگەن گەپ بار، ئادەملەردىكى
سەۋر - تاقەت، چىدام نۇرغۇن ئەسكى خۇي
- مىجەزلەرنى يېڭىپ، تەۋرىنىپ قالغان ئا-
ئىلىلەرنى بۇزۇلۇپ كېتىشتىن ساقلاپ قالا-
لايدۇ.

سەۋر قىلغان مۇرادىغا يېتەر

بۇ، بىرەر ئىشنى ئەمەلگە ئاشۇرۇش
جەريانىدا قىيىنچىلىق ۋە ئوڭۇشسىزلىققا
دۇچ كەلگەن ئادەم يېنىكلىك، ئالدىراڭغۇ-
لۇق قىلماي ئېغىرلىق بىلەن بەرداشلىق

بەرسە كۆزلىگەن ئارزۇ - ئارمىنىغا يېتەلەيـ
دۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سەۋرلىك چىدار، سەۋرسىز يىغلار

بۇ، تاقەتلىك ئادەم بىرەر قىيىنچىلىق، دەرد - ئەلەم، ئوڭۇشسىزلىقتا دۇچ كەلگەندە چىدام بىلەن بەرداشلىق بېرىدۇ؛ تاقىتى يوق، غەيرەتسىز ئادەم نالە - زار قىلىپ ھەسرەت چېكىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سەۋرنىڭ تۈۋى سېرىق ئالتۇن

بۇ، بىرەر قىيىنچىلىق، ئوڭۇشسىزلىق، پالاكەتكە دۇچ كەلگەندە چىدام بىلەن تاقەت قىلالىغان كىشى ئاخىر بەختكە نائىل بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سەۋزە قوغىنى بىخىل ئالسۇن،
پىياز قوغىنى سېخىي (ئالسۇن)

بۇ، پۇل - بايلىقنى پىلانلىق، تېجەشلىك بىلەن ئىشلىتىش؛ ئىش - ئەمگەكنى مەردلىك بىلەن كۆچىنىپ ئىشلەش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سەۋزىدىن خەۋەر يوق،
گۆرۈچ دەم يەپتۇ

بۇ، مۇھەببەت - تۇرمۇش ئىشىدا ئىككى تەرەپنىڭ بىردەك قوشۇلۇشى، پىكىر ئوخشاشلىقى بولماي تۇرۇپ، قىز ياكى ئوغۇل تەرەپ قىزغىنلىقىنىڭ چەككە يەتكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ:

توي قىلدى سىرداشماي تۇرۇپ ئىككى ياش،
سەۋزىدىن خەۋەر يوق پىشىپ قالدى ئاش.
توي ئۆتۈپ ئۈچ كۈندە ئاڭلاندى ئۆيدىن،
كۆلكىنىڭ ئورنىغا ئۆكسۈش - بۇقۇلداش.

سوپى سوۋۇغاننى يەر،
تاپسا يوغاننى (يەر)

بۇ، ئېتىقادقا بېرىلىپ تىرىكچىلىك بىلەن كارى بولمىغان كىشى تاپقاندا چوڭ يەپ، تاپالمىغاندا ئاشقان - تاشقاننى يەپ غورىگىل ئۆتىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سوپىغا باغاق كەتمەس،
كوسىغا تارغاق (كەتمەس)

بۇ، بىرەر نەرسە ئۈچۈن ئېھتىياج چۈشمىگەندە ئۇنىڭ تامامەن ھاجەتسىز ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

سودا ساقال سىپىغىچە

بۇ، تىجارەتتە ئىككى تەرەپ ئىختىيارلىق بىلەن پۈتۈشكەندە ئالدى - ساتتى ئىشلىرى تېز، ئوڭۇشلۇق بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سودا - سېتىق پۇلدىن باشقىنى تونۇماس

بۇ، ئېلىم - سېتىم، تىجارەت ئىشى پۇل بىلەن پۈتىدىغان، قۇرۇق گەپ، تەكەللۇپ ئاقمايدىغان ئىش ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

سودىدا دوست يوق

بۇ، ئېلىم - سېتىم، تىجارەتتە ھېسابات ئوچۇق، توغرا بولۇش كېرەكلىكىنى، ئەل - ئاغىنە، ئۇرۇق - تۇغقان دەپ بىر - بىرىگە زىيان سالماسلىقنى بىلدۈرىدۇ.

سودىگەرگە بوش كۆرۈندۈك
يايدىغان گۆش كۆرۈندۈك

بۇ، بىرەر نەرسە سېتىۋېلىشتا سال-ماق، تەمكىن بولۇپ، ئالدىرىماي تاللاپ، نەرخىنى پۇختا دېيىشىپ، باھادا ئۇتتۇرۇپ قويماسلىق لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

سودىگەرنىڭ پۇلى — دېھقاننىڭ داڭگىلى

بۇ، تىجارەتتە سودىگەرلەر دېھقاننىڭ ئىشلەپچىقارغان مەھسۇلاتى بىلەن تاپاۋەت قىلىپ نەپ ئالىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرى-دۇ.

سودىگەرنىڭ جېنى پۇل، خوتۇنى تۇل

بۇ، پۇل توپلاشقا ۋۇجۇدى بىلەن بېرى-لىپ كەتكەن تىجارەتچىنىڭ ئائىلىسى بىلەن كارى بولمايدۇ، خوتۇنىنىڭ ئەرگە باغرى قانمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سودىگەرنىڭ يولى بىر، رىزقى باشقا

بۇ، تىجارەت بىلەن شۇغۇللىنىدىغان بىر كەسىپتىكى كىشىلەر قانچە كۆپ بولسى-مۇ، ھەرقايسىسىنىڭ تاپاۋىتى ئۆزىنىڭ تى-رىشچانلىقىغا يارىشا بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سودىگىزدىن زېرىكمەك،
خېرىدارغا تېرىكمەك

بۇ، ھەركىم ئۆز كەسپىگە ئىشتىياق باغلاپ، قىزغىن بولۇشنى، ئىستېمالچى — چۆپقەتلەرگە چىچىلماي، ئىللىق مۇئامىلە قىلىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

سوراپ بەرگۈچە ئۆرۈپ بەر

بۇ، بىر نەرسىگە موھتاج بولغانلار يار-دەم تەلەپ قىلغۇچە تەشەببۇسكارلىق بىلەن ھاجەتمەنگە ھەمدەم بولۇش لازىملىقىنى بىل-دۈرىدۇ.

سوراپ بىلىش — ئەيىب ئەمەس

بۇ، بىر ئادەمنىڭ ھەممىلا نەرسىنى بىلىپ كېتەلمەسلىكى ئەيىب ئەمەسلىكىنى، ئەمما بىلمەيدىغان ئىشنى سوراپ بىلىۋېلىشقا ئىنتىلمەسلىك ئەيىب ئىكەنلىكىنى بىلدۈرى-دۇ.

سوراپ - سوراپ مەككىنى تېپىپتۇ

بۇ، بىلمىگەننى سوراشتىن ئېرىنمى-گەن ئادەم ھامان ئارزۇسىغا يېتەلەيدۇ، دې-گەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سورا - سورا بىلىم ئاپتۇ،
ئۆيلا - ئۆيلا كېيىن قاپتۇ

بۇ، تارتىنماي سورىغانلار كۆپ نەر-سىلەرنى بىلىۋالىدىغانلىقىنى، تارتىنچاق-لىق قىلغانلار بولسا ھېچنېمە ئۆگىنەلمەي باشقىلارنىڭ كەينىدە قالىدىغانلىقىنى بىلدۈ-رىدۇ.

سورا - سورا ئىلىم ئاپتۇ،
ئىزا تارتىپ كېيىن قاپتۇ

«سورا - سورا بىلىم ئاپتۇ، ئۆيلا - ئۆيلا كېيىن قاپتۇ»نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

سوراقچىدىن تىلماچ يامان

بۇ، تىل ئۇقۇشمايدىغان ئىككى تەرەپ-نىڭ سۆزىنى بىر - بىرىگە يەتكۈزۈشتە تەر-جىماننىڭ رولى چوڭ ئىكەنلىكىنى، ئۇ پەي-

تى كەلگەندە راستنى يالغان، يالغاننى راست قىلىۋېتەلەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

سورىغان بىلىم ئالار،
ئۇيالغان كېيىن قالار

«سورا - سورا بىلىم ئاپتۇ، ئۇيىلا - ئۇيىلا كېيىن قاپتۇ» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

سورىمىغان سوئالغا جاۋاب بەرمە

بۇ، ھەرۋاقىت باشقىلارنىڭ ئالدىدا بىھەرمەنلىك قىلىپ كەلسە - كەلمەس سۆزلىمەسلىك كېرەكلىكىنى، كىمىكى ئالدىراڭغۇلۇق قىلىپ مۇناسىۋەتسىز گەپكە ئارىلاشسا، گېپىدىن چاتاق چىقىپ ئورۇنسىز كۆڭۈلسىزلىككە قالىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

سورىمىغانغا گەپ يوق،
ئۆچرىمىغانغا سالام (يوق)

بۇ، ھەركىم ئۆز ئىشىغا پۇختا بولۇپ، گەپ - سۆز، مۇئامىلىدە ئېغىر - بېسىق، سالماق بولۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

سوغۇق كۆك ماڭقىدىن قورقىدۇ

بۇ، ھەرقانداق جاپا - مۇشكۈلات ئىرادە - غەيرەتسىزلەرنى قورقۇتىدۇ، كۆكرەك كېرىپ چىققانلارغا باش ئېگىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سوقۇرنىڭ ھىيلىسى شەيتانغا دەرس

بۇ، ئەما ئادەم ھەييار كېلىدۇ، ھېچكىمگە ئالدانمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سوقۇر - يوقنى ئوقۇر

بۇ، ئەما ئادەم كۆڭلىگە كەلگەننى دەيدىغان، يۈزسىز، تۆھمەتخور كېلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سوقۇشۇشتا قورققان خوراز
چىللاشتىن قالىدۇ

بىرەر ئىشتا ئۇتۇشسىزلىق - مەغلۇبىيەتكە ئۇچرىغان كىشى جۈرئىتىنى يوقىتىپ، چۈشكۈنلىشىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: مەن ئىككى ئايغىچە مەركىزىي مىللەتلەر شۆيۈەنىنىڭ دەرۋازىسىدىن چىقمىدىم، «سوقۇشۇشتا قورققان خوراز چىللاشتىن قالىدۇ» دېگەندەك، مەنمۇ قورققان خورازغا ئوخشاپ قالدىم. مۇھەببەت مەغلۇبىيىتى ماڭا قاتتىق زەربە بولدى.

سوقۇشقاق خوراز سەمرىمەس

بۇ، ئىچى تار ئادەملەر ھەسەتخورلۇقىدىن تولا ئۇرۇشىدىغان بولغاچقا، يېگىنى چىرايىغا چىقماي، ئەت قونمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سۇ ئاققان ئېرىقتا سۇ ئاقماي قالمايدۇ

بۇ، جاپادىن قاچماي قىيىنچىلىققا چىداپ ئىشلىگەن كىشى قولدىن كەتكۈزۈپ قويغان بەخت - ئامەتكە قايتىدىن ئېرىشەلەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سۇ ئانىسى بۇلاقتىن،
سۆز ئانىسى قۇلاقتىن

«سۆز ئانىسى قۇلاق، سۇ ئانىسى بۇلاق» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

سۇ ئەكەلگەن خار،
كوزا سۇندۇرغان ئەزىز

بۇ، ئەجىر قىلىپ نەتىجە يارىتقان سەممىي كىشىلەر ئېتىبارغا ئېلىنماي، قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان، باشقىلارنىڭ ئەمگەك مېۋىسىدىن پايدىلىنىدىغان ساختىپەزلەر ئەتىۋارلىنىدىغان ناھەقچىلىقنى بىلدۈرىدۇ.

سۇ باشتا، نان ئاياغدا

بۇ، ئاۋۋال تەر تۆكۈپ، جاپالىق ئىشلىگەن كىشى ئاخىرىدا ئەمگىكىنىڭ ھالاۋىتىنى كۆرۈپ، راھەت ياشايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سۇ باشتىن لاي

بۇ، يامان ـ ناتوغرا ئىللەتلەر يۇقىرىدىن باشلىنىپ، تۆۋەنگە تارقىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ:

تومىنى باشقۇرسۇن ئاق كۆڭۈل مىراب،
ئۆستەڭنى پاكىز ساقلىسۇن قاراپ.
سۇ باشتىن لاي بولسا سۇزۇلمەس ھەرگىز،
تۇمەن مىڭ دېھقانمۇ بولغۇسى خاراب.

سۇ بېشىدا قۇم ئاققۇزار،
ئايىغىدا تاش (ئاققۇزار)

بۇ، ھەرقانداق ئىش دەسلىپىدە كىچىكلىكتىن باشلىنىپ، ئاخىرىدا تەرەققىي قىلىپ، ئەۋج ئالىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

سۇ تاشسا، دۆڭگە چاپ

بۇ، سۇ ئويغا ئاقىدىغانلىقى ئۈچۈن سەلدىن قۇتۇلۇشتا ئېگىزگە چىقىۋېلىش بىخەتەر بولغىنىدەك؛ جېدەل ـ ماجىرا، غەلۋە چىققان يەردىن ئۆزىنى تارتقاندىلا ئاۋارىچىلىكتىن ساقلىنىش مۇمكىنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

سۇ تالاشساڭ بېشىنى تالاش

بۇ، زىرائەتنىڭ دەسلەپكى سۇغىرىلىش نۆۋىتى دېھقانچىلىقتا سەل قاراشقا بولمايدىغان ھالقىلىق پەيت بولغىنىدەك، ھەرقانداق نەرسىنىڭ باش بۇرنىنى قولدىن بەرمەسلىك كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

سۇ تۆۋەنگە ماڭىدۇ،
تۇتۇن يۇقىرىغا (ماڭىدۇ)

بۇ، ھەر نەرسە ئۆزىنىڭ يۆنىلىشى بويىچە ھەرىكەت قىلىدۇ، جۈملىدىن كىشىلەرمۇ ئۆزىنىڭ ھاياتلىق يولىنى تاللاپ، بەزىلىرى پەزىلەتلىكلىكى بىلەن ھۆرمەتكە سازاۋەر بولىدۇ، بەزىلىرى رەزىللىك، پەسكەشلىكى بىلەن نەپرەتكە ئۇچراپ خارلىنىدۇ دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سۇدا ئاققان سامانغا ئېسىلار

بۇ، بەزىلەرنىڭ بىرەر پېشكەللىككە ئۇچرىغاندا پالاكەتتىن قۇتۇلۇشقا ھەرىكەت قىلماي، ئەرزىمەس، تايىنى يوق ئىشلارغا كۆڭۈل بۆلىدىغان ھاماقەتلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

سۇدا پىشماي كىگىز بولماس،
ئوتقا چۈشمەي بىگىز (بولماس)

بۇ، ھەرقانداق نەرسە شۇ كەسىپتىكى ھۈنەر ـ سەنئەت ئۇستىلىرىنىڭ مېھنەت ماھارىتى بىلەن پۈتۈپ چىقىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سۇس ئەردىن چۇس ئايال ياخشى

بۇ، ئاياللار ئىچىدىنمۇ بىر قىسىم ئەرلەرنى بېسىپ چۈشىدىغان جىگەرلىك، قەيسەر كىشىلەر چىقىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

سۇسىز ھايات بولماس،
ئەمگەكسىز راھەت (بولماس)

بۇ، پۈتكۈل مەۋجۇدات سۇغا موھتاج بولۇپ، ئۇنىڭسىز ياشيالمايدىغانلىقىنى، راھەتلىك تۇرمۇش ئەجىر - مېھنەتسىز قولغا كەلمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

سۇغا بېرىپ چېلەكنى ئۇنتۇپتۇ

بۇ، بىرەر ئىشقا بەل باغلىغان كىشى زېھنىنى چاچماي، ئەس - ھوشىنى يىغىپ نەتىجە يارىتىش كويىدا بولۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

سۇغا يېقىن سۇچى كېلەر،
چۆلگە يېقىن نوچى (كېلەر)

بۇ، بىرەر ئىشقا نىسبەتەن ئەۋزەل شارائىتى بارلار پايدىلىق ئىمكانىيەتكە تايىنىدۇ، شەرت - شارائىتى قولايسىزلار بولسا باتۇرلۇق بىلەن ئۆز كۈچىگە تايىنىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سۇغا يىقىلغان يامغۇردىن قورقماس

بۇ، چوڭ خەۋپ - خەتەرلەرنى بېشىدىن ئۆتكۈزگەن ئادەم ئادەتتىكى توسالغۇلارنى پىسەنتىگە ئالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سۇ قاتتىق يەردە توختايدۇ

بۇ، تۇرمۇشتا ئىسراپخورلۇق قىلماي، پىلانلىق، ئىقتىسادچان بولۇشقا ئادەتلەنگەن كىشىنىڭ ئىش - ئوقتى بەرىكەت تېپىپ پۇل - مال، بايلىق توپلىيالايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

سۇ كەلتۈرگەن خار،
كوزا چاققان ئەزىز

«سۇ ئەكەلگەن خار، كوزا سۇندۇرغان ئەزىز» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

سۇ كەلگۈچە تۇغان تۇت

بۇ، بىرەر ئىشنى قىلىشتىن ئاۋۋال شۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك زۆرۈر تەييارلىقلارنى پۇتكۈزۈش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ: قارىسىلاچۇ ئۆزلەنى، سۇ كەلگۈچە تۇغان تۇت، دېگەندەك، بۇ ئىشقا شۇنچە بۇرۇنلا كويۇش قىپتىلا، دېدى ئايىسە ئاپپاق.

سۇ كەلگۈچە تۇغان سال

«سۇ كەلگۈچە تۇغان تۇت» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

سۇ كەلمەستە تۇغان تۇت

«سۇ كەلگۈچە تۇغان تۇت» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ: ئۇ ئۆز ئەھۋالى ئۆزىگە ئايان بولغانلىقتىن، «بۇ ئادەملەر ياخشى كۆڭلىنىڭ يامىنىدا ماڭا رەقىب بولۇپ قالمىغىيدى» دەپ ئەنسىرەپمۇ قويانتى ۋە «سۇ كەلمەستە تۇغان تۇت» دېگەندەك، تەسەۋۋۇرىدىكى رەقىبلىرىگە تاقابىل تۇرۇش تەدبىرلىرى ئۈستىدىمۇ ئويلىناتتى.

سۇ كېتىدۇ تاش قالىدۇ،
ئوسما كېتىدۇ قاش قالىدۇ.

بۇ، ھەركىم قولىدىكى بىرەر ئىش - ئەمەل، دۆلەت - ئامىتىنى مۇتلەقلەشتۈرۈپ كۆرەڭلەپ كەتمەسلىكىنى، بۇ دۇنيادا ھەرقانداق نەرسە ۋاقىتلىق بولۇپ، ھامان بىر كۈنى قولدىن كېتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: زالىملار ئالدى بىلەن ئالىمغا ئۆچمەنلىك قىلىدۇ، ئىلىم ئەھلى، ۋەتەنپەرۋەر كىشىلەرنى سۈرگۈن قىلىدۇ، پالايدۇ، زىندانغا تاشلايدۇ، لېكىن «سۇ كېتىدۇ تاش قالىدۇ، ئۇسما كېتىدۇ قاش قالىدۇ»، «زالىم ئۆگەيدۇ زامان قالىدۇ، ھەقىقەت دائىم ئامان قالىدۇ!» دېدى لۇتپۇللا ھارۋىكەش دوستىغا.

سۇ كېچىكىدىن ئۆتكەن ئەر ئەمەس،
قان كېچىكىدىن ئۆتكەن ئەر

بۇ، ۋەتەن - مىللەت مەنپەئەتى يولىدا پىداكارلىق كۆرسىتىشتىن يالتايغان ئادەمنى ئالىيجاناب، مەرد دېگىلى بولمايدۇ، جاپالىق جەڭلەردە باتۇرلۇق كۆرسەتكەن جەڭچىلا مەرد ئەزىمەت ھېسابلىنىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سۇلتان كۈندۈزنى كېچە دېسە،
كۈننى ئاي دېگۈلۈك

بۇ، ھۆكۈمران «ئاقنى قارا، راستنى يالغان، ياخشىنى يامان» دېسە، قول ئاستىدىكىلەر، ھەقىقەتەن شۇنداق دەپ قۇۋۋەتلەش كېرەكلىكىنى، نېمە دېسە ھەق، راست دەپ ئىتائەت قىلىپ بويسۇنۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

سۇنايچىدىن يەل كېتىدۇ،
ھارۋىكەشتىن «تىرت، ۋو - ۋو ...»

بۇ، بىراۋنىڭ قىلىۋاتقان ئىش - ھەرىكىتىنى قوللاش، مەدەت بېرىش يۈزىسىدىن ئېيتىلىدىغان ئىجازەت مايىللىقىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇ «سۇنايچىدىن يەل كېتىدۇ، ھارۋىكەشتىن تىرت ۋو - ۋو» دەيتتى ئۆز پىرىكازچىكلىرىغا، سودىگەر ئۆز مېلىنىڭ قەدىر - قىممىتىنى پىششىق بىلىشى كېرەك ۋە يەنە ھاجەتمەنگىمۇ بۇنى بىلدۈرۈش كېرەك، دەپ تەكىتلەيتتى.

سۇنبۇلىدە سۇ تۇت،
مىزاندا تېرى، سەرەتاندا ئور

بۇ، دېھقانچىلىقتىكى تېرىش، پەرۋىش قىلىش، يىغىۋېلىشتىن ئىبارەت ئۈچ ئىشنىڭ ۋاقىت خاراكتېرى مول ھوسۇل ئېلىشتا ئەڭ مۇھىم ئىكەنلىكىنى، شۇڭا بۇ ئاچقۇچلۇق پەيتنى چىڭ ئىگىلەش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

سۇنغان توقاچ يېپىشماس

بۇ، بولۇپ بولغان زىيان - چىقىم، بۇزغۇنچىلىقنىڭ ئەسلىي ھالىتىگە كەلمەيدىغانلىقىنى، ھەرقانچە تىرىشقاندىمۇ ھەرگىز بۇرۇنقىدەك بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

سۇنى سەپ سىڭەر يەرگە،
گەپنى قىل سىغار يەرگە

بۇ، نەم - زەي يەرگە سۇ سەپكەندە، سىڭىپ كېتەلمەي پاتقاق بولىدۇ؛ گەپنى ۋاقىت، شارائىت، سورۇنغا قاراپ قىلمىغاندا سۆزلىگۈچى ئۆز بېشىغا مالامەت تېپىۋالىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سۇنى سىڭگەن يەرگە سەپ

«سۇنى سەپ سىڭەر يەرگە، گەپنى قىل سىغار يەرگە» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

سۇنى كۆرمەي ئۆتۈك سالما

بۇ، بىر ئىشنىڭ بولۇش ئېھتىمالىنى بىلمەي تۇرۇپ، ھېچنېمىدىن - ھېچنېمە يوقلا ئالدىراپ جابدۇنماسلىق كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ:

سۇنى كۆرمەي ئۆزلىرى ئۆتۈك سېلىپ،
ھەم قويدىلا ئۆلجىنى تەقسىم قىلىپ.

سۇنىڭ بېشى لاي بولسا
ئايغىمۇ لاي بولىدۇ

بۇ، بىر ئورگان، جەمئىيەت خادىملىرىنىڭ ياخشى - يامان بولۇشى شۇ ئورگان، شۇ جەمئىيەتتىكى رەھبەرلەرنىڭ ياخشى - يامان بولۇشىغا مۇناسىۋەتلىك ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

سۇنىڭ پۇلى سۇغا كەتتى،
قالدى قېتىقنىڭ بەش پۇلى

بۇ، ھېچقانداق ئەجىر قىلماي بىكاردىن تاپقان بايلىقنىڭ بەرىكىتى بولماي ئوڭايلا تۈگەيدىغانلىقىنى، بىلىنمەيلا قولدىن چىقىپ كېتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: نورۇز ئەسىتكە قاراپ كۈلدى ۋە «سۇنىڭ پۇلى سۇغا كەتتى، قالدى قېتىقنىڭ بەش پۇلى» دېگەندەك، نەدىكى پۇل، ئۇدۇللۇق تاپقىنىمىزنى ئاۋۇ جانىۋارلار ئۇدۇللۇق يەپ تۈگىتىۋاتامدۇ! دەپ، بېشى بىلەن لاپاس ئاستىدا كاراسلىتىپ بوغۇز يەۋاتقان ئېشەكلەرنى ئىشارەت قىلدى.

سۇنىڭ سۇغا كەتتى،
قالدى قېتىقنىڭ پۇلى

«سۇنىڭ پۇلى سۇغا كەتتى، قالدى قېتىقنىڭ بەش پۇلى» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

سۇنىڭ قەدرىنى قۇدۇق كولىغان بىلەر

بۇ ھەركىم ھالالدىن تەر تۆكۈپ ئېرىشكەن ئەمگەك مېۋىسىنى ئەتىۋارلايدۇ، قەدرىگە يېتىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سۇنىڭ ئېقىشىغا باق،
تۆگىنىڭ يېتىشىغا (باق)

بۇ، بىرەر ئىش، سۆز - ھەرىكەتتە ھەر ۋاقىت ۋەزىيەتكە، جاھاننىڭ رەپتارىغا ماسلىشىش، زامانغا قاراپ ئىش قىلىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

سۇنىڭ ئېقىشىغا، تۆگىنىڭ يېتىشىغا

«سۇنىڭ ئېقىشىغا باق، تۆگىنىڭ يېتىشىغا (باق)» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

سۇ ئۇخلار، دۈشمەن ئۇخلىماس

بۇ، قارا نىيەت سۇيىقەستچىلەر ھەر ۋاقىت تىنچ تۇرمايدۇ، شۇڭا سەزگۈرلۈكنى ئاشۇرۇپ، ھوشيارلىقنى بوشاشتۇرماسلىق كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ:

مانا تەدبىر، ئەقىل - ئىدراك دېگەن شۇ،
سۇ كەلمەستە تۇغان تۇتماق دېگەن شۇ.
ۋە لېكىن بىلمىسۇن بۇ سىر سەمەن،
سۇ ئۇخلار، ئۇخلىماس ھەر چاغدا دۈشمەن.

سۇ ئىچكەندە كۆل قازغاننى ئۇنتۇما

بۇ، پايدا - مەنپەئەت، ھۇزۇر - ھالاۋەتكە ئېرىشكەندە ياخشىلىق قىلغان، نەپ

يەتكۈزگەن كىشىنى قەدىرلەش كېرەك دې-
گەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ:
ئۇنتۇمىغان سۇ ئىچكەندە كۆل قازغاننى،
بىلمەمىغان موماي جاننى كۆزگە قاراپ!

سۇ ئىچكەن كۆلگە تۈكۈرمە

بۇ، بىراۋنىڭ مېھىر - شەپقىتىگە ئېرىشىپ ئېھتىياجى قانغاندىن كېيىن يۈز ئۆرۈپ، ۋاپاسىزلىق - تۈزكورلۇق قىلماسلىقنى بىلدۈرىدۇ.

سۇ يەتتە يۇمىلىسا ھالال

بۇ، ھاياتلىق سۇغا موھتاج ئىكەنلىكىنى، ھەرقانداق ئەھۋالدا شەك كەلتۈرمەي، تېجەپ ئىشلىتىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

سۇ يەرنىڭ قېنى،
يەر دېھقاننىڭ جېنى

بۇ، دېھقاننىڭ تۇرمۇشى، تىرىكچىلىكى يەر بىلەن بولىدىغانلىقىنى، دېھقانچىلىقتا سۇ بولمىسا يەر تېرىغىلى بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

سۇ يوق يەردە تەيەممۇم

بۇ، شەرت - شارائىت، ئىمكانىيەت يار بەرمىگەن چاغدا ئەمەلىي ئەھۋالغا قاراپ ئىش كۆرۈش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

سۆرەلمە پايدىدىن،
ئەپچىل زىيان ياخشى

بۇ، قولغا كەلمىگەن، دەماللىققا جانغا ئەسقاتمايدىغان ھاياندىن كۆرە، زىيىنى بولسىمۇ نەق سودا ئەۋزەل، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سۆز ئانىسى قۇلاق،
سۇ ئانىسى بۇلاق

بۇ، ئېغىزدىن چىققان ھەرقانداق سۆز قۇلاقتىن قۇلاققا ئاڭلىنىپ تارقىلىدۇ، سۇ بۇلاقلاردىن ئېقىپ كۆپىيىدۇ، شۇڭا ھەر ۋاقىت بايقاپ، ئويلىنىپ سۆزلەش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سۆز بەرگەن يۈز بەرمەس،
يول كۆرسەتكەن ئوزۇق (بەرمەس)

بۇ، بىرەر ئىشتا ۋەدە بەرگەن، لەۋز قىلغانلىقلا ياخشى كۆرگەنلىك، كۆڭلىنى، مۇھەببىتىنى بىلدۈرگەنلىك بولمايدىغانلىقىنى؛ يولىيورۇق، مەسلىھەت بەرگەن كىشى ئاش - نان بەرمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

سۆز بىلەن پولۇ پىشماس،
ماي بىلەن گۇرۇچ لازىم

بۇ، زۆرۈر بولغان ماددىي شەرت - شارائىتنى ھازىرلىماي تۇرۇپ، قۇرۇق گەپ بىلەن ھېچقانداق ئىشنى بېجىرگىلى بولمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سۆز تېپىلغاندا يار يوق،
يار تېپىلغاندا سۆز (يوق)

«يارنى تاپقاندا گەپ يوق، گەپنى تاپقاندا يار يوق» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ: ئۇلار پارىڭىنى باشقا چاقچاق ۋە ئوقۇش دەۋرىدىكى كەچۈرمىشلىرىگە يۆتكەپ، كونىلار «سۆز تېپىلغاندا يار يوق، يار تېپىلغاندا سۆز» دەپتىكەن، ئەمدى بەزى گۇمانلىرىمىزنى ئە-

تىگىچە يېشىشەيلى، دېدى لۇتپۇللا زۇلپىيە-
نىڭ ھاياجىنىنى بېسىش ئۈچۈن ...

سۆزدىن سۆز چىقار،
شوردىن تۇز (چىقار)

بۇ، شورنى قايناتسا تۇز ھاسىل بولغى-
نىدەك، ئويلىماي قىلىنغان سۆز قۇلاقتىن -
قۇلاققا تارقىلىپ چۆچەككە ئايلىنىدۇ،
دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سۆز قوغلىغان بالاغا يولۇقار،
يول قوغلىغان خەزىنىگە (يولۇقار)

بۇ، گەپ كولاپ، گەپ توشۇيدىغان،
قۇرۇق گەپكە ئامراق كىشىنى پالاكەت باسى-
دۇ؛ يول مېڭىشتىن قاچمىغان، ئېرىنمى-
گەن كىشى بايلىققا ئېرىشىدۇ، دېگەن
مەنىنى بىلدۈرىدۇ:

ئۇ ئەلەمنى ئىچىگە يۇتۇپ، — «سۆز
قوغلىغان دەردكە يولۇقار، يول قوغلىغان
خەزىنىگە» دېگەن گەپ بار. بىز سۆز قوغ-
لاشمايلى، قەدىناس بولغانلىقىمىز ئۈچۈن
گەپنى ئۇچۇق - يورۇق دېيىشەيلى، قان-
داق؟ — دېدى نازاكەت خېنىمغا.

سۆز قېلىپىدا ياخشى،
پىچاق غىلىپىدا (ياخشى)

بۇ، غىلاپتا ساقلانغان پىچاق بىخەتەر
بولغىنىدەك، ئەمەلىيەتكە ئۇيغۇن راست
گەپنىڭ قىممىتى، ئەتىۋارى بولىدۇ، دېگەن
مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سۆز قېلىپىدا ياخشى،
قىلىچ غىلىپىدا (ياخشى)

«سۆز قېلىپىدا ياخشى، پىچاق غىلى-
پىدا» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

سۆز قىلغان كۈمۈش بولسا،
گەپ قىلمىغان ئالتۇن

بۇ، كۆپ سۆزلىگەن ئادەمنىڭ ئىناۋى-
تى، ئەتىۋارى بولمايدۇ، ئېغىر - بې-
سىق، كەم سۆز ئادەمنىڭ ئىززەت - ھۆر-
مىتى ئاشىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سۆز كۆركى ماقال،
ئەركۆركى ساقال

بۇ، يىقىملىق، چوڭقۇر مەنىگە ئىگە،
پاساھەتلىك سۆز ماقال بىلەن ئىپادىلىنىدۇ؛
ساقال ئەر كىشىگە زىننەت بېغىشلايدۇ، دې-
گەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سۆزگە دەردمەن ياخشى،
لايغا كەتمەن (ياخشى)

بۇ، لاي ئېتىشكە كەتمەن قۇلايلىق
بولغىنىدەك، مۇڭدىشىشقا، سىردىشىشقا
جاپا چەككەن، دەردى بار ئادەم مۇۋاپىق كې-
لىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سۆزلىسەڭ تىلىڭنى كېسىمەن،
قارىساڭ كۆزۈڭنى تېشىمەن

بۇ، بىراۋنىڭ ئاجىزلىق، بىچارىلىقى-
دىن پايدىلىنىپ ئېغىز ئاچۇرمايدىغان، سۆز
ئەركىنلىكىنى بوغىدىغان، ھەم تىكىلىپ
قارىشىغىمۇ يول قويمايدىغان زوراۋانلىق
قىلمىشنى بىلدۈرىدۇ.

سۆزلىسەم تىلىم كۆيىدۇ،
سۆزلىمىسەم دىلىم (كۆيىدۇ)

بۇ، باشقىلارغا ئېيتىش قۇلايسىز بول-

غان ئىش ـ ۋەقەنى ۋاقىتسىز، قالايمىقان سۆزلىگەندە ئاۋارىچىلىككە قالىدىغانلىقىنى، ئەمەلىيەتنى كۆرۈپ تۇرۇپ سۆزلىمەي كۆڭۈلدە ساقلىغاندا ۋىجدان ئازابى يۈرەكنى ئۆرتەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

سۆزلىگەن ئەخمەق بولسىمۇ،
ئاڭلىغان ئەقىللىق بولسۇن

بۇ، نادانىنىڭ ئەقىلگە سىغمايدىغان ئەخمىقانە سۆزلىرىنى ئاڭلىغان كىشى سالماق بولۇپ، زېرەكلىك بىلەن توغرا مۇئامىلە قىلىش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

سۆزلىگەندىن سۆزلىمىگەن ياخشىراق

بۇ، نورمال كەيپىياتنى بۇزىدىغان، كىشىگە كۆڭۈلسىزلىك، پەرىشانلىق كەلتۈرىدىغان پايدىسىز ئىشنى ئېغىزغا ئالماي ئەچىگە سىڭدۈرۈپ، بىلمەسكە سېلىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

سۆزلىيەلمىگەن ئېغىزدىن
چاپاق باسقان كۆز ياخشى

بۇ، قولاقتا ياققۇدەك پاساھەتلىك سۆزلەشنى بىلمەيدىغان، نوتۇق قابىلىيىتى يوق ئادەم سۆزلەيمەن دەپ زورۇقماسلىقى كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سۆزنى قىلىشتىن ئاۋۋال،
ئاغزىڭدا چايناپ كۆر

بۇ، ھەرقانداق گەپنى ئېغىزدىن چىقىرىشتىن بۇرۇن ئۇنىڭ ئاقىۋىتى، تەسىرى، پايدا ـ زىيىنى ھەققىدە ئەتراپلىق، چوڭقۇر ئويلاش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

سۆزنىڭ پىششىقى ياخشى،
ئاشنىڭ ئىسسىقى (ياخشى)

بۇ، ئەتراپلىق ئويلىنىپ. ئېيتىلغان سۆز ئەمەلىيەتكە ئۇيغۇن، كىشىنىڭ كۆڭلىگە ياقىدۇ؛ ئىسسىقىدا يېگەن غىزانىڭ لەززىتى بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سۆزنىڭ توغرىسى ياخشى،
تۆگىنىڭ بۈغرىسى (ياخشى)

بۇ، ئورۇنلۇق راست سۆز ئەھمىيەتلىك بولۇپ، قوللاشقا ئېرىشىدۇ؛ ئەركەك تۆگە كۈچلۈك، چىدامىلىق، يۈك كۆتۈرۈشلۈك بولۇپ، كۆپ يول باسالايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سۆزنىڭ ئېزى ياخشى،
ئاشنىڭ تۇزى (ياخشى)

بۇ، ئىخچام، مەنتىقىلىق سۆز يېقىملىق، پاساھەتلىك بولۇپ، كۆڭۈلنى يايرىتىدۇ؛ تۇزى تەڭشەلگەن غىزا تەملىك، لەززەتلىك بولۇپ، كىشىگە ھۇزۇر بېغىشلايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سۆزۈڭ تاتلىق بولسىمۇ، تەكرار سۆزلىمە

بۇ، قايتىلانغان سۆز ھەرقانچە يېقىملىق، پاساھەتلىك بولسىمۇ ئاڭلىغۇچىنى زېرىكتۈرۈپ قويىدۇ، ئېتىبارى بولمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سۆزى توغرىنىڭ ھۆرمىتى ئۈستۈن

بۇ، ھەر ۋاقىت ئورۇنلۇق، راست سۆزلىگەن كىشى جەمئىيەتتە ئىززەت ـ ئابرۇيلۇق، ھۆرمەت ـ ئىناۋەتلىك بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سۆگەنكە ئەۋرىشىملىك يارىشار،
قېپىنغا قاتتىقلىق يارىشار

بۇ، كۆرگەن - بىلگىنى كۆپ، ئەقىللىق كىشىلەر كىچىك پېئىل بولۇپ، كەمتەرلىكنى ياقتۇرىدۇ؛ نادان، ئەخمەقلەر تەكەببۇر بولۇپ، سۆلەتپەرەسلىكنى ياقتۇرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سۆلەت تۆگىدە، ھىممەت قويدا

بۇ، ئەخمەق، نادان، ھاماقەت كىشى ياسانچۇق، سۆلەتپەرەس كېلىدۇ؛ ئاق كۆڭۈل، سەمىمىي كىشى رەھىمدىل، شەپقەتلىك بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سۆھبەتدىشىڭ قانداق بولسا،
سەنمۇ شۇنداق بولىسەن

بۇ، پەزىلەتسىز ئادەملەر بىلەن ئەسرا بولغان كىشىنىڭ ياخشى - يامانلىقى پەرقلەنمەي، قارىقويۇق ئەيىبلىنىپ بىر قاتاردا ھەيدىلىپ كېتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇچتۇرپاندا ئۇزاقتىن بېرى دۈشمەنلەرنىڭ، زالىم بەگلەرنىڭ قائىدە - قانۇنلىرى، رەسىم - يۇسۇنلىرى جارى بولۇپ، «سۆھبەتدىشىڭ قانداق بولسا، سەنمۇ شۇنداق بولىسەن» دېگەندەك، ئەل ئارىسىدا يامان ئىشلار ئەۋج ئېلىپ، ياخشى بىلەن يامان پەرقلەندۈرۈلمىگەنىدى.

سۆيدۈرگەنمۇ تىل،
بەزدۈرگەنمۇ تىل

بۇ، پاساھەتلىك ياخشى سۆز كىشىنى بىر - بىرىگە يېقىنلاشتۇرىدۇ، ئامراق، ئىجىل قىلىدۇ؛ قەبىھ، يامان سۆز كىشىنى بىر - بىرىدىن يىراقلاشتۇرىدۇ، زىتلاشتۇرىدۇ، تەزدۈرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سۆيگەن كىشىنىڭ ئەيىبى كۆرۈنمەس

بۇ، چىن كۆڭلىدىن ياخشى كۆرگەن، سۆيگەن كىشى كۆرۈمسىز - سەت بولسىمۇ، چىرايلىق بىلىنىدۇ، ئەيىب - نۇقسانلىرى سېزىلمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سۆيگەن ئۆتەك ئىسسىق،
سۆيمىگەن پوقتەك سېسىق

بۇ، بىر - بىرىنى چىن دىلدىن ياخشى كۆرگەن، ئۆزئارا مۇھەببەت ئورناتقان كىشىلەرنىڭ مېھرى چەكسىز ئىللىق بولىدۇ؛ ياخشى كۆرمىگەن، ياقتۇرمىغان، مېھرى چۈشمىگەن نەرسە كىشىنى يىرگەندۈرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سۆيگەن يارىم سەن بولساڭ،
كۆرگەن كۈنۈم نېمە بولار

بۇ، كۆڭۈلدىكىدەك جورا تاللىيالمىغان، ياخشى كۆرگەن كىشىسىگە ئېرىشەلمىگەن ئادەمنىڭ كېيىنكى تۇرمۇشى كۆڭۈللۈك بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇ ئىشىنىڭ بېشىدا ناز قىلىپ كۆيدۈرىدۇ، ھەپتە ئۆتمەيلا كۆيگەن كۆڭۈلنى ئۆلتۈرىدۇ. ئۇنىڭ بىلەن توي قىلغان ئەرلەر: «سۆيگەن يارىم سەن بولساڭ، كۆرگەن كۈنۈم نېمە بولار» دەپ بىزار بولۇشقا مەجبۇر بولىدۇ، دېدى سەيدۇللا موللا كۆپچىلىككە قاراپ.

سۆيمەك ئاسان، كۆيمەك تەس

بۇ، بىر دەملىك ياخشى كۆرۈش كۆيـ-
گەنلىكنى بىلدۈرمەيـدۇ، پەقەت بىر - بىـ-
رىنى ئەتراپلىق چۈشىنىپ، چىن دىلىدىن
ياخشى كۆرۈش دەرىجىسىگە يەتكەندىلا مۇ-
ھەببەت رىشتى كۈچىيىپ كۆيگەنلىك بولـ-
دۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سۆيمەيدىغان خوتۇن يوق،
كۆيمەيدىغان ئوتۇن (يوق)

بۇ، ئوتۇننىڭ ھەرقاندىقى كۆيۈۋەرگەنـ-
دەك، خوتۇنلاردىمۇ سۆيگۈ، مۇھەببەت بو-
لىدۇ، ھەممىسى ئەرلەرنى ياخشى كۆ-
رىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سۆيمىگەنگە سۆركەلمە

بۇ، ياخشى كۆرمىگەن، كۆڭلىگە ياقـ-
مىغان، مەيلى بولمىغان ئادەمگە يېقىنلاشـ-
ماسلىق، چىرايىنى ئاچماسلىق، كۆڭۈل
بەرمەسلىك لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

سۇپۇرگەن يەرگە چىچىپتۇ

بۇ، ئادەمگەرچىلىكنى بىلمەيدىغان،
يولسىز ئادەم ئامانلىقنى بۇزۇپ خەقنى پاراـ
كەندە قىلىدۇ، باشقىلارنىڭ شەنىگە داغ
كەلتۈرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سۈت بىلەن كىرگەن خۇي
جان بىلەن چىقار

بۇ، ھەرقانداق ئادەمنىڭ ئىرسىيەت
خاراكتېرلىك تۇغما ئادەت، مىجەزى ئۆلگۈـ
چە ئۆزگەرمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ:
سانجىسا زەھىرىنى يۈرەك - باغرىڭغا،
تويسەن كەلگەنگە يورۇق ئالەمگە!
«سۈت بىلەن كىرگەن خۇي چىقار جان
بىلەن»،
ئايلانماس يىلانلار ئاق دىل ئادەمگە.

سۈتتىن ئاغزى كۆيگەن
قېتىقنىمۇ پۈۋلەپ ئىچىدۇ

«سۈت ئىچىپ ئاغزى كۆيگەن قېتىقنىـ-
مۇ پۈۋلەپ ئىچەر» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ:
ھېلىقى تەلۋە يىللاردا ئۇمۇ ئېلىپسۇنىڭ ئارـ-
قىسىدا يۈرۈپ ئاز دەرد تارتتىمۇ؟! ئۇنىڭمۇ
يۈرەكلىرى زەردىگۈش بولغان. شۇڭا «سۈتـ-
تىن ئاغزى كۆيگەن قېتىقنىمۇ پۈۋلەپ ئىـ-
چىدۇ» دېگەندەك، ئۇنىڭمۇشۇنداق يۈرەكـ-
ئالدى گەپلەرنى قىلىشىمۇ يوللۇق ئىدى.

سۈتسىز ئىنەك كۆپ مۆرەيدۇ

بۇ، سۈت بەرمەيدىغان، ئورۇق ئىنەك
بىقىش تاپسىمۇ مۆرەشتىن توختىمىغاندەك،
قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان، يارامسىز ئادەم
ماختانچاق، داۋراڭچى كېلىدۇ، دېگەن مەنـ-
نى بىلدۈرىدۇ.

سۈتلۈك ئىنەك مەھەللىدىن ئاشماس

بۇ، كۆپ سۈت بېرىدىغان ئىنەك خېـ-
رىدارلىق بولغاندەك، قولىدىن ئىش
كېلىدىغان، يارامىلىق ئادەم يۇرت خەلـ-
قىنىڭ ھۆرمىتىگە ئېرىشىپ قەدىرلىنىدۇ،
دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سۈت ئىچىپ ئاغزى كۆيگەن،
قېتىقنىمۇ پۈۋلەپ ئىچەر

بۇ، مەلۇم بىر ئىشتا يېڭىلىشىپ ئو-
ڭۇشسىزلىققا ئۇچرىغان ئادەم چوڭقۇر ساـ-
ۋاق ئېلىپ، بەكمۇ ئېھتىياتچان بولۇپ كېـ-

تىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

سۆيۈك غول – ھوسۇللۇق مول

بۇ، سۇ دېھقانچىلىقنىڭ جان تومۇرى ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭسىز تېرىقچىلىق قىلىش مۇمكىن ئەمەسلىكىنى، سۇ كۆپ بولغاندىلا مول ھوسۇل ئالغىلى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

سۆيۈك غول – ئېشىك مول

«سۆيۈك غول – ھوسۇللۇق مول» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

سۆيۈم كۆلدە، ئېشىم چۆلدە

بۇ، دېھقانچىلىقتا ئېھتىياجغا يېتەرلىك سۇ بولغاندىلا قاقاس يەرلەرگىمۇ ئاشلىق تېرىپ ھوسۇل ئالغىلى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

سېپى بولمىسا ئېپى بولماس

بۇ، ① ئەقىلسىز، ئەخمەق كىشى پەمسىز بولىدۇ، قولىدىن ئىش كەلمەيدۇ، قىلغان ئىشى نەتىجىلىك بولمايدىغانلىقىنى؛ ② كۆچمە: بىر ئادەم قانچە بىلىملىك، قابىلىيەتلىك بولسىمۇ، تېگىشلىك ھوقۇق – ئىمتىيازغا ئېرىشەلمىسە چوڭ ئىشنى ۋۇجۇدقا چىقىرالمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

سېتىۋالمىغۇچە كالا بولماس، تۇغۇۋالمىغۇچە بالا (بولماس)

بۇ، مالنى سېتىۋالماي تۇرۇپ باققان بىلەن ھەرگىز ئۆزىگە مەنسۇپ بولمىغىنىدەك، تۇغماي بېقىۋالغان ئاسراندى بالا بە-

رىبىر ئەسقاتماي تېنىپ كېتىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سېخىي ئادەمنىڭ كۆڭلى دەريا

بۇ، رەھىمدىل، مەرد ئادەم قولى ئوچۇق، قورسىقى كەڭ كېلىدۇ، مال – دۇنيانى دوست تۇتمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سېخىي خەير قىلسا، بېخىل قان چىچار

«سېخىينىڭ بەرگۈسى كەلسە، بېخىلنىڭ جېنى چىقار» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

سېخىي دېسە مېلىدىن كېچىپتۇ، مەرد دېسە جېنىدىن (كېچىپتۇ)

بۇ، ئەخمەق، ھاماقەتلەرنىڭ خەق سېخىي، مەرد دەپ ئالقىشلايدىغان ئادەملەرگە ئوخشىغۇسى كېلىپ، پۇل – مېلىنى بۇزۇپ چېچىپ تۈگىتىدىغانلىقىنى، ھەتتا ئورۇنسىز قۇربانلارنى بېرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

سېخىينىڭ بەرگۈسى كەلسە، بېخىلنىڭ جېنى چىقار

بۇ، ئاق كۆڭۈل، مەرد كىشىلەر بىراۋغا رەھىم – شەپقەت قىلىپ، پايدا – مەنپەئەت يەتكۈزمەكچى بولسا، ئىچى يامان، قىزىل كۆزلەر ئىچى تارلىق، ھەسەتخورلۇق قىلىپ چىدىمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سېخىينىڭ كۆلكىسى بېخىلنى يىغلىتار

بۇ، رەھىمدىل، مەرد كىشىلەر بىراۋغا

رەھىم - شەپقەت، ياخشىلىق قىلغانلىقىدىن خۇشال بولسا، ھېچكىمگە نەپ بەرمەيدىغان، پىخسىق، خەسىسلەرنىڭ ئىچى ئېچىشىپ تېپىرلاپ كېتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

سېخىينىڭ ئىشكى ئېچىلىپ تۇرار،
بېخىلنىڭ ئىشكى يېپىلىپ (تۇرار)

بۇ، رەھىمدىل، مەرد كىشىلەر ھەر ۋاقىت يوقسۇللارغا خەيرخاھلىق، ياخشىلىق قىلىشقا تەييار تۇرىدۇ، ھېچنېمىسىنى ئايى-مايدۇ؛ تاش يۈرەك، خەسىس ئادەملەر پىخ-سىقلىقىدىن بىراۋغا قىل چاغلىق نەپ بې-رىشنى خالىمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرى-دۇ.

سېرىقتال چاغدا ئەر سارغىيار

بۇ، ئۆزۈكچىلىك پەيتىدە ھەرقانداق ئادەم يوقسۇزلۇق، موھتاجلىق تۈپەيلىدىن غەم - ئەندىشە قىلىپ، تەڭلىكتە قالىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سېرىقتالدا كەلگەن مېھمان
ئوغرى كىرگەندىنمۇ يامان

بۇ، ئۆزۈكچىلىك كۈنلەردە كەلگەن مېھماننى كۈتۈش ساھىبخان ئۈچۈن ئىنتا-يىن ئېغىر قىيىنچىلىق كەلتۈرگەننىڭ ئۈستىگە قاتتىق تەڭلىكتە قالدۇرىدىغانلى-قىنى بىلدۈرىدۇ.

سېرىق كۆرۈنگەننىڭ ھەممىسى
ئالتۇن ئەمەس

بۇ، كىيىم - كېچەك، زىبۇ زىننەت، سۆلەت ۋە چىراي كىشىگە ئىززەت - ئاب-رۇي، ھۆرمەت، ئىناۋەت بېغىشلىمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سېسىق گۆشنى چۈشىن تاپار،
يامان ئىشنى يامان (تاپار)

بۇ، زىيانداش ھاشارەتلەر چىرىگەن، بۇزۇلغان نەرسىگە ئولاشقاندەك، ئەدەپ - ئەخلاق، قائىدە - يوسۇنغا خىلاپ، ناشايان ئىشنى يولدىن چىققان ئەسكى ئادەملەر پەيدا قىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سېمىز قوينىڭ ئۆمرى قىسقا

بۇ، قوي سەمرىسە ھەممىنىڭ كۆزى چۈشۈپ، سويغۇسى كەلگەندەك؛ پۇل، مې-لى كۆپەيگەن باي كىشى كۆزگە يېقىن بو-لۇپ، ئوغرى - قاراقچىلارنىڭ قولىدا ئۆم-رىنى ئاخىرلاشتۇرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىل-دۈرىدۇ: ئۇ تۈرمە باشلىقىنى تىنچلاندۇ-رۇپ، «سېمىز قوينىڭ ئۆمرى قىسقا» دې-گەن گەپنى ئاڭلىمىغانمۇ؟ ئۇ ئەزەلدىن كې-پەنلىكى بويىنغا ئېسىلغان بىر سىياسىي قاچقۇن! يېقىندىن بېرى، يۇقىرىدىن بەزى كۆڭۈلسىز خەۋەرلەر كېلىۋاتىدۇ، ئۇنى تېزدىن ... تېزدىن ئۇجۇقتۇرۇۋېتىش كې-رەك! دېدى.

سېمىز كالا ئورۇق كالىنى يالاپتۇ

بۇ، كۈچلۈك - مەرتىۋىلىكلەر نا-رات، ئاجىز - بىچارىلەرنى بوزەك قىلىپ، كۈچىدىن پايدىلىنىپ ئۆزىگە يەم قىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سېمىزلىك ھايۋانغا يارىشار

بۇ، ھايۋان سەمرىگەنسېرى جىسمى-غا يارىشىپ، كۆركەملەشكەن بىلەن، سې-

مىزلىك ھەم مەرتىۋە ئادەمگە ھەر خىل كېسەللىك، غەيرىي خۇي - مىجەز، كىبىر پەيدا قىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سېمىزلىك ئىككى پۇتقا يۈك

بۇ، سېمىزلىك ئادەمنى پالاكەتلەشتۈرۈپ، ئىش - ھەرىكەتكە قولايسىزلىق كەلتۈرىدۇ، كېسەلگە دۇچار قىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سېمىزنىڭ پۇتى سەككىز

بۇ، سەمرىش ئادەمگە نىسبەتەن بىر خىل كېسەللىك ئالامىتى بولۇپ، جىسمانىي جەھەتتە كىشىنى پالاكەتلەشتۈرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سېنىڭ ماڭغان يولۇڭدىن،
مېنىڭ ئۆتكەن كۆۋرۈكۈم كۆپ

بۇ، ئۇقۇماي - كۆرمەي ئۇزاق ياشىغان كىشىدىن كۆپ ئوقۇغان، كۆپنى كۆرگەن، ئەمەلىيەتنى بېشىدىن كەچۈرگەن كىشى تەجرىبىلىك، پەم - پاراسەتلىك بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سېنىڭ نەپسىڭ بالادۇر،
ئاخىر ئوتقا سالادۇر

بۇ، نەپسىنىڭ كەينىگە كىرگەن ئاچ كۆز، مەنپەئەتپەرەس ئادەمنىڭ كۆزىگە بايلىقتىن باشقا ھېچ نەرسە كۆرۈنمەيدۇ، شۇڭا ھەرقانداق يامانلىقتىن يانماي، ئاخىر ھالاكەتكە يولۇقىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سېنىڭ باشلىقىڭدىن،
ئۆتۈكۈمنىڭ باشلىقى ياخشى

بۇ، قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان، پاراسەتسىز كىشىلەرنىڭ يارامسىزلىقىغا بېرىلگەن باھانى بىلدۈرىدۇ.

سىپاھ سىرىنى يوشۇرالماس،
پوچۇق بۇرنىنى (يوشۇرالماس)

بۇ، ئەيىبلىك ئادەم ھەرقانچە سىر تۇتسىمۇ، بەرىبىر ئاشكارا بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: ئەپسۇسكى، بىر نەچچە يىل ئۆتمەي خۇددى «سىپاھ سىرىنى يوشۇرالماس، پوچۇق بۇرنىنى» دېگەندەك، ئۇنىڭ ئاچچىق ئۈچپىدىكى ھارام خىياللىرى بىلەن كۆڭلىنىڭ ئالىلىقى ئاشكارا بولۇپ قالدى.

سىر بەرگەنلىك — جان بەرگەنلىك

بۇ باشقىلار بىلىشكە بولمايدىغان بىرەر خۇپىيانە ئىش ياكى سۆز - ھەرىكەتنى ئاشكارىلاپ قويۇش بەزىدە ئۆلۈم ۋەقەسى كەلتۈرۈپ چىقىرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇ، ئۆكىلىرىم، سىر بەرگەنلىك — جان بەرگەنلىك. خاتىرجەم بولۇڭلار، ماڭا ئىشىنىڭلار! مەن چوقۇم ئىشنى كۆڭۈلدىكىدەك توغرىلاپ يېنىڭلارغا قايتىپ چىقىمەن! ئەگەر سىلەرگە يامان نىيەتتە بولۇپ، ئالا كۆڭۈللۈك قىلسام، باغرىمدا چىراغ كۆيسۇن! دېدى.

سىرتتا ئىشلە، ئۆيدە يە

بۇ، ھەركىم تۇرمۇشتا ئىش ۋە شارائىت تاللىماي، تىرىشىپ جاپالىق ئىشلەپ ئېرىشكەن تاپاۋىتىدىن بالا - چاقىلىرى بە-

لەن ئورتاق بەھرىمەن بولۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

سىرداشمىغان شەھەردىن،
سىرداشقان دۆڭ ياخشى

بۇ، ئەلمى - تەلىمىنى بىلمىگەن، تو-
نۇمىغان گۈزەل يۇرتتىن ئۆزى تۇغۇلۇپ
ئۆسكەن، ئۆي - چوڭقۇرى تونۇشلۇق قىش-
لاق ئەۋزەل ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

سىردىشىشقا ئۆز ياخشى،
سۆيۈشۈشكە يات (ياخشى)

بۇ، باشقىلار بىلىشكە بولمايدىغان خۇ-
پىيانە كۆڭۈل سىرلىرىنى ئۇرۇق - تۇغ-
قان، قېرىنداشلار ئۆزئارا مۇڭداشقان ياخ-
شى ئىكەنلىكىنى، سۆيگۈ - مۇھەببەت ئىز-
ھار قىلىشقا يات مۇۋاپىق ئىكەنلىكىنى بىلدۈ-
رىدۇ.

سىركىسى سۇ كۆتۈرمەس

بۇ، ئازراق گەپ - سۆز، ئويۇن -
چاقچاق، ھەزىلنىمۇ كۆتۈرەلمەي ئاسان تې-
رىكىدىغان، كۆڭلى ئىنچىكە كىشىلەرنىڭ
نازۇكلۇقىنى بىلدۈرىدۇ.

سىرلىساڭ سىرلىق ئاياق،
سىرلىمىساڭ ئىتقا يالاق

«سىرلىساڭ سىر يالىقى، سىرلىمى-
ساڭ ئىت يالىقى» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

سىرلىساڭ سىر يالىقى،
سىرلىمىساڭ ئىت يالىقى

بۇ، تەر تۆكۈپ ئەمگەك قىلىپ، ئاس-
رالغان، پەرۋىش قىلىنغان نەرسە كۆزگە
كۆرۈنۈپ، جانغا ئەسقاتىدۇ؛ ئاسرالمىغ-
ان، پەرۋىش قىلىنمىغان نەرسە ئۆز رو-
لىنى يوقىتىپ، تاشلاندۇق نەرسىگە ئايلىنى-
دۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سىرىڭنى ئېيتما دوستۇڭغا،
سامان تىقار پوستۇڭغا

بۇ، «دوست» ساناپ سىرداشقان ياكى
سىرداشمىغان كىشىلەرگە ئىشىنىپ، ئىچ
سىرىنى ئېيتىپ قويۇشتىن ساقلىنىپ،
ھوشيار، سەگەك بولۇش كېرەكلىكىنى بىل-
دۈرىدۇ.

سىڭمىگەن پولۇدىن
سىڭگەن ئوماچ ياخشى

بۇ، ئەمگەكسىز ئېرىشكەن ئامەت،
ئاش - تاماق تاپا - تەنىلىك بولىدۇ، ھالال
ئەجىر قىلىپ تاپقان نېمەت تەنگە ھۇزۇر
بېغىشلايدۇ دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سىناشقان دوست مۇڭداشقىلى ياخشى،
سۆيۈشكەن يار ئويناشقىلى (ياخشى)

بۇ، چوڭقۇر سىردىشىپ، چىن دىلدىن
ياخشى كۆرۈشكەن، ئۆمۈرلۈك جورا بولۇش-
قا مۇناسىپ كىشى ئۆزئارا مۇناسىۋەتتە،
سۆز - ھەرىكەتتە ئىشەنچلىك بولىدۇ، دې-
گەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سىنالمىغان ئاتقا يۈك ئارتما

بۇ، خۇيىنى بىلمىگەن ئۇلاغنى ئىشلەت-
كەندە پەخەس بولۇش كېرەكلىكىنى؛ سىر-
داشمىغان، ناتونۇش كىشىلەرگە ھەرگىز
ئىچ سىرىنى ئېيتماسلىقنى بىلدۈرىدۇ.

سىنالمىغان دوستتىن
يولدىكى تاش ياخشى

بۇ، سىرداشمىغان، ئەسرا بولمىغان، ناتونۇش ھەمراھتىن جىددىي ئېھتىياجى چۈشكەندە جانغا ئەسقاتىدىغان تونۇش ئادەم ياكى نەرسە ئەۋزەل دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇ، شۇنچە كەڭ باغلىرىمىز بار، قىلىدىغان ئىشلار چاچتىن تولا، كۆچەتتىن خىجالەت بولغىنىمىز يوققۇ؟ كونىلار «سىنالمىغان دوستتىن يولدىكى تاش ياخشى» دەيدۇ. يېڭى سورتنىڭ قانداق مىجەز - خۇلقى بار، ھېچنېمىنى بىلمەي تۇرۇپلا قارىقويۇق ئىش قىلساق بولماس، دېدى.

سىنالمىغان قايماقتىن
سىنالغان قېتىق ياخشى

«سىڭمىگەن پولۇدىن سىڭگەن ئۇماچ ياخشى» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

سىنالمىغان يولداشتىن
يولدىكى تاش ياخشى

«سىنالمىغان دوستتىن يولدىكى تاش ياخشى» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

سىيىر سىلىغاننى بىلمەس،
يامان ئايىغاننى (بىلمەس)

بۇ، ھايۋاننى ئاۋايلاش، پەپىلەش ھاجەتسىز بولغاندەك، يولدىن چىققان، ساياق ئادەمگە ئارتۇقچە رەھىم - شەپقەت، يۈز - خاتىر قىلىشنىڭ توغرا ئەمەسلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

سىيىرنى كۆندۈرسەڭ
ئۈستى ئۇلاغ، ئاستى بۇلاق

بۇ، قولدىكى نەرسىدىن تېگىشلىك نەپ ئېلىش ئۈچۈن ئاز - تولا ئەجىر قىلىپ بەلگىلىك بەدەل تۆلىگەندە ئۇنىڭدىن پايدىلانغىلى بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

سىيگەك سۇغا ئامراق

بۇ، نەپسىنى باشقۇرالمايدىغان ئادەم ئۆزىگە زىيانلىق نەرسىنى ياخشى كۆرىدۇ، خۇمارى، ئىشتىياقى كۆپ بولىدۇ، ئوڭاي قانائەت قىلمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ش

شاپاق - شالتاقنى يه، كۆتۈرمه

بۇ، ھەر كىم يېمەك - ئىچمەك، ئوزۇقلىنىشتا ناز - نېمەتلەرنىڭ ئالاھىدىلىكىنى نەزەرگە ئېلىپ، ئاچ كۆزلۈك قىلماسلىقنى بىلدۈرىدۇ.

شاپاققا تېيىلىپ
ئۆرۈققا زوڭ ئولتۇرۇپتۇ

بۇ، ھەرقانداق ئىشتا ئالدىراڭغۇلۇق، يېنىكلىك قىلغان ئادەم ئۆزىنى ئۆزى خاراب قىلىدۇ، پالاكەتچىلىككە ئۇچرايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

شاپتۇلدا باغ ئەتمە،
ئۆچكىدە مال (ئەتمە)

«شاپتۇلدا باغ قىلما، ئۆچكىدە مال» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

شاپتۇلدا باغ قىلما،
ئۆچكىدە مال (قىلما)

بۇ، مېۋىلىك دەرەخلەر ئىچىدە شاپتۇلنىڭ ئۆمرى قىسقا، ئاۋارىچىلىكى كۆپ، ئۈنۈمى ئاز بولۇپ، يېغىلاپ تۇرمىسا بولمايدىغانلىقىنى؛ چارۋا مال ئىچىدە ئۆچكە باشقۇرۇشقا كۆنمەيدىغان، تارقاقلىقنى خالايدىغان، كۆپىيىش نىسبىتىدىن چىقىمى كۆپ ھايۋان ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

شاخىنچى كالا خامانىنى بۇلغايدۇ

بۇ، نومۇسسىز ئادەم ئۆزىنىڭ جېدەل-خورلۇقى بىلەن باشقىلارنىڭ شەنىگە داغ كەلتۈرىدۇ، كۆڭۈلسىزلىك پەيدا قىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: ھەي ئۇكام، ئۇ بالىنى قالدۇرۇۋېتەيلىمىكىن، كونىلاردا «شاخىنچى كالا خامانىنى بۇلغايدۇ» دېگەن گەپ بار، ئۇ بىكار سىلەرنىڭ نامىڭلارنى بۇلغاپ قويارمىكىن، دېدى ئۇ كۆزۈمگە قاراپ.

شاكىچىك تىككەن توقۇمنىڭ
ئالدى - كەينىنىڭ پەرقى يوق

بۇ، بىلمەي - ئۇقماي نادانلىق بىلەن بالىلارچە قىلىنغان ئىش قالايمىقان، رەتسىز بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

شاگىرتنىڭ ھالىغا بېقىپ ھۈنەر ئۆگەت

بۇ، بىرەر ئىشتا ئادەمنىڭ رايىغا، ئەمەلىي ئەھۋالىغا يارىشا مۇئامىلە قىلىش، زۆرۈرىيەتكە قاراپ تەدبىر قوللىنىش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

شالاڭ ئاش باش كۆرسىتەر،
قويۇق ئاش چەش (كۆرسىتەر)

بۇ، تېرىقچىلىق ئۇسۇلىغا قارىتىلغاندىن باشقا، كۆچمە مەنىدە، ماختانچاق، نادانلار ئەخمەقلىقى بىلەن مەلۇم بولىدۇ، بە-

لىملىك، زېرەك ئادەملەر كەمتەر، ئەقىللىقلىقى بىلەن ئۆزىنى نامايان قىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

شامال تۆۋەندىن كېلەر،
ئاپتاپ يۇقىرىدىن (كېلەر)

بۇ، ئەتىيازدا تۇپراق قۇرۇپ شامال ھاسىل بولىدىغانلىقىنى، يازدا ھاۋا ئىسسىپ، قۇياش نۇرى يەر - جاھاننى ئىللىتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

شامال چىقمىسا دەرەخ لىڭشىماس

بۇ، ھەرقانداق ۋەقە - ھادىسىنىڭ پەيدا بولۇش مەنبەسى، يۈز بېرىش سەۋەبى بولىدۇ، ئاساسسىز ئىش بولمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: يىگىتلەر زىياپەت زالىدا ھاراق - شاراب ئىچىۋاتقان ئەسكەرلەرنىڭ قورال - ياراغلىرىنى تارتىۋېلىپ بىرىنىمۇ قاچۇرماستىن جايلاپ تاشلايدۇ - دە، قوزغىلاڭ باشلىنىدۇ، دېمەك «شامال چىقمىسا، دەرەخ لىڭشىماس» دېگەندەك، بىر سەۋەب بولمىسا خەلق قوزغىلامدۇ! ؟ دېدى شائىر ھاياجىنىنى بېسىۋالالماي.

شامالنىڭ ئالدى قۇيۇن،
جېدەلنىڭ ئالدى ئويۇن

بۇ، بوران چىقىشتىن بۇرۇن قۇيۇن شەپە بەرگەندەك، تېتىقسىز، چېكىدىن ئاشقان ھەزىل - چاقچاق بەزىدە كۆتۈلمىگەن جېدەل - كۆڭۈلسىزلىكلەرگە سەۋەب بولۇپ، ئىتتىپاقلىققا تەسىر يەتكۈزىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

شامال ئۆتۈشمەيدىغان تام يوق

بۇ، كىشىلىك مۇناسىۋەتتە ھەرقانچە خۇپىيانە تۇتۇلغان ئىش ھامان ئاشكارا بولىدۇ. ئۇقۇلمايدىغان، ئېچىلمايدىغان سىر بولمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: خەلقلەردە «شامال ئۆتۈشمەيدىغان تام يوق» دېگەن تەمسىل بار، بىر قاتار تىڭ - تىڭلاشلار ئارقىلىق مەن سوۋېتكە ئوقۇشقا كەتكەندىن كېيىن قەشقەردە، جۈملىدىن مەھمۇت شىجاڭنىڭ ئەتراپىدا بولغان ئىشلارنى بىر قەدەر بىلىپ چىقتىم.

شامال يەپ بوران كېكىرىپتۇ

بۇ، كەمبەغەل - نامراتلىق تۇرمۇش ئادەمنى يوقسۇزلۇق، موھتاجلىق كۈنگە قويىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

شام ئۆز يېپىنى كۆيدۈرەر

بۇ، ھەركىم ئالدى بىلەن ئۆزىگە ۋە يېقىنلىرىغا پايدا - مەنپەئەت يەتكۈزىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

شانىياز ئوۋغا چىقسا،
كەينىدىن غوۋغا چىقىپتۇ

بۇ، قارا نىيەت، سۇيىقەستچى ئادەم نەگە بارسا، شۇ يەردە ئىتتىپاقسىزلىق، پاراكەندىچىلىك يۈز بېرىدۇ، خاتىرجەملىك بۇزۇلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: «شانىياز ئوۋغا چىقسا، كەينىدىن غوۋغا چىقىپتۇ» دېگەندەك، پالچى بۇۋىم مەھەللىمىزگە پەيدا بولغاندىن كېيىن، ئۆچلىشىپ قالغانلاردىن بىرەر كىمنى ئامراق قىلالمىغان بولسىمۇ، لېكىن ئىناق ئۆتۈۋاتقان بىر نەچ-

چە ئائىلىگە جېدەل ـ ماجىرا، كۆڭۈلسىز-
لىك سوۋغا قىلدى.

شاھتەك گاداي بار،
گادايدەك شاھ بار

بۇ، ھەركىم تۇرمۇشتا ماختانچاقلىق،
تەكەببۇرلۇق ئادەتلىرىدىن ساقلىنىپ، كەم-
تەر، ئېھتىياتچان، غايىلىك بولۇش
لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

شاھتىن ئىنساپ قاچقاندا،
ئەلدىن بەرىكەت قاچىدۇ

بۇ، ئادەم ئۆز قەدىر ـ قىممىتىنى
ساقلاپ، ئاچ كۆزلۈكتىن، نەپسانىيەتچى-
لىكتىن يىراق بولغاندىلا ئىشلىرى روناق
تاپىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

شاھلىقتىن يېقىلساڭ ناۋاي بول

بۇ، ئەمەل ـ مەنسەپ كىشىگە باقمەن-
دە ئەمەسلىكىنى، ھۈنەر ـ كەسىپ بىلەن
شۇغۇللانغان ئادەم خارلانماي، باياشات ياشاي-
دىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇ خېلى تېگىر-
قاشلارنى بېشىدىن كەچۈرگەندىن كېيىن مۇ-
شۇ يېڭى مەھەللىگە كۆچۈپ كەلدى ـ دە،
بالىخانىلىق ئىككى ئېغىز ئۆينى ئىجارىگە
ئېلىپ ئورۇنلاشتى. كونىلار «شاھلىقتىن
يىقىلساڭ ناۋاي بول» دېگەندەك، ئالدى بىر-
لەن بىر ساماۋارخانا ئېچىشنى ئويلىدى.

شەپشەك ئېرىق ئاتلار،
ئېغىر ـ بېسىق دەريا

بۇ، تەنتەك ئادەم ئالدىراڭغۇلۇقى بى-
لەن ھەدېگەندىلا ئوڭۇشسىزلىققا ئۇچراپ،
ئىلگىرى باسمايدۇ، چېچەن، زېرەك ئادەم
تەمكىنلىكى بىلەن روناق تېپىپ، بەختلىك
ياشايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

شەرتى كېتىپ، پەرتى قالدى

بۇ، ئۆمۈر ۋە ياشلىقنىڭ ئالتۇن چاغ-
لىرى تۈگەپ، ئاخىرقى مەزگىلى قالغانلى-
قىنى بىلدۈرىدۇ.

شەرىئەتنىڭ مىڭبىر پۇتىقى بار

بۇ، قانۇن ـ ئىنتىزام، قائىدە ـ يو-
سۇنلارنىڭ تارماقلىرى كۆپ ئىكەنلىكىنى
بىلدۈرىدۇ: شەرىئەتنىڭ مىڭبىر پۇتىقى بار
شاھىم، دەپتۇ ۋەزىر، بىرىگە چۈشمىسە،
يەنە بىرىگە چۈشىدۇ.

شەرىئەتنىڭ يەتمىش ئىككى پۇتىقى بار

بۇنىڭ «سىياسەتنىڭ يەتمىش ئىككى
پۇتىقى بار» دېگەن ۋارىيانتىمۇ بار بولۇپ،
«شەرىئەتنىڭ مىڭبىر پۇتىقى بار» نىڭ ئىزا-
ھىغا قاراڭ: نەۋرىخان ئاچا كۆڭلىدە ئاشۇ
يۇلتۇزلارنى ئېرى بىلەن ئۆزىگە ئوخشاتتى.
ئۇلار مۇندىن قىرىق يىل بۇرۇن قوشۇلغان-
دى. «شەرىئەتنىڭ يەتمىش ئىككى پۇتىقى
بار» دەپ، ئىمام ئاخۇن نىكاھقا دەخلى يەت-
مەيدىغان بىرەر پەتىۋا تېپىپ قالسا ...
ئىشىكىنىڭ «جالاقىدە» ئېچىلىشى ئۇنىڭ
خىيال يىپلىرىنى ئۈزۈۋەتتى.

شەرىئەت ئىزدىسەڭ ئۆلتۈر يىلاننى،
تەرىقەت ئىزدىسەڭ ئاغرىتما جاننى

بۇ، ھەقىقەت ـ ئادىللىق يولىدا دۈش-
مەنگە رەھىم قىلماسلىق؛ دوست بىلەن ياخ-

شىلارغا شەپقەت دەرۋازىسىنى ئېچىپ، مېھرىبان بولۇش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: ئىمام نىزامىدىن ھۆكۈم جاكارلاپ: «شەرىئەت ئىزدىسەڭ ئۆلتۈر يىلاننى، تەرىقەت ئىزدىسەڭ ئاغرىتما جاننى»، بىزنىڭ ئالدىمىزدا تۇرغان جادۇگەرلەر — قان قەرزگە بوغۇلۇپ بولغان ئەشەددىي قانخورلار، يالماۋۇز زەھەرلىك چايانلاردۇر، ئۇلار يەنە قان تۆكمەكچى، يەنە خۇن ئىچمەكچى، دېدى.

شەنگىنىڭدىن قورقمايمەن،
قوناقلىقتىن چىقمايمەن

بۇ، قانۇن - تۈزۈم، قائىدە - يوسۇنغا ئەمەل قىلغان پاك - دىيانەتلىك ئادەم ھەقىقەتتىن تايمايدۇ، ھېچكىمگە باشمۇ ئەگمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

شەنبە شىكار، ئازنا بىكار

بۇ، كىشىلىك تۇرمۇشتا ھەممە كىشى ھەپتىنىڭ ئالتە كۈنىدە تىرىكچىلىك پائالىيەتلىرى بىلەن شۇغۇللىنىپ، بىر كۈندە دەم ئالىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

شەھەر ئالىمەن دەپ شەرمەندە بوپتۇ

بۇ، ھەركىم قولىدىن كەلمەيدىغان ئىشقا بىھۇدە كۈچىمەي، ھالىغا يارىشا ئىش كۆرۈش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

شەھەر تالاشقۇچە، يەر تالاش

بۇ، ھەركىم قۇرۇق نام - ئابرۇي قوغلىشىپ قاتراپ يۈرمەي، ئاتا - بوۋىسىدىن تارتىپ ياشاۋاتقان يۇرت - ماكانىنى گۈللەندۈرۈش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

شەھەردە كۆز كېرەك،
جاڭگالدا قۇلاق (كېرەك)

بۇ، ئادەم كۆپ، قىستا - قىستاڭ جايدا ئالدىغا قاراپ ماڭسا كۆڭۈلسىز ئىشلار يۈز بەرمەيدىغانلىقىنى، خىلۋەتتە شەپىگە ھوشيار بولغاندا خەۋپ - خەتەر كېلىپ چىقمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

شەيتاندىن ئادەم شەيتىنى يامان

بۇ، مۇغەمبەر، مەككارلارنىڭ ھىيلىسى ھەرقانداق دۈشمەنلىكتىن ئېشىپ چۈشىدىغانلىقىنى، ئۇلاردىن ھەزەر ئەيلەپ، دائىم ھوشيار بولۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

شەيتاننىڭ شاپتۇل يېگىنىگە مەن ھەيران

بۇ، ھالال بىلەن ھارامنى ئايرىمايدىغان، ھىيلىگەر ئادەملەر مەككارلىق ئىشلىتىپ پايدا - مەنپەئەتتىن قۇرۇق قالمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

شەيتاننى توپا يەمسەن دېسە،
«يېغى بارمۇ؟» دەپتۇ

بۇ، ھېچقانداق بەدەلسىز، قۇرۇق گەپ بىلەن ھېچ ئىشنى ھەل قىلغىلى بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇلار بىر ئاش پىشىم ۋاقىتقىچە، سوۋغا ئاپىرىش كېرەكمۇ - يوق، دېگەن مەسىلە ئۈستىدە تالاش - تارتىش قىلىشتى، ئايالى سوۋغا ئاپىرىشنى تەشەببۇس قىلىپ، شەيتاندىنمۇ «توپا يەمسەن؟» دەپ سورىسا «يېغى بارمۇ؟» دەر-

مىش، قۇرۇق گەپكە مۇشۇك ئاپتاپقا چىق-
مايدۇ. جەزمەن ئۇبدانراق بىر نەرسە كۆتۈ-
رۈپ بارسىلا، دېدى ئېرىگە.

شەيتىنىڭغا هاي بەر

بۇ، هەرقانداق ئىشتا ئۆزىنى تۇتۇۋې-
لىپ، ئېغىر - بېسىق بولۇشنى، ئاچچىق-
لىنىشتىن، گۇناهلىق ئىشلارنى قىلىشتىن
ساقلىنىشنى، يامان غەرەزدە بولماسلىق
كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

شۇنداق قازانغا،
مۇنداق چۆمۈچ

«ئۇنداق قازانغا مۇنداق چۆمۈچ» نىڭ
ئىزاهىغا قاراڭ: «خەپ، هاجىم، سىلى
مېنى خورلىسىلا، مەن سىلىنى خورلىيال-
مامدىم؟ مېنىڭمۇ قولۇمدىن كېلىدۇ،
‹شۇنداق قازانغا، مۇنداق چۆمۈچ› دېگەننى
ماڭا ئوخشاش بېشىغا كەلگەنلەر ئېيتىپتىد-
كەن» دېدى تولۇنئاي خېنىم.

شىكەرنىڭ ئېزى شىرىن

بۇ، هەرقانداق ئىش چەكتىن ئېشىپ
كەتمەي نورمال بولغاندا ئۇنىڭ لەززىتى،
هۇزۇر - هالاۋىتى بولىدۇ، دېگەن مەنىنى
بىلدۈرىدۇ.

شىرنى يەڭگەن باتۇر ئەمەس،
ئاچچىقنى يەڭگەن باتۇر

«يولۋاسنى يەڭگەن باتۇر ئەمەس، ئاچ-
چىقنى يەڭگەن باتۇر» نىڭ ئىزاهىغا قاراڭ:
«بۇ دېگەنلىرىڭىز توغرا، دېدى ئۇ سادىققا
تەسەللى بېرىپ، ئاچچىققا هاي بېرىڭ، بىز-
دە ‹شىرنى يەڭگەن باتۇر ئەمەس، ئاچچىقنى
يەڭگەن باتۇر› دېگەن گەپ بار.»

غ

غاز كەلدى – ياز كەلدى،
غاز كەتتى – ياز كەتتى

بۇ، قۇشلارنىڭ كېلىش - كېتىشى ۋاقىت، كىلىمات، پەسىلنىڭ ئۆزگىرىشىدىن بېشارەت بېرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

غازنىڭ مېڭىشىنى دورايمەن دەپ
قاغىنىڭ پۇتى سۇنۇپتۇ

بۇ، شارائىتى يار بەرمەيدىغان، چامى يەتمەيدىغان ئىشلارنى قىلىمەن دەپ كۈچەمەسلىك كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

غالجىر خۇدانى بىلمەس،
ئىت هارامنى (بىلمەس)

بۇ، ئەقلىدىن ئېزىپ ئەسەبىيلەشكەن، قارا يۈز ئادەم شەپقەتچىسىگە ئاسىيلىق قىلىدۇ، ئىنساپ، ۋىجداننى تونۇمايدۇ، كىشىنىڭ هەققىدىن قورقمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

غەرەزدىن غەرەز تۇغۇلار،
بىغەرەزدىن مەرەز (تۇغۇلار)

بۇ، يامان نىيەت، غەيرىي مەقسەتتىن رەزىللىك، ۋەھشىيلىك، ئاسىيلىق بارلىققا كېلىدۇ؛ غەرەز ئۇقمايدىغان، يولسىز ئادەم هەسەتخورلۇق، ئىچى تارلىق قىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

غەر غەرەزچى كېلەر،
ئوغرى ئاسماقچى (كېلەر)

بۇ، ناشايان ئىش قىلىشقا ئادەتلەنگەن بۇزۇق ئادەم قارا نىيەت، زىيانكەش، گەپ كولىغاق، زىغىر كاللا كېلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

غەم باسسا، غەپلەتمۇ باسار

بۇ، بىرەر ئىش، هادىسە تۈپەيلىدىن تەشۋىشلەنگەن، ئەنسىزلىككە چۈشكەن ئادەم ئەس - هوشىنى يوقىتىپ، بىپەرۋالىق، بىخەستەلىك قىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

غەمسىز كىشى بولماس،
ئەرسىز چىشى

بۇ، هەركىمنىڭ ئۆزىگە تۇشلۇق غېمى بولىدۇ، ئۆمۈر بويى ياتلىق بولماي تەنها ئۆتىدىغان ئايال بولمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

غەمسىزنىڭ پەرۋايى پەلەك

بۇ، بىغەم - پەرۋاسىز ئادەم هېچقانداق ئىش ۋە نەرسىگە كۆڭۈل بۆلمەسلىك، كارى بولماسلىق پوزىتسىيىسىنى تۇتىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

بىپەرۋا ئادەم سۇ ئىچسىمۇ سەمرىيدۇ

بۇ، تىنچ - خاتىرجەم تۇرمۇش مۇھەتىغا ئىگە ئادەم كۆڭۈل ئازادىلىكىگە ئېرىشىپ يېگەن - ئىچكىنى سىڭىدۇ، ساغلام - سالامەت بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

غەم - قايغۇ كېسەل قىلىدۇ،
خۇشاللىق داۋالايدۇ

بۇ، دەرد - ھەسرەت كىشىنى ئاغرىققا دۇچار قىلىدۇ، كۆڭۈل خۇرسەنلىكى ئازابتىن قۇتۇلۇشقا ياردەم بېرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

غەم قىلغۇچە پەم قىل

بۇ، بىرەر ئىش - ھادىسە تۈپەيلىدىن تەشۋىشكە چۈشۈپ ئەنسىرىگۈچە، تېگىشلىك چارە - تەدبىرنى قىلىش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

غەيرەتلىك ئەردىن تاغ قېچىپ قۇتۇلالماس

بۇ، خەۋپ - خەتەر، قىيىنچىلىقلاردىن قورقمايدىغان، جۈرئەتلىك ئادەم ھەرقانداق مۈشكۈل ئىشنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

غەيرەتلىك كىشى تاغنى قۇم قىلار

بۇ، ئىرادىسى مۇستەھكەم قەيسەر ئادەم ئالەمشۇمۇل ئىشلارنى قىلالايدۇ، مۈشكۈللۈككە ئامال تاپالايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

غەيرىتىڭ بولسا يۇلتۇز سانايسەن

بۇ، شىجائىتى ئۇرغۇپ تۇرغان باتۇر، قەيسەر، ئىرادىلىك ئادەم ئارزۇ - ئارمان چوققىسىغا يېتەلەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

غەيۋەتخورنىڭ تىلىنى كەس،
ئائىلىغۇچىنىڭ قۇلىقىنى (كەس)

بۇ، دائىم باشقىلارنىڭ كەينىدىن پىتنە - پاسات تۇغدۇرىدىغان ئىغۋاگەرلەرنىڭ دەككىسىنى بېرىپ، قۇرۇق گەپنىڭ تارقىلىشىنى توسۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

غەيۋەت، شىكايەت — جېدەلگە دالالەت

بۇ، بىراۋنىڭ غەيۋىتىنى قىلىش، پىتنە - پاسات ئۇيدۇرۇپ سۆز - چۆچەك تارقىتىش كۇتۇلمىگەن ئۇرۇش - تالاش، ماجىرانى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

غەيۋەت ئۆيۈمنى بۇزدى،
مۇسىبەت كۆڭلۈمنى (بۇزدى)

بۇ، بىراۋنىڭ يامان گېپىنى قىلىش، پىتنە - پاسات تۇغدۇرۇش ئائىلىگە سوغۇقچىلىق سېلىپ، ئىناقلىقنى بۇزىدۇ؛ ئۇلۇم، ھازا كۆڭۈلنى بىئارام قىلىپ، ئاراملىق بەرمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

غوجامنىڭ غوجىسى بار،
چامغۇرنىڭ ئورىسى (بار)

«خوجامنىڭ خوجىسى بار، چامغۇرنىڭ ئورىسى» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

غوجامنىڭ قورسىقى توق،
قولى بىلەن ئىشى يوق

«غوجامنىڭ قورسىقى توق، قولى بىلەن ئىشى يوق» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

غوجامنىڭ قورسىقى توق،
قىلغىلى ئىشى يوق

«غوجامنىڭ قورسىقى توق، قىلغىلى ئىش يوق» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

غورا بولماي مېغىز بولماس

بۇ، ھەرقانداق ئىشنىڭ تەرەققىيات قانۇنىيىتى بولىدىغانلىقىنى، ئادەممۇ تۇغۇلغاندىن باشلاپ بىر قاتار ھاياتلىق مەنزىللىرىنى باشتىن كەچۈرۈش ئارقىلىق ئەقىل - پاراسەتكە تولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

غورا - غورىنى كۆرسە ئالا بوپتۇ

«ئۆرۈك - ئۆرۈكنى كۆرۈپ ئالا بوپتۇ» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ: باشقىلارنىڭ سۆزىنى بۆلۈۋېتىش ئۇنىڭ ئادىتى بولسا كېرەك، بۇ قېتىممۇ ئۇ سۆزۈمنى ئاخىرلاشتۇرۇشقا يول قويمىدى، مەيلى، ھازىرچە ناماز ئوقۇسا ئوقۇپ تۇرسۇن، ئەمما باشقىلار بىلىپ قالمىسۇن، چۈنكى «غورا - غورىنى كۆرسە ئالا بوپتۇ» دېگەندەك، دورايدىغانلار چىقىپ قالىدۇ، دېدىم ئۇنىڭغا.

غولاچقا چىداپ، غېرىچقا چىدىماپتۇ

بۇ، بىرەر ئىشنىڭ جاپالىق، مۇشكۇل قىسمى تۈگەپ، نىسبەتەن ئاسان يېرى قالغاندا بوشىشىپ، بەرداشلىق بېرەلمەسلىكنى بىلدۈرىدۇ: سەردار خەنجىرىنىڭ بىسىنى ئۇزۇقلۇق قاچىلانغان خۇرجۇنغا سۈركەپ تۇرۇپ ئافغان قېرىنىڭ خەنجەرگە قاراپ قالغىنىنى كۆرۈپ، بېشىنى ئېغىتىپ كۈلدى - دە، غولاچقا چىداپ، غېرىچقا چىدىمىساڭ بولماس، بىزگىمۇ قىيىن ئىكەنلىكىنى بىلەمسەن، ئۆزى؟ دەپ قوشۇپ قويدى.

غۇلچى تۈگەپ غېرىچى قاپتۇ

بۇ، قىلىۋاتقان ئىشنىڭ ياكى ۋاقىتنىڭ كۆپ قىسمى تۈگەپ ئاز قىسمى قالغانلىقىنى، ئۆمۈرنىڭ ئاخىرلاشقانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: ھەي قېرى، كونىلار «غۇلچى تۈگەپ غېرىچى قاپتۇ» دېگەندەك، ئۆمرۈڭنىڭ غۇلچى تۈگەپ، غېرىچى قالدى، بەردىبىر بۇ كوچىلەرنىڭ مېۋىسىنى يېيەلمەيسەن، ئاۋارە بولۇپ، جېنىڭنى قىينىغۇچە ئارام ئالساڭ بولماسمىدى؟ دېدى ئۇ.

غېرىبسىنساڭ ئوتىسىن

بۇ، ھاياتلىقتا مۇھىم بولغان ئوت - ئىسسىقلىق تۇغقان، يالغۇزلۇق تارتقان ئادەمگە دەرمان بېرىپ، ۋۇجۇدىنى ئىللىتىدۇ، ئۆزگىچە بىر خىل ھوزۇر ئاتا قىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: كونىلار «غېرىبسىنساڭ ئوتىسىن» دەپ توغرا ئېيتىپتىكەن. ئۆزۈمگە تەسەللى بېرىپ، بوشاشقان ئاياغلىرىمنى ئاران سۆرەپ، چاراسلاپ كۆيۈۋاتقان ئوتنىڭ تەپتىدە چوغدەك قىزارغان مەشنىڭ ئۇدۇلىدىكى ساپاغا ئۆزۈمنى تاشلىدىم.

تەلپى ئەجابەت
غېرىبنىڭ يىتىم - يې-
بۇ، ئىگە - چاقىسىز،
تىلەك -
سىر، مۇساپىرلارنىڭ ھەققانىي
مۇراجىئەتلىرىنى ئەل - يۇرت قوبۇل
كۆرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

غېرىبنىڭ ھالىغا غېرىب يېتەر
بۇ، ھەر كىم ئۆز قاياشىنى قوللايدۇ،
دەردىگە دەرمان بولىدۇ، قولىدىن كېلىشىچە
يۆلەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

غېرىچقا ئېرىشىپ،
غۇلاچقا تىكىلىپتۇ
بۇ، ئېرىشكەن پايدا - نەپكە قانائەت
قىلماي، تېخىمۇ كۆپرەك مەنپەئەتكە ئىگە
بولۇش كويىدا بولغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

ق

قاپاق بېغى بىلەن،
ناسما يېغى بىلەن

بۇ، ھەرقانداق نەرسە ئاسرالسا، پەر-
ۋىش قىلىنسا كۆركەم، چىداملىق بولىدىغان-
لىقىنى، ئادەممۇ ھىماتچىسى، مەدەتكار قول-
لىغۇچىسى بىلەن قۇدرەت تاپىدۇ، دېگەن
مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قاپاق پۇل ئەمەس، باراڭ پۇل

بۇ، ئىشنىڭ ئۇنۇمى، سۈپىتى، نەتى-
جىسىگە قارىماي، سۆلەت داۋرىڭىغا قارايدى-
غان، شەكىلۋازلىقنى قوغلىشىدىغان بىر تە-
رەپلىمىلىك خاھىشنى بىلدۈرىدۇ: ھازىر
جەمئىيەتتە بەزى كىشىلەرنىڭ نەزىرىدە «قا-
پاق پۇل ئەمەس، باراڭ پۇل» بولۇپ قال-
دى، ھە دېسىلا دىپلومنىڭ گېپىنى قى-
لىپ، قورسىقىدىكى ئۇمىچى بىلەن ھېساب-
لىشىپ كۆرمەيدۇ.

قاپاقتا نېمە بولسا
تېشىغا شۇ تەپچەر

بۇ، ھەركىمنىڭ نىيەت - ئىقبالى،
ياخشى - يامانلىقى قىلغان ئىش - ئەمەلى،
ئادەمگەرچىلىكى بىلەن مەلۇم بولىدۇ، دې-
گەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: گۇندىپاينىڭ ياش
قۇرامى باتۇق بىلەن دېمەتلىكتەك كۆرۈنەت-
تى، «قاپاقتا نېمە بولسا تېشىغا شۇ تېپەر»
دېگەندەك، ئۇنىڭ كۆڭلىدىكى ئاقلىق، سە-
بىيلىك ئوچۇق چىرايىدىن چىقىپ تۇراتتى.

قاپاق سۇنسا قايغۇ يوق،
قېرى ئۆلسە يىغا يوق

بۇ، بەزىبىر زىيان، ئۆلۈم - يېتىم
تۇرمۇشتا بولۇپ تۇرىدىغان نورمال ھادىسە
ئىكەنلىكىنى، ئۇنىڭغا قايغۇرۇش، ئۆكۈ-
نۈشتىن كۆرە سەۋر قىلىپ ئالدىغا قاراش
لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

قاپاقنى پۇلغا ئالماي،
بارىڭىنى پۇلغا ئاپتۇ

«قاپاق پۇل ئەمەس، باراڭ پۇل»
نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

قاپ قوپۇپ تاغارنى يۆلەپتۇ،
ئاغرىق قوپۇپ ساقنى يۆلەپتۇ

بۇ، ئەمەلدار، زومىگەرلەر ئىمتىيازىغا
تايىنىپ نامرات، يوقسۇللارنىڭ كۈچىدىن
پايدىلىنىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قاپمۇ تەك، قاپچۇقمۇ تەك

بۇ، كىچىكنىڭمۇ چوڭدىن قېلىشمايدى-
غان ئالاھىدىلىكى، ئارتۇقچىلىقى، قابىلى-
يىتى بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قاپقى جۇتنى قىچقىرىدۇ،
كالپۇكى بەرنى سۇپۇرىدۇ

بۇ، مال - دۇنياغا تويمايدىغان، مەنپە-ئەتپەرەس، ئاچ كۆز، پىخسىق ئادەملەرنىڭ نەپسانىيەتچىلىك قىلمىشىنى بىلدۈرىدۇ.

قاپقى ئۇششۇق، پۇلىغا تۇشلۇق

بۇ، ھەركىم ئۆزىنىڭ ئەمىلىي ئەھۋا-لىغا، ماددىي شارائىتىغا، ئىقتىسادىي ئىم-كانىيىتىگە قاراپ ئىش كۆرۈش كېرەكلى-كىنى بىلدۈرىدۇ: «ئانداق بولسا يېپىق قا-زان يېپىق بويىچە قالسۇن، — دېدى كامال گەپنى چورتىدە ئۈزۈپ، — نېمىگە ئالدى-رايتتىڭلار، ‹قاپىقى ئۇششۇق، پۇلىغا تۇشلۇق›، دېگەندەك، گازىر - پۇرچاققا توي قىلىدىغانلار چىقىپ قالىدۇ.»

قاپقى ئۇششۇق، ئۆزىگە تۇشلۇق

«قاپىقى ئۇششۇق، پۇلىغا تۇشلۇق» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ

قاتاردىن قالما، خاتادىن قال

بۇ، ئار - نومۇسقا خىلاپ يامان ئىش - ھەرىكەتتىن ساقلىنىپ، خەلقتىن - ئام-مىدىن ئايرىلماسلىق لازىملىقىنى بىلدۈرى-دۇ.

قاتتىق ياغاچنى يۇمشاق قۇرت يەيدۇ

بۇ، ھەرقانداق ئادەم باشقىلارنىڭ ھىم-مىتىگە ئېرىشمەن دەيدىكەن، مۇلايىم، خۇشخۇي، كەمتەر، ئىشچان، شېرىن سۆز-لۈك بولۇش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

قاتىلدىن ئىمان كەپتۇ،
پالتىدىن زۇۋان كەپتۇ

«پالتىدىن زۇۋان كەپتۇ، قاتىلدىن ئىمان» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

قاچقانمۇ خۇدا دەيدۇ،
قوغلىغانمۇ (خۇدا دەيدۇ)

بۇ، ھەركىم تىرىكچىلىكتە ئىشلىرى-نىڭ ئوڭۇشلۇق، مۇۋەپپەقىيەتلىك، راۋان بولۇشىنى ئۈمىد قىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قاچقاننى قوغلا، قوغلىغاندىن قاچ

بۇ، ئۇياتچان، ئار - نومۇسلۇق ياخشى ئادەملەرگە ئەگىشىش، جېدەلخور، بىشەم، يامانلاردىن يىراق تۇرۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

قاچقۇنغا شەپقەت يوق،
ئازغۇنغا ھۆرمەت يوق

بۇ، ئىش - ئوقەت بىلەن خۇشى يوق، ئاقىنانچى - ھۇرۇنلارغا رەھىم قىلماسلىق؛ ئالاكۆڭۈل، ۋاپاسىز، قارانىيەتلەرنى ئەتى-ۋارلىماسلىق لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

قاچىنىڭ تېگىدە قاچا بار،
ساقتىن زېرەك گاچا (بار)

بۇ، كۆزگە ئىلمايدىغان، ئېتىبارسىز نەرسىلەر ئىچىدىمۇ ئېسىل، يارامىلىقلىرى تېپىلىدىغانلىقىنى؛ مەلۇم ئەيىبى بار ئادە-لەردىنمۇ ئەقىل - ئىقتىدارلىقلار چىقىدى-غانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

قارا ئاقارماس،
ساراڭ ساقايماس

بۇ، ھەرقانداق ئىش ئۆز قانۇنىيىتى بويىچە بولىدىغانلىقىنى، ئۇنى ئۆزگەرتىشكە ئۇرۇنۇش ئەخمەقانىلىق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

قارا توخۇمۇ ئاق تۇخۇم تۇغىدۇ

بۇ، ئانچە ئېتىبارغا ئېلىنمايدىغان، ئەرزىمەس ئادەملەردىنمۇ پەزىلەتلىك، ياخشى پەرزەنتلەر دۇنياغا كېلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قارا قازاننىڭ ئىچى تاتلىق

بۇ، ئەسلىي مەنىسى بويىچە، ساپ چويۇندىن ياسالغان قازان نىسبەتەن قېلىن بولغاچ تاماققا سالغان خۇرۇچلار ئالدىرىماي پىشىپ ئۆزگىچە تەملىك بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ؛ كۆچمە مەنىدە: قاپقارا كۆمۈر كۆزچاقنىتىدىغان يالقۇن ۋە كۈچلۈك ھارارەت چىقارغاندەك، كۆرۈمسىز شەيئىلەرمۇ گېزى كەلگەندە مۇھىم ئىشلارغا يارايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

قارا قىز سوپۇنغا ئامراق

بۇ، گۈزەللىكتىن ئەسەر يوق سەت ئايال پەردازنى، ياسىنىشنى ياخشى كۆرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قارا كىگىز ئاقارماس

بۇ، ئار - نومۇسنى يوقاتقان، ئىناۋىتىگە داغ تەگكەن ئادەم ھەرگىز باش كۆتۈرەلمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ

قاراڭغۇدا قېرى خوتۇن ياش كۆرۈنەر

بۇ، شەھۋانىي نەپسىگە بېرىلگەن پاھىشۋاز ئادەم ئاياللارنى ئۇچراتقاندا ياش قۇرامى، ئەيىب - نۇقسانى بىلەن ھېسابلاشمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قاراڭغۇ دەپ ھاڭۋاقما،
يورۇقلۇقنى ئىزدەپ تاپ

بۇ، تىرىكچىلىكنىڭ جاپا - مۇشەققەت، مۇشكۈلچىلىكلىرىگە دۇچ كەلگەندە تېڭىرقىماي، تىرىشىپ ئىشلەپ، بەختنى قولغا كەلتۈرۈش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

قاراڭغۇنىڭ كۆزى يوق

بۇ، ۋاقىت كىشىگە باقمايدۇ، ئۆتۈپ كەتكەن پۇرسەت قايتىپ كەلمەيدۇ، شۇڭا ئۇنى قەدىرلەش، مىنۇت - سېكۇنتنىمۇ مەنىسىز ئۆتكۈزۈۋەتمەسلىك كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

قاراڭغۇ يولنى قاراقچى بىلەر

بۇ، خەلقنىڭ ئامانلىقىغا، مال - مۈلكىگە زىيان سالىدىغان يامان نىيەتلىك ئادەملەر يوشۇرۇن، خۇپىيانە يول بىلەن مەقسىتىگە يېتىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قارامنىڭ بېشى تاشقا تېگەر،
زېرەكنىڭ ئاغزى ئاشقا (تېگەر)

بۇ، دائىم خەلققە زىيانكەشلىك قىلىشنى ئويلايدىغان يامان نىيەتلىك كىشىلەر ئاخىر زاۋال تاپىدۇ؛ ئاق كۆڭۈل، خۇش پېئىل، ئەقىللىق كىشىلەرگە بەخت - تەلەي قۇچاق ئاچىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قارا ئېشەكنىڭ تېزىكى ئىششىققا داۋا

بۇ، ھېچكىم كۆزگە ئىلمايدىغان، ئەرزىمەس نەرسە ۋاقتى كەلگەندە ئۆز رولىنى جارى قىلىپ، جانغا ئەسقاتىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قاردا پولۇ، يامغۇردا شورپا، بوراندا ئۇيقۇ

بۇ، ھەركىم ۋاقىت، شارائىت، ئەمەلىي ئەھۋال ۋە شۇ مەزگىلنىڭ ئېھتىياجىغا قاراپ ئىش كۆرۈش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

قارغا-ئۆلۈك كۆمگىلى بولماس

بۇ، يالغانچىلىق، ھىيلە - مىكىر، ناھەق ئىش ھەرقانچە خۇپىيانە تۇتۇلسىمۇ، ھامان بىر كۈنى ئاشكارىلىنىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قارغىشچى ئېغىزغا قاغا چىچسۇن

بۇ، بىراۋغا ھەدېگەندىلا يامانلىق تىلەيدىغان قارا نىيەت، ھەسەتخورلارنىڭ ئاغزىغا تاش - تۇپراق، بېشىغا بالا ياغسۇن دېگەن رەددىيە مەنىسىنى بىلدۈرىدۇ.

قارغىغۇچىنىڭ ئاغزىغا قاغا چىچار

«قارغىشچى ئېغىزغا قاغا چىچسۇن» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

قارلىغاچ پەس ئۇچتى، يەرگە يامغۇر چۈشتى

بۇ، قۇشلارنىڭ ئۇچۇش ھالىتى - پەسىل ياكى ھاۋا رايىنىڭ ئۆزگىرىشىدىن بېشارەت بېرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

قارنى باشقىنىڭ قايغۇسى باشقا

بۇ، تىرىكچىلىك قىلىۋاتقان ھەربىر كىشىنىڭ ئوي - پىكرى، غېمى بىر - بىرىگە ئوخشاشمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قارنىم خالتا، قوڭۇم بوغچا

بۇ، تاپقىنىنى يەپ - ئىچىپ، كېيىنلىكىنى ئويلىمايدىغان، ئۇدۇللۇق تۇرمۇشقا ئادەتلەنگەن پەمسىز ئادەملەرنىڭ بەتخەجلىك خاراكتېرىنى بىلدۈرىدۇ.

قارنىم ئۇچۇن يىغلىمايمەن،
قەدرىم ئۇچۇن يىغلايمەن

بۇ، ئىنسان ئۇچۇن يېمەك - ئىچمەكتىن كۆرە، ئىززەت - ئابرۇي، ئىناۋەت مۇھىم ئىكەنلىكىنى، نەپسىگە بېرىلگەن ئادەمنىڭ ئەتىۋارى بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

قارنى يامان ھېيتتا ئۆلەر

بۇ، نەپسىگە بېرىلگەن ئاچ كۆز، دۇنياپەرەس ئادەم نەپسانىيەتچىلىك تۈپەيلىدىن ئۇزاق ياشىيالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قارىغۇ باتۇر بولار

بۇ، نادان، گىرى ئادەم ھېچقانداق ئىشتىن يانمايدىغان تەلۋە، قارام بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قارىغۇ تۇتقىنىنى قويماس،
گاس ئاڭلىغىنىنى قويماس

بۇ، مەلۇم نۇقسانى بار، ئەيىبناق ئا-
دەمنىڭ ھەرقانداق ئىش - ھەرىكىتى زې-
رەك، تەندۇرۇس ئادەملەرنىڭكىدىن ئۆزگى-
چە بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

قارىغۇغا چوڭ يول تار كېلەر

بۇ، نادان، گىرى ئادەم بىر ئىش قىل-
سا داۋراڭ سېلىپ، چېكىدىن ئاشۇرۇۋېتى-
دىغانلىقىنى، قولىدىن ئىش كەلمىگەندە
بولسا قابىلىيەتسىزلىكىگە تەن بەرمەي، با-
ھانە - سەۋەب كۆرسىتىدىغانلىقىنى بىلدۈ-
رىدۇ.

قارىغۇغا كېچە بىلەن كۈندۈزنىڭ پەرقى يوق

بۇ، ئەما ئۇچۇن قاراڭغۇ بىلەن يورۇق-
نىڭ پەرقى بولمىغىنىدەك، ساۋاتسىز، نا-
دان ئۇچۇن بىلىملىك بىلەن بىلىمسىزلىك-
نىڭ پەرقى بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

قارىغۇغا يول كۆرسەتسە،
ئۆزۈم تاپقان يول دەيدۇ

بۇ، بىلىمسىز، نادان ئادەم بىغەرەز،
يۈزسىز بولغاچقا، باشقىلارنىڭ قىلغان ياخ-
شىلىقىغا كۆز يۇمۇپ، ئۆزىنى قالتىس
چاغلايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

قارىغۇ مۈشۈككە ئۆلۈك چاشقان ئۇچراپتۇ

بۇ، كۈتكەن ئىشنىڭ ئويلىغاندەك ئەپ-
لىشىپ، ئوڭۇشلۇق بولغانلىقىنى، كۆڭۈل-
دىكىدەك يۈرۈشكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ: يول-
ۋاسنىڭ ئۇنى قومۇلغا تەكلىپ قىلىشى مې-
ئىش يولى تاپالمايۋاتقان بۇ چاغلا ئۆلۈككە
جان بېغىشلاپ «قارىغۇ مۈشۈككە ئۆلۈك
چاشقان ئۇچراپتۇ» دېگەندەك يېقىپ كەتتى.

قارىغۇنىڭ ئارقىسىدىن ماڭساڭ
گودانغا چۈشەرسەن

بۇ، بىلىمسىز، نادان بىلەن ئارىلاشقان
ئادەم تۇيۇق يولغا كىرىپ قېلىپ پېشكەل-
لىككە ئۇچرايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرى-
دۇ.

قارىغۇنىڭ تىلىكى - ئىككى كۆز

بۇ، يورۇقلۇقنى كۆرۈشكە تەشنا ئەما
ئادەم كۆزىنىڭ ئېچىلىشىنى كۈتكىنىدەك،
بىلىمسىز، نادان ئادەم ساۋاتسىزلىقتىن قۇ-
تۇلۇشنى، مەدەنىيەتلىك بولۇشنى ئارزۇ قى-
لىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

قارىغۇنىڭ چاپاق ئادىتى بار

بۇ، ھەركىم ئۆزىگە ماس كېلىدىغان
ئادەم بىلەن ئارىلىشىدىغانلىقىنى، ئۆزخىلى
بىلەن چىقىشىپ ئۆتىدىغانلىقىنى بىلدۈرى-
دۇ.

قارىغۇنىڭ شەھىرىگە بارساڭ
بىر كۆزۈڭنى قىس

«يەكچەشمىنىڭ شەھىرىگە بارساڭ بىر
كۆزۈڭنى قىس» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

قارىغۇنى ياردا قىستاپتۇ

بۇ، بىراۋنىڭ ئاجىزلىقىدىن پايدىلى-
نىپ بىرەر ئىشقا زورلىغانلىقىنى، ھەرخىل
ۋاستە بىلەن مەجبۇرلىغانلىقىنى بىلدۈرى-

دۇ: ئىبراھىم ئاكا، دېدى گالى پالۋان ھەيۋە بىلەن، نېمىدېگەن مۇتتەھەملىك بۇ «قارىغۇنى ياردا قىستاپتۇ» دېگەندەك، ھېچ نەرسىسى يوق پۇقرالارنى بۇنچىۋالا قىستاۋەرسىڭىز بولامدۇ؟

قاچان بولسا لېكىن بىر توي ئىشى بار،
بۇ يوقسۇزلۇق غېمىنىڭ تەشۋىشى بار.
نېمىۇ قىلغۇلۇق چولاق مۇبادا،
بۇ ئىشتا قىستىسا قارىغۇنى ياردا.

قارىغۇ ھاسىسىنى بىر قېتىم يوقىتار

بۇ، بېشىدىن كۆپ ئىش ئۆتۈپ ئاچچىق ساۋاق، تەجرىبىگە ئىگە بولغان ئادەم پېشكەللىك، ئوڭۇشسىزلىق، زىياندىن ئېھتىيات قىلىپ دائىم ھوشيار تۇرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

قارىغۇ ئېشەككە تۇزلۇق سۇ،
قاتتىق نانغا مۇزلۇق سۇ

بۇ، غەرەز ئۇقمايدىغان نادانغا نەپرەت كۆزىدە قاراپ، تەنقىدىي قاتتىق مۇئامىلە قىلىش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

قارىغۇ ئىنەككە چوناق بۇقا،
توكۇر ئېشەككە كۇمۇش تاقا

بۇ، ھەركىم ياكى نەرسىنىڭ ئۆز خىلى - جۈپتى بولىدۇ، ئەقىلسىز، ئەخمەق ئادەم مەسخىرىگە لايىق ئىش قىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: ھېدىل يوغان كۆزلىرىنى ھەييارلىق بىلەن ئويىنىتىپ «توخۇ تېرەككە چىقتى، ئۇجمىگە پاقا، قارىغۇ ئىنەككە چوناق بۇقا، توكۇر ئېشەككە كۇمۇش تاقا.

خوتۇنلار ئالتە غېرىچ كۆڭلەك كىيىپتۇ، يەتتە غېرىچ ياقا، ئۇنى كىيىپ بىر - بىرىگە باقا، ئوينىڭىزلەر، كۈلۈڭىزلەر» دەپ چۈنچۈن سالىۋات ئېيتاتتى.

قارىماي ئېتىۋىدىم، بېشىمغا تەگدى

بۇ، پەم - پاراسەت ئىشلەتمەي، ھاماقەتلەرچە قىلىنغان ئىش مەغلۇبىيەتكە ئۇچراپ، كۆڭۈلسىزلىك، ئاۋارىچىلىك كەلتۈرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قازاغا رىزا، بالاغا سەۋر

بۇ، ئادەم بىرەر ئوڭۇشسىزلىق، پېشكەللىككە ئۇچرىغاندا ئاچچىقلانماي، ئۈمىدسىزلەنمەي، تەمكىن، غەيرەتلىك بولۇش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇ بۇ ئىشنى ئاكىلىرىنىڭ قىلغىنىنى بىلىپ، چىشلىرى گەز - گەز بولۇپ، مۇشتلىرى تۈگۈلۈپتۇ. لېكىن «قازاغا رىزا، بالاغا سەۋر» دېگەننى يادىغا ئېلىپ ئاچچىقىدىن يېنىپتۇ.

قازا قاتراپ كەلمەس،
بالا مۆڭرەپ (كەلمەس)

«بالا - قازا كۆرۈنۈپ كەلمەس، پۇت - قولىنى ساڭگىلىتىپ» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

قازان ئالساڭ چېكىپ ئال،
خوتۇن ئالساڭ بىلىپ (ئال)

بۇ، مال سېتىۋېلىشتا ئالدى بىلەن كۆرۈپ، تەكشۈرۈپ سەرخىلىنى تاللاپ ئېلىش؛ ئەسلى - ۋەسلى تېگى - تەكتىنى سۈرۈشتۈرۈپ، ئاندىن ئۆيلىنىش لازىم،

دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قازان ئەكتىم كۇمۇش دېسە،
چۆمۈچ ئۇنداقتا مەن ئەدىدىم

بۇ، دائىم ئۆزىنى كۆپتۈرۈپ، ئەمەلىيەتتىكى كۆرمەي قارىسىغىلا سۆزلەيدىغان، ئويدۇرمىچى كىشىلەرگە قارىتىلغان كىنايەنى بىلدۈرىدۇ: بۇرۇنقىلار «قازان ئەكتىم كۇمۇش دېسە، چۆمۈچ ئۇنداقتا مەن ئەدىدىم» دەپتىكەن، ھېمىتاخۇن، سىلى بار يەردە بىزمۇ بار، قۇلىقىمىزغا ماز تىقىقلىق ئەمەستى، گەپكە قانات - قۇيرۇق چىقىرىۋەتتىلغۇ تازا! دېدى چولاق مەزىن زاڭلىق قىلغان ئاھاڭدا.

قازاندا بولسا چۆمۈچكە چىقار،
بولمىسا نېمە چىقار؟

«قازاندا نېمە بولسا، چۆمۈچكە شۇ چىقار» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

قازاندا نېمە بولسا،
چۆمۈچكە شۇ چىقار

بۇ، ھەركىمنىڭ بىلىم سەۋىيىسى، كەسپىي ماھارىتىنىڭ يۇقىرى - تۆۋەنلىكى، بايلىقىنىڭ ئاز - كۆپلۈكى قىلغان ئىش - ئەمىلىدىن مەلۇم بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قازاندىن چۆمۈچ چوڭ

بۇ، باشقىلارنى كۆزگە ئىلماي، ئۆزىنى قالتىس چاغلايدىغان، ئاتىكاچى، باشباشتاق كىشىلەرنىڭ مەنمەنچىلىك ئادىتىنى بىلدۈرىدۇ: ئادەم دېگەن قىزىق نېمە-دە، ئازراقلا ياخشى كۈن كۆرسە «قازاندىن چۆمۈچ چوڭ» دېگەندەك، گەپنىڭ چوڭىنى قىلىدۇ، دېدى ئۇ.

قازانغا چۆمۈچ كېرەك،
تاۋاققا قوشۇق (كېرەك)

بۇ، ھەممە كىشىگە ئائىلە كېرەك، ئائىلىلىكبولۇش ئۈچۈن ئايالغا ئەر، ئەرگە ئايال كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قازانغا يولۇقساڭ قارىسى يۇقار،
يامانغا يولۇقساڭ يالىسى (يۇقار)

«يامانغا يولۇقساڭ يالىسى يۇقار، قازانغا يولۇقساڭ قارىسى (يۇقار)» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

قازانمۇ ياغ، چۆمۈچمۇ ياغ

بۇ، ئىشلىرى يۈرۈشۈپ، تۇرمۇشى روناق تېپىپ، راھەت - پاراغەتلىك تۇرمۇشتا ئۆتۈۋاتقان كىشىلەردىكى خاتىرجەملىكنى بىلدۈرىدۇ:

كىرسەممۇ مەن ئاتمىش ئۇچكە، شۇ
چاغقىچە —
ھېچ كۆرمىگەن بۇنچە ھوسۇل ئاشقىنىنى.
بولدى بۇگۈن قازانمۇ ياغ، چۆمۈچمۇ ياغ،
كۆر، خالايىق، دىلدا شادلىق تاشقىنىنى.

قازاننىڭ گۇۋاھچىسى چۆمۈچ

بىر ئائىلە بولۇپ ياشاۋاتقان ئەر - خوتۇن ھەرقانداق ئىشتا بىر - بىرىنى قوللىشى، بىر - بىرىگە يار - يۆلەك، ھىمايىچى بولۇشى كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ: قازاننىڭ گۇۋاھچىسى چۆمۈچ دېگەننى ئاڭلىمىغانمۇ؟

دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قازان تەكتىم كومۇش دېسە،
چۆمۈچ ئۇنداقتا مەن نەدىدىم

بۇ، دائىم ئۆزىنى كۆپتۈرۈپ، ئەمەلىيەتتە كۆرمەي قارىسىغىلا سۆزلەيدىغان، ئۇيدۇرمىچى كىشىلەرگە قارىتىلغان كىنايىنى بىلدۈرىدۇ: بۇرۇنقىلار «قازان تەكتىم كومۇش دېسە، چۆمۈچ ئۇنداقتا مەن نەدىدىم» دەپتىكەن، ھېمىتاخۇن، سىلى بار يەردە بىزمۇ بار، قۇلىقىمىزغا ماز تىقىقلىق ئەمەستى، گەپكە قانات - قۇيرۇق چىقىرىۋەتتىلىغۇ تازا! دېدى چولاق مەزىن زاڭلىق قىلغان ئاھاڭدا.

قازاندا بولسا چۆمۈچكە چىقار،
بولمىسا نېمە چىقار؟

«قازاندا نېمە بولسا، چۆمۈچكە شۇ چىقار» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

قازاندا نېمە بولسا،
چۆمۈچكە شۇ چىقار

بۇ، ھەركىمنىڭ بىلىم سەۋىيىسى، كەسپىي ماھارىتىنىڭ يۇقىرى - تۆۋەنلىكى، بايلىقىنىڭ ئاز - كۆپلۈكى قىلغان ئىش - ئەمىلىدىن مەلۇم بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قازاندىن چۆمۈچ چوڭ

بۇ، باشقىلارنى كۆزگە ئىلماي، ئۆزىنى قالتىس چاغلايدىغان، ئاتىكاچى، باشباشتاق كىشىلەرنىڭ مەنمەنچىلىك ئادىتىنى بىلدۈرىدۇ: ئادەم دېگەن قىزىق نېمە - دە، ئازراقلا ياخشى كۈن كۆرسە «قازاندىن چۆمۈچ چوڭ» دېگەندەك، گەپنىڭ چوڭىنى قىلىدۇ، دېدى ئۇ.

قازانغا چۆمۈچ كېرەك،
تاۋاققا قوشۇق (كېرەك)

بۇ، ھەممە كىشىگە ئائىلە كېرەك، ئائىلىلىك بولۇش ئۈچۈن ئايالغا ئەر، ئەرگە ئايال كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قازانغا يولۇقساڭ قارىسى يۇقار،
يامانغا يولۇقساڭ يالىسى (يۇقار)

«يامانغا يولۇقساڭ يالىسى يۇقار، قازانغا يولۇقساڭ قارىسى (يۇقار)» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

قازانمۇ ياغ، چۆمۈچمۇ ياغ

بۇ، ئىشلىرى يۈرۈشۈپ، تۇرمۇشى روناق تېپىپ، راھەت - پاراغەتلىك تۇرمۇشتا ئۆتۈۋاتقان كىشىلەردىكى خاتىرجەملىكنى بىلدۈرىدۇ:

كىرسەممۇ مەن ئاتمىش ئۈچكە، شۇ
چاغقىچە —
ھېچ كۆرمىگەن بۇنچە ھوسۇل ئاشقىنىنى.
بولدى بۇگۈن قازانمۇ ياغ، چۆمۈچمۇ ياغ،
كۆر، خالايىق، دىلدا شادلىق تاشقىنىنى.

قازاننىڭ گۇۋاھچىسى چۆمۈچ

بىر ئائىلە بولۇپ ياشاۋاتقان ئەر - خوتۇن ھەرقانداق ئىشتا بىر - بىرىنى قوللىشى، بىر - بىرىگە يار - يۆلەك، ھىمايىچى بولۇشى كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ: قازاننىڭ گۇۋاھچىسى چۆمۈچ دېگەننى ئاڭلىمىغانمۇ؟

بىلىپ قوي، يېگەن تامىقىنى ئېرىدىن يو-
شۇرىدىغانلارمۇ بولىدۇ. بۇ شۇندىقىدىن!
توۋا قىلدىم، نەلەردە قاغدىنىپ كەتكەندۇ
بۇ، ئاۋۋال سۈيىنى ئىچىدۇ. ئاندىن ئاۋۇ
گۇۋاھچىسى ئېلىپ قويغان قويۇقىنى يەي-
دۇ، دېدى ئۇ.

قازاننىڭ ئىچىمۇ، تېشىمۇ ياغ

«قازانمۇ ياغ، چۆمۈچمۇ ياغ» نىڭ ئى-
زاھىغا قاراڭ: ئىشلار مۇشۇ تەرىقىدە داۋام
قىلىپ قازىنىمىنىڭ ئىچىمۇ، تېشىمۇ ياغ
بولۇپ ئۆتۈۋاتقان كۈنلەردە نەدىن پەيدا بول-
دىكىن تاڭ؟ كەسپىي سەۋىيىنى، مەدەنىيەت
سەۋىيىنى ئۈستۈرۈش دولقۇنى قوزغىلىپ
كەتتى.

قازا ئىككى، ئۆلۈم بىر

بۇ، ئادەم ھاياتلىقتا تۈرلۈك ھادىسە،
پېشكەللىكتىن خالىي بولالمايدىغانلىقىنى،
ئۆمۈر ئاخىرلىشىپ، ئەجەلى توشقاندىلا ئۆ-
لىدىغانلىقىنى، لېكىن كۈتۈلمىگەن قازاغا
يولۇققۇشتىن، بىئەجەل ئۆلۈشتىن ساقلى-
نىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

قازى بىلەن قالامسەن،
مۇپتى بىلەن كېتەمسەن؟

بۇ، ھەر ئادەم زېرەكلىك بىلەن كېلە-
چىكىنى ئويلاپ ئىش قىلىش كېرەكلىكى-
نى، كەم ئەقىللىق بىلەن بىراۋنىڭ چىشىغا
تېگىپ قويۇپ، ئورۇنسىز زىيان تارتىشتىن
ساقلىنىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

قازىدىن قېچىپ، پادىشاھقا ئۇچراپتۇ

بۇ، ئادىل، توغرا ئىش قىلىدىغاننى
يامان دەپ يۈز ئۆرۈگەنلەر ئۇنىڭدىن بەتتەر
زالىمغا يولۇقىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرى-
دۇ.

قازىنى باشقىنىڭ، قايغۇسى باشقا

بۇ، ئۆز ئالدىغا تۇرمۇش كەچۈرۈۋاتقان
ھەر بىر ئائىلىنىڭ غېمى، كۆڭۈل ئۆتكۈزۈش
ئادىتى بىر - بىرىگە ئوخشاشمايدۇ، دېگەن
مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قازىنىڭنىڭ قايىنىشىغا باق،
بالاڭنىڭ ئوينىشىغا (باق)

«بالاڭنىڭ ئوينىشىغا باق، قازىنىڭ-
نىڭ قايىنىشىغا» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

قاسساپ دوستىغا سۆڭەك بېرەر

بۇ، ئالا كۆڭۈل، سەممىيەتسىز،
ھىيلىگەر ئادەم باشقىلارنى ھەتتا ئەڭ يېقىن
كىشىلىرىنىمۇ ئالدايدۇ، دېگەن مەنىنى بىل-
دۈرىدۇ.

قاسساپقا پۇل بېرىپ،
ناۋايغا قاراپتۇ

بۇ، ھەرقانداق ئىشتا زېھنىنى بىرەر
مەسىلىگە مەركەزلەشتۈرەلمەيدىغان كىشى-
لەرنىڭ ھاڭۋاقتىلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

قاسساپقا ماي قايغۇسى،
ئۆچكىگە جان قايغۇسى

بۇ، باشقىلارنى ئۆڭدا قويۇش ئارقىلىق

كۆزلىگەن مەنپەئەتكە ئېرىشىش كويىدا بول-
غان كىشىلەرنىڭ چېكىدىن ئاشقان شەخسە-
يەتچىلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

قاساپ ماي چاينايدۇ،
ئاشپەز گۆش (چاينايدۇ)

بۇ، ھەرقانداق ھۈنەرۋەن - كاسىپ ئۆز ھۈنەر - كەسپىنىڭ ھالاۋىتىنى كۆرىدۇ، ئەۋزەللىكىدىن پايدىلىنىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قاساپنىڭ پىچىقى ئەپلىك،
ئاشپەزنىڭ چۆمۈچى (ئەپلىك)

بۇ، ھەرقانداق كەسىپ ئەھلى تىجارەتتە ئۆزىنىڭ ھۈنەردىكى چاققانلىق ۋە ماھىرلىقىنى جابدۇق - سايمىنى ئارقىلىق نامايان قىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قاساپ ياغ قايغۇسىدا،
ئۆچكە جان قايغۇسىدا

«قاساپقا ماي قايغۇسى، ئۆچكىگە جان قايغۇسى» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

قاشاڭ ئات مىنگۈچە،
پىيادە ماڭ ئۈلگۈچە

بۇ، يارامسىز، لەقۋا ئۇلاغ كىشىنى سەپەردە قىينايدۇ ياكى يولدا قويىدۇ، ئېزىلەڭگۈ، مىسمىس ئادەم بىلەن بىللە بولغان كىشىنىڭ ئىشى ئىلگىرى باسمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قاشا مەھكەم بولسا،
تۈلكە كىرەلمەس

بۇ، ھەممە ئىشتا ئۆزىگە پۇختا بولغان ئادەم ئىناق ئائىلە، بەختلىك تۇرمۇشنى ئۈنۈملۈك قوغداپ، باشقىلارنىڭ بۇزغۇنچىلىق قىلىشىدىن ساقلىنالايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قاش بىلەن كۆز جايىدا بولسا،
باشقىسى بازاردا بار

بۇ، مال - مۈلۈك، نەرسە - كېرەكنى تاپقىلى، سېتىۋالغىلى بولىدۇ، لېكىن ئىشق - مۇھەببەت، گۈزەللىك بىلەن ئەقىلنى سېتىۋالغىلى بولمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قاشقا سانىساڭ كۆزگە،
كىشىگە سانىساڭ ئۆزىگە

بۇ، يامانلىق قىلغانغا ياخشىلىق يوق، باشقىلارنى قەستلىگەن، يامانلىق ئويلىغانلار ھامان بىر كۈنى ئۆزىگە ئۆزى يامان ئاقىۋەت، بەختسىزلىك كەلتۈرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: موماي كۆزىنى يۇمۇۋالغان پېتى تاشلارنى تىزدى. ئاندىن كۆزىنى ئېچىپ تاشلارغا بىر مەھەل قاراپ تۇرۇپ: «قاشقا سانىساڭ كۆزگە، كىشىگە سانىساڭ ئۆزىگە» دەپتىكەن، بالام، قاراڭغۇدا يول يۈرۈپلا، يان تەرەپتىن ئىت كۆرۈپلا، بالام، ھېچ ۋەقەسى يوق، ئاخشام ئۆزلىرىگە قوقاق تېگىپتۇ، ساقىيىپ كېتىلا، دەپ پالنىڭ تەبىرىنى يەشتى.

قاغا بالام ئاپئاق،
كىرپە بالام يۇمشاق

بۇ، ھەركىمنىڭ بالىسى سەت، كۆ-

رۇمسىز بولسىمۇ، ئۆزىگە چىرايلىق، ئورۇمسىز بولسىمۇ، ئۆزىگە چىرايلىق، ئوماق، يېقىملىق، نۇقسانسىز كۆرۈنىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

قاغا جىگدىنى يېمەڭ،
مەيدەم ئاغرىدى دېمەڭ

بۇ، ھەركىم قالايمىقان ئوزۇقلانماي، يېمەكلىكنىڭ سۇپىتىگە، خام، پىششىقلىقىغا دىققەت قىلىپ، سالامەتلىكىنى ئاسراش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

قاغا قاغىنىڭ كۆزىنى چوقۇماس

بۇ، ① مەرد ئادەم ئۆز قاياشىنى، دوست - يېقىنلىرىنى ئاسرايدۇ، ھەرگىز زىيانكەشلىك قىلمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ؛

② ھەرقايسى تەبىقىدىكىلەر ئۆزئارا قاياش — ھەمنەپەس بولۇپ، بىر - بىرىنى قوللايدۇ، دۈشمەنلىك غەرىزىدە بولمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: سىيىت ھاجى بىزگە يامانلىق كۆزلىمەيدۇ، كونىلار «قاغا قاغىنىڭ كۆزىنى چوقۇماس» دېگەندەك، قاغا قاغىنىڭ كۆزىنى چوقۇغان نەدە بار؟ دېدى ئۇ.

قاغا ئېيتار ئاپئاق بالام،
كىرپە ئېيتار يۇمشاق بالام

«قاغا بالام ئاپئاق، كىرپە بالام يۇمشاق» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

قاغىغا ئوق ئاتما،
يامانغا سۆز قاتما

بۇ، پەسكەش، نامەرد ئادەم

لاشماسلىق، ئالغۇ - بەرگۇ قىلماسلىق، سىرداشماسلىق كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

قاغىلار قاق ئېتىدۇ،
ئۆز كۆڭلىنى شاد ئېتىدۇ

بۇ، ھەركىم ئۆزىنىڭ بىلىدىغىنىنى، قولىدىن كېلىدىغان مۆجىزىلىرىنى نامايان قىلىش ئارقىلىق كۆڭلىنى ئاۋۇندۇرۇپ، شاد - خۇراملىققا ئېرىشىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

قاغىنىڭ بارغىنىنى سورىما،
يانغىنىنى سورا

بۇ، بىرەر ئىشقا تۇتۇش قىلغان ئادەمنىڭ ئاغزىدىكى گەپ - سۆزىگە قارىماي، ئىشىنىڭ ئۇنۇمىگە، يارانقان نەتىجىسىگە قاراش لازىم، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قاغىنىڭ كۆزىنى قاغا چوقۇماس

«قاغا قاغىنىڭ كۆزىنى چوقۇماس» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

قالاشنى بىلسەڭ قارمۇ كۆيىدۇ

بۇ، پەم - پاراسەت، ئەقىلگە تايانغان كىشى ئۈچۈن ھەرقانداق مۇشكۇل، جاپالىق ئىشمۇ قىيىن بىلىنمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قالپاققا چۈشلۈق قىرغىز يوق

بۇ، ئادەم بىلەن ئىشنىڭ ئازراقمۇ ماسلاشمىغانلىقىنى، ئاتاق - ئابروي، نامغا تۇشلۇق ئۇنۇم، نەتىجىسى بولمىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

قالغان ئىشقا قار ياغار

بۇ، ھەرقانداق ئىشنى كەينىگە سۇرمەي، ئۆز ۋاقتىدا بېجىرىش كېرەكلىكىنى، كېچىكتۈرۈلگەن ئىش ھامان مەغلۇبىيەتكە ئۇچرايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

قالماق ئېتى بوغۇز يېمەس،
بوغۇز يېسە توۋرا تېشەر

بۇ، رايى بارمىغان، ئادەتلەنمىگەن ئىشقا زورۇقۇپ كىرىشكەن ئادەم ئۇنى چېكىدىن ئاشۇرۇۋېتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

قامچىغا كۆچمەي، يەمگە كۆچە

بۇ، ھەرقانداق ئىشنى ئۇڭۇشلۇق بېجىرىشتە ھەيۋە، پوپۇزا، بۇيرۇقتا تايانماي، ياخشى گەپ، ئىللىق مۇئامىلە، ماددىي رىغبەتكە تايىنىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

قانائەت — تۈگىمەس خەزىنە

بۇ، بار - يوقتا، ئۆتۈۋاتقان كۈنگە شۈكۈر قىلغان كەمتەر، ئىنساپلىق ئادەم ئۆزىنى دائىم باياشات ياشاۋاتقاندەك سېزىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قانائەتلىك كىشىنىڭ قارنى توق

بۇ، ئۆتۈۋاتقان كۈنگە شۈكۈر قىلغان، ئىقتىسادىي ئەھۋالىغا يارىشا ئىش كۆرگەن، ئىنساپلىق كىشىنىڭ تۇرمۇشى پاراۋان بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قانائەتنىڭ ئاستى ئالتۇن

بۇ، بار - يوقتا، ئۆتۈۋاتقان كۈنگە شۈكۈر قىلىشنىڭ كۆڭۈللۈك، باياشات تۇرمۇش كەچۈرۈشنىڭ ئاساسى ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ: شەمشىدىن بولسا ئۆز ئېتىقادى بويىچە، «قانائەتنىڭ ئاستى ئالتۇن» دەپ، بارنى ئايىماي، يوقتا كايىماي كۈن ئۆتكۈزەتتى.

قانچىلىك ئۇخلىساڭ،
شۇنچىلىك ئاچ قالىسەن

بۇ، ئىش بىلەن خۇشى يوق، بىكار يۈرۈشكە ئادەتلەنگەن ھۇرۇن ئادەم ھامان ئاچ قالىدۇ، ئىش - ئەمگەكتىن قاچمىغان، تەر ئاققۇزۇشتىن ئېرىنمىگەن ئادەم ھالاۋەت كۆرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قاننى قان بىلەن يۇغىلى بولماس

بۇ، كەڭ قورساق ئادەم باشقىلارنىڭ يامانلىقىغا شۇنداق يامانلىق بويىچە جاۋاب قايتۇرماي، بەلكى ئارىدىكى ئارازلىقنى ياخشىلىقچە، چىرايلىق يول بىلەن ھەل قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇ يالۋۇرغان قىياپەتتە، بىزنى ئايىسىلا، كونىلار «قاننى قان بىلەن يۇغىلى بولماس» دەپتىكەن، ھەر ئىش بولسا، گەپ تۈگىگىنى ياخشى، ئاخۇنۇم بىلەن ئۆيلىرىمىزگە ئامان - ئېسەن كېتىۋالايلى، دېدى.

قاۋىمىغان ئىتقا تاش ئاتما

بۇ، چېقىلمىغان ئادەمگە قەستەن يولسىزلىق قىلماسلىقنى، ئورۇنسىز ھالدا بىھۇدە زىيان يەتكۈزمەسلىكنى بىلدۈرىدۇ.

قايناق سۇ ئىچ، كۆڭلۈڭ تىنچ

بۇ، ئادەم گەرچە غورىگىل تۇرمۇشتا

ئۆتسىمۇ، لېكىن كۆڭۈل ئازادىلىكى، خا-
تىرجەم مۇھىتقا ھەممىدىن بەك موھتاج ئە-
كەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ: مەن بۇ خىزمەتنىڭ
ھۆددىسىدىن چىقالمايمەن. كونىلاردا «قاي-
ناق سۇ ئىچ، كۆڭلۈڭ تىنچ» دېگەن گەپ
بار. مەن پات يېقىندا بۇ يەردىن كۆچۈپ
كېتىمەن، ماڭا كۆڭۈل تىنچلىقىدىن باشقا
گەپ خۇش ياقمايدۇ، دېدى ئۇ جاۋاب بې-
رىپ.

قەدىرسىز ياشىغىنىڭدىن
قەدىرلىك ئۆلگىنىڭ ياخشى

بۇ، ئار - نومۇسقا خىلاپ ھالدا غۇرۇ-
رىنى يوقىتىپ، خۇشامەتچىلىك بىلەن ياشى-
غاندىن كۆرە، قەدىر - قىممىتىنى ساقلاپ،
مەردانە ھالدا ئۆلگەن ئەۋزەل ئىكەنلىكىنى
بىلدۈرىدۇ.

قەدىرلىگىن ۋاقتىڭنى،
ئىشەنمىگىن ئۆمرۈڭگە

بۇ، ئۆمۈر تولىمۇ چەكلىك ئىكەنلىكى-
نى، ھەركىم سالامەتلىكىنى ئاسراپ، ۋا-
قىتنى قولدىن بەرمەي ئۆمرىنى مەنىلىك
ئۆتكۈزۈش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

قەدىناستىن ئايرىلما سەت بولسىمۇ،
قەدىم جايدىن ئايرىلما چەت بولسىمۇ

بۇ، ھەركىم كۆڭلىدىكى يېقىن ئادىمى-
دىن يوقىلاڭ باھانە - سەۋەب بىلەن يۈز
ئۆرۈمەسلىكىنى، تۇغۇلۇپ ئۆسكەن، كىن-
دىك قېنى تۆكۈلگەن يەرنى ھەرقانداق ئەھ-
ۋالدىمۇ تاشلىماسلىقنى بىلدۈرىدۇ.

قەرزدار بولساڭ بېرىپ قۇتۇل،
كېسەل بولساڭ ئۆلۈپ (قۇتۇل).

«ئاغرىق بولساڭ ئۆلۈپ قۇتۇل، قەرز-
دار بولساڭ بېرىپ قۇتۇل» نىڭ ئىزاھىغا قا-
راڭ.

قەرزداردىن پۈتكەننى ئال،
تۈگمەندىن چىققاننى (ئال)

بۇ، ئالغۇ - بەرگۈ مۇئامىلىدە قەرز-
دارنىڭ ئەھۋالىغا قاراپ ئىش تۇتۇش، بەر-
گەننى ئاز كۆرمەي ئېلىپ قولغا كەلگەنگە
شۈكۈر قىلىش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

قەرزدارنىڭ تىلى قىسقا

بۇ، قەرزنى قايتۇرماي كېچىكتۈرگەن
كىشىنىڭ ئىناۋىتى بولمايدۇ، خەقنىڭ ئال-
دىدا گېپى ئۆتمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈ-
رىدۇ.

قەرزدارنىڭ قەبرىسى يوق

بۇ، ئېلىم - بېرىمدە گېپىدە تۇرمايدى-
غان، سەممىيەتسىز كىشىنىڭ خەلقئالەم
ئىچىدە نام - نىشانى بولمايدۇ، دېگەن مەنى-
نى بىلدۈرىدۇ.

قەرزدارىڭ پادىشاھ بولسا،
ئەرزىڭنى خۇدا ئاڭلىسۇن

بۇ، ئالغاننى بەرمەيدىغان، كىشىنىڭ
ھەققىدىن قورقمايدىغان، نائىنساپ، ئاچ
كۆز ئەمەلدارلارغا ھېچكىمنىڭ كۈچى يەت-
مەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

قەرز سوزۇلسا قالىدۇ،
ئاغرىق سوزۇلسا ئالىدۇ

بۇ، ھەركىم ئىلىم - بىرىم ھېسابىنى كىچىكتۇرمەي ۋاقتىدا ئۈزۈش، ئاغرىقنى كىچىكتۇرمەي ۋاقتىدا داۋالىتىش كېرەك، سوزۇلغان قەرز ئۇنتۇلىدۇ، سوزۇلغان كېسەللىك ھاياتتىن ئايرىيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قەرز ئېلىپ بەرمىگىنىڭنى كۆرەي،
تۇغۇلۇپ ئۆلمىگىنىڭنى (كۆرەي)

بۇ، تۇغۇلغان ئادەم ھامان ئۆلىدۇ، قەرزدار بولغان ئادەم قەرزىنى تۆلىمەي ئارام تاپالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قەرزى بار كىشىنىڭ
بويىنىدە دەزى بار

بۇ، ئىلىم - بىرىم ھېسابى ئۈزۈلمىگەن، بىراۋغا قەرزدار كىشى ھەمىشە دەككە - دۈككىدە ئۆتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

قەسەمخورنىڭ ئۆمرى قىسقا

بۇ، ئالدامچىلىق، يالغانچىلىق بىلەن شۇغۇللىنىپ، قەسەمگە ئادەتلەنگەن كىشىنىڭ ھاياتى خەۋپ - خەتەر، قازادىن خالىي بولالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ

قەست قىلغاننى پەس قىل

بۇ، بىراۋغا زىيانكەشلىك قىلغان ئادەمنى قىلمىشىغا يارىشا تېگىشلىك جازاغا تارتىپ رەسۋاسىنى چىقىرىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

قەشقەرنىڭ قىشى ئاز،
سوغۇقى ئەتىياز

بۇ، كىلىماتنىڭ مۇقىمسىزلىقى تېمپېراتۇرىغا تەسىر كۆرسىتىدۇ، شۇڭا ھەر ئېھتىمالغا قارشى ئالدىن تەييارلىق كۆرۈپ، سوغۇق ئېقىمنىڭ زىيىنىدىن ساقلىنىش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ:
ساماۋارنى ھېلىغىچە يۇرۇشتۇرۇپ كېتەلمەيۋاتقان شەمشىدىنىنىڭ ئىچى تىت - تىت بولۇپ يۈرەتتى. چۈنكى «قەشقەرنىڭ قىشى ئاز، سوغۇقى ئەتىياز» دېگەن راست - دە، مانا قارىمامدىغان جۇدۇننى، يا قول ئىشقا بارمايدۇ،
دەيتتى ئۇ.

قەيەر ئاغرىسا، جان شۇ يەردە

بۇ، بەدەننىڭ زەخمىلەنگەن جايىغا پۈتكۈل سەزگۈ مەركەزلىشىدىغانلىقىنى، تىرىكچىلىكنىڭ دەسمايىسى بولغان ساغلاملىق - بىخەتەرلىكنى ئېھتىياتچانلىق بىلەن قوغداش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

قەيەرگە يىقىلىشىمنى بىلسەم،
شۇ يەرگە پاخال سېلىپ قوياتتىم

بۇ، ھەركىم ئوڭۇشسىزلىققا ئۇچرىشىنى، يىقىلىشىنى ئالدىن پەملىيەلمەيدىغانلىقىنى، شۇڭا ھەر ئېھتىمالغا قارشى تەييار تۇرۇش، بىخۇدلۇق قىلماسلىق كېرەكلىكىنى، كېيىنكى پۇشايمان پۇتۇنلەي پايدىسىز ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

قوپ، توختىمەت، ئورنۇڭغا ئۆت

بۇ، بىرەر ئىشتا دەسلەپ نېزىرقاپ، چوڭچىلىق بىلەن پەش قىلىپ، ئاخىر يېڭىلگەندە قايىل بولۇپ، پەسكويغا چۈشۈپ

قالدىغان كىشىلەرنىڭ كاجلىقىنى بىلدۈر-
دۇ.

قوتانغا بۆرە كىرسە،
ئىتنىڭ تەرىتى قىستاپتۇ

بۇ، بىرەر ئىشقا ئەقلىنى ئىشلىتەلمەي-
دىغان ھاماقەت، يارامسىز ئادەملەرنىڭ يۈ-
رەكسىز، قورقۇنچاقلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

قوتۇر كالىغا مۈڭگۈز ياراشماس

بۇ، باشقىلارنى كۆرەلمەيدىغان، ئىچى
يامان، ھەسەتخور ئادەم ئىززەتلەشكە ئەرزى-
مەيدۇ، مەرتىۋە، ئابرۇيىنى كۆتۈرەلمەيدۇ،
دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قورساق ئاچقاندا خام كۆمەچمۇ تاتلىق

بۇ، ئاچ قالغان ئادەم تاماق تاللىماي-
دۇ، ئاچلىقتا يېگىلى بولىدىغان ھەرقانداق
نەرسە تاتلىق تېتىيدۇ دېگەن مەنىنى بىلدۈ-
رىدۇ.

قورساق ئاغرىقىڭ بولمىسا،
تاۋۇز يېيىشتىن قورقما

بۇ، باشقىلار ئالدىدا يۈز كېلەلمەيدىغان
ئىشلارنى قىلىپ قويمىغان، ھېچقانداق سە-
ۋەنلىكى يوق ئادەم خۇدۇكسىرىمەيدۇ، دې-
گەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قورساقتا نان بولسا،
بىلەكتە جان بولىدۇ

بۇ، ئوزۇقلىنىشقا ئەھمىيەت بېرىپ،
تاماقنى ۋاقتىدا، تويغۇدەك يەپ، سالامەتلى-
كىنى ئاسرىغان ئادەم كۈچ - قۇۋۋەتتىن
قالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قورساق توق، كۆڭۈل شوخ

بۇ، تۇرمۇشى باياشات كىشىنىڭ كۆڭ-
لى خاتىرجەم، روھى كۆتۈرەڭگۈ بولۇپ،
ھەممە ئىشقا قىزىقىدۇ، دېگەن مەنىنى بىل-
دۈرىدۇ.

قورساق دېگەن شىرە، يېسە كىرە

بۇ، ھەركىم ئەھۋالىغا قاراپ غىزالى-
نىشنى، ئاچ كۆزلۈك قىلىپ، تويغىنىنى
بىلمەي يەۋەرسە كېسەلگە دۇچار بولىدىغا-
نلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

قورساق گول، ئېغىز ھارامزادە

بۇ، قورساققا يېگۈدەك نەرسە بولسىلا
گالدىن ئۆتۈۋېرىدۇ، ئېغىزنى مەھكەم تۇ-
تۇپ، گەپ - سۆزدە ئېھتىياتچان بولغاندىلا
كۆڭۈلسىزلىك چىقمايدۇ، دېگەن مەنىنى
بىلدۈرىدۇ.

قورساقنىڭ ئاچقىنى —
ئەقلىنىڭ قاچقىنى

بۇ، قورساق ئاچقاندا، يوقسۇزلۇقتا ئا-
دەم ئەس - ھوشىنى يوقىتىپ، كۆزىگە ھېچ
نەرسە كۆرۈنمەيدۇ، ھېچكىمدىن ئەيمەنمەي-
دۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قورساقنىڭ مەيلىچە بولسا
ئابرۇيۇڭنى قوشۇپ يەر

بۇ، ئاچ كۆزلۈك قىلىش، نەپسىگە بې-
رىلىش يامان ئادەت بولۇپ، كىشىنى كۆل-
كىلىك ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ، ئىناۋەتتىن

ئايرىيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قورسقى ئاچنىڭ كۆزى ئاشتا،
قورسقى توقنىڭ ئۇستۋاشتا

بۇ، يوقسۇل، نامراتلار يېمەك - ئىچ-
مەك، ئوزۇقنىڭ غېمىدە بولىدۇ، بايلار،
مەرتىۋىلىكلەر كىيىم - كېچەكنى، ياخشى
كىيىنىشنى ئويلايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈ-
رىدۇ.

قورققان ئاۋۋال مۇشت تەڭلەر

«قورققان ئاۋۋال مۇشت كۆتۈرەر» نىڭ
ئىزاھىغا قاراڭ.

قورققان ئاۋۋال مۇشت كۆتۈرەر

بۇ، بىرەر ئىشتىن خۇدۇكى بار، ئە-
يىبلىك ئادەم ئۆزىنى قوغداش يۈزىسىدىن
ئالدىنئالا قارشىلىق كۆرسىتىدۇ، دېگەن
مەنىنى بىلدۈرىدۇ: سەن ھازىرچە مۇرادىڭغا
يەتكەندەك قىلىسەن ... «قورققان ئاۋۋال
مۇشت كۆتۈرەر» دېگەندەك، سەن ھايۋانىي
ئۇسۇل بىلەن ئالدىن مۇشت كۆتۈرۈۋالدىڭ.
ئۇنىڭ ئۈستىگە ھازىر سېنىڭ تەلىيىڭ ئوڭ-
دىن كېلىپ، ئۆزۈڭچە مەقسىتىڭگىمۇ يەت-
تىڭ. ئەمما سەن بالدۇر خۇش بولۇپ كەت-
مە! دېدى تۇرسۇن ئەپەندى ئۇنىڭغا.

قورققان ئۆز سايىسىدىن ئۈركۈپتۇ

بۇ، بىرەر ئىشتىن خۇدۇكى بار، ئە-
يىبلىك ئادەم دائىم ماڭغان - تۇرغىنىدىن
خۇدۇكسىرەپ ئەنسىزلىكتە ئۆتىدۇ، دېگەن
مەنىنى بىلدۈرىدۇ: قەدىمكىلەر «قورققان
سايىسىدىن ئۈركۈپتۇ» دېگەندەك، بۇ پىيەد-
چۈكنىڭ كەينىگە بۈگۈن ئەگىشىۋالغىنى پە-
قەت ئايدىڭ كېچىدىكى ئۆز سايىسى ئىدى.

قورققانغا قوش كۆرۈنەر،
قارا باسقانغا مۇشت (كۆرۈنەر)

بۇ، بىرەر كۈتۈلمىگەن ۋەھىمە تۈپەي-
لىدىن ئەنسىزلىككە چۈشكەن كىشى ئۈستى
- ئۈستىلەپ پېشكەللىككە ئۇچراپ، كۆ-
ڭۈلسىزلىكتىن قۇتۇلالمايدۇ، دېگەن مەن-
نى بىلدۈرىدۇ.

قورققانغا قوش كۆرۈنەر،
كۆلەڭگىسى بەش كۆرۈنەر

بۇ، بىرەر ۋەھىمە، تەشۋىش تۈپەيلى-
دىن ئەنسىرىگەن، غەمدە قالغان كىشى تۈر-
لۈك پۇتلىكاشاڭ، پېشكەللىكتىن قۇتۇلال-
مايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇنىڭ بۇ
ھالى ئاشۇ بۇلاق بېشىدىكى ئۆلۈم پاجىئەسى-
گە مۇناسىۋەتلىك بولغىنى ئۈچۈن «قورققان-
غا قوش كۆرۈنەر، كۆلەڭگىسى بەش كۆرۈ-
نەر» دېگەندەك، سەرگۈزەشتىلەرنى بىرمۇ
بىر ئەسلەپ قاتتىق بىئارام بولماقتا ئىدى.

قورققاننى ئەجەل قوغلار

بۇ، ھەرقانداق ئىشتا يۈرەكلىك،
قەيسەر بولۇشنى، غەيرىتى يوق، يۈرەك-
سىز كىشىنى پالاكەت باسىدىغانلىقىنى بىل-
دۈرىدۇ.

قورققان مۈشۈككە چاشقان
ئۈۋىسى ساراي كۆرۈنۈپتۇ

بۇ، بىرەر ۋەھىمە، تەشۋىش تۈپەيلى-
دىن ئالاقزادە بولغان كىشىگە تۈگمىدەك

نەرسە تۆگىدەك كۆرۈنىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قورققان ئىت ئارقىسىغا قاراپ خىرقىرار

بۇ، يۈرەكئالدى بولۇپ كەتكەن ئادەم ھەرقانداق ئىشتا خۇدۇكسىرەپ قوغدىنىش يۈزىسىدىن قارشىلىق كۆرسىتىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قورققان يەردە جىن بار

بۇ، ئىشتا قەيسەر، جۈرئەتلىك بولمىغان، يۈرەكسىز، ئەنسىرەپلا تۇرىدىغان كىشىنى پالاكەت باسىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: ئېلىيۇ خەتنىڭ بىر بۇرجىگىگە بۈگۈنكى چىسلانى يېزىپ، ئۇنىڭ ئاستىغا «قورققان يەردە جىن بار» دېگەن سۆزنى تىركەپ قويدى.

قورقۇنچاقتا نومۇس يوق

بۇ، يۈرەكسىز ئادەمدە ۋىجدان، ھايا بولمايدۇ، ئۆز مەنپەئەتى ئۈچۈن باشقىلارغا نامەردلىك قىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قورقۇنچاقنىڭ تومىقى بولغۇچە،
باتۇرنىڭ چومىقى بول

بۇ، غەيرىتى يوق، جۈرئەتسىز ئادەمنى ھىمايە قىلغۇچە، مەرد، قەيسەر ئادەمنىڭ چاكىرى بولغان ياخشى، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قورقۇنچاق ھەسەتخور بولار،
نامەرد قەسەمخور بولار

بۇ، غەيرىتى يوق، يۈرەكسىز ئادەم ئىچى تار، چىدىماس بولىدۇ؛ كىشىگە نەپ بەرمەيدىغان، نائىنساپ ئادەم قەسەم قىلىشقا تەييار تۇرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قورقۇنچاق ئۆلمەي تۇرۇپ
مىڭ قېتىم ئۆلەر

بۇ، ھەدېسىلا قورقۇپلا تۇرىدىغان ئادەمنىڭ ئۆلۈك تىرىكلىكىنىڭ پەرقى يوق بولۇپ، دائىم ئوڭۇشسىزلىقتا ئۇچراپ مەسخىرىدىن قۇتۇلالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قوشتا يوق، ماشاقتا يوق،
خاماندا تەييار

بۇ، ئىشلىمەي، ئەجىر قىلماي باشقىلارنىڭ ئەمگەك مېۋىسىگە شېرىك بولۇۋالىدىغان تەييارتاپلىقنى بىلدۈرىدۇ.

قوشتىن چىقىرىپ سۆرەمگە ساپتۇ

بۇ، بىراۋغا ئارام بەرمەي كەينى - كەينىدىن ئىشقا بۇيرۇپ ئىشلەتكەنلىكنى بىلدۈرىدۇ: بەگ سەيۋەنلىرى ئالماسنى كۆز قىرىدىن كەتكۈزمەي قوشتىن چىقىرىپ سۆرەمگە سېلىپ، ھېچبىر ئارام تاپقۇزمايتتى.

قوشماق تەس، ئايرىماق ئاسان

بۇ، بىرلىشىش، ئۇيۇشۇش، ئىناق بولۇش ئۈچۈن ئۇزاق ۋاقىت تىرىشچانلىق كۆرسىتىشكە توغرا كېلىدىغانلىقنى؛ بۆلۈنۈش، ئايرىلىش بىردەملىك ئىش ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

قوشنا بولساڭ يۆلەك بول،
بولمىسا بۆلەك (بول)

بۇ، قوشنا ئولتۇرغان ھەقەمسايىلەر
بىر - بىرىگە ھەمدەم بولۇپ، ياردەملىشىپ
ئىناق، ئىتتىپاق ئۆتۈش لازىملىقىنى بىل-
دۈرىدۇ.

قوشناڭ ساڭا باقمىسا،
سەن قوشناڭغا باق

بۇ، ۋەزىيەت، شارائىت كىشىلەرنىڭ
ئىرادىسى، ئارزۇسىغا بويسۇنمايدىغان-
لىقىنى، شۇڭا ھەركىم ۋەزىيەت، شارا-
ئىتنىڭ ئېھتىياجىغا ماسلىشىپ كىشىلىك
مۇناسىۋەتنى توغرىلىشى، ئىتتىپاقلىقتا تە-
شەببۇسكار بولۇشى لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

قوشناڭ قارىغۇ بولسا،
كۆزۈڭنى قىس

بۇ، ھەركىم ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتتە
ئامما بىلەن بىرگە بولۇش، ۋەزىيەتكە ماس-
لىشىپ ئىش كۆرۈش كېرەك، دېگەن مەنە-
نى بىلدۈرىدۇ.

قوشناڭ كەلسە ئاشقا،
چىرايىڭ بولمىسۇن باشقا

بۇ، ھەركىم ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتتە
قورسىقى كەڭ، مەرد، سېخىي بولۇش، ئى-
چى تارلىق، قىزغانچۇقلۇق، پىخسىقلىق
قىلماسلىق كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈر-
دۇ.

قوشناڭنى كولىساڭ كۆچەر،
ئوتنى كولىساڭ ئۆچەر

«ئوتنى چۇقچىلىساڭ ئۆچىدۇ، قوش-
ناڭنى كوچىلىساڭ كۆچىدۇ» نىڭ ئىزاھىغا
قاراڭ: ئۆپكەڭنى بېسىۋال! ئۇنچىۋالا چال-
ۋاقاپ كەتمە، قوشنىلار بىلەن چىرايلىق
ئۆتكەن ياخشى، ئۆزئارا ئانچە كوچىلاشماي-
لى، «قوشناڭنى كولىساڭ كۆچەر، ئوتنى
كولىساڭ ئۆچەر» دېگەن گەپ بار. سەن
بۇنى بىلەمسەن؟ دېدى ئۇ ئايالىغا چۈشەندۈ-
رۈپ.

قوشناڭ يىغلىغاندا سەن كۈلمە

بۇ، بىراۋنىڭ بېشىغا كۈن چۈشۈپ،
كۆڭۈلسىزلىك، كېلىشمەسلىككە ئۇچرىغان-
دا تەسەللى بېرىش، دەردىگە دەرمان بو-
لۇپ، ھېسداشلىق قىلىش لازىملىقىنى بىل-
دۈرىدۇ.

قوشنامنىڭ قوشنامغا ياخشى كۆرۈنەر

بۇ، باشقىلارنىڭ نەرسىسى ئۆزىنىڭكى-
دىن ئېسىل، چىرايلىق كۆرۈنىدىغانلى-
قىنى، ئۆزىنىڭ نەرسىسى باشقىلارنىڭكىگە
يەتمەيدىغاندەك، ئانچە ئەرزىمەيدىغاندەك بى-
لىنىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

قوشۇق بولۇپ يالىشىپتۇ،
ئىت بولۇپ تالىشىپتۇ

بۇ، بىراۋ بىلەن ياخشى ئۆتكەندە ئام-
راقلىشىپ كېتىدىغان، رەنجىشىپ يىرىك-
لەشكەندە ئاق تاغلىق، قارا تاغلىققا ئايرىل-
دىغان، ناچار ئادەتنى بىلدۈرىدۇ.

قوشۇلغاننىڭ تورى بار،
ئايرىلغاننىڭ سورى (بار)

بۇ، بىرلىك - ئىتتىپاقلىق ئارقىلىق

كۆچ - قۇدرەتكە تولۇپ، ھەرقانداق ئىشتا غەلبە قازانغىلى بولىدۇ، ئامىدىن ئايرىلىش، بۆلگۈنچىلىك قىلىش ئىنسانغا بەختسىزلىك، ئاپەت كەلتۈرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قوغلىغاندىن قاچ، قاچقاننى قوغلا

«قاچقاننى قوغلا، قوغلىغاندىن قاچ» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ: كونىلار «قوغلىغاندىن قاچ، قاچقاننى قوغلا» دەپتىكەن، ئوڭايلا ساڭا بېرىلگەن قىزنىڭ قانچىلىك قەدىر - قىممىتى بولاتتى؟ ئادىلەنىڭ يېپىشقاقلىقى جېنىمغا تەگدى. ئەمدى مۇرادىمغا يەتتىم، گۈزەلئاي مېنىڭ! دېدى رەقىب ئەلاغا قاراپ.

قوغلىغانمۇ خۇدا دەيدۇ،
قاچقانمۇ خۇدا دەيدۇ

«قاچقانمۇ خۇدا دەيدۇ، قوغلىغانمۇ خۇدا دەيدۇ» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

قوغۇن پىشسا ساپىقىدا تۇرماس

بۇ، ياشانغان ئادەم خۇددى پىشقان قوغۇنغا ئوخشايدۇ. پىشقان قوغۇن ساپىقىدا تۇرمىغاندەك قېرىلىق يەتكەن ئادەمنىڭمۇ ھاياتلىق ساپىقى ئۈزۈلۈپ، ھامان بىر كۈنى ئۆلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قوغۇنلۇققا ئوغرى كىرسە،
خام - پىششىقنى تاللىماس

بۇ، ئوغرىلىقنى كەسىپ قىلغان ئادەم ئىنتايىن رەزىل، رەھىمسىز، قارام بولىدىغانلىقىنى، نەرسىلەرنىڭ قىممىتىگە قارىماي، ئۇچرىغاننى ئوغرىلاپ كىشىلەرنى قاقشىتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

قوڭۇمدا ئىشتان يوق،
ئېتىم مارجان بوۋى

بۇ، باشقىلاردىن ئۈستۈن تۇرغۇدەك بىرەر ئالاھىدىلىكى يوق تۇرۇپ، ئۆزىنى ھەممىدىن قالتىس چاغلايدىغان، ھېچكىمنى كۆزگە ئىلمايدىغان مەنمەنچىلەرنىڭ پىسخىكىسىنى بىلدۈرىدۇ.

قولدىن ئۆتكۈچە، ئۆيگە يەتكۈچە

بۇ، ئېلىم - بېرىم، سودا - سېتىقتا ئادىل، سەممىي ئىش قىلماي، ئۆتكەلدىن ئۆتۈۋېلىش كويىدا بولغان كىشىلەردىكى ساختىپەزلىك، ئالدامچىلىق قىلمىشىنى بىلدۈرىدۇ.

قول سۇنسا يەڭ ئىچىدە،
باش يېرىلسا بۆك ئىچىدە

«باش يېرىلسا بۆك ئىچىدە، قول سۇنسا يەڭ ئىچىدە» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ: مېھرىگۈل يەنىلا چىگىش خىياللىرىنى بىر يەرگە يىغالماي ئاۋارە ئىدى. «قول سۇنسا يەڭ ئىچىدە، باش يېرىلسا بۆك ئىچىدە» دېگەن گەپ بار. بۇنداق ئىشنى كىمگە ئېيتقۇلۇق؟! خەتنى تەشكىلگە تاپشۇرۇپ بېرىشمۇ بىئەپ.

قول قولنى تونۇيدۇ، شەرىئەت يولنى

بۇ، بىراۋدىن ئالغان نەرسىنى ئۆز قولىغا قايتۇرۇپ بېرىش، كىمدىن ئالغان بول-

سا دەل شۇنىڭغا بېرىش، قائىدە بويىچە ئىش قىلىش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قول قولنى يۇسا،
قول كېلىپ يۈزنى يۇيار

بۇ، بىراۋغا ياخشىلىق قىلغان كىشى ياخشىلىق كۆرىدۇ، قىلىنغان ياخشىلىق، خەيرلىك ئىش بىكار كەتمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قولنى چىشلىسە ئاچچىق،
قوڭنى چىشلىسە سېسىق

بۇ، يۈز بەرگەن بىرەر ئوڭۇشسىزلىق تۈپەيلىدىن نېمە قىلارنى بىلەلمەي، باش قاتتىق قاتتىدىغان قىيىن ئەھۋالدا قېلىپ تېڭىرقىغان كىشىلەرنىڭ ھەسرەتلىك كەيپىياتىنى بىلدۈرىدۇ.

قولنى كەسمىگۈچە قان چىقماس

بۇ، ھەركىم كۆزلىگەن مەقسەتكە يېتىش، بەلگىلىك نەتىجىگە ئېرىشىش ئۈچۈن ئاز - تولا چىقىم قىلىش، بەدەل تۆلەش، ئەمگەك سىڭدۈرۈش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

قولۇڭدىن كەلسە، ئەلدىن ئايىما

بۇ، ئادەم ھۆرمەت - ئابرۇيغا ئېرىشىش ئۈچۈن ھەرۋاقىت خەلق ئۈچۈن ئىشلەش، خەلق مەنپەئەتىنى كۆزلەش، خەيرى - ساخاۋەتلىك ئىشلارنى قىلىش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: سەلەي، ئەل ئاغزىدا مۇنداق بىر ھېكمەتلىك سۆز بار، قولۇڭدىن كەلسە، ئەلدىن ئايىما دەپتىكەن، بۇ

خاسىيەتلىك زەمزەم سۈيىگە پۈتۈن يۇرت خەلقىنى ئېغىز تەگكۈزۈپ، بەختىڭلارنىڭ كۆلۈشىگە، بايلىقىڭلارنىڭ كۆپىيىشىگە، سەئىدە بىلەن ئىككىڭلارنىڭ پاقلانىدەك بىر بالا كۆرۈشۈڭلار ئۈچۈن دۇئا ئوقۇپ قويسۇن، قانداق دەيسەن، دەپتۇ مىڭبېشى.

قولۇڭدىن كەلسە ياغ چاينا

بۇ، ھەركىم ئىمكانىيىتى يار بەرسە قۇربىتى يەتكەن ئىشنىڭ ھەممىسىنى قىلىپ، مۇراد - مەقسەتكە يېتىش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قولۇڭدىن كەلگەننى ئەلدىن ئايىما

«قولۇڭدىن كەلسە ئەلدىن ئايىما» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

قولۇڭ ماي بولسا قونچىڭغا سۈۋا

بۇ، ئادەم بېيىغان — ياخشى كۈن كۆرگەندە ئۇرۇق - تۇغقان، يېقىنلىرىغا مېھىر - شەپقەت، ياخشىلىق قىلىش، يار - يۆلەك بولۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

قولۇڭنى سوزغان يەرگە
پۇتۇڭنى سوزما

بۇ، بېشىغا كۈن چۈشكەندە ياردەم - مەدەت بەرگەن، باشپاناھ بولغان كىشىلەردىن يۈز ئۆرۈپ، ۋاپاسىزلىق قىلماسلىق كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

قولۇڭنى يۇيۇپ يۇر،
غېمىڭنى قىلىپ يۇر

بۇ، ئادەم ئۈچۈن تازىلىقتا ئەھمىيەت بېرىپ، سالامەتلىكىنى ئاسراش؛ ھەرۋاقىت تۇرمۇشى، كېلەچىكى ئۈستىدە باش قاتۇرۇش ھەممىدىن مۇھىم ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

قولۇڭ ياغ بولسا، يېنىڭغا سۈركە

«قولۇڭ ماي بولسا قونچىڭغا سۈۋا» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ: نەسرىدىن تاپاۋەتلىرى بىلەن باياشات تۇرمۇشىنى شايە قىلىپ «قولۇڭ ياغ بولسا، يېنىڭغا سۈركە» دېگەن گەپ بار. ماڭا ھەمراھ بولۇپ، بايىقى جايلارغا بىر - ئىككى قېتىم قاتنىساڭلا ئىشىڭ پۈتتى - دە، قازىنىڭمۇ، چۆمۈچۈڭمۇ ماي... قانداق؟ دېدى شەمسىدىنگە.

قولۇم ئوچۇق، يۈزۈم ئاق

بۇ، باشقىلاردىن ھېچنېمىسىنى ئايىمايدىغان مەرد، سېخىي كىشىنىڭ ئەل - جامائەت ئىچىدە گېپى ئۆتكۈر، يۈز - ئابرۇيى، ئىناۋىتى يۇقىرى كۆتۈرۈلۈپ، ھۆرمەتكە سازاۋەر بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قولى بىلەن ئېلىپ،
پۇتى بىلەن بېرىپتۇ

بۇ، ھاجىتى چۈشكەندە چىرايلىق سۆز بىلەن ئېلىپ، قايتۇرۇشتا يولسىزلىق قىلىدىغان كىشىلەرنىڭ مۇتتەھەملىك قىلمىشىنى بىلدۈرىدۇ.

قولى سۇنۇقنىڭ دەردىنى
قولى سۇنۇق بىلىدۇ

بۇ، بىرەر ئىشتا ئوڭۇشسىزلىققا ئۇچرىغان، يوقسۇزلۇقنىڭ خاپىلىقىنى تارتقان كىشىلەر ئۆزئارا قاياش بولۇپ، بىر - بىرىنىڭ ھالىغا يېتىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قولى قاشاڭ موللىدىن
ئايىغى ئىلدام بالا ياخشى

بۇ، ھەرقانداق ئىشتا ھەرىكىتى سۇس، قولىدىن ئىش چىقمايدىغان مىسمىس ئادەملەرنىڭ ئېزىلەڭگۈلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

قولى قىسقىنىڭ يولى قىسقا

بۇ، قول - ئىلكىدە يوق، نامراتلارنىڭ يوقسۇزلۇقتىن مۇناسىۋەت دائىرىسى چەكلىك بولىدۇ، ھەدېگەندە ئىشلىرى توسقۇنلۇققا، كاشىلىغا ئۇچرايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قولى گۈل ئېتىدۇ غىزا،
قولى گال تارتىدۇ ئىزا

بۇ، قولى ئەپلىك، ئىشى ئوڭ، چاققان كىشى تۆشۈكتە قىينالمايدۇ. قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان مىسمىس ئادەم يارامسىزلىقىدىن ئۆيلىپ تەڭلىكچىلىكتە قالىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قولى ئوچۇقنىڭ يولى ئوچۇق

بۇ، باشقىلاردىن ھېچنېمىسىنى ئايىمايدىغان مەرد، سېخىي كىشىنىڭ مۇناسىۋەت دائىرىسى كەڭ بولىدۇ، ھەر قانداق ئىشلىرى ئوڭۇشلۇق، راۋان يۈرۈشىدۇ،

دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قول ئىچىگە ئېگىلەر

بۇ، ئۆز قاياشىغا، يېقىنلىرىغا بولۇشىدىغان، بىر تەرەپنىڭ مەنپەئىتىنى كۆزلەپ يان باسىدىغان شەخسىيەتچىلىكنى بىلدۈرىدۇ.

قول يارىسى كېتەر،
تىل يارىسى كەتمەس

بۇ، تاياق - توقماق بىلەن زەخمىلەنگەن تەن جاراھىتى ساقىيىدۇ، لېكىن يامان سۆز، تىل ھاقارەت تۈپەيلىدىن رەنجىگەن كۆڭۈل جاراھىتى ساقايمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قول يەتمىگەن شاپتۇل ئاچچىق

بۇ، ئۆزى ئالالمىغان ياكى كۈچى يەتمىگەن نەرسىنى باشقىلارنىڭ قولىغا چۈشۈرۈۋالماسلىقى ئۈچۈن قەستەن يامان سۈپەتتە كۆرسىتىش خاھىشىنى بىلدۈرىدۇ.

قول يەتمىگەن ئۈزۈم ئاچچىق

«قول يەتمىگەن شاپتۇل ئاچچىق» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

قومۇش ئۆيۈم – كۆمۈش ئۆيۈم

بۇ، كونا، ئاددىي بولسىمۇ، ھەركىمنىڭ ئۆزىگە تەئەللۇق ئۆي - زېمىنى ئۆزىگە چىرايلىق بىلىنىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قومۇش ئىكەن دەپ خارلىما،
يەرگە چۈشسە بورىيا

بۇ، ئاددىي، ئەرزىمەس دەپ قاراپ كۆزگە ئىلمىغان ئادەم ياكى نەرسىلەر ۋاقتى كەلگەندە جانغا ئەسقاتىدۇ، پايدا - مەنپەئەت يەتكۈزىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قوناقلىقتا ماش بولماس،
قېرى كىشى ياش (بولماس)

بۇ، قوناق ئارىسىغا تېرىلغان ماش سايىداپ قېلىپ ئاينىيالمايدۇ، ئۆتۈپ كەتكەن ئۆمۈر گويا ئاتقان ئوققا ئوخشاش ھەرگىز كەينىگە يانمايدۇ، ياشانغان ئادەم ھەرقانچە قىلغىنى بىلەن ياشارمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قوناقلىققا چالما ئاتسام،
كېۋەزلىك شالدىرلاپ كەتتى

«قىزىم ساڭا ئېيتاي، كېلىنىم سەن ئاڭلا» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

قوناقنى دۆڭگە تېرى،
بېدىنى ئويغا

بۇ، دېھقانچىلىقتا ھەرقايسى زىرائەتلەرنىڭ ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىكى ۋە ئۆسۈش خۇسۇسىيەتلىرى بولىدىغانلىقىنى، تېرىقچىلىقتا شۇنى ئاساس قىلىش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

قوي باقماي پاقلان يەپتۇ،
ئاش تېرىماي ئاق نان (يەپتۇ)

بۇ، بەزى ئادەملەردىكى ئىشلىمەي، ئەجىر قىلماي باشقىلارنىڭ تاپاۋىتىگە، راھەت - پاراغىتىگە شېرىك بولۇۋالىدىغان تەييارتاپلىق، ھارامخورلۇق مىجەز، ئادەتلىرىنى

بىلدۈرىدۇ.

قوي بولسا قوزىسى بولار

بۇ، ھاياتلىق بولغاندىلا ھەممە نەرسە بولىدۇ، ئاتا - ئانا بولغاندىلا پەرزەنت بولىدۇ، ئانا بالىلىرىنى تەربىيلەپ ئۆستۈرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: قەدىمكىلەر «قوي بولسا قوزىسى بولار» دېگەندەك، ھۆسنەرىخان كەينى - كەيىندىن بەش پەرزەنت يۈزى كۆردى. ئىككىسىنى «ئىگىسى» دەرگاھىغا ئېلىپ كەتكەن بولسىمۇ، ئۈچى گۈلدەك چوڭ بولدى.

قوي بولۇپ مىڭ يىل ياشىغاندىن،
يولۋاس بولۇپ بىركۈن ياشا

«توشقاندەك يۈز يىل ياشىغۇچە، يولۋاستەك بىركۈن ياشا» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

قويچى كىچىك ئىزدىگۈچى،
تۆگىچى سۇدىن ئۆتۈپ بوپتۇ

بۇ، بىر ئىشنى بېجىرىشتە ئەتراپلىق ئويلىنىپ، سوۋۇتۇپ - سوقماي تۈرلۈك ئاماللارنى قوللىنىپ، تېز تۇتۇش قىلىش لازىم، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قوينۇڭدىن تۆكۈلسە
قونچىڭغا چۈشەر

بۇ، ھەر ئادەم ئۆز ئېھتىياجىدىن ئېشىنغۇدەك ۋەجى بولغان ئەھۋالدا پىخسىقلىق قىلماستىن ئۇرۇق - تۇغقانلىرى ۋە يېقىنلىرىغا ياردەم بېرىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

قوينۇم ئوغرى، قونچىم ئوغرى

بۇ، ھەدېسە پەيت كۈتۈپ، ئېپىنى تاپقاندا ئۇچرىغانلا نەرسىنى قاقتى - سوقتى قىلىپ ئادەتلەنگەن كىشىلەرنىڭ نەپسانىيەتچىلىك قىلمىشىنى بىلدۈرىدۇ.

قوينى سەركە باشلايدۇ،
ئويۇننى ئەركە باشلايدۇ

بۇ، بىرەر ئىش - پائالىيەتكە باش بولغان كىشى ئاممىنى يېتەكلەيدۇ، ئۆزىنىڭ ئىختىيارى مەيلىگە ئادەتلەنگەن «ئەتىۋارلىق» كىشى ئويۇننى تاپىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قوينى قاسساپ سويسۇن

بۇ، ھەرقانداق ئىشنى شۇ ئىشنىڭ ئۇستىسى، ئەھلى قىلسۇن، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قوينى قوتاندا سات،
ئاشنى باداڭدا سات

«قوينى قوتاندا سات، ئاشنى ئورىدا» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

قوينى قوتاندا سات،
ئاشنى ئورىدا سات

بۇ، بەزى ماددىي بۇيۇملارنى ئۆز جايىدا ساتسا تۈرلۈك ئاۋارىچىلىكلەردىن ساقلانغىلى بولىدىغانلىقىنى، بازارغا ئاپارغاندا كۆپ ھاللاردا مۆلچەرلىگەن باھاغا چىقمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

قوي ئۆز ئورنىنى پاسكىنا قىلار

بۇ، ئىش خۇش ياقمايدىغان ھۇرۇن ئا-

دەم تازىلىقتا، سالامەتلىكتە ئەھمىيەت بەر-
مەي، ئۆزىنى ئۆزى خاراب قىلىدۇ، دېگەن
مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قوي ئۆلەمدۇ، قوزىمۇ؟
كۆپ سۈنامدۇ، كوزىمۇ؟

بۇ، ئۆلۈمنىڭ نۆۋىتى يوق، ئۇ چوڭ
- كىچىك دېمەيدۇ، ياشقا باقمايدۇ، ئەجەل
يەتكەندە بەرىبىر ئۆلىدۇ، دېگەن مەنىنى
بىلدۈرىدۇ.

قۇدۇق چوڭقۇر، ئارغامچا قىسقا

بۇ، قۇدۇقنىڭ چوڭقۇرلۇقىغا يارىشا
ئۇزۇن ئارغامچا بولمىسا. سۇ ئالغىلى بول-
مىغاندەك، ئارزۇ - تىلەكنىڭ ئەمەلگە ئې-
شىشى ماددىي شەرت - شارائىتقا باغلىق
ئىكەنلىكىنى، ماددىي شەرت - شارائىتى
بولمىغان كىشىنىڭ ئارزۇ - تىلىكى ئەمەلگە
ئاشمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

قۇرتنىڭ ئىلاجى قايناق سۇ

بۇ، سالامەتلىككە خەۋپ كەلتۈرىدىغان
زىيانداش ھاشاراتلارنى ھەرخىل يوللار بى-
لەن يوقىتىپ، تازىلىقنى كۈچەيتىش كې-
رەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قۇرت ياغاچنى ئىچىدىن يەر

بۇ، ① دەرد - ئەلەم، خاپىلىق ئادەم-
نى چۈشكۈنلەشتۈرۈپ، سالامەتلىكىنى خا-
راب قىلىدۇ؛ ② گېپى تاتلىق، ئىشچان،
مۇلايىم ئادەم پىخسىق، بېخىلدىنمۇ نەپ ئا-
لالايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قۇرۇق تاغار ئۆرە تۇرمايدۇ

بۇ، ئادەم يېمەك - ئىچمەككە تايىنىپ
ياشايدۇ، ئاچ قورساق كىشى تىرىكچىلىك
قىلالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ:
نەدە بار قۇرۇق تاغار ئۆرە تۇرغان،
كانايدىن ئۇن چىقامدۇ ياغلىمىسا؟

قۇرۇق تۇۋرا ئاتنى ئۇسسۇرغاق قىلار

بۇ، بىلىمسىزلىك، نادانلىق ئادەمنى
ھەدېسە لاپ ئۇرۇپ، يالغان سۆزلەيدىغان
پوچى قىلىپ قويىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۇ-
رىدۇ.

قۇرۇق چاقماقتىن ئوت چىقىرىپتۇ

بۇ، ھېچقانداق چىقىم قىلماي، بەدەل
تۆلىمەي، دەسمايىسىزلا ئىش پۈتكۈزىدى-
غان، ئەجىر - ئەمگەكسىز يوقنى بار قىلى-
دىغان ھىيلە - نەيرەڭچىلىكنى بىلدۈرىدۇ.

قۇرۇق چايدىن كاچات ياخشى

بۇ، پايدا - مەنپەئەتى يوق، نەپ تەگ-
مەيدىغان ئىش ھېچكىمگە خۇش ياقمايدۇ،
دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قۇرۇق دۇئاغا پىتمۇ ئۆلمەيدۇ

بۇ، بىراۋنىڭ قارغىشى بىراۋغا ئۆتمەي-
دۇ، قارغىش - لەنەتكە ئادەم ئۆلمەيدۇ،
دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: راست، شۇنداق،
قۇرۇق دۇئاغا پىتمۇ ئۆلمەيدۇ، دېدى تۆمۈر
خەلپە.

قۇرۇق دۇئايى سالامغا
توكۇر بارىكاللا

بۇ، پايدا - مەنپەئەت، نەپ چىقمايدى-

غان ئاغزاكى تىلەك، ھاۋالىگە ھېچكىم قىزىقمايدۇ، رەھمەت - ھەشقاللا دېمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قۇرۇق سۆزدىن كاچات ياخشى

«قۇرۇق چايدىن كاچات ياخشى» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

قۇرۇق سۆڭەكنى ئىت غاجىماس

بۇ، ئەمەلگە ئېشىش ئىمكانىيىتى يوق، نەپ چىقمايدىغان ئىشقا ھېچكىم قىزىقمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قۇرۇق سۆڭەكتىن ياغ چىقماس

بۇ، ئەمەلگە ئاشمايدىغان، ئىشەنچسىز، تايىنى يوق ۋەدىدىن ھېچكىمگە مەنپەئەت يەتمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قۇرۇق سۆلەت، ياغاچ پەشمەت

بۇ، ئىقتىسادىي ئەھۋالىغا قارىماي، دائىم چىرايلىق، سالاپەتلىك كىيىنىپ يۈرۈشنى ياخشى كۆرىدىغان كىشىلەرنىڭ ياسانچۇقلۇق خۇسۇسىيىتىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇنىڭ بويىدىن ئەترىنىڭ ھىدى گۈپ - گۈپ پۇراپ، كىچىككىنە تار كوچا ئىچىنى بىر ئالغانىدى. مانا بۇ «قۇرۇق سۆلەت، ياغاچ پەشمەت» خانىم شۇ چاغلاردا تەخمىنەن يىگىرمە ياشلار ئەتراپىدا ئىدى.

قۇرۇق قوشۇق ئېغىز يىرتار

بۇ، نەپ چىقمايدىغان قۇرۇق تەسەللى، ھال سوراشتىن ھېچكىم رازى بولمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قۇرۇق قۇلاققا قۇرۇق قۇلاق خۇش ياقمايدۇ

«قۇرۇق گەپ قۇلاققا ياقماس» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ: مەن دەل ھازىرنىڭ ئۆزىدە سۇلتان چاڭچاڭنىڭ ئۆيىگە كىرىپ ھال سوراپ قويۇشۇم كېرەك، توختا! قۇرۇق قۇلاققا قۇرۇق قۇلاق خۇش ياقمايدۇ، دېگەندەك، ھوشۇر قاسساپتىن ئىككى كىلوگرام گۆش ئېلىۋېلىشىم كېرەك، ئۇ چۆچۈرىگە ئامراق ئادەم، دېدى روزاخۇن ئۆز - ئۆزىگە.

قۇرۇق گەپ قۇلاققا ياقماس

بۇ، ھېچبىر پايدىسى تەگمەيدىغان قۇرۇق گەپكە ھېچكىم قۇلاق سالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: ئارقا ئىشىكتىن مېڭىش ئۇنداق ئاسان ئەمەستە. بۇنىڭغا ئازراق بىر نەرسە بولمىسا «قۇرۇق گەپ قۇلاققا ياقماس» دېگەندەك، ئۇنىڭ ئۇرۇنۇشلىرى بىكارغا كەتمەمدۇ، دېدى ئۇ ئەخمەتجانغا.

قۇرۇق گەپكە قورساق تويماپتۇ

بۇ، نەپ چىقمايدىغان، مەنپەئىتى يوق قۇرۇق گەپ بىلەن ھېچقانداق ئىشنى ھەل قىلغىلى بولمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قۇرۇق گەپكە مۈشۈك ئاپتاپقا چىقمايدۇ

بۇ، نەپ تەگمەيدىغان ھەقسىز ئىشنى قىلىشقا ھېچكىم قىزىقمايدۇ، مىدىرلاپمۇ قويمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: «قۇرۇق گەپكە مۈشۈك ئاپتاپقا چىقمايدۇ» دېگەندەك، ھەرقايسىڭلارنى دەپ ئاۋۇ گىلەمنى بۈگۈن كەچتىلا توقۇپ بولدۇق.

قۇرۇق ياغاچ ئېگىلمەس

بۇ، تەربىيىنى قوبۇل قىلمايدىغان، گەپكە كىرمەيدىغان نادان، ئاڭسىز ئادەم باشقۇرۇشقا بويسۇنمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قۇش ئاسماندا ئۇچسا،
سايىسى يەرگە چۈشەر

بۇ، بىر ئادەم ياخشى ئىش - ئىزلىرى، يارانقان تۆھپىسى ئارقىلىق شان - شەرەپ قۇچسا، ئۇنىڭ خاسىيىتىدىن كۆپچىلىك - ئاممىمۇ بەھرىمەن بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قۇش بالىسى كۆككە باقار،
قوي بالىسى يەرگە (باقار)

بۇ، ھەركىم ئۆزىگە مۇناسىپ كېلىدىغان تىرىكچىلىك ھەرىكىتىگە كۆڭۈل بۆلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قۇش بالىسى ئۇۋىدا نېمە يېسە،
ئۇچقاندا شۇنى ئىزدەيدۇ

بۇ، ئادەم كىچىكىدە نېمىگە ئادەتلەنسە، چوڭ بولغاندىمۇ شۇ ئادىتىنى تاشلىمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قۇش تىلىنى قۇش بىلەر

بۇ، كەسىپداش - مەسلەكداش كىشىلەر ئۆزئارا بىر - بىرىنىڭ سىرىنى، خۇي - پەيلىنى بىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قۇشقاچ باسقان يەردىن قاچ

بۇ، ھەركىم مۇناسىۋەتسىز سۆز - ھەرىكەتكە ئارىلاشماي، ئۇرۇش - جېدەل، غەلۋە - غوۋغا، ماجىرادىن ئۆزىنى تارتىش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قۇشقاچ بولسىمۇ قاسساپ سويسۇن

«قوينى قاسساپ سويسۇن» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ: ئاشخانا ئىچى ۋە سۆگەت سايىسىدىكى تاماق يەيدىغان سۇپا مانتىنىڭ مەززىلىك پۇرىقىغا تولدى، — «قۇشقاچ بولسىمۇ قاسساپ سويسۇن» دەپ بىكار ئېيتمىغان - دە، تاماقنى چوڭ ئانام ئەتسۇن، مانتىنى باشقا بىرى بۇنداق ئوخشىتىپ ئېتەلەمدۇ؟ ! دېدى ئۇرمىچىلاردىن بىرى.

قۇشقاچ گۆشىمۇ گۆش

بۇ، ھۈنەر - كەسىپ، سودا - سېتىقتىن قولغا كەلگەن ھايان - نەپ ئاز بولسىمۇ جانغا ئەسقاتىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: ئال، ئۇكا، قوشقاچ گۆشىمۇ گۆش. لېكىن ئامبىرىڭنىڭ ھاۋاسىنى تەڭشەپ تۇرۇشنى ئۇنتۇما، دېدى ئۇ.

قۇشقاچتىن قورققان تېرىق تېرىماس

بۇ، زىيان - چىقىمدىن قورققان ئادەم ھەرقانداق ئىشتا نەتىجە قازىنالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قۇشقاچ قېرىسا جاڭگالچى بولار،
جۇۋان قېرىسا يالغانچى بولار

بۇ، ئادەم ياشانغانسېرى تىنىم تاپمايدۇ.

غان، ئىشچان، ئۇيچان بولۇپ كېتىدۇ؛ كۆپ ئەرگە تەگكەن ئايال قېرىغانسېرى قاقباش، قۇۋ، ئالدامچى بولۇپ قالىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قۇشقاچ كىچىك بولسىمۇ،
ھەممە ئەزاسى تولۇق

بۇ، ھەرقانداق ئىشتا ئادەم ۋە نەرسىلەرگە ئادىل، توغرا باھا بېرىش كېرەك. كۆزگە ئىلمىغان ئادەم ۋە نەرسىلەر ئىچىدىن يارامىلىق، تاكامۇللاشقانلىرى چىقىپ قالىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: بۇ ئەدەبىيات - سەنئەت خادىملىرى جىددىي ئويلىنىشقا تېگىشلىك مەسىلە، «قۇشقاچ كىچىك بولسىمۇ، ھەممە ئەزاسى تولۇق» دېگەن گەپ بار، ئەدەبىيات - سەنئەت ژانىرىدىكى شېئىرغىمۇ بۇ گەپ مۇۋاپىق كېلىدۇ.

قۇشقاچنىمۇ قاسساپ سويسا ياخشى

«قوينى قاسساپ سويسۇن» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ:

تېخى چاچقان نۇرى ئەمەس ئىقبالنىڭ،
خىيال پەيدا قىلغان غايىپ يالتىراق.
ھەر كەسپنىڭ ئۆز ئادىمى بولىدۇ،
قوشقاچنىمۇ قاسساپ سويسا ياخشىراق.

قۇش قانىتى بىلەن ئۇچىدۇ،
پۇتى بىلەن قونىدۇ

بۇ، پەزىلەتلىك، دانا كىشى ھەرقانچە شان - شەرەپ، مەرتىۋىگە ئېرىشسىمۇ، تەكەببۇرلۇق قىلماي كەمتەرلىك بىلەن ئىش كۆرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قۇش قېرىپ تورغا چۈشمەس،
ئەر قېرىپ قولغا (چۈشمەس)

بۇ، قۇشلار قېرىغانسېرى تۇيغۇنلىشىپ تۇزاققا چۈشمىگەندەك، ئادەم ياشانغانسېرى تەجرىبىلىك، ھوشيار، ئېھتىياتچان بولۇپ، خاتالىشىپ قېلىشتىن ساقلىنىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قۇشتانچىمنىڭ ئىشىنى ئوخشاتقان
موللامنىڭ ئوتيېشى

بۇ، بىرەر ئىش ۋە نەرسىنىڭ ياخشى - يامان بولۇشى ئالدىنئالا قىلىنغان تەييارلىق بىلەن ماھارەتكە باغلىق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

قۇشنى دان ئالدايدۇ،
ئادەمنى سۆز (ئالدايدۇ)

بۇ، ھىيلە - مىكىر، ساختىلىق بىلەن تولغان يالغان گەپ ھەممىنى يولدىن چىقىرىدۇ، ئەقلىدىن ئازدۇرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: تورپاق يېغىلىقىنى ئىككى ئېغىز سۆز بىلەن جىمىقتۇرۇپ بەرگەن كىشى مۇشۇ جاڭجۇن ئىدى. ئۇنىڭ «قۇشنى دان ئالدايدۇ، ئادەمنى سۆز» دېگەن گېپى ھېلىمۇ ئېسىمدە تۇرۇپتۇ، دېدى شامەخسۇت قاتتىق خۇرسىنىپ.

قۇشنىڭ سايرىمايدىغىنى يوق،
دۇشمەننىڭ قارغىمايدىغىنى (يوق)

بۇ، يامان نىيەتلىك ئادەم ھەمىشە باشقىلارغا بەختسىزلىك، پالاكەت، زاۋاللىق تىلەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قۇشنى يەم ئالدايدۇ،
ئادەمنى گەپ (ئالدايدۇ)
«قۇشنى دان ئالدايدۇ، ئادەمنى سۆز»
نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

قۇش ئۇچۇپ ھارغاندا
ئۇۋىسىنى تاپار
بۇ ھاياتلىقتا پۈتكۈل جانلىق ياشاش ئۈ-
چۈن ھەر تەرەپكە قىدىرىپ جان ساقلىسى-
مۇ، ئاخىر بىر كۈنى ئەسلىي ياشىغان ماكا-
نىغا قايتىپ كېلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈ-
رىدۇ.

قۇش ئۆز ئۇۋىسىنى قەدىرلەيدۇ
بۇ، ھەركىم تۇغۇلۇپ ئۆسكەن يۇرتى-
نى، ئائىلىسىنى ياخشى كۆرىدۇ، دېگەن
مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قۇلاق ئاڭلىغاننى كۆز كۆرەر
بۇ، خۇپىيانە تۇتۇلغان سىر، مەخپى-
يەتلىك ھامان بىر كۈنى قۇلاققا يېتىدۇ.
ئاڭلانغان ئىش - ھەرىكەت بەرىبىر كۆزگە
چېلىقىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قۇلاق ئاڭلىغان يالغان،
كۆز كۆرگەن راست
بۇ، ھەرقانچە ئاڭلىغان بىلەن كۆز
كۆرمىگۈچە ھېساب ئەمەس، ئەمەلىيەت
ھەممىدىن ئەۋزەل، دېگەن مەنىنى بىلدۈرى-
دۇ.

قۇلاق كۆزدىن بۇرۇن ئاشىق بولار
بۇ، ھەر كىم چىرايلىق نەرسىلەرنىڭ
داڭقىنى ئاڭلاش بىلەنلا كۆرمەي تۇرۇپ
خۇشتار بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

قۇلاقنى نەدىن چىقارسا،
قازانچىنىڭ ئىختىيارى
بۇ، ھەرقانداق ھۈنەرۋەن ئۆز كەسپى-
دىكى ماھارەت - قابىلىيىتىنى ھۈنىرى ئار-
قىلىق نامايان قىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىل-
دۈرىدۇ.

قۇلدەك ئىشلەپ، بەگدەك يە
بۇ، ھەركىم جاپادىن قاچماي، تەر تۆ-
كۈپ ئىشلەپ ھالاۋەت كۆرۈش، راھەتتە يا-
شاش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ:
بىلىپ قوي، كېيىنەك، ھۈنىرىم مېنىڭ،
ئىش - مېھنەت، تەر تۆكۈش ھۇزۇرۇم
مېنىڭ.
«قۇلدەك ئىشلەپ، بەگدەك يە» دېگەن
ئىكەن،
ئىزدىمەيمەن ئۆلۈپ قالسام تەييار كېپەن.

قۇلنى بارىكاللا ئۆلتۈرەر
بۇ، ئالدامچىلار قۇرۇق رەھمەت،
ھەقسىز ھەشقالللا ئارقىلىق ئاجىز - ياۋاش-
لارنى بوزەك قىلىپ، قان - تەرىنى شوراي-
دۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قۇلىقى تۇرۇپ گاس،
تىلى تۇرۇپ گاچا
بۇ، قۇرۇق گەپ، پىتنە - ئىغۋاغا
قۇلاق سالمايدىغان، پەزىلەتلىك، ئېغىر -
بېسىق ئادەملەرنىڭ خىسلىتىنى بىلدۈرىدۇ.

قۇلياغا قۇيماق، ياسىنغا پولۇ

بۇ، ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتتە ھەر ئادەم
ئۆزىنىڭ ئىش - ئىزلىرى، پەزىلىتىگە يارى-
شا ھۆرمەت، ئابرۇيغا سازاۋەر بولىدىغانلى-
قىنى بىلدۈرىدۇ.

قوم يىغىلسا تاغ بولۇر،
ئەل يىغىلسا باغ (بولۇر)

بۇ، بىر نىيەتتە ئىتتىپاقلىشىپ مەھ-
كەم ئۇيۇشقاندا قۇدرەت تاپقىلى، ھەممە
ئىشتا غەلىبە قىلغىلى، نەتىجە قازانغىلى بو-
لىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قوم يىغىلىپ تاش بولماس،
قۇل يىغىلىپ باش (بولماس)

بۇ، يارامسىز نەرسىلەر كۆپ بولغىنى
بىلەن كېرەككە كەلمەيدۇ، بىلىمسىز، نا-
دانلار ھەرقانچە تىرىشىپ بىرلەشسىمۇ،
قۇدرەت تاپالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈر-
ىدۇ.

قوۋۇ تۈلكە تۇمشۇقىدىن ئىلىنار

«تادان تۈلكە تۇمشۇقىدىن
ئىلىنار» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ:
بەزىلەر يوللۇق بولۇشقا ئۇندىگەن،
«ئىلىنار قوۋۇ تۈلكە تۇمشۇقىتىن»
دېگەن.
ئەمما مەن پەسكەس ھايانغا دەندىگەن،
ئەگرى يولدىن يانمىغان بايۋەچچىمەن.

قوۋۇلۇقتىن شۇملۇق تۇغۇلار

بۇ، ھىيلىگەرلىك، ئالدامچىلىقتىن
پەسكەشلىك، قارا نىيەتلىك، سۇيىقەستچى-
لىك، بالايىئاپەت تەۋەللۇت قىلىنىدۇ، دې-
گەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قۇيرۇق كۆرسىتىپ ئۆپكە سېتىپتۇ

بۇ، مالنىڭ چىرايلىق - ياخشىسىنى
كۆرسىتىپ، ناچار - ئەسكىسىنى قولدىن
ئۆتكۈزىدىغان بىر قىسىم تىجارەتچىلەرنىڭ
ئالدامچىلىق - نەيرەڭۋازلىق ئىستىلىنى
بىلدۈرىدۇ.

قۇيرۇقنى كۆتۈرگەن كالا
تېزەكلىمەي قالماس

بۇ، بىرەر ئىشنى قىلىشقا نىيەت باغ-
لىغان ئادەم ھامان ئۇيلىغىنىنى، مۇددىئا-
سىنى ئەمەلگە ئاشۇرماي قويمايدۇ، دېگەن
مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قېتىققا ئامراق، ئىنەككە ئۆچ

بۇ، بىرەر ئىمكانىيەتتىن پايدىلىنىپ
نەپ ئېلىشنى بىلىپ، ئۇنىڭ جاپاسىدىن ئۆ-
زىنى قاچۇرىدىغان بولمىغۇر ئادەتنى بىلدۈ-
رىدۇ: قىز - يىگىتلەر بىر - بىرىنى ياخشى
كۆرۈش بىلەنلا كۇپايە قىلمايدۇ. بەلكى جو-
رىسىنىڭ ئاتا - ئانىسىنىمۇ ياقتۇرۇشى،
ھۆرمەتلىشى، ئەدەپ - ئەخلاقلىق بولۇشى
لازىم. ھەرگىزمۇ «قېتىققا ئامراق، ئىنەك-
كە ئۆچ» بولۇشتىن ئىبارەت بىر تەرەپلىمى-
لىك خاتا ئىدىيىدە بولماسلىق لازىم.

قېتىق نانغا ئۆلگۈرمىدى،
نان قېتىققا (ئۆلگۈرمىدى)

بۇ، تاپقىنى تۇرمۇشىغا يەتمەيدىغان،
ئېھتىياجىنى قامدىيالماي، بىرىگە تاپسا،
بىرىگە يوق ئۆتىدىغان نامراتلىقنى بىلدۈر-

دۇ.

قېتىق ئىچكەندە ئاكا،
دوغ ئىچكەندە ئۇكا

بۇ، باشقىلاردىن پايدىلانغاندا، پايدا ـ مەنپەئىتىنى كۆرگەندە يېلىنىپ، خۇشامەت قىلىدىغان، باشقىلارغا ئازراق نەپ يەتكۈزگەندە كۆرەڭلەپ ئۆزىنى قويارغا جاي تاپالماي قالىدىغان كىشىلەرنىڭ يۈزسىزلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

قېتىق ئىچكەن قۇتۇلدى،
تاۋاق يالىغان تۇتۇلدى

بۇ، ئاساسلىق گۇناھ ئۆتكۈزگەن ئادەم قۇتۇلۇپ قېلىپ، ئەگەشكەن، قايمۇققانلار بالاغا قالغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

قېچىپ كەتسەڭ چېچىپ كەت

بۇ، بىرەر ئىش قىلغاندا باشقىلارغا يوچۇق، ئىز ـ قۇيرۇق قالدۇرماسلىق كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قېچىپ كەتكەن چېچىپ كېتەر

«قېچىپ كەتسەڭ چېچىپ كەت» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

قېچىرنىڭ تۇيىقى قىزىسا،
سايغا سال

بۇ، ياخشى ئاسراپ، ئوبدان بېقىلغان ئۇلاغ ئېغىر ئىشلارغا، سەپەرگە بەرداشلىق بېرىپ، جانغا ئەسقاتىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قېرى ئات چۆنەك بۇزماس

«قېرى ئات ئوقۇر بۇزماس» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

قېرى ئات ئوقۇر بۇزماس

بۇ، كۆپنى كۆرگەن، تەجرىبىلىك ئېسىل ئادەم ھەرقانداق شارائىتتا باشقىلارغا زىيان سالمايدۇ، ۋاپاسىزلىق، قارا نىيەتلىك قىلمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قېرى بىلگەننى پىرى بىلمەس

بۇ، ئەمەلىي ئىشلارنى كۆپ قىلغان، تەجرىبىسى مول ئادەمنىڭ بىلىدىغىنى ھامان باشقىلاردىن جىق بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قېرىشقاننىڭ ئانىسىنى ئال

بۇ، كىشىلىك مۇناسىۋەتتە يىرىكلىشىپ، باشقىلارغا ئاداۋەت ساقلاپ، ئۆچ ئالغانلىقنى بىلدۈرىدۇ: كونىلار «قېرىشقاننىڭ ئانىسىنى ئال» دەپتىكەن، دېدى ئەزەمشاھ ئۇلپەتلىرىنىڭ ئۇستىبېشىنى كۆزدىن كەچۈرۈپ، بۇ ئىززىتىنى بىلمىگەن يالاڭتۆش ئەمدى كۆرگۈلۈكىنى كۆرىدۇ.

قېرىشقاننىڭ قارنى ئاچ

بۇ، باشقىلارغا ھەمىشە ئۆچ ـ ئاداۋەت ساقلاپ قەستەن زىيان سالغان، ئۇۋال قىلغانلار ياخشى كۈن كۆرمەي خارلىنىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قېرىشقاننىڭ قىزىنى ئال

«قېرىشقاننىڭ ئانىسىنى ئال» نىڭ ئە-
زاھىغا قاراڭ.

قېرىغاندا ئات تېزىكى ئالتۇن كۆرۈنەر

بۇ، ياشانغان ئادەمگە ھەممە نەرسە ئې-
سىل، قىممەتلىك بىلىنىدۇ، شۇڭا
ئاددىي نەرسىلەرنىمۇ قەدىرلەپ ئەتىۋارلاي-
دۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قېرىغاندا قېرى ئاتۇق،
قىلىقلىرى ئاندىن ئارتۇق

بۇ، قېرىغىنىغا باقماي، ياش - قۇرا-
مىغا قارىماي غەلىتە ئىش - ھەرىكەتلەرگە
ئامراق ئادەملەرنىڭ تېتىقسىز مىجەزىنى
بىلدۈرىدۇ: ئازىنخان تەشۋىشلەنگەن، نې-
مىشقىدۇر ھاياجاندىن يۈرىكى پوكۇلدىغان
ھالدا، ۋاي بېشىڭنى يەيدىغان، قېرىغاندا
قېرى ئاتۇق، قىلىقلىرى ئاندىن ئارتۇق دې-
گەندەك، قىلىپ يۈرگەن ئىشلىرىنى قارا،
دەپ پىچىرلاپ قويدى.

قېرىغاندا ئىتنىڭ تېزىنى كۆردۈم

بۇ، ياشنىپ قالغىنىغا تەن بەرمەي،
ياشلارغا خاس مىجەز - قىلىقلارغا ئادەتلەن-
گەن كىشىلەرنىڭ ئىش - ھەرىكىتىنى
بىلدۈرىدۇ.

قېرى قۇشقاچ كېپەككە ئالدانماس

بۇ، ياشانغان، كۆپنى كۆرگەن ئادەم
ھوشيار، ئېھتىياتچان بولغاچقا باشقىلارنىڭ
ھىيلە - نەيرىڭىگە ئاسانلىقچە ئالدانمايدۇ،
دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قېرى قىز ئەر تاللىماس

بۇ، ئارزۇ - مەقسىتىگە يېتەلمەي تۇر-
مۇشتىن كۆڭلى سوۋۇغان كىشىنىڭ ياشاش
تەلىپى ئاددىي بولىدۇ، بارىغا، تېپىلغىنىغا
شۈكۈر قىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قېرى كالا پىچاقتىن قورقماس

بۇ، كۆپنى كۆرگەن، ئىسسىق -
سوغۇققا پىشقان تەجرىبىلىك ئادەم خەۋپ -
خەتەر، جەبىر - زۇلۇمغا دۇچ كەلسە پەرۋا
قىلمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: بىر
كۈنى قاتتىق ۋارقىرىغان ئاۋاز چىقتى، چىق-
ساق، ياڭ دالياڭ ئورۇندۇقتا ئولتۇرۇپتۇ،
ئابدۇكېرىمخان مەخسۇم: «قېرى كالا پى-
چاقتىن قورقمايدۇ، قولۇڭدىن كەلگىنىنى
قىل، قاماساڭمۇ، ئۆلتۈرسەڭمۇ مەن ئا-
مىدىن ئايرىلمايمەن» دەپ ۋارقىراۋاتىدۇ.

قېرى كەلسە ئاشقا،
ياش كەلسە ئىشقا

بۇ، ياشانغانلار كېيىنكىلەرنىڭ بەختى
ئۈچۈن بىر ئۆمۈر جاپا چەككەچكە، ھۇزۇر
- ھالاۋەت كۆرۈپ، پاراغەتتە ياشاش كې-
رەك؛ ياشلار ئىگىلىك يارىتىش، بايلىق
توپلاش ئۈچۈن تەر تۆكۈپ، جاپالىق ئىش-
لەش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قېرىلىق بىلەن ئۆلمەس،
ياشلىق بىلەن تۇرماس

بۇ، ياشلىق ئادەمگە باقىمەندە ئەمەس،
ئادەم ھامان قېرىيدۇ. شۇڭا ھەركىم ئۆ-
مۈرنى قەدىرلەپ ئىگىلىك يارىتىپ، مەنى-
لىك ياشاش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈ-

رىدۇ.

قىرىلىق ئىشىكنىڭ ئارقىسىدا تۇرار

بۇ، ھەركىم ياشلىق ۋاقتىنى قەدىرلەشى، ۋاقىتنى بىھۇدە، مەنىسىز ئۆتكۈزمەسلىكى، قىرىلىق يەتكەندە پۇشايمان قىلماسلىقى كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قېرىنداشتىن قارىنىم ياخشى

بۇ، بىرەر پايدا - مەنپەئەت، ياخشىلىققا ئېرىشكەندە باشقىلارنىڭ غېمىنى يېمەيدىغان ئادەملەرنىڭ شەخسىيەتچىلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

قېرىنداشنى يۆلەك تونۇيدۇ

بۇ، قېرىنداشلىق مېھرىنىڭ ئىنتايىن كۈچلۈك بولىدىغانلىقىنى، ئۇنىڭ مۇستەھكەم رىشتى ئۇزاق ۋاقىت كۆرۈشمىگەن ئۇرۇق - تۇغقانلارنى يېقىنلاشتۇرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

قېرىنى قاپتا ساقلا،
ئۆلۈكنى ھەپتە (ساقلا)

«قېرىنىڭ ئۆلۈكىنى ھەپتە ساقلا، سۆزىنى قاپتا ساقلا» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

قېرىنىڭ چىشى يوق، تۆشكە ئامراق،
مۈشۈكنىڭ پۇلى يوق، گۆشكە ئامراق

«مۈشۈكنىڭ پۇلى يوق، گۆشكە ئامراق، قېرىنىڭ چىشى يوق، تۆشكە ئامراق» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

قېرىنىڭ ئۆلۈكىنى ھەپتە ساقلا،
سۆزىنى قاپتا (ساقلا)

بۇ، ياشانغانلارنى ئىززەت - ھۆرمەت قىلىشتىن تاشقىرى ئۇلارنىڭ نەسىھەتلىرىنى ئەستە چىڭ تۇتۇپ تۇرمۇش تەجرىبىلىرىنى ئەستايىدىل قوبۇل قىلىش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قىلىنىلىق يېرىم دۆلەت

بۇ، ئۆيات، تارتىنىش، ئىزا - نومۇسنى بىلمەيدىغان مەككار ئادەم ھەممىدىن بۇرۇن پايدا - نەپ، ھۇزۇر - ھالاۋەتتىن بەھرىمەن بولۇۋالىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قېيىدىغان ئابدالنىڭ خۇرجۇنىغا زىيان

«يامانلىغان قەلەندەرنىڭ خۇرجۇنىغا زىيان» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

قىچقارسا ئىتى بار،
تۇتسا سېپى (بار)

بۇ، جەمئىيەتتە تۇتقان بەلگىلىك ئورنى ۋە نام - ئابرۇيى بار، مەرتىۋىلىك ئادەملەرگە قارىتىلغان باھانى بىلدۈرىدۇ.

قىردا بار، قىرلاشتا يوق

بۇ، بىرەر ئىمكانىيەتنى ھازىرلاشقا قاتناشماي، ھەممە ئىش تەييار بولغاندا پەيدا بولىدىغان، جاپا بىلەن خۇشى يوق، راھەتكە ئامراق ئادەملەرنىڭ ھورۇنلۇقىنى بىلدۈرىدۇ:

«قىردا بار، قىرلاشتا يوق»
لەيلەڭگۈلەرگە يوق شامال،

تەڭ ـ باراۋەر بولدى ھەممە،
تۈتتى كەتمەن سىپىنى.

قىرسىز يەر ئەسكى،
پۇلسىز ئەر (ئەسكى)

بۇ، قىر سېلىنمىغان يەر يارامسىز بولۇپ، مەھسۇلات بەرمەيدۇ، كەمبەغەل ـ نامرات ئادەم باشقىلارغا نەپ يەتكۈزەلمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قىرغاق كۆرۈپ بوز ئال،
ئانا كۆرۈپ قىز (ئال)

«ئانا كۆرۈپ قىز ئال، قىرغاق كۆرۈپ بوز ئال» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ: كونىلار «قىرغاق كۆرۈپ بوز ئال، ئانا كۆرۈپ قىز ئال» دېگەننى بىلەمسەن؟ دېدى ئاقساقال بوش ئاۋازدا، ھاشىم قارىقاش كىم؟ بىز كىم؟ بىزمۇ ئۆزىمىز بىلەن پار كەلگۈدەك ئادەم بىلەن قۇدا بولىمىز.

قىرىققا چىدىغان
قىرىق بىرگىمۇ چىدايدۇ

بۇ، قاتمۇ قات قىيىنچىلىق، جەبىر ـ جاپا، يوقسۇزلۇققا بەرداشلىق بەرگەن كىشى ئازغىنا قىيىنچىلىق، ئوڭۇشسىزلىقلارنى يېڭىپ كېتەلەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قىرىق كىشى بىر ياق،
قىڭغىر كىشى بىر ياق

بۇ، پەزىلەتلىك، سەمىمىي ئادەملەر ئىتتىپاقلىشىپ ئۆتتۈشنى ياخشى كۆرىدۇ؛ باشقىلارغا يامانلىقنى ئويلايدىغان، قارا نىيەت ئادەملەر ئايرىلىشقا ھېرىس بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قىرىق يىلدا بىر ئېشەك ئويۇنى

بۇ، بىراۋنىڭ ھېچقاچان قىلىپ باقمىغان بىر ئىشنى ئورۇنداپ قويغىنىنى ياكى تاسادىپىي ئېرىشكەن ئامەت ـ بەختىنى بىلدۈرىدۇ.

قىز ئالماق — شەھەر ئالماق

بۇ، ئەر كىشىگە نىسبەتەن توي قىلىپ كۆڭۈلدىكىدەك بىر ئايالغا ئېرىشىش ناھايىتى قىيىن بىر ئىش ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ: توي — ئۆمۈرلۈك سودا. بۇرۇنقىلار «قىز ئالماق — شەھەر ئالماق» دېيىشەتتى. يېڭى جەمئىيەت تويىنىڭ مۈشكۈلىنى ئاسان قىلدى. ئەركىن ـ ئازادە ئىش بولۇپ قالدى، دېدى ئانا.

قىز بالا ئەردە ياخشى،
بولمىسا يەردە ياخشى

بۇ، قىز بالا بويىغا يەتكەندە توي قىلىپ، ياتلىق بولغىنى تۈزۈك. تۇرمۇش ئەشىغا سەل قارىسا ئۆزىگە ۋە ئاتا ـ ئانىسىغا ياخشى ئەمەس، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قىز بالا سالغا تېشى

بۇ، قىز بالا خۇددى مېھمانغا ئوخشاش، ۋاقتى كەلگەندە يىراق ـ يېقىن دېمەي ياتلىق بولۇپ، يېڭى تۇرمۇش يولىنى باشلايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قىز بالا ئۆي زىننىتى

بۇ، قىزى بار ئائىلىنىڭ ئىشلىرى ھەر جەھەتتىن رەتلىك، سەرەمجان، جۇشقۇن، قايناق بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قىز تەرەپتىن خەۋەر يوق،
ئوغۇل تەرەپ دۇمباق چاپتۇ

«سەۋزىدىن خەۋەر يوق، گۆرۈچ دەم يەپتۇ» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

قىز چوڭ بولسا كۆز تولا،
ئوغۇل چوڭ بولسا سۆز (تولا)

بۇ، بويىغا يەتكەن قىزغا ھەممە كىشى نەزەر سالىدۇ، ھەر تەرەپتىن لايىق چىقىدۇ؛ ئوغۇل بالا قۇرامىغا يەتكەندە شوخلۇق قىلىپ، ئاتا - ئانىنى ئالدىرىتىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قىزدا گۇناھ يوق — ئانىسى بۇزۇق،
چاقتا گۇناھ يوق — تانىسى بۇزۇق

«خامنى بۇزغان شانىسى، قىزنى بۇزغان ئانىسى» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ: قىز «مەن ۋىجدانسىزلىق قىلسام بولامدۇ؟ ياق! بۇ ھەرگىز ھەقىقىي ئىنساننىڭ قىلىدىغان ئىشى ئەمەس!» دەپ ئانىسىغا پىچىرلىغاندا، دادىسى ئاچچىقلاپ «قىزدا گۇناھ يوق ئانىسى بۇزۇق، چاقتا گۇنا «يوق تانىسى بۇزۇق» دېگەن مانا شۇ - دە! دەپ سەل غەزەپلەندىيۇ، غەزىپىنى زورىغا بېسىپ تۇرۇپ بىر سىقىم ناسۋالنى ئاغزىغا ئېتىپ ئۈنتەك مېڭىپ سىرتقا چىقىپ كەتتى.

قىزدىن ئارتۇق جۇۋان بار،
ئانىسىن ئارتۇق غۇنان (بار)

بۇ، قاشاڭ ئاتتىن كۆرە، جانغا ئەسقاتقان تاي ياخشى؛ ھۇرۇن، بىشەم، ۋاپاسىز قىزدىن كۆرە، ئىشچان، كۆڭلى توز، ۋاپادار جۇۋان ياخشى» دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قىزغانچۇقنىڭ ئىشىنى بىسىپ يە

بۇ، ئىچى تار، پىخسىق ئادەمنىڭ قىلىقىغا يارىشا پەم ئىشلىتىپ ئۆزىنى باپلاش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

قىز كۆۋرۈكى — خان كۆۋرۈكى

«قىزلىق ئۆيگە قىرىق ئات باغلىنار» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ: ئارىدىن ئانچە ئۇزاق ئۆتمىدى، «قىز كۆۋرۈكى — خان كۆۋرۈكى» دېگەندەك، ئۇنىڭ ئۆيىگە يىراق - يېقىندىن ئەلچىلەر كېلىشكە باشلىدى. قەلبىنۇر بۇلارنىڭ تەلەپلىرىنى قەتئىي رەت قىلدى.

قىزلىقتىن خەۋەر يوق،
ئوغۇللۇق دۇمباق چاپتۇ

«سەۋزىدىن خەۋەر يوق، گۆرۈچ دەم يەپتۇ» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

قىزلىق ئۆي — كۆۋرۈك

«قىزلىق ئۆيگە قىرىق ئات باغلىنار» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ: «بۇ خوتۇن بىر ئىش ۋەجىدىن كەلمىسە، بىكارچىلا دوقۇرۇپ يۈرمەس، قىزلىق ئۆي — كۆۋرۈك، ئۇنىڭدىن ئاتلىقمۇ، پىيادىمۇ ئۆتىدۇ، ئېھتىمال جەمىلەگە سۆز ئېيتىپ كەلگەن چېغى» مەخمۇت شۇلارنى خىيالىدىن ئۆتكۈزۈۋاتقاندا

يۈرىكى «جىغ» قىلىپ قالدى.

قىزلىق ئۆيگە قىرىق ئات باغلىنار

بۇ، بىر ياخشى نەرسىنى ھەممە كىشى قولغا كەلتۈرۈشكە ئىنتىلىدۇ، لېكىن ئۇ نەرسە ئاخىرىدا بىر كىشىگە مەنسۇپ بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قىزنى ئانىسى ساقلىسۇن،
ئوغۇلنى ئاتىسى (ساقلىسۇن)

بۇ، تەلىم - تەربىيە پەرزەنتلەر ئۈچۈن ئىنتايىن مۇھىم ئىكەنلىكىنى، پەرزەنتلەرنى باشقۇرۇشتا ئاتا - ئانىلاردىكى مەسئۇلىيەتنىڭ ئېغىرلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

قىزنىڭ كۆزى قىزىلدا

بۇ، زىبۇ زىننەت، نەپىس كىيىم - كېچەككە ئامراق بولۇش، چىرايلىق ياسىنىشقا قىزىقىش خوتۇن - قىزلاردىكى ئورتاق خۇسۇسىيەت ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

قىزنىڭ كۆزى ئوسمىدا،
تازنىڭ كۆزى پوسمىدا

بۇ، خوتۇن - قىزلار پەردازغا، ياسىنىشقا ئامراق كېلىدۇ، نۇقسانلىق ئادەم ئۇستىۋاشقا ئەھمىيەت بېرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قىز ۋاقتىم سۇلتان ۋاقتىم،
خوتۇن ۋاقتىم شەيتان (ۋاقتىم)

بۇ، ئايالار قىزلىق دەۋردە پاك، ئىپپەتلىك، ساددا بولغاچقا، ھەممىنىڭ دىققىتىنى تارتىپ ئەتىۋارلاشقا ئېرىشىدۇ، ياتلىق بولغاندىن كېيىن تۈرلۈك خۇلق - قىلىقلارنى چىقىرىپ شوخلىشىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قىزى بارنىڭ نازى بار

بۇ، قىزلىق ئائىلە ئەتىۋارلىق، ئىنزەتلىك بولۇش ئۈچۈن ئوچۇق چىراي، تەكەللۇپچان كېلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: «قىزى بارنىڭ نازى بار» دېگەندەك، جەننەتخان بىر ھازاغىچە ئۆينى ئىجارىگە بېرىپ تارتقان «ئاھانەتلىرى»نى سۆزلىگىلى تۇردى. ئۇنىڭ ھەربىر سۆزى خۇددى مېنى دەۋاتقاندەك دىلىمنى غەشلىككە سالاتتى.

قىزى رازى بولسا
ئاتا - ئانىسىدىن سورىما

بۇ، تويلىشىشتا نىكاھلانغۇچىلارنىڭ ئىختىيارلىقى ھەممىدىن مۇھىم ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

قىزىق ئوچاقتا تۇتۇرۇق لازىم ئەمەس

بۇ، شەرت - شارائىتى پىشىپ يېتىلگەن، بولۇشقا تايىن تاپقان ئىشقا ۋاستە ھاجەتسىز، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قىزىڭ ئاشىق بولسا يەرگە باق

بۇ، تەربىيە - نەسىھەتنى ئاڭلىماي باشباشتاقلىق قىلىپ، كۆڭۈلنىڭ كەينىگە كىرگەن پەرزەنت ئاخىر ئاتا - ئانىسىنى يەرگە قارىتىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: زىبىگۈل قىزىرىپ يەرگە قاراپ تۇراتتى، مايسىخان غەزەپ بىلەن قولىنى شىلتىپ سۆزلىمەكتە ئىدى. كونىلار «قىزىڭ ئاشىق

بولسا يەرگە باق» دېگەندەك، مېنى خەلقئالەم ئالدىدا رەسۋا قىلماقچىمىدىڭ؟...

قىزىڭنى ئالغۇچە قىرىڭدىن ئۆتەي،
ئالغاندىن كېيىن جېنىڭدىن (ئۆتەي)

بۇ، مەقسەتكە يەتكۈچە، ئۆتكەلدىن ئۆتۈۋالغۇچە سېنىڭ راست دەپ، ئاخىرىدا ئۆزىنىڭ بىلگىنىنى قىلىدىغان نائىنساپلىقنى بىلدۈرىدۇ: زەرگەرنىڭ كۆكسى بېسىلماي ھېلىقى جۇۋانغا قاراپ: خېنىم، ناباپ مال بىلەن قىز تەرەپنى ئالدىسىلا نائىنساپلىق ئەمەسمۇ؟ كونىلار ئېيتقاندەك «قىزىڭنى ئالغۇچە قىرىڭدىن ئۆتەي، ئالغاندىن كېيىن جېنىڭدىن ئۆتەي» قىلماقچىمۇ يا؟ ... دېدى.

قىزىل ئالما سارغايماس

بۇ، ھەرقانداق ئىشنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالايدىغان ئادەم موھتاجلىق دەردىنى تارتمايدۇ، خارلانمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قىزىلگۈلنىڭ تىكىنى بار،
چىرايلىقنىڭ سەپكۈنى (بار)

بۇ، ھەرقانداق گۈزەل، ياخشى نەرسىنىڭمۇ مەلۇم ئەيىبى، نۇقسانى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

قىزىم ساڭا ئېيتاي،
كېلىنىم سەن ئاڭلا

بۇ، بىرەر سەۋەب تۈپەيلىدىن گەپنى ئوچۇق، توغرىدىن توغرا دېمەي، ئەگىتىپ - دارىتىملاپ قىلغانلىقنى بىلدۈرىدۇ: يارى دورغىنىڭ كىنايە گەپنى چۈشەنمىگەنلىكىدىن سەل رەنجىگەن ھەسەن بالاجى ئېڭىكىنى سىلاپ تۇرۇپ: بەللى ئوغۇل بالا، «قىزىم ساڭا ئېيتاي، كېلىنىم سەن ئاڭلا» دېگەن گەپنى ئاڭلىمىغانمۇ! دەپ قاتتىق كۈلۈپ تاشلىدى.

قىزىم يەپ قىرغا چىقتى،
ئوغلۇم يەپ ئوۋغا (چىقتى)

بۇ، باشقىلارنى ئاسراپ، كۆڭۈلچەكلىك قىلىپ ئاقىۋەتتە ھېچنېمىگە ئېرىشەلمەي ئاقتا قالغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

قىزى يارىسا ئانىسىغا قارىما،
ئېشى يارىسا قاچىسىغا (قارىما)

بۇ، كۆڭۈلگە ياققان، ياخشى كۆرگەن نەرسىنىڭ تېگى - تەكتىنى زىغىرلاپ سۈرۈشتۈرمەي قولغا كەلتۈرۈپ پايدىلىنىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

قىش غېمىنى يازدا يە،
ياز غېمىنى قىشتا (يە)

بۇ، بىر ئىشقا ئالدىنئالا تەييارلىق قىلىنسا پەيتى كەلگەندە تەمتىرىمەيدۇ، ئالدىراپ قالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قىشلىقى قايان باراي،
يازلىقى ساراي سالاي

بۇ، بىرەر مۈشكۈل قىيىنچىلىققا دۇچ كەلگەندە نېمە قىلارىنى بىلەلمەي زارلىنىپ، ئىش ئۆتۈپ كەتكەندە ھەممىنى ئۇنتۇپ غەم يېمەيدىغان بىغەملىكنى بىلدۈرىدۇ.

قىشنىڭ ئاپتىپى
دۈشمەننىڭ كۈلكىسىچىلىك

بۇ، چىرايلىق بىر بەلگە، كىچىككىنە بېشارەت، ساختا قىزغىنلىقتىن ھېچقاچان مۇراد ھاسىل بولمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قىشنىڭ راھىتى ئوتۇن،
ئەرنىڭ راھىتى خوتۇن

بۇ، يېقىلغۇ سوغۇقتا توڭلىغان كىشىگە ھوزۇر بېغىشلايدۇ، كۆڭۈلدىكىدەك ئائىلە كىشى ئەرگە چىن مۇھەببەت مېھرىنى ئاتا قىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: كونىلاردا «قىشنىڭ راھىتى ئوتۇن، ئەرنىڭ راھىتى خوتۇن» دەيدىغان بىر گەپ بار، بەگ ھاجىم، بىر كۈن بولسىمۇ كۆڭۈللىرىنى خۇش ئۆتكۈزسىلە، مۇھىمى سىلىنىڭ كۆڭۈللىرىگە باب كېلىدىغان ئوچۇق - يورۇق، شېرىن - سۇخەن جۇۋان بولسا - ھە، دېدى رەجەپ ئاقساقال مەسلىھەت بېرىپ.

قىشنىڭ سوغۇقى ياندىن ئۆتەر،
ئەتىيازنىڭ سوغۇقى جاندىن (ئۆتەر)

بۇ، باھارنىڭ كېلىشى بىلەن ھاۋا رايى نورماللاشماي تۇرۇپ ئالدىراپ يېنىك كىيىنمەسلىك لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ: قىشچە قېلىن قار ئاستىدا ياتقان ئېدىرلىقلار ئەمدى ئانچە - مۇنچە كۆكىرىشكە باشلىغان بولسىمۇ، «قىشنىڭ سوغۇقى ياندىن ئۆتەر، ئەتىيازنىڭ سوغۇقى جاندىن ئۆتەر» دېگەندەك، تاغنىڭ سوغ شامىلى دۈمبىلەرنى خېلىلا قورۇپ تۇراتتى.

قىشنىڭ كۆزى قارىغۇ

بۇ، قاتتىق سوغۇقنىڭ كىيىم تاللىمايدىغانلىقىنى، ئەسكى - تۇسكى كىيىم بولسىمۇ، جان ئارام تاپسا، بەدەن توڭلىماي ئىسسىق تۇرسىلا بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

قىشنىڭ گۈلى ئوت

«قىشنىڭ راھىتى ئوتۇن، ئەرنىڭ راھىتى خوتۇن» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ:

شۇڭلاشقا دەيدۇ ئەل: «قىشنىڭ گۈلى ئوت»،
ئاشۇ ئوت كېلىدۇ يەرنىڭ تەكتىدىن.
يەردىكى قۇدرەتكە كىم بولماس قايىل،
ئالغاندا ئىللىقلىق ئوتنىڭ تەپتىدىن.

قىش ئوچىقى تار،
قوپ ئۆيۈڭگە بار

بۇ، قىش كۈنى بىراۋنىڭ ئۆيىگە بېرىش، كەچلەپ ياكى قونۇپ قېلىش ساھىبخانىنى ئاۋارە قىلىش ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

قىغسىز يەر - پۇلسىز ئەر

بۇ، يېتەرلىك ئوغۇتلانمىغان يەر كۈچسىزلىكىدىن ھوسۇل بەرمىگەندەك، مال - دۇنياسى يوق نامرات ئادەم يوقسۇزلۇقىدىن گېپىنى ئۆتكۈزەلمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قىڭغىر ئولتۇرساڭمۇ تۈز سۆزلە

بۇ، ھەرقانداق ئەھۋال ئاستىدا ئادەم سەممىي، راستچىل بولۇش، توغرا، ئادىل

ئىش قىلىش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قىڭغىر ئىش قىرىق يىلدىن كېيىنمۇ بىلىنەر

بۇ، خاتا قىلىنغان ئىش — جىنايەتنى ئۇزاق ۋاقىت يوشۇرغان بىلەنمۇ، ھامان بىر كۈنى پاش بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قىلدەك گەپ قىرىق تەڭگىگە توختار

بۇ، ھەرقانداق ئىشتا سالماق، ئېغىر - بېسىق، كەم سۆز كىشىلەرنىڭ تەمكىنلىكىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇ «قىلدەك گېپى قىرىق تەڭگىگە توختايدىغان» ئايال ئىدى. پىلىچىلەر ئۇنى «تىلى قاتتىق، گېپى قىممەت ئايال»، «ئۇنىڭ ئېغىزىدىن ئارتۇق گەپنى ئامبۇر بىلەنمۇ تارتىۋالالمايسەن» دېيىشەتتى.

قىلدەك ھوقۇقنىڭ
پىلدەك كۈچى بار

بۇ، ئىش بېجىرىشتە ھوقۇق بىرىنچى ئامىل ئىكەنلىكىنى، ھوقۇق بىلەن ئارزۇ - مەقسەتكە يەتكىلى، ھەممىنى ھەل قىلغىلى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

قىلغان ئىشىڭ پىلانسىز،
ئاتقان ئوقۇڭ نىشانسىز

بۇ، قارىغۇلارچە قىلىنغان ئىشتىن نەتىجە چىقمايدۇ، ئۇنداقلار ھەرقاچان مەغلۇپ بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قىلىچتەك ئۆتكۈر بولما،
تاياقتەك قاتتىق (بولما)

بۇ، تۇرمۇشتا ئېغىر - بېسىق، سوغۇققان، كىچىك پېئىل بولۇش كىشىلەردىكى ياخشى پەزىلەت؛ قىزىققانلىق، تېرىككەكلىك، تەكەببۇر - چوڭچىلىق كىشىلەردىكى ناچار ئىللەت ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

قىلىچتەك ئۆتكۈر بولما،
تاياقتەك قوپال (بولما)

«قىلىچتەك ئۆتكۈر بولما، تاياقتەك قاتتىق»نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

قىلىچ قىنىدا ياتسا دات باسىدۇ

بۇ، ھاياتلىق — ھەرىكەتتە دېگەندەك، ئادەم ئەمگەك قىلمىسا، مەلۇم ئىش - ئوقەت بىلەن شۇغۇللانمىسا ھورۇنلىشىپ كېرەكتىن چىقىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قىلىچنىڭ كۈچىدىن قەلەمنىڭ كۈچى ئارتۇق

بۇنىڭ مەنىسى «بىلىكى كۈچلۈك بىرنى يېڭەر، بىلىمى كۈچلۈك مىڭنى» دېگەن ماقالنىڭكى بىلەن ئوخشاش بولۇپ، قورالغا تايىنىشتىن كۆرە، ئىلىم - ھۈنەرگە تايىنىش كۆپ ئەۋزەل ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

قىلىچ ئۆز قىنىنى كەسمەس

بۇ، مەرد - ۋىجدانلىق ئادەم قوۋم - قېرىنداشلىرى، دوست - يېقىنلىرىغا زىيانكەشلىك قىلمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قىمار ئوينىغۇچە قاتار ئوينا

بۇ، ھەركىم يامان ئىش - ھەرىكەت، غەيرىي ھەۋەسلەرگە بېرىلمەي، بىلىم ئېلىشى، مەدەنىي، ئىلمىي پائالىيەت بىلەن شۇغۇللىنىشى كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

قىمىرلىغان قىر ئاشار

بۇ، ھەرقانداق ئىشتا ئىشەنچ - ئىرادىنى بوشاشتۇرماي داۋاملىق غەيرەت بىلەن ئىلگىرىلىگەندە، كۆزلىگەن نىشانغا يەتكىلى، مۇۋەپپەقىيەت قازانغىلى بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قىيسقا كەمستىپ قارىما،
كۆزۈڭگە قادىلار

بۇ، باشقىلار مەنسىتمىگەن، كۆزگە ئىلمىغان ئادەم ۋاقتى كەلگەندە نى - نى ئىشلارنى قىلىپ، ھەممىدىن ئۆزۈپ كېتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

قىينچىلىق قورقۇنچاقنىڭ يۈكى،
باتۇر ئۈچۈن توخۇ تۈكى

بۇ، توخۇ يۈرەك ئادەم جەبىر - جاپا، مۇشكۈلاتقا بەرداشلىق بېرەلمەيدۇ، يۈرەكلىك، جەسۇر ئادەم ھېچنېمىگە پەرۋا قىلمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ. ئۇ، مەن دادامنىڭ ۋەسىيىتىنى چوقۇم ئورۇندايمەن، بۇ يولدىكى بارلىق توسالغۇلار مەن ئۈچۈن «قىيىنچىلىق قورقۇنچاقنىڭ يۈكى، باتۇر ئۈچۈن توخۇ تۈكى» دېگەندەك بولىدۇ، خالاس، دېدى.

قىيىن ئىشنىڭ بېشىغا
باتۇر كېلەر قېشىغا

بۇ، ھېچنېمىدىن قورقمايدىغان قەيسەر ئادەم ھەرقانداق جاپا - مۇشەققەت، ئېغىرچىلىقتىن قاچماي، پىداكارلىق كۆرسىتىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

قىيىن ئىش يوق ئالەمدە،
غەيرەت بولسا ئادەمدە

«قىيىن ئىش يوق ئالەمدە كۆڭۈل قويغان ئادەمگە» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

قىيىن ئىش يوق ئالەمدە،
كۆڭۈل قويغان ئادەمگە

بۇ، ھەرقانداق جاپالىق، مۇشكۈل ئىش تىرىشچان، ئىرادىلىك ئادەمگە تەس بىلىنمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ك

كاجنى بازار ئوڭلايدۇ

بۇ، دائىم ئۆزىنىڭ گېپىدە تۇرۇۋالىدىغان، گەپ يېمەيدىغان، جاھىل ئادەم ھەممە ئىشتا زىيان تارتىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۇرىدۇ.

كالا ئالساڭ تونۇپ ئال،
بولمىسا تاغىل ئال

بۇ، بىرەر نەرسە ئالغاندا ئۇنىڭ ئەسلى ۋە ياخشى - يامان خۇسۇسىيەتلىرى بىلەن ئوبدان تونۇشۇپ ئېلىش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۇرىدۇ.

كالاڭ ھارۋا يول بۇزار،
يامان ئادەم يۇرت بۇزار

بۇ، قارا نىيەت ئادەملەرگە نىسبەتەن ھەر ۋاقىت سەگەكلىكنى بوشاشتۇرماي، ھوشيار تۇرۇش لازىم، دېگەن مەنىنى بىلدۇرىدۇ.

كالا ئۆلسىمۇ كۆزىنىڭ ئالىسى كەتمەس

بۇ، ئەسكى ئادەم ئۆلسىمۇ ئۇنىڭ بالاسى، خاپىلىقى تۈگىمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۇرىدۇ.

كاللا دېسە «پاقالچاق» دەيدۇ،
«پىشۇرۇپ بېرەي» دېسەم «خام يەيمەن» دەيدۇ

بۇ، مەلۇم بىر مەسىلە ئۈستىدە گەپ سورالسا، مۇناسىۋەتسىز باشقا بىر مەسىلە ئۈستىدە گەپ قىلىدىغان، تاغدىن سورىسا باغدىن جاۋاب بېرىدىغان دۆتلۈكنى بىلدۈرىدۇ.

كاللا ئۈتلەپ قۇلاق يەپتۇ،
پاچاق ئۈتلەپ تۇياق (يەپتۇ)

بۇ، تەر تۆكۈپ ئەمگەك قىلغان ئادەم نەپكە ئېرىشەلمەي، لېۋىنى يالىغىنىچە ئارماندا قالغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

كاللىنىمۇ يېمە، چىشىنىمۇ چاقما

بۇ، باشقىلارنىڭ ئىشىغا ئارىلاشماسلىقنى، ئەجىرسىز نەپمۇ ئالماي، زىيانمۇ تارتماي، تىنچ، ئارامخۇدا ئۆتۈش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

كالىلار سۇ ئىچسە
موزايلار مۇز يالايدۇ

بۇ، ھەركىم ئۆزىنىڭ قابىلىيەت - ئىقتىدارى، تىرىكچىلىك ئىمكانىيىتىگە يارىشا كۈن كەچۈرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كالىنىڭ گۆشى بىر كۈن،
سۈتى ھەركۈن

بۇ، چارۋا مالنى سويۇپ ياكى سېتىپ

يوقىتىۋەتمەي، ياخشى ئاسراپ، كۆڭۈل قويۇپ باقسا كۈندىن - كۈنگە راۋاج تاپىدۇ، ئۇنىڭدىن ئۇزاق مۇددەت ئۇنۇملۇك پايدىلانغىلى بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كالىنىڭ مۈڭگۈزىگە ئۇرسا،
تۇيىقى سىرقىراپتۇ

«ئۇينىڭ مۈڭگۈزىگە ئۇرسا، تۇيىقى سىرقىراپتۇ» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

كانايچىدىن يەل كەتتى،
سۇنايچىدىن «تۇ - تۇ- تۇت»

«سۇنايچىدىن يەل كېتىدۇ، ھاۋىكەشتىن ‹تىرت ۋۇ - ۋۇ› » نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ: مېھماندارچىلىق ئەترەت باشلىقلىرى ئۇچۇن نەچچە ئايدا بىرەر قېتىم توغرا كېلىپ قالىدىغان ھېسابلىق ئولتۇرۇش بولىدۇ. «كانايچىدىن يەل كەتتى، سۇنايچىدىن تۇ- تۇ - تۇت» دېگەندەك، بۇنداق ئولتۇرۇشلارغا كەنت باشلىقى ئىشارەت قىلىپ قويسىلا ئىشلار ئۇزلۇكىدىن يۈرۈشۈۋېرىدۇ.

كانايغا يوق، سۇنايغا نەدە

بۇ، ئۆزىگە يوق نەرسە باشقىلارغىمۇ يوق ئىكەنلىكىنى، مۇھىم ئىشلارغا يوق نەرسە ئادەتتىكى ئىشلارغا تېخىمۇ يوق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ:

غىچىلدار ھارۋىنىڭ چاقى قەدەمدە،
كانايغا يوق، سۇنايغا نەدە!
ئەگەر سۆز سام بۇ گەپلەرنى يازاي دەپ،
قەلەم - قەغەز بىلەن تۈگەرمىدى گەپ.

كاناي ياغلىغىلى ياغ يوق،
سۇناي ياغلىغىلى ياغ نەدە

بۇنىڭ مەنىسى «كانايغا يوق، سۇنايغا نەدە» بىلەن ئوخشاش.

كاۋاپمۇ كۆيمىسۇن،
زىخمۇ كۆيمىسۇن

بۇ، بىرەر ئىشتا ئىككى تەرەپنىڭ ھېچقايسىسىغا زىيان يەتكۈزمەي، مەسىلىنى ئەقىلگە مۇۋاپىق، ئادىل، توغرا بىر تەرەپ قىلىشنى بىلدۈرىدۇ: بۇ يېزىدا باش ئۇچىغا چىقالمىغان نۇرغۇن تالاش - تارتىشلار ئەختەمباينىڭ ئالدىغا كېلىدۇ، بەزىلەر «كاۋاپمۇ كۆيمىدى، زىخمۇ كۆيمىدى» دەپ قايتىدۇ. ئۇنىڭ ھەل قىلغان بەزىبىر ئىشلىرىنىڭ سىرىنى تا ھازىرغىچە كۆپ كىشىلەر بىلمەيدۇ.

كەپە بولسىمۇ ئۆيۈڭ ياخشى،
ئېيىق بولسىمۇ ئېرىڭ (ياخشى)

«ئېيىق بولسىمۇ ئېرىم بولسۇن، ئۆڭكۈر بولسىمۇ ئۆيۈم بولسۇن» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ: مېنىڭ قەلبىمدىمۇ «ھېچكىمگە تېگىشكۈسىز ئېرىم بار» دېگەن بىر تۇيغۇ — ئۇنىڭغا ئىگىدارچىلىق قىلىش تۇيغۇسى كۈچىيىپ كېلەتتى. كونىلاردىكى «كەپە بولسىمۇ ئۆيۈڭ ياخشى، ئېيىق بولسىمۇ ئېرىڭ (ياخشى)» دېگەن تەمسىلنىڭ توغرىلىقىنى بارغانچە ھېس قىلاتتىم. راست، ھېچنېمەم كەم ئەمەس ئىدى. گۈلدەك بالام، ياسىداق ئۆيۈم، ھېچكىمدىن كەم ئەمەس ئېرىم كۆڭلۈمگە تەسەللى بولاتتى.

كەتكەن كېلەر،
كەتمەنلىگەن كەلمەس
بۇ، مەلۇم سەۋەب بىلەن ئۇزاق ۋاقىت
بىر - بىرىدىن ئايرىلغان كىشىلەر ھامان
بىر كۈنى يۈز كۆرۈشۈپ، جەم بولىدۇ،
ئەمما ئۆلۈپ كەتكەنلەر ھەرگىز قايتا جەم
بولالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: بەزد-
لەر كەتتى، بەزىلەر كەتمەنلەندى، «كەتكەن-
لەر كېلەر، كەتمەنلىگەنلەر كەلمەس» دې-
گەن راست بولسا، نېمە ئۈچۈن ئۈنىڭ ئاكى-
سى كەلمەيدۇ؟ ئېھتىمال، «تىرىك ئايرىل-
دۇق» دېگىنى شۇ ئوخشايدۇ. ئۇ شاللىقتا
قونغان ئاققۇدەك يەككە - يېگانە قالدى.

كەتمەن ساماندىن قورقىدۇ،
ئادەم ياماندىن (قورقىدۇ)
بۇ، سامان، ئوت - خەس يۇمشاق بول-
غىنى بىلەن كەتمەن ئۆتمەيدۇ؛ ئەسكى -
مۇتتەھەمگە ھېچكىم چېقىلالمايدۇ، دېگەن
مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كەتمەننى بىز چاپساق،
يېتىپ يەيدۇ بەگزادە
بۇ، جاپا چەككەن، تەر تۆكەپ ئەمگەك
قىلغانلار ئاقتا قېلىپ، ئىشلىمىگەن، بىكار
تەلەپلەر ھۇزۇر - ھالاۋەت كۆرگەنلىكنى
بىلدۈرىدۇ.

كەتمىنىڭنى مەن چاپسام،
يېتىپ يەيدۇ خان خوجام
«كەتمەننى بىز چاپساق، يېتىپ يەيدۇ
بەگزادە» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

كەچ بولدى يات، سەھەر بولدى كەت
بۇ، دەم ئېلىش بىلەن خىزمەتنى تەڭ
تۇتۇش، ھەر ئىشنى ئۆز پەيتىدە پۈتكۈ-
زۈش، ۋاقىتقا رىئايە قىلىش كېرەك، دې-
گەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كەچ قالغان قاراڭغۇدىن قورقماپتۇ
بۇ، بىرەر قىيىنچىلىق، مۈشكۈلاتقا
دۇچ كەلگەن كىشى ھەرقانداق خەۋپ - خە-
تەر، كەلگۈلۈككە پىسەنت قىلمايدۇ، دېگەن
مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كەسسە پىچاق ئۆتمەيدۇ،
چەكسە قان چىقمايدۇ.
بۇ، بىراۋغا نەپ بەرمەيدىغان، رەھىم
- شەپقەت دېگەننى بىلمەيدىغان بېخىللارنىڭ
پىخسىقلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

كەكلىك قاغىنىڭ مېڭىشىنى دوراپ،
چاترىقى يىرىلىپ كېتىپتۇ
بۇ، ھەركىم ئىمكانىيىتىگە، چامىغا
قاراپ ئىش كۆرۈش كېرەكلىكىنى، قۇربى
يەتمەيدىغان ئىشقا چوڭچىلىق قىلىپ باشقى-
لار بىلەن بەسلىشىپ، مەسخىرە - كۈلكىگە
قېلىشتىن ساقلىنىش كېرەكلىكىنى بىلدۈ-
رىدۇ.

كەڭ بولساڭ كەم بولمايسەن
بۇ، خالىس ئىش قىلىدىغان، ساخاۋەت-
لىك، مەرد ئادەم ھېچنېمىدىن قىسىلماي-
دۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كېڭەشلىك ئىش بۇزۇلماس

بۇ، ئازادە تىكلىگەن كېيىمنى ئۇزاق كىيگىلى بولغاندەك؛ ئەتراپلىق پىكىر - مەسلىھەت بىلەن قىلىنغان ئىش ئەپلىشىپ، مۇۋەپپەقىيەتلىك بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كەڭگە كەڭ دۇنيا، تارغا تار دۇنيا

بۇ، خەير - ساخاۋەتلىك ئىشنى قولىدىن بەرمىگەن پەزىلەتلىك كىشىلەرگە ياخشىلىق قايتىدىغان؛ قارا نىيەتلىك، ياۋۇزلۇق، شۇملۇق قىلغانلارغا قىلمىشىغا يارىشا جازا بېرىلىدىغان زامان، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كەڭ ئېرىقتىن ئاتلىما،
چېتىم يېرىلدى دېمە

بۇ، ئىمكانىيىتى يار بەرمىگەن، قولىدىن كەلمەيدىغان ئىشلارغا چوڭچىلىق قىلغان كىشى ئاقىۋەتتە دەرد - بالاغا يولۇقۇپ پۇشايماندا قالىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كەل دېمەك بار، كەت دېمەك يوق

بۇ، كىشىلىك مۇناسىۋەتتە ئۆز ئارا توغرا پوزىتسىيە، ياخشى مۇئامىلىدە بولۇش، ئادەمگەرچىلىكتىن چىقماسلىق كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كەلگۈچە مېھمان ئۆيىلار،
كەلگەندىن كېيىن ئۆي ئىگىسى (ئۆيىلار)

بۇ، ھەرقانداق ئىشتا ئاڭلىق بولۇش، ئۆزىمۇ تەڭلىكتە قالىدىغان، باشقىلارنىمۇ ئورۇنسىز ئاۋارە قىلىدىغان مېھماندارچىلىقتىن ساقلىنىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

كەلمىگەن تەلەيدە ئاناڭنىڭ ھەققى بارمۇ

بۇ، ئامەت - تەلىيى قاچقان بەختسىز كىشىنىڭ ئىشلىرى چېپىگە تارتىپ، ئىلگىرى باسمايدۇ، قىلغان ئەجرى بىكار كېتىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: ھەي، كەلمىگەن تەلەيدە ئاناڭنىڭ ھەققى بارمۇ؟ دېگەن راست گەپ ئىكەن، دېدى ھاجى ئۇلۇغ - كىچىك تىنىپ، — ئەزرائىلنىڭ شا مەخسۇتنى بۇ ئالەمدە ئۆتكۈزگەن تۈگىمەس - پۈتمەس گۇناھلىرى ئۈچۈن ئۇ ئالەمدە جاۋاب بەرگەي دەپ، ياقىسىدىن سۆرەپ ئەكەتكىنىنى قارىمامدىغان.

كەمبەغەل بولساڭ كۆچۈپ باق

بۇ، ھەركىم ئۆزىنى كەم سۇندۇرماسلىق، تۇرمۇشىدىن كۆڭلىنى يېرىم قىلماسلىق كېرەكلىكىنى، ئۆي - ماكان تۇتقان كىشىنىڭ ئۆزىگە تۇشلۇق مال - بىساتى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: مانا «كەمبەغەل بولساڭ كۆچۈپ باق» دېگەندەك، قولۇم - قوشنىلارغا يادنامە قىلىپ ئاشقانلىرىمۇ يەنە يېرىم ماشىنا كەلدى.

كەمبەغەل تۆگە مىنسىمۇ ئىت چىشلەيدۇ

بۇ، يوقسۇل - نامراتلار بىرەر ئىش قىلسا ھەر تەرەپتىن توسقۇنلۇققا ئۇچراپ، پۈتلىكاشاڭدىن خالىي بولالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كەمبەغەل — كەمبەغەلنىڭ قاياشى

بۇ، ھەركىم ئۆز خىلى بىلەن يېقىنلىشىدۇ، قىيىنچىلىق، مۇشكۇل ئىشلاردا بىر - بىرىگە ھەمدەم بولۇپ، ھېسداشلىق قىلىشىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: ھاشىم قارىقاش بوۋاينىڭ ئاق كۆڭۈل، دىلكەشلىكىدىن مەمنۇن بولۇپ، كونىلارنىڭ «كەمبەغەل — كەمبەغەلنىڭ قاياشى» دېگەن گېپى راست ئىكەن. ئەتىگەندىن بېرى تەمتىرەپ يۈردۈم. مانا ئەمدى ھەمدەرد بولىدىغانلارنى تاپتىم، دېدى.

كەمبەغەللەر روزا تۇتسا، بايلار ھېيت ئوينايتۇ

بۇ، بىرەر ئەجىر - ئەمگەك، ئىش - ھەرىكەتنىڭ ھالاۋىتىنى جاپا چەككەنلەر كۆرەلمەي، تەييارتاپ — ئىمتىيازلىقلار ئىگە بولۇۋالغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

كەمبەغەللىك ئەيىب ئەمەس، ھۇرۇنلۇق ئەيىب

بۇ، ئىشلىگۈدەك ئىمكانىيىتى تۇرۇقلۇق جاپا چېكىشتىن باش تارتىش نامراتلىقنى قوتۇلالماسلىقتىكى تەييارتاپلىق ئىللىتى ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

كەمبەغەلنىڭ بىر تويغىنى پادىشاھ بولغىنى

«نامراتنىڭ بىر تويغىنى باي بولغىنى» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ: بۇرۇنقىلار «كەمبەغەلنىڭ بىر تويغىنى پادىشاھ بولغىنى» دېگەندەك، مەيلى ئۇ مەدىكار، ھامال، تامچى، باغاچچى، موزدۇز، تىكىمچى بولسۇن، نورمال ئىجتىمائىي ئەخلاق دائىرىسى ئىچىدە ئىشلىگەن كۈندىلىك ئىشىغا يارىشا تاپقان كىرىمى بىلەن شۇ كۈنلۈك تۇرمۇشىنى تەمىن ئەتكىنى ئۇنىڭ پادىشاھتىن ئارتۇق راھەت كۆرگىنى!

كەمبەغەلنىڭ چېيى چىشقا دورا

بۇ، بىراۋنىڭ داستىخىنىغا تەرەپبال داخىل بولغاندا ساھىبخانىنىڭ كۆڭلى ئۈچۈن تامىقىنى كەمستمەي ئېغىز تېگىش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

كەمبەغەلنىڭ كۆڭلى خۇدانىڭ ئۆيى

بۇ، كەمبەغەل - نامراتلار بىچارە، ئاجىزلىقىدىن كۆڭلى ئىنچىكە، نازۇك كېلىدىغانلىقىنى، ئۇلارنى رەنجىتىش، بوزەك قىلىش نامەردلىك، ۋىجدانسىزلىق، تەڭرى ئالدىدا زور گۇناھ ھېسابلىنىپ، ھېچكىم راۋا كۆرمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

كەمبەغەلنىڭ مۇشۇكى چاشقان تۇتسا، باينىڭ مۇشۇكى توشقان تۇتار

بۇ، ھەركىم ئۆزىنىڭ ئىقتىسادىي ئەھۋالى، تۇرمۇش شارائىتىغا قاراپ ئىش كۆرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كەمبەغەلنىڭ ھايىنى يوق، تاپقان پۇلىنىڭ تايىنى (يوق)

بۇ، نامرات — قولى قىسقا ئادەمنىڭ ئىش - ئوقىتى چەكلىك بولىدىغانلىقىنى، ئېرىشكەن پايدا - تاپاۋىتى ئېھتىياجىنى قامدىيالماي، ھېچنېمە ئېشىنالمايدى-

غانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

كەمبەغەلنى ئىززەت قىلساڭ،
چورۇقى بىلەن تۆرگە چىقار

بۇ، ئىمتىيازلىق، مەرتىۋىسى يۇقىرى كىشىلەر نامرات - يوقسۇللارنى كۆزگە ئىلمايى كەمسىتىپ ئارىغا ئالمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

كەمتەر بولساڭ ئۇزارسەن،
مەغرۇرلانساڭ غۇلارسەن

بۇ، ئادەم ئۆزىنى چوڭ تۇتماي، كىچىك پېئىل بولغاندا ھەممە جەھەتتىن ئىلگىرىلەپ ھۆرمەتلىنىدۇ؛ تەكەببۇرلۇق، مەنمەنلىك قىلغاندا نەزەردىن چۈشىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كەمتەر بولساڭ ئۆسەرسەن،
مەغرۇرلانساڭ چۆكەرسەن

«كەمتەر بولساڭ ئۇزارسەن، مەغرۇرلانساڭ غۇلارسەن» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

كەنجى كېۋەزنىڭ غوزىسى يوق،
تولا گەپنىڭ مەززىسى (يوق)

بۇ، كېچىكىپ تېرىلغان كېۋەز تولۇق غوزا ئالمىغاندەك، ئورۇنسىز كۆپ سۆزنىڭ قىممىتى بولمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كوزا سۇندۇرغان ئەزىز،
سۇ كۆتۈرگەن خار

«سۇ ئەكەلگەن خار، كوزا سۇندۇرغان ئەزىز» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ:

ئالىمىڭنى كەڭ ياراتتىڭ، زامانەڭنى تار، كوزا سۇندۇرغان ئەزىزدۇر، سۇ كۆتۈرگەن خار.

كوزا كۇندە سۇنماس،
كۇندە سۇنار

بۇ، بالا - قازا، ھادىسە دائىم كۆرۈلمەيدۇ، كۇتمىگەن بىر ۋاقىتتا يۈز بېرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: دىققەت قىل، بالام، كوزا كۇندە سۇنمايدۇ، كۇندە سۇنىدۇ، بىر ۋاقتى كېلىپ تۇتۇلۇپ قالساڭ چاتاق بولىدۇ، دېدى ئۇ ئوغلىغا.

كونا بولسىمۇ ئۆزىنىڭ ياخشى

بۇ، ھەركىمگە ئۆزىنىڭ نەرسىسى كونىلىقىغا قارىماي باشقىلارنىڭكىدىن ئەلا بولۇپ، خالىغاندا پايدىلانغىلى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

كونا گەپ قۇلاققا ياقماس

بۇ، ئۆتۈپ كەتكەن ئىشلار قايتىدىن تەكرارلىنىدىغان گەپ - سۆزگە ھېچكىم قىزىقمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كونا ئۇستىخاننى ئىت غاجىماس

بۇ، مەنپەئەت چىقمايدىغان پايدىسىز ئىشقا ھېچكىم قىزىقمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كۆپ تۇرغاندىن سورىماي،
كۆپ يۈرگەندىن سورا

«كۆپ ياشىغان بىلمەس، كۆپنى كۆرگەن بىلەر» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

كۆپ تۈكۈرسە كۆل بولار

«كۆپ تۈكۈرسە كۆل تولار» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ: بىزدە قورال - ياراغ، ئوق - دورا بولۇشى لازىم، كەم دېگەندە مۇشۇ شەرتلەرنى پۇختا ھازىرلىماي تۇرۇپ، غەيرىتىمىزگە تايىنىپ ئىش كۆرىدىغان بولساق، نەتىجە قازىنالمايمىز! چۈنكى، كونىلار «كۆپ تۈكۈرسە كۆل بولار» دېگەندەك، ھازىر يۇرتنىڭ قولىدا ئون - يىگىرمە تال مىلتىق بار، بىر يەرگە توپلىساق بىرگەپ بولاتتى! دېدى مەخسۇتباي كۆپچىلىككە چۈشەندۈرۈپ.

كۆپ تۈكۈرسە كۆل تولار

بۇ، ئاممىنىڭ كۈچىگە ھېچ نەرسە تەڭ كېلەلمەيدىغانلىقىنى، كۆپنىڭ كۈچى كۆپ ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

كۆپتىن يامانلاپ، كۆمۈلمەي قاپتۇ

بۇ، ھەركىم ئاممىدىن ئورۇنسىز ئاغرىنماسلىقى ھەم ئايرىلماسلىقى كېرەك، ئەكسىچە ئەھۋالدا ھەممىدىن ئايرىلىپ يېتىم قالىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كۆپ سۆز ئېشەككە يۈك

بۇ، ئادەم ھۆرمەتكە ئېرىشىش ئۈچۈن كەم سۆز بولغىنى ياخشى، كۆپ سۆزلىگەن كىشىنىڭ قەدىر - قىممىتى بولمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كۆپنى كۆرگەن كۆپ بىلەر

بۇ، جاھان كەزگەن، ئەمەلىيەتكە چۆككەن ئادەم ھەممىدىن خەۋەردار بولۇپ، بىلىمى ئاشىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: خەلقىمىزدە «كۆپنى كۆرگەن كۆپ بىلەر» دېگەن گەپمۇ بارغۇ. بايىقى رىۋايەتنى ئالساق، ئۇنى مەن بىرەر كىتابتىن ئوقۇغان ئەمەس، دادامدىن ئاڭلىغانىدىم، دېدى ئايۇپ ئوڭايسىزلانغاندەك بولۇپ.

كۆپنى كۆرۈپ ئازدىن قورۇق قاپتۇ

بۇ، ئېرىشكەن نەق پايدىغا قانائەت قىلماي، ئۇنىڭدىنمۇ كۆپ مەنپەئەتنى قوغلاشقانلار قولىدىكىدىنمۇ مەھرۇم بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كۆپنىڭ مېلىنى ئوغرى ئالماس

بۇ، بىر نىيەتتە ئىتتىپاقلاشقان كۈچكە ھېچ نەرسە تەڭ كېلەلمەيدۇ، ئىش - ئوقەتى، بايلىقى زىيانغا ئۇچرىمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كۆپ ياشىغان نېمە بىلەر،
كۆپنى كۆرگەن شۇ بىلەر

بۇ، ئوقۇماي - ئۆگەنمەي، ساۋاتسىز، نادانلىقتا ياشىغان كىشىنىڭ ھېچنېمىدىن خەۋىرى بولمايدۇ؛ ئوقۇغان - ئۆگەنگەن، ئىلىم ئىزدىگەن كىشى ھەممىنى بىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كۆتۈرەلمىسەڭ ساڭگىلىتىۋال

بۇ، ئادەم بىرەر كېلىشمەسلىكتىن قۇتۇلماي تۇرۇپ، تۆپىلەپ يەنە بىر پېشكەللىككە ئۇچرىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: مۇبادا شا مەخسۇتنىڭ ئوغلى ئەپيۈنكەش نەزەرگە ۋاڭ-

لىق تېگىپ قالسا، ئۇ - زە، مەن مۇسۇلمان دەپ، پۇقرانى ئاياپ قويارمۇ؟ بۇنى ئويلاپ باقمامدىلا! ئۇ ۋاقىتتا «كۆتۈرەلمەسەڭ ساڭگىلىتىۋال» دېگەندەك، بىر ياندا چېرىك، بىر ياندا نەزەر، پۇقرانى نېمە دىشۋارچىلىقلارغا سالماس! مەن ياقا يۇرتلاردا يۈرۈپ نۇرغۇن ئىشلارنى كۆردۈم، دېدى ئۇ.

كۆتۈرۈشنى بىلسەڭ تاغمۇ يېنىك

بۇ، ئەقىل ۋە پەم - پاراسەت بىلەن ئىش قىلغاندا ھەرقانداق ئېغىر قىيىنچىلىق، مۇشكۇللۇك ھېچقانچە بىلىنمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كۆرپە سېلىش ھۆرمەت،
داستىخان سېلىش ھىممەت

بۇ، ئۆيگە كەلگەن كىشىنى قىزغىن قارشى ئېلىش، ياخشى غىزا بىلەن كۈتۈۋېلىش ئىجتىمائىي ئەخلاق بولۇپ، مېھمانغا قىلىنغان ئىززەت - ئىكرام ئىكەنلىكىنى، ساھىبخانىنىڭ ئېسىل پەزىلىتىنى بىلدۈرىدۇ.

كۆرسە ھالى يوق،
كۆرمىسە كارى يوق

بۇ، كۆرۈنۈشتە بىراۋغا ھەمتاۋاق، كۆيۈمچان قىياپەتكە كىرىۋېلىپ، ئەمەلىيەتتە خىيالىغا كەلتۈرۈپمۇ قويمايدىغان تەكەللۇپچى كىشىلەرنىڭ ياسالمىلىقىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇ ئەسلىي ئۇستامنىڭ ئالدىغا بارماقچى بولۇۋىدى، شۇ ئەسنادا خۇددى قېرىشقاندەك «كۆرسە ھالى يوق، كۆرمىسە كارى يوق» بىر دوستى كېلىپ قالدى.

كۆرگەن ئاڭلىغاننى يېڭىپتۇ

بۇ، ھەرقانداق ئىشنى ئۆز بېشىدىن كەچۈرگەن، ئەمەلىيەتنى بىلگەن ئادەم مۇنازىرىدە غالىب كېلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كۆرگەن كۈنۈڭنى ئۇنتۇما،
شىرچورۇقۇڭنى قۇرۇتما

بۇ، ھەركىم ئۆتمۈشنى، بېشىدىن ئۆتكۈزگەن جاپا - مۇشەققەتلىك كۈنلىرىنى ئەستىن چىقارماي، ھازىرقى بەختلىك تۇرمۇشنى قەدىرلەش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ: بايۋەچچە ئۆز خوتۇنىنىڭ قەدرىگە يېتىپ «كۆرگەن كۈنۈڭنى ئۇنتۇما، شىرچورۇقۇڭنى قۇرۇتما» دېگەننى ئېسىدە چىڭ تۇتۇپ، كۆرەڭلىمەيدىغان بولۇپ، پەملىك ئايالى بىلەن بىر ئائىلىدە ھالال ئەمگەك قىلىپ، ياخشى تۇرمۇش كەچۈرۈپتۇ.

كۆرگىنىم كۆپ، يېگىنىم چۆپ

بۇ، ئۆمرىدە نۇرغۇن سەرگۈزەشتىلەرنى بېشىدىن كەچۈرگەن، كۆپ ئىشنى كۆرگەن، تۇرمۇشى جەبىر - جاپا، غۇربەتچىلىكتە ئۆتكەن كىشىلەرنىڭ ھاياتىنى بىلدۈرىدۇ.

كۆرمەككە بار، يېمەككە يوق

بۇ، قارىماققا ھەممە نەرسە بار تۇرۇقلۇق، ئەمەلىيەتتە ھېچكىم بەھرىمەن بولالمايدىغان ئالدامچىلىق، ساختىلىقنى بىلدۈرىدۇ: كېرىم «كۆرمەككە بار، يېمەككە

يوق» ھېلىسىنى قوللىنىپ پەرىزاتنىڭ دەردىگە ۋاقىتلىق بولسىمۇ ئارام بەرمەكچى بولغان ئىدى.

كۆرمىگىنىم كۆپ،
يېمىگىنىم چۆپ

بۇ، ئۆمرىدە ھېچقانداق ئىش كۆرمەي، جەبىر - جاپا، قىيىنچىلىق تارتماي، بىر خىل خاتىرجەملىكتە ئۆتكەن كىشىلەرنىڭ ھاياتىنى بىلدۈرىدۇ.

كۆرۈپ ئەسلىمەي، ئەسلەپ كۆر

بۇ، مەھبۇبنى چىرايىغا، گۈزەللىكىگە قاراپ سۆيمەي، كۆپ سىردىشىپ، قەلبىنى چۈشىنىپ سۆيۈش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كۆرۈنگەن تاغ يىراق ئەمەس

بۇ، ھەركىمدە ئارزۇ قىلغان، كۈتكەن كۈنلەر چوقۇم كېلىدۇ دەيدىغان، كېلەچەككە ئۈمىدۋارلىق بىلەن قارايدىغان ئىشەنچ، ئىرادە، غەيرەت بولۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ:

كۆرۈنگەن تاغ يىراق ئەمەس، ئابدۇخالىق،
كۈت، ئۈمىد، سېغىنغانىڭ كېلىدۇ،
سۈزۈلۈر شۇندا جاھان.

كۆرۈنمەيدىغان قىر يوق،
ئېچىلمايدىغان سىر (يوق)

بۇ، ھەقىقەتنى يوشۇرۇپ خۇپىيانە تۇتۇشقا بولمايدۇ، ھەرقانداق سىر ھامان بىر كۈنى ئاشكارا بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: زامانىۋى مۇشۇ يول بىلەن بارا - بارا ئۆزىگە خاس خاراكتېر ياراتقان بولۇپ، ئۇنىڭ ئىشلىرى كۈندىن - كۈنگە روناق تېپىشقا باشلايدۇ. بىراق كونىلار «كۆرۈنمەيدىغان قىر يوق، ئېچىلمايدىغان سىر يوق» دېگەندەك، ئۇنىڭ ئىشلىرى ئاخىر ئېچىلىپ، كىشىلەر ئۇنىڭغا «ئال قۇش» دەپ نام بېرىدۇ، دېدى ئۇ ئىرپانغا.

كۆز دېگەن كامار نېمە،
كۆرمىسە بىكار نېمە

بۇ، ھەرقانداق نەرسىنى ئەقىل، زېھىنسىز پەرق ئەتكىلى بولمايدۇ، كۆز بولسا بىر ۋاستە دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كۆزدىن ئايرىلغان خۇدا
ھاسىسىدىن ئايرىماس

بۇ، ئادەم دەماللىققا بىرەر قوللىغۇچى، ھىمايىچىسىدىن ئايرىلىپ قالسىمۇ، لېكىن تىرىكچىلىكتە باشقا تەرەپتىكى ياردەم - مەدەتتىن قۇرۇق قالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: كونىلار «كۆزدىن ئايرىلغان خۇدايىم ھاسىسىدىن ئايرىماس» دېگەندەك، قىسمەت ئۇنى كېلىشكەن ھۆسن - جامال، خۇشخۇي، شوخ مىجەزىدىن ئايرىلغان بولسىمۇ، يەنە ساغلام، كۈچلۈك تېنى، كەمتەرلىك خىسلەتلىرىنى ساقلاپ قېلىپ، ئۆزىنىڭ پۈتۈنلەي ئادالەتسىز ئەمەسلىكىنى ئىسپاتلىغان بولدى.

كۆزدىن يىراق — كۆڭۈلدىن يىراق

بۇ، ئۇزاق مۇددەت كۆرۈشمەي، بىر - بىرىدىن يىراق تۇرغان كىشىلەرنىڭ دوست-

مۇناسىۋىتى بارا
لىق ۋە ئۇرۇق - تۇغقانلىق مۇناسىۋىتى بارا
- بارا ئازىيىپ، كۆڭلى بۆلۈنۈپ كېتىدۇ،
دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: شۇ چاغدا كىشى-
لەر خۇددى ئانا - بالا ئىككىسىنى ئۇنتۇغان-
دەك، بۇ مەھەللىدە «كوسا دۆڭ» دەيدىغان
بىر تەبىئەت مۆجىزاتىنىڭ بولغانلىقىنى
ئەستىن چىقىرىدۇ. چۈنكى كۆزدىن يىراق
كۆڭۈلدىن يىراق ئەمەسمۇ؟! دېدى كۆپچى-
لىك.

كۆز قورقاق، قول باتۇر

بۇ، بىر ئىشنى باشلاش مۈشكۈل ئى-
كەنلىكىنى، باشلىۋالغاندىن كېيىن ئۆز قا-
نۇنىيىتى بويىچە يۈرۈشىدىغانلىقىنى، شۇڭا
قەتئىي ئىرادە، غەيرەت - شىجائەتلىك بو-
لۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

كۆز كۆرگەنگە مەيل قىلىدۇ

بۇنىڭ «كۆز كۆردى، كۆڭۈل سۆيدى»
دېگەن ۋارىيانتىمۇ بار بولۇپ، كىشىلەر ئۆز-
ئارا كۆپرەك ئۇچرىشىش، سىردىشىش ئار-
قىلىق بىر - بىرىنى چۈشىنىدىغانلىقىنى،
شۇنىڭ بىلەن ھېرىسلىك، ئامراقلىق كۈ-
چىيىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: ئەگەر تەكرار
كۆرسە ئىشىق مۇستەھكەملىنىدۇ، «كۆز
كۆرگەنگە مەيل قىلىدۇ» دېگەندەك، كۆپ
كۆرگەندىن كېيىن ھېرىس (ئامراق) بولى-
دۇ، دېدى ئۇ.

كۆز كۆرمەي، كۆڭۈل سۆيمەس

بۇ، بىرەر ئادەم ياكى نەرسىنى بەلگى-
لىك مۇددىئا بىلەن كۆزدىن كەچۈرمەي،
خاراكتېر - خۇسۇسىيىتىنى بىلمەي، چوڭ-
قۇر سىردىشىپ ماھىيىتىنى ئىگىلىمەي تو-
رۇپ كۆڭۈل بېرىش، ياخشى كۆرۈش، مۇ-
ھەببەت قويۇش مۇمكىن ئەمەسلىكىنى بىل-
دۈرىدۇ.

كۆزگە ئىلمىغان پۈتقا چوماق

بۇ، جەمئىيەتنىڭ دىققەت - ئېتىبارى-
نى قوزغىيالمىغان كىشىلەر ئىچىدىن بەزىدە
ياراملىق، قابىلىيەتلىكلەر چىقىپ قالىدى-
غانلىقىنى، ئۇلارمۇ نى - نى ئىشلارنى ۋۇ-
جۇدقا چىقىرالايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.
ئۇنداق دېمەك، كۆزگە ئىلمىغان پۈتقا چو-
ماق دېگەن گەپ بار. بەزىدە سىزدەك
چوڭلار كۆزگە ئىلمىغان كىچىكلەرنىڭ
قولىدىنمۇ چوڭ ئىشلار كېلىدۇ، دېدى ئۇ.

كۆزۈڭ ئاغرىسا قولۇڭنى تارت،
قورسىقىڭ ئاغرىسا نەپسىڭنى (تارت)

بۇ، ھەر ئادەم سالامەتلىكىگە كۆڭۈل
بۆلۈش بىلەن، يامان ئادەتلەرنى تەرك ئې-
تىپ، ئۆزىنى ئاسراش، قەدىرلەش كې-
رەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كۆزۈڭنىڭ بارىدا شەھەر كۆر،
چىشىڭنىڭ بارىدا گۆش يە

بۇ، ئادەم ھاياتلىقىدا تولاراق ئەمەلى-
يەت بىلەن ئۇچرىشىش ئارقىلىق تۇرمۇش
بىلىمىنى، نەزەر دائىرىسىنى كېڭەيتىش
كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇ ئۇ-
زۇندىن بۇيان، ئاتىمىز نېمە ئۈچۈن بىزنى
تاغنىڭ ئارقىسىغا ئۆتمەڭلار دەيدۇ؟ مۇشۇ-
نىڭدا بىر گەپ بار، «كۆزۈڭنىڭ بارىدا شە-
ھەر كۆر، چىشىڭنىڭ بارىدا گۆش يە» دەپ-
تىكەن، تەۋەككۈل قىلىپ بىر ئۆتۈپ باقى-

مايمۇ، دېگەن ئارزۇنى قىلىپ يۈرگەن ئىكەن.

كۆزۈم قارىغۇ، قۇلىقىم ساغرۇ

بۇ، ھەركىم ئۆزىنىڭ ئىشىغا كۆڭۈل بۆلۈپ، مۇناسىۋەتسىز ئىشلارغا ئارىلاشماسلىقنى بىلدۈرىدۇ: بۇسۇق دورغا ئوغلىنىڭ نېمىشقا قايتىپ كەلگەنلىكىنى ئۇققاندىن كېيىن، ئات قىلامدۇ، ئېشەك قىلامدۇ، سېنىڭ نېمە كارىڭ؟ كۆزۈم قارىغۇ، قۇلىقىم ساغرۇ دەپ يۈرۈۋەرسەڭ بولماسمىدى، دېدى.

كۆزى مىدىرلىغاندىن قورق

بۇ، ئادەم ھەر قاچان ھوشيار، ئېھتىياتچان بولۇپ، باشقىلارنى ئۆزىدىن تۆۋەن كۆرمەسلىك، سەل چاغلىماسلىق كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

كۆزىنى يۇمغان پوقنى يەر

بۇ، نومۇسسىز، قارايۈز ئادەم ھەرقانداق يامان ئىشلارنى قىلىشتىن يانمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كۆسەي ئۇزۇن بولسا قول كۆيمەس

بۇ، ھەر جەھەتتىكى شەرت - شارائىتنى تولۇقلاپ، پۇختا تەييارلىق بىلەن ئىش باشلىغاندا ھېچنېمىدىن قىسىلمايدىغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

كۆككە باقماي، كۆپكە باق

بۇ، ھەرقانداق ئىشتا ئاممىغا تايىنىش، ئامما بىلەن ئىتتىپاقلىشىشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

كۆكنى كۆرۈپ كۆكسۈڭنى كەرمە

بۇ، بىرەر ئىشنىڭ ئوڭۇشلۇق باشلىنىشىغا قاراپ ئالدىراپ كۆرەڭلەپ كەتمەي، ئاخىرقى نەتىجىسىگە بېقىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

كۆڭلۈڭ رەنجىسە، كۈلۈپ ئوينا

بۇ، بىرەر دەرد - ئەلەم، خاپىلىققا دۇچ كەلگەن كىشى ئىمكانقەدەر ھېچنېمە بولمىغاندەك، كۆكسى - قارنىنى كەڭ تۇتۇپ، خۇشال - خۇرام ياشاش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

كۆڭلۈڭگە ياقمىسا، كۆزۈڭگە ياقماس

بۇ، كۆڭۈل چۈشمىگەن، ياخشى كۆرۈشكە ئەرزىمەيدىغان نەرسە كۆزگىمۇ سىغمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كۆڭلۈڭنى بۇزما،
ئۈمىدىڭنى ئۈزمە

بۇ، ئادەم كۈتۈلمىگەن دەرد - ئەلەم، خاپىلىققا قالغاندا ئىشەنچىنى يوقاتماي، ھەرۋاقىت ئۈمىدۋار، ئىرادىلىك بولۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

كۆڭۈل ئاغرىتقان دوست ئەمەس،
مەيدە ئاغرىتقان ئاش (ئەمەس)

«مەيدە ئاغرىتقان ئاش ئەمەس، كۆڭۈل ئاغرىتقان دوست ئەمەس» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

كۆڭۈل نارتقان ئاش هالال

بۇ، كۆڭۈل پاك دەپ بىلگەن نىسىۋىدىن بەھرىمەن بولۇش ئىشەنچىلىك ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇ ئۆزىگە پاك ئىدى، ھەمىشە «كۆڭۈل تارتقان ئاش هالال» غۇ، دەپ ئويلايتتى. دەرۋەقە شۇنداق ئەمەسمۇ؟ خەق نېمە دېسە دەۋەرمەمدۇ! ئۇنىڭ ئارقىسىدىن غوتۇلداپ، كوندە بىر خىل چۆرىمە - چۆچەكلەرنى توقۇپ يۈرگەن ئاشۇ ئاياللار شۇنچىلىك پاكمىدۇ؟! خۇدا ئۇلارغا ئىنساپ بەرسۇن! دەيتتى.

كۆڭۈلچەكنىڭ كۆتى ئوچۇق

بۇ، باشقىلارنىڭ كۆڭلىنى ئاياپ، ئىرادىسىگە خىلاپ ئىش قىلغان ئادەم هامان ئۆزى زىيان تارتىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كۆڭۈلدىن كۆڭۈلگە يول بار

بۇ، ئۆزئارا بىر - بىرىنى چۈشەنگەن، قەلبداش كىشىلەرنىڭ ھەرقانداق ئىشلىرى راۋان يۈرۈشىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كۆڭۈل كۆرمىسە

كۆز دېگەن نامىنىڭ تۆشۈكى

«كۆز دېگەن كامار نېمە، كۆرمىسە بىكار نېمە» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

كۆڭۈل كۆڭۈلدىن سۇ ئىچەر

بۇ، بىر - بىرىنى ھەقىقىي چۈشەنگەن، قەلبى تۇتاش كىشىلەر ھەرقانداق ئىشتا ئۆزئارا ھەمدەم بولالايدۇ، دېگەن مە-

كۆڭۈلنىڭ ئالىسى، خۇدانىڭ بالاسى

بۇ، نىيەتنى بۇزۇپ باشقىلارغا زىيانكەشلىك قىلىدىغان ئالا كۆڭۈللۈك ئەڭ خەتەرلىك، قورقۇنچلۇق ئاپەت ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

كۆڭۈلنىڭ تۆۋرۈكى سەۋر

بۇ، ئادەم ئۆزىگە دۇچ كەلگەن مۇشكۇلاتقا تاقەت قىلالايدىغان غەيرەت، چىدامغا ئىگە بولغاندىلا ئاندىن روھىي خاتىرجەملىككە ئېرىشەلەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كۆڭۈل ئويغا تويمايدۇ،
بۆرە قويغا تويمايدۇ

بۇ، يىرتقۇچ هايۋانلار تاپقا تويمىغاندەك، ئىش خۇش ياقمايدىغان، بىكار تەلەت ئادەم خىيالپەرەس كېلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: خاننىڭ ئۇيقۇسىنى ئۇخلاپ بولدۇڭمۇ، باتوق؟ دېدى مامۇت قورغۇيىغە يىبلەش نەزىرى بىلەن ئۇنىڭغا قاراپ، «كۆڭۈل ئويغا تويمايدۇ، بۆرە قويغا» دېگەندەك، سېنىڭ خىياللىرىڭ تېخى تۈگىمەپتۇ - دە! ...

كۆڭلى بۇزۇق باشقىلاردىن ئەيىب ئىزدەر

بۇ، قارانىيەت، سۇيىقەستچى ئادەمدا ئىم هىيلە - مىكىر، گۇمانخورلۇق بىلەن باشقىلارنىڭ ئاجىزلىقىنى پايلاپ، قۇسۇر، ئىللەت تېپىشقا تىرىشىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كۆڭلى زەھەرنىڭ قولىمۇ زەھەر

بۇ، ئىچى يامان، ھەسەتخورنىڭ ئىش - ئەمەلى ھەمىشە ئۆچمەنلىك، زەھەرخەندىلىك بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كۆڭلى قارىنىڭ يۈزى قارا

بۇ، ۋىجدانى يوق، رەھىمسىز ئادەم ۋاپاسىز كېلىدۇ، يۈزسىزلىكىدىن ئار - نومۇسنى بىلمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كۆنگەن خوي كۆڭۈلدىن قالماپتۇ

«ئۆگەنگەن خوي ئۆلگۈچە قالمايدۇ» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ: ئۇ ئىشلارنى قويايلى، «كۆنگەن خوي كۆڭۈلدىن قالماپتۇ» دېگەندەك، ئەنۋەر مۇھىم ئىش ئورنىغا ئېرىشكەندىن كېيىنمۇ كونا ھۈنىرىنى تاشلىماپتۇ، دېدى ئۇ ھېزىمغا.

كۆنگەن كۆڭۈل كۆمۈلگۈچە

«ئۆگەنگەن خوي ئۆلگۈچە قالمايدۇ» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ: ئارىدىن ئۆتۈپ كەتكەن سەككىز يىل ئۇنىڭ چىرايىنى سولاشتۇردى. ئەمما «كۆنگەن كۆڭۈل كۆمۈلگۈچە» دېگەندەك، خۇماقىز ئۆزىنىڭ بارغانسېرى قورۇقلار كۆپىيىۋاتقان چىرايىنى گىرىم بىلەنلا ياپاتتى - دە، ئامال قىلىپ كىنو، تىياتىر، تانسىدىن قالمايتتى.

كۈيدۈرسىمۇ كۈن ياخشى

بۇ، زىمىستان قىش پەسلىدىن، قاراڭغۇ كېچىدىن كۆرە، قۇياشنىڭ ئىللىق نۇرى، ياز پەسلى ئاپتاپلىق كۈندۈز ياخشى دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كۆيگەن جۇۋانغا ئات تېزىكى ئاي كۆرۈنەر

بۇ، ھەقىقىي مۇھەببەت چىراي تاللىمايدۇ، چىن دىلىدىن سۆيگەن، ياخشى كۆرگەن كىشىسى سەت بولسىمۇ چىرايلىق كۆرۈنىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كۆيگەن ئوتنىڭ تۈتۈنى يوق

بۇ، كۆڭۈل قەسرىدىن ئورۇن ئالغان ھەقىقىي ئىشىق — مۇھەببەتنىڭ ھىجران پىراقى بولسىمۇ، دەرد - ئەلىمى، ئازارى بولمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كۆيۈمى يوق تۇغقاندىن يات ياخشى،
ئىسسىقى يوق كاڭدىن كات (ياخشى)

بۇ، ھاياتلىقتا ئۇرۇق - تۇغقان، قېرىنداشلار ئۆزئارا رەھىمدىل بولۇپ، بىر - بىرىگە كۆيۈنۈپ، ئىجىل - ئىناق ئۆتۈش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كۈتكەندە مېھمان كەلمەس،
ياسانغاندا يىغا (كەلمەس)

بۇ، مېھمان كۆڭۈل خالاپ ساقلىغاندا كەلمەيدۇ، ئادەم شادلىق ۋە خۇشاللىق ئىلكىدە ياشىغاندا ياش تۆكمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كۈچ بىرلىكتە، ئىش ئۆملۈكتە

«ئىش ئۆملۈكتە، كۈچ بىرلىكتە» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ: مەن سەزدىم، ئۇنىڭ كۈچ - قۇدرىتى ئۇيۇشقانلىقتا، خۇددى قۇدۇقتىن سۇ تارتىدىغان توم زەنجىرنىڭ ھالقى-

كەلگەن
سىدەك بىر - بىرىگە چېتىلىپ كەلگەن
«كۆچ بىرلىكتە، ئىش ئۆملۈكتە» دېگەن
سۆز ئەسلىي ئىشچى تاغىلارنىڭ سۆزى.

كۆچى بار تاغقا چىقار،
ئەقلى بار كۆككە (چىقار)

بۇ، ئۇقۇماي، بىلىم ئالماي، ناداڭ-
لىق، مەدەنىيەتسىزلىك بىلەن قارا كۆچكە
تايىنىپ راۋاج تاپقىلى بولمايدۇ، دېگەن مە-
نىنى بىلدۈرىدۇ: خالايىق، بىزمۇ ئۇلۇغلار-
نىڭ كۆرسەتمىسى بويىچە يەتتە ياشتىن يەت-
مىش ياشقىچە ئوقۇيلى، ئىلىم - پەن ئۆگە-
نەيلى، ئىلىم - پەننىڭ خاسىيىتى كۆپ،
«كۆچى بار تاغقا چىقار، ئەقلى بار كۆككە
چىقار» دېگەن گەپ بىكار ئېيتىلمىغان! دې-
دى سەيىد ھاجىم سورۇندىكى جامائەتكە.

كۆلەلمىگەن ھالىڭغا ھىجايما

بۇ، ھەركىم قولىدىن كەلمەيدىغان
ئىشنى قىلىمەن دەپ پو ئاتماسلىق، كۆچە-
مەسلىك كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرى-
دۇ.

كۆلمە كىشىنىڭ دەردىگە،
ئۆزۈڭگە كېلەر ئەتىگە

بۇ، ھەربىر ۋىجدان ئىگىسى باشقىلار-
نىڭ بېشىغا بەختسىزلىك، پالاكەت كەلگەندە
ھەرگىز كۆلمەسلىك كېرەكلىكىنى، بۇنداق
ئەھۋالنىڭ ھەرۋاقىت ئۆزىنىڭ بېشىغىمۇ
كېلىدىغانلىقىنى ئۇنتۇماسلىقىنى بىلدۈرى-
دۇ.

كۆلمە كىشىنىڭ ئىشىغا،
كېلەر سېنىڭمۇ بېشىڭغا

«كۆلمە كىشىنىڭ دەردىگە، ئۆزۈڭگە
كېلەر ئەتىگە» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

كۆلۈپ تۇرۇپ يىغلىغان خوتۇندىن قورق،
ھاۋا ئوچۇق تۇرۇپ چىققان بوراندىن
(قورق)

بۇ، تۇيۇقسىز ئۆزگەرگەن ھاۋا ئاپەت
ئېلىپ كېلىدۇ؛ ھىيلە - مىكىرلىك، نەي-
رەڭۋاز ئايال ئەركىشى ئۈچۈن خەۋپلىك بو-
لىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: كونىلار-
نىڭ «كۆلۈپ تۇرۇپ يىغلىغان خوتۇندىن
قورق، ھاۋا ئوچۇق تۇرۇپ چىققان بوراندىن
قورق» دەيدىغان تەمسىلى ئورۇنسىز ئەمەس
... بۈگۈن سانجاپا يولىدا ھاۋا ئوچۇق تۇرۇپ-
لا كۆتۈرۈلگەن بوران ئەنە شۇنداق ئادەم
قورققۇدەك دەھشەتلىك چىققانىدى.

كۈنداشلىق ئۆيدە كۈندە جېدەل

بۇ، ئەر - ئايال ئادەتتە بىر - بىرىگە
كەڭ قورساق بولۇش كېرەكلىكىنى، ئۆزئا-
را ئىشەنمەي، ئورۇنسىز گۇمانسىرىغاندا ئا-
ئىلىنىڭ ئىتتىپاقلىقى بۇزۇلۇپ خاتىرجەم-
سىزلىك يۈز بېرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

كۈندە غوۋغا بېشىڭدا،
ئويلىماي قىلغان ئىشىڭدا

بۇ، ئەقىل ۋە پەم - پاراسەت ئىشلەت-
مەي قىلغان ئىشتىن ھەدېگەندە كاشىلا چى-
قىدۇ. ئۇنىڭ دەرد - خاپىلىقى داۋاملىق
تۈگىمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كۈندە ھېيتمىدى ساڭزا يېگىلى

بۇ، تۇرمۇش ھەمىشە بىر خىل ئۆتمەيدۇ، بەزىدە ياخشى، بەزىدە غورىگىل بولىدۇ، ھەركىم تۇرمۇشنىڭ جاپا - مۇشەققىتىگە، ياخشى - يامان شارائىتىغا كۆنۈشى لازىم، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كۈندۈزدە ئاچ قالساڭ،
كېچىدە يۇلتۇز سانا

بۇ، تۇرمۇشتا قىيىنىلىپ قالغان كىشى كەچلىكى ئەتىنىڭ غېمى ئۈچۈن چارە ئويلاپ، ئامال تېپىش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كۈندۈزى سۆز قىلساڭ ئەتراپىڭغا باق،
كېچىسى سۆز قىلساڭ قۇلاقنى قۇلاققا ياق

بۇ، ھەدېگەندە ئاغزىڭغا كەلدى دەپ قالايمىقان سۆزلىمەي، ھوشيار، ئېھتىياتچانلىق بىلەن ۋەزىيەتكە بېقىپ گەپ قىلىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

كۈندۈزى يۈرگەن يىلاننىڭ ئۆمرى قىسقا،
كېچىسى يۈرگەن ئەرنىڭ ئۆمرى (قىسقا)

بۇ، ھەركىم ئۆزىنىڭ ئامانلىقى، بىخەتەرلىكىگە دىققەت قىلىپ، يۈرۈش - تۇرۇشتا ساياقلىقتىن ساقلىنىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

كۈندىن قالساڭ ئايدىن قالىسەن،
ئايدىن قالساڭ يىلدىن (قالىسەن)

بۇ، ۋاقىت — ئۆنۈم دېگەنلىك بولۇپ، ئۇ تىرىكچىلىكتە ھەممىدىن مۇھىم، قىممەتلىك ئىكەنلىكىنى، شۇڭا ۋاقىتنى بىكار ئۆتكۈزمەستىن چىڭ تۇتۇپ، ئۈنۈملۈك پايدىلىنىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

كۈندىن قالساڭ يىلدىن قالىسەن

«كۈندىن قالساڭ ئايدىن قالىسەن، ئايدىن قالساڭ يىلدىن» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ:

ئوغلۇم، يەرگە چاپلىشىپ يېتىۋەرگەندىن ھېچنېمە چىقمايدۇ. بۇ ئەتىياز ۋاقتى «كۈندىن قالساڭ يىلدىن قالىسەن» دېگەن گەپ بار. ياتما، تېرىلغۇ ۋاقتى ئۆتۈپ كەتمىسۇن، ئاز - تولا مىدىرلىغىن، — دېدى توختاخۇن بالىسىغا.

كۈن كۆرمىگەن كۈن كۆرسە،
كۈندۈزى چىراغ ياقار

بۇ، بىرەر ئىش قىلىپ باقمىغان، تۇرمۇش تەجرىبىسى يوق، ماختانچاق ئادەم سەل بېيىسا، شۆھرەتپەرەسلىك قىلىپ، داۋراڭ سالىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كۈنلۈك يولغا چىقساڭ،
ئايلىق ئوزۇق ئال

بۇ، سەپەرگە ئاتلىنىش ياكى بىرەر ئىشقا تۇتۇش قىلىشتىن بۇرۇن ھەر ئېھتىمالغا قارشى پۇختا تەييارلىق بولۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

كۈننىڭ ئىشىنى سەھەردىن قويما

بۇ، ھەرقانداق ئىشتا ۋاقىتنى قولدىن بەرمەي پىلانلىق، سىستېمىلىق ھالدا قىلىش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كۈننى ئېتەك بىلەن ياپقىلى بولماس

بۇ، ھىيلە - مىكىر، ساختىلىق بىلەن

پاكىتنى بۇرمىلىغلى، ھەقىقەتنى يوشۇ-
رۇپ قالغىلى بولمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىل-
دۈرىدۇ: ئۇلار ھەرخىل ۋەھشىيلىك ۋاسى-
تىلىرىنى قوللىنىپ، بورتالانى قاتتىق قا-
مال قىلغان بولسىمۇ، كۈننى ئېتەك بىلەن
ياپقىلى بولمىغاندەك، خەلقنىڭ ئىنقىلابىي
ھەرىكەتلىرىنى توسۇپ قالالمىدى.

كۈنۈڭ كەچ بولمىسا بازار چۆرگىلە

بۇ، تىرىكچىلىكتە راۋاج تاپالمىغان ئا-
دەم شەھەر كېزىپ نەزەر دائىرىسىنى كېڭەي-
تىپ، ئەقىل تېپىشى كېرەك، دېگەن مەنە-
نى بىلدۈرىدۇ.

كېپىل بولساڭ، كېپىنىڭ كۆيەر

بۇ، بىراۋنىڭ ئىشىغا ئارتۇقچە ئارىلى-
شىپ ھامىيلىق قىلغان كىشى ئۇرۇنسىز
زىيان تارتىپ، تۆگمەس خاپىلىققا قالى-
دۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كېپىنەك پەرۋانە بولماس،
ياسانچۇق مەردانە (بولماس)

بۇ، ھەشەمەتچى، نامەرد، قورقۇنچاق
ئادەم ھەرقانچە ھىيلە - مىكىر ئىشلىتىپ
نىقابلانسىمۇ، ئۆزىنىڭ ئەيت - بەشىرىسىنى
ياپالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كېتمەن دەپ ئوتۇڭنى ئۆچۈرمە

بۇ، ھەر ئادەم ھېچنىمىدىن - ھېچنې-
مە يوق قىلىۋاتقان ئىشىدىن ئالدىراپ قول
ئۈزمەسلىك كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈ-
رىدۇ.

كېچىسى يول ماڭساڭ،
تاڭ ئاتقاندا خۇشال بولىسەن،

بۇ، بىر ئىشنى ئەمەلگە ئاشۇرۇشتا ۋا-
قىتنى چىڭ تۇتۇپ، پۇرسەتنى قولدىن بەر-
مىگەندىلا قانائەتلەنگۈدەك نەتىجىگە ئېرىش-
كىلى بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كېچىككەن ئىشقا قار ياغار

بۇ، بىر ئىشنى ئۆز ۋاقتىدا ئورۇندى-
ماي، پاسسىپلىق قىلىپ سۆس تۇرغاندا،
تۈرلۈك كاشىلا - ئوڭۇشسىزلىقلار يۈز بې-
رىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: ئالتۇننىڭ باھا-
سى ئەمدى لەڭگىدە ئۆرلەيدۇ، كېچىكىپ
قالساق، پۇشايمانغا قالىمىز، «كېچىككەن
ئىشقا قارياغار» دېگەن گەپ بار. مەن جاما-
لىدىندىن خاتىرجەم ئەمەسمەن، ھازىر زا-
ۋۇتقا بارىمەن، ئەتە يايلاۋغا چىقىپ كېتى-
مىز، دېدى ئۇ.

كېرەكلىك تاشنىڭ ئېغىرى يوق

بۇ، تىرىكچىلىكتە لازىم بولىدىغان،
ئېھتىياجلىق نەرسىنى ئۇچراتقاندا قەدىرلەش
كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇ «كېرەكلىك
تاشنىڭ ئېغىرى يوق»، لازىم بولۇپ قالار
دەپ ئاتقا مىندى - دە، كورلىغا كىرمەس-
تىن ساي يولى بىلەن تىمغا قاراپ يول سال-
دى.

كېسەك كۆتۈرۈشتىن قېچىپ
كاڭمەنزە كۆتۈرۈپتۇ

«خۇپتەندىن قېچىپ تاراۋىغا تۇتۇلۇپ-
تۇ» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

كېسەل بولمىغان ساقلىقنىڭ
قەدرىنى بىلمەس

بۇ، ھاياتلىقتا ئىنسان ئۈچۈن ساقلىق-تىن ئارتۇق بەخت، بايلىق بولمايدىغانلىقىنى، ھەركىم سالامەتلىكىنىڭ قەدرىگە يېتىپ، ئۆزىنى ئاسراش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

كېسەل ساقايغۇسى كەلسە،
تېۋىپ ئۆزى كېلەر

«ئاغرىقنىڭ تۈزەلگۈسى كەلسە، تېۋىپ ئۆزى كېلەر» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ: كونىلار «كېسەل ساقايغۇسى كەلسە، تېۋىپ ئۆزى كېپتۇ» دېگەندەك، ئۇ ئۆيگە بېرىپ قايتىپ كەلگەندىن كېيىن، قارىسام، بۇرۇنقى مەردان ئەمەس، باشقىلا بىر ئادەم بولۇپ ئۆزگىرىپ كەپتۇ.

كېسەلنىڭ كېلىشى ئاسان،
كېتىشى تەس

«ئاغرىق پاتمانلاپ كىرەر، مىسقاللاپ چىقار» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

كېسىلىڭنى يوشۇرساڭ
ئۆلۈمىڭ ئاشكارا

«ئاغرىقنى يوشۇرساڭ ئۆلۈم ئاشكارا بولار» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

كېكەچ بولسىمۇ باينىڭ ئوغلى سۆزلىسۇن

بۇ، مەرتىۋىسىز - نامراتلارنىڭ قىلغىنى، دېگىنى ئورۇنلۇق، توغرا بولسىمۇ گېپى ئاقمايدىغانلىقىنى، پۇلدار، مەرتىۋىلىكلەرنىڭ قىلغىنى، دېگىنى خاتا بولسىمۇ گېپى ئۆتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

كېڭەشلىك ئىش بۇزۇلماس

«مەسلىھەتلىك ئىش بۇزۇلماس» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ: ئۇ بىرەر ئىشنى قىلماقچى بولغاندا ئالدى بىلەن ئۆزى مۇشۇ مىھمانخانىسىدا تەنھا ئولتۇرۇپ ئۇزاق ئويلىناتتى. ئۆزى بىر قارارغا كەلگەندىن كېيىنمۇ يەنە مۇناسىۋەتلىك ئادەملىرىنى چاقىرىپ ئۇلارنىڭ سەمىگە سالاتتى، دائىم «كېڭەشلىك ئىش بۇزۇلماس» دەيتتى.

كېلىش مىھماندىن،
كېتىش ساھىبخاندىن

بۇ، بىراۋنىڭ ئۆيگە بارغان كىشى ساھىبخانىنىڭ رايىغا، كۆتۈشىگە مايىل بولۇش، ساھىبخانىنى تەڭلىك قىلىپ ئوڭايسىزلاندۇرۇپ قويماسلىق كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كېلىننى كەلگەندە كۆر،
چاچتەڭگىنى سالغاندا

بۇ، ھەر ئىشنى ۋاقتى كەلگەندە كۆرۈپ، ئاخىرقى نەتىجىسىگە قاراپ يەكۈن چىقىرىش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: ئالماس ئاكامنىڭ ئالدىدا مېنى رەسۋا قىلدىڭىز، ئۇنىڭسىزمۇ ئالماس ئاكام «كېلىننى كەلگەندە كۆر، چاچتەڭگىنى سالغاندا» دېگەن ماقالغا بەكمۇ ئامراق ئىدى، ئەمدىزە خەلچەم ئىزمىسىنى ئېزىپ ئۆيىنى ئۆي قىلغۇچە، ھويلىنى چۆل قىلىدىكەن - دە، دېدى ئۇ.

كېلىنڭنى كەلگەندە كۆر،
بۇكىنى كىيگەندە (كۆر)

بۇ «كېلىننى كەلگەندە كۆر، چاچتەڭگىنى سالغاندا» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

كېيىنكى پۇشايمان، ئۆزۈڭگە دۈشمەن

بۇ، ئىشقا كىرىشىشتىن بۇرۇن ئوبدان كېڭەشش كېرەكلىكىنى، ئويلانماي، ئالدىراپ قىلىنغان ئىشنىڭ ئاقىۋىتى كىشىنى پۇشايمانغا قويىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇلۇغ سۇلتانىم، بىزگە بۇ ئىشلارنى جىددىي ئويلاش ۋاقتى ئاللىقاچان كەلدى. ئەگەر بىپەرۋالىق قىلساق كېچىكىپ قالىمىز، «كېيىنكى پۇشايمان ئۆزۈڭگە دۈشمەن» بولۇپ قالىدۇ، دېدى ئۇ.

كىچىك پېئىل بولساڭ
كىچىكلەپ كەتمەيسەن

بۇ، ئۆزىنى باشقىلاردىن تۆۋەن تۇتقان، كەمتەر ئادەم ھۆرمەتكە سازاۋەر بولىدۇ، ئۆزىنى ئۈستۈن چاغلاپ، تەكەببۇرلۇق قىلغانلار نەپرەتكە ئۇچراپ، ئىززىتىدىن ئايرىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كىرىشتىن ئاۋۋال چىقىشنى ئويلا

بۇ، بىر ئىشنى قىلىشتىن ئىلگىرى ئاقىۋىتىنىڭ قانداق بولۇشىنى مۆلچەرلەش، ئوبدان كېڭەشش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كىشىدىكى پۇل - چۈشىدىكى پۇل

بۇ، ئۆز كۈچىگە تايىنىپ ياشىماي، كىشىنىڭ پۇلىغا، ياردىمىگە ئېرىشىشنى تەمە قىلىش ئەمەلگە ئاشمايدىغان خام خىيال ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

كىشىدىن ھايا كەتسە،
ئورنىغا بالا كېلەر

بۇ، ئار - نومۇس، ئەخلاقنى يوقاتقان ھاياسىز كىشى ھەرقاچان ئاپەتكە ئۇچراپ خاراپ بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كىشىدىن ئويالغۇچە ئۆزۈڭدىن ئويال

بۇ، باشقىلارنىڭ ئەيىب، نۇقسانلىرىغا تېگىرقاپ نومۇس قىلغاندىن كۆرە، ئاۋۋال ئۆزىنىڭ ئەيىب، قوسۇرلىرىدىن خىجىل بولۇش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كىشىگە ئامەت كەلسە،
تۆگە مايىقى گۆھەر بولار

بۇ، تەلەيلىك كىشىنىڭ ئىشى ئوڭۇشلۇق بولۇپ، ھەرتەرەپتىن راۋاج تاپىدۇ، پايدا ئۈستىگە پايدا كۆرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كىشىگە قىلغان كىشىدە قالماس

بۇ، بىراۋغا قىلىنغان ئازدۇر - كۆپتۇر ياخشىلىق ھەرگىز يەردە قالمايدۇ، ھامان بىر كۈنى ياخشىلىققا ياخشىلىق قايتىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كىشىگە قىلغان ئۆزىگە يانار

بۇ، يامانلىق قىلغانغا ياخشىلىق يوق، كىشىنى قاقشاتقان ئادەم ھەرگىز ياخشى ئاقىۋەت كۆرمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرى-

دۇ.

كىشىگە كۈلسەڭ، ئۆزۈڭگە يىغلايسەن

«كۈلمە كىشىنىڭ ئىشىغا، كېلەر سې-
نىڭمۇ بېشىڭغا» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

كىشىگە ئورا كولىغان ئۆزى چۈشەر

بۇ، بىراۋنى قەستلىگەن ئادەم ھەرگىز
ياخشى ئاقىۋەت كۆرمەيدۇ، كۈتۈلمىگەن جا-
زاغا ئۇچرايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ:
ئۇستازىڭ يامان نىيەت بىلەن ساڭا سۈيە-
قەست قىلىپ، ئادەمزاتنىڭ قەدىمى يەتمەي-
دىغان بۇنداق جايغا ئەۋەتىپتۇ. كىشىگە ئورا
كولىغان ئاۋۋال ئۆزى چۈشىدۇ، دېگەن گەپ
بار. خەير، سۈيىقەست ئۆزىگە يانسۇن.

كىشىگە ئىشەنگۈچە،
بىلەكىڭ كۈچىگە ئىشەن

بۇ، بىراۋنىڭ ياردىمىدىن ئۈمىد كۈت-
كەندىن كۆرە، ھەركىم ئۆزىنىڭ ئەمگىكىگە
تايىنىپ ياشاش ئەۋزەل ئىكەنلىكىنى بىلدۈ-
رىدۇ.

كىشىنى ئالدىغانلىق
ئۆزىنى ئالدىغانلىق

بۇ، بىراۋ بىلەن بولغان مۇئامىلىدە
راستچىل، سەمىمىي بولۇپ، ساختىپەز-
لىك، ئالا كۆڭۈللۈك قىلماسلىق كېرەك،
دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كىشىنىڭ ئاغزىغا قارىغان ئاچ قالار

بۇ، مۇستەقىل ئىش قىلالماي باشقى-
لارنىڭ سالاسىغا قۇلاق سالغان كىشى ھېچ-
نىمىگە ئېرىشەلمەي ھەممىدىن زىيان تارتى-
دۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كىشىنىڭ بەرگىنى يىللىق بولماس

بۇ، ھەركىم ئۆز كۈچىگە تايىنىپ يا-
شاش كېرەكلىكىنى، باشقىلارنىڭ قىلغان
ياردىمى چەكلىك بولغاچ، ئېھتىياجنى قام-
دىيالمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

كىشىنىڭ توخۇسى كىشىگە غاز كۆرۈنەر

بۇ، ئۆزىنىڭكىگە قانائەت قىلماي،
باشقىلارنىڭكىگە سەپسالىدىغان، كۆزى قى-
زىرىدىغانلارنىڭ چىدىماسلىق، ھەسەتخور-
لۇقىنى بىلدۈرىدۇ.

كىشىنىڭ ھالىغا كىشى يەتمەس

بۇ، ئۆتۈپ كەتكەن يىغەملىك، بىپەر-
ۋالىق، رەھىم - شەپقەتنى ئۇقماسلىقنى
بىلدۈرىدۇ.

كىشىنىڭ ھۆرمىتى ئۆز قولىدا

بۇ، ھەركىم ئۆز ئىززەت - ئابرۇيىنى
تىكلەش ئۈچۈن ئالدى بىلەن باشقىلارنى
ھۆرمەتلەش، قەدرىنى قىلىش كېرەكلىكى-
نى بىلدۈرىدۇ.

كىشىنىڭ ئېشىنى يېسەڭ
تىلىڭ قىسقىرار

بۇ، ئۆز ئەمگىكىگە تايىنىپ ياشىماي،
ئاچ كۆزلۈك، تەمەخورلۇق قىلىپ نەپسىگە
بېرىلگەن كىشىنىڭ خەلقئالەم ئالدىدا يۈز
ئابرۇيى، ئىناۋىتى بولمايدۇ، گېپى ئۆتمەي-

دۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كىشىنىڭ ئىشىغا تومۇزدا قول توڭۇپتۇ

بۇ، ئىش خۇش ياقمايدىغان ھۇرۇن ئادەملەرنى ئىشقا بۇيرۇسا ھەرخىل باھانىلەرنى كۆرسىتىپ باش تارتىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كىشىنىڭ يۇرتىدا سولتان بولغۇچە،
ئۆز يۇرتۇڭدا ئۇلتاڭ بول

بۇ، ھەركىم ئۆچۈن تۇغۇلۇپ ئۆسكەن يۇرت - ۋەتىنى ھەممىدىن ئەزىز، مۇقەددەس ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

كىشىنىڭ يېرىگە ئىشلەپ،
قالدى لېۋىنى چىشلەپ

بۇ، ياخشى نىيەت، كۆڭۈلچەكلىك بىلەن بىراۋغا خىزمەت قىلىپ، ئاقىۋەتتە ھېچنېمىگە ئېرىشەلمەي ئارماندا قالىدىغان كىشىلەرنىڭ پۇشايمان، ھەسرىتىنى بىلدۈرىدۇ.

كىشى ئېتى ئات ئەمەس،
ئىككى پۇتۇم يات (ئەمەس)

بۇ، ھەركىم بىراۋنىڭ ياردىمىگە تايانماي، ئۆز كۈچىگە تايىنىپ ياشىشى كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كىم كولىسا ئورىنى،
ئۆزى چۈشەر ئاخىرى

«ئورىنى كىم كولىسا ئۆزى چۈشەر» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ:

نىيىتىڭىز رۇس بولسۇن ھەر بىر
ئىشتا — ھەرىكەتتە،
سەمىمىيلىك ئىنساننى كۆكلىتىدۇ،
گەلۋەتتە.
«كىم كولىسا ئورىنى، ئۆزى چۈشەر
ئاخىرى»،
ئاق كۆڭۈل، پاك كىشىنىڭ كۆلگەي
بەختى ئامەتتە.

كىم نېمىدىن قورقسا
شۇنىڭغا يولۇقار

بۇ، بىراۋغا يۈز كېلەلمەيدىغان ئاجىزلىقى، ئەيىبلىك ئىشى بار ئادەم ھامان ئۇقسان، ئىللەتلەردىن قۇتۇلالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كىمنىڭ زۇلمى كۆپ بولسا،
زاۋالى يېقىن بولار

بۇ، بىراۋغا جەبىر - جاپا سالغان، زوراۋانلىق قىلغانلار ئاخىر تېگىشلىك جازاسىنى تارتىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كىمنىڭ قەيىرى ئاغرىسا،
شۇ يەرنى سۆزلەر

بۇ، ھەركىم ئۆز دەردىنى ئۆزى بىلىدۇ، نېمە ئەلەم تارتقان بولسا شۇنى سۆزلەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كىيىمنىڭگە قاراپ قارشى ئالار،
ئەقلىڭگە قاراپ ئۇزىتار

بۇ، ئادەم مەنىلىك ياشاش ئۈچۈن پەم - پاراسەتتىن باشقا چىرايلىق ئۇستىۋاش، سالاپەت، يېتەرلىك بايلىق بولۇشى كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كيىمىڭگە ئوت تۇتاشسا،
ئۆزۈڭنى سوغا تاشلا

بۇ، ئادەم كېلىشمەسلىككە ئۇچرىغان-
دا، ئۇنىڭدىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن زىرەكلىك
بىلەن چارە - تەدبىر ئىشلىتىش كېرەك،
دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: مېنىڭچە، بۇگۈن-
كى ئىش توغرىسىدا ئالدىراپ بىر نەرسە
دېيىش تەس! «كيىمىڭگە ئوت تۇتاشسا ئۆ-
زۈڭنى سۇغا تاشلا» دېگەن گەپ بار. ئوتنى
خەق تۇتاشتۇردى، كۆيگۈچىلەر ئۆزىنى سۇ-
غا تاشلىماي قاراپ تۇرمايدۇ - دە! دېدى
سەيىد ھاجىم.

گ

گاچا بالىنىڭ تىلىنى ئانىسى بىلەر

«گاچا قىزنىڭ تىلىنى ئانىسى بىلىدۇ» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ: «گاچا بالىنىڭ تىلىنى ئانىسى بىلەر» دېگەندەك، ئەنئۆەر تارتىۋاتقان روھىي ئازابلارنىڭ سىرىنى پەقەتلا مېھرىبان ئانا ئايىزمىخان ئاچاملا چۈشىنەتتى، شۇڭا ئېرى بىلەن پىچىرلىشىپ - كېڭىشىپ، بىرقانچە لايىقلارغا يول ماڭدى.

گاچا چۆچۈرە يېسە
ئىچىدە ساناپ يەر

بۇ، كەم سۆز، ئەقىللىق ئادەم بىرەر ئىش قىلغاندا كۆڭلىدە سان بولىدۇ، ھەر بىر ئىشنى ئويلىنىپ، پەم - پاراسەت، پىلان بىلەن قىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

گاچا قىزنىڭ تىلىنى ئانىسى بىلىدۇ

بۇ، بىر ئائىلە، بىر يول، بىر نىيەتتىكى كىشىلەر بىر - بىرىنىڭ مەقسىتىنى، غەرىزىنى، قىلغان ئىشلىرىنى بىلىشىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇ ماڭا «ھوقۇق تۆۋەنگە چۈشۈرۈلگەن، بۇ ئىشقا بىز ئارىلاشساق ياخشى بولمايدۇ، ئۆزۈڭلار پۈتۈشۈپ بىر تەرەپ قىلارسىلەر» دېدى. قارىغاندا گاچا قىزنىڭ تىلىنى ئانىسى بىلىدۇ، دېگەندەك، سىدىقۇپنىڭ تىلى ئۇنىڭغا ئايان ئوخشايدۇ.

گاچىنى سۆزلەتكەن ئۇنىڭ پۇلى

بۇ، مال - دۇنيا، بايلىق ھەرقانداق ئىشقا ئىمكانىيەت تۇغدۇرىدۇ، تىلسىزغا تىل، ئەقىل - پاراسەت ئاتا قىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

گاداي بولساڭ شەھەر تالاش

بۇ ھەرقانچە ئىشلەپمۇ روناق تاپالمىغان، نامراتلىقتىن قۇتۇلالمىغان ئادەم شەھەرگە يۈزلىنىپ مۇۋاپىق كەسىپ بىلەن تىرىكچىلىك قىلىش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

گادايىنىڭ بالىسى – بايىنىڭ كالىسى

بۇ، نامراتلىق كىشىنى كىشىگە موھتاج قىلىدۇ، نامرات ئادەم ئۆمۈر بويى چاكارلىقتىن قۇتۇلالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

گاس بىلەن ئورتاق بولدۇم،
گەپ ئاڭلىتالماي پورداق (بولدۇم)

بۇ، ئاڭسىز - نادان بىلەن ئەسرا بولغان كىشى ئۇنىڭغا ئەقىل ئۆگىتەلمەي، قۇرۇق كۈچەپ كاردىن چىقىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

گاس دەپ غەيۋەت قىلما،
قارىغۇ دەپ خىيانەت (قىلما)

بۇ، ھەر ۋاقىت نەپسانىيەتچىلىكتىن ساقلىنىپ كىشىلەرگە سەمىمىي، توغرا مۇئامىلە قىلىش، پۇرسەت ئىزدەپ يامان نىيەت بىلەن پىتنە تۇغدۇرماسلىق كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

گاس گەپكە ئارىلاشسا،
قارىغۇ پال سالار

بۇ، غەرەز ئۇقمايدىغان، نادان ئادەم بىرەر ئىش ياكى سۆھبەتكە قوشۇلسا، بىلەرمەنلىك قىلىپ ھەممىگە چات كېرىپ، ئىشنى بۇزىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

گاس گۇمانخور كېلەر،
ئوغرى قەسەمخور (كېلەر)

بۇ، مەلۇم ئىللىتى بار ئادەم ھەر جەھەتتىن ئەنسىرەپ، خۇدۇكسىرەيدۇ، بار ئامىللار بىلەن قىلمىشىدىن تانىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

گال پىچاقتىن قول ياخشى

بۇ، ئىش ـ ئەمگەكتە ئەسۋاب ـ جابدۇق خىل بولسا، ئادەم جاپا تارتمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

گال – تۇۋى يوق غار

بۇ، ھاياتلىق كۈندە ئۈچ ۋاخ ئوزۇق ـ تۈلۈككە موھتاج ئىكەنلىكىنى، شۇڭا ئىشلەپ بايلىق يارىتىش كېرەكلىكىنى، يېتىپ يېيىشكە ھېچ نەرسە توشمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

گالدىن ئۆتكەن غەنىيمەت

بۇ، ئاش ـ تاماق، يېمەكلىك ئادەمگە كۈچ ـ ماغدۇر ئاتا قىلىدۇ، شۇڭا تەننىڭ سالامەتلىكى ئۈچۈن يېتەرلىك ئوزۇقلىنىش، كۆڭۈل تارتقاننى يېيىش پايدىلىق دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

گالۋاڭ ئېگىزنىڭ بېشى ھەمىشە زېدە

بۇ، ئەقىل ئىشلەتمەي ئەخمىقانە ئىش قىلغان ئادەم خاپىلىقتىن خالىي بولالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

گالۋاڭ يولۇچى قاشاڭ ئات مىنەر

بۇ، ئاقىۋىتىنى ئويلىماي ئىش قىلىدىغان، ھاماقەت ئادەم ھەمىشە زىيان تارتىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

گاھى خۇدا بىلەن روسۇل،
گاھى دۇتار بىلەن ئۇسسۇل

«بەزىدە خۇدا بىلەن روسۇل، بەزىدە دۇتار بىلەن ئۇسسۇل» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

گەپ بىر، قۇلاق ئىككى

بۇ، ئېغىزدىن چىققان سۆزنى دىققەت بىلەن ئاڭلاش كېرەكلىكىنى، قايتا سوراش، تەكرار سۆزلەش ياخشى ئادەت ئەمەسلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

گەپتە گەپ بار،
قورساقتا دەرد (بار)

بۇ، ئىچى دەرد ـ ئەلەمگە توشۇپ كەتكەن ئادەمنىڭ دەيدىغىنى كۆپ بولىدۇ، سۆزلىگەنسېرى گەپ گەپنى تۇغىدۇ، دېگەن

مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

گەپدان بولغۇچە، ئىشچان بول

بۇ، ئىشلىمەي سۆزمەنلىك قىلىش ئادەمگە كۆڭۈلسىزلىك، ئاۋارىچىلىك كەلتۈرىدۇ؛ كەم سۆز بولۇپ، تەر تۆكۈش ئادەمنى باياشات تۇرمۇشقا ئېرىشتۈرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

گەپدانلىقنىڭ ئوتتۇز پۇتنقى بار

بۇ، چېكىدىن ئاشقان ناتىقلىق ئادەمگە پايدىسىز بولۇپ، ھەر تەرەپلىمە پۇتلىكاشاڭلارغا ئۇچرىتىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

گەپ دېسە بەش ئېشەككە يۈك،
ئىش دېسە خەپ شۈك

بۇ، ئاغزىدا شەھەر ئالىدىغان، ئىش خۇش ياقماس بىكار تەلەپلەرنىڭ ھۇرۇنلۇقىنى بىلدۈرىدۇ.

گەپ دېسەڭ قاپ - قاپ،
ئىش دېسەڭ سامانلىقتىن تاپ

«گەپ دېسە بەش ئېشەككە يۈك، ئىش دېسە خەپ شۈك»نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

گەپ دېگەننىڭ تۇرغۇچى بار،
بولمىسا ئىلغۇچى (بار)

بۇ، ئەقىلسىز دائىم تىلدىن ئازىدۇ، ئادەمنىڭ ئۆتكۈر - زېرەكلىكى تىلىدىن مەلۇم بولىدۇ، شۇڭا ئېھتىيات بىلەن ئويلاپ سۆزلەش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

گەپ - سۆز قەغەزدە،
كەپتەر پەغەزدە

بۇ، ھەر ئىش ئۆز يولىدا، ئۆز پەيتىدە، ئوچۇق - ئاشكارا بولۇش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

گەپ قىلسا ۋالاقتەگكەن دەيدۇ،
گەپ قىلمىسا مۆرىمەسكەن دەيدۇ

بۇ، گەپ - سۆزدە سالماق، ئېھتىياتچان بولۇش؛ كەيپىياتتا خۇشخۇي، جۇشقۇن بولۇش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

گەپكە گەپ كەلگەندە، ئاتاڭدىن قايتما

بۇ، ئاچقۇچلۇق پەيتلەردە بىراۋنىڭ كۆڭلىنى ئاياپ، قائىدە - يوسۇن، پرىنسىپتىن ۋاز كەچمەسلىك، دەيدىغاننى دېيىش، قىلىدىغاننى قىلىش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ:

بۇ گەپنى تەگمىسە تەگمەيتتىم،
كەلمەيتتى مېنىڭ «گەپدان» ئاتالغۇمۇ.
دەۋالاي ئەمدى «گەپكە گەپ كەلگەندە،
قايتمىغىن، دەپتىكەنغۇ، ئاتاڭدىنمۇ.

گەپ گەپنىڭ تېگىنى ئاچىدۇ

بۇ، بولۇۋاتقان گەپ ئۇلغايسا كونا ئىشلار تەكرارلىنىپ، تەگىشىش تۇپەيلىدىن يېڭى ئىش ئوتتۇرىغا چىقىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

گەپنى تەگىسە تېرىق بولار

«تەگىسەڭ تېرىق بولار، تەگمىسەڭ ئېرىق بولار»نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ: تىللا-

خان، گەپ قىلسام تېخى قىلمىسام تېخى ...
«گەپنى تەگىسە تېرىق بولىدۇ» دېگەن گەپ
بار، نېمىشقا تەگەۋېرىلا دەيمەن؟ كۆرۈپ
تۇرۇۋاتىلىغۇ، قىزىمىزنىڭ كۆڭلىدە بىر
ئىلىم ئىشتىياقى بار ئىكەن، دېدى سادىر
ئاخۇنغا چۈشەندۈرۈپ.

گەپنى تېجىمەلدىن سورا،
بولنى كارۋاندىن (سورا)
بۇ، بېشىدىن كۆپ ئىش ئۆتكەن، جا-
ھانكەزدى ئادەم سۆزمەن بولىدۇ، كۆپنى بى-
لىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

گەپنى قىسقا قىل،
كۆسەينى ئۇزۇن (قىل)
بۇ، ئىخچام، پاساھەتلىك سۆزلەيدى-
غان، قولى ئۇچۇق كىشىنىڭ ئىناۋىتى يۇ-
قىرى بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

گەپنى قىل سىغار يەرگە،
سۇنى سەپ سىڭەر يەرگە
«سۇنى سەپ سىڭەر يەرگە، سۆزنى
قىل سىغار يەرگە» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

گەپنىڭ ئايىغى يوق،
بەرنىڭ يامىقى (يوق)
بۇ، گەپ ئۇلغايغانسېرى داۋاملىشىۋې-
رىپ ئاخىرى تۈگىمەيدۇ، يەرگە تەر تۆكۈپ
ئىشلىسىلا ھوسۇلى ئۆكسىمەيدۇ، دېگەن
مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

گەپنىڭ پىششىقى ياخشى،
ئاشنىڭ ئىسسىقى (ياخشى)
بۇ، ئىخچام، مەزمۇنلۇق، پاساھەتلىك
گەپ يېقىملىق، جەلپ قىلارلىق بولىدۇ،
ئىسسىقىدا يېيىلگەن تاماق تەملىك، مەززى-
لىك بولىدۇ، دېگەننى بىلدۈرىدۇ.

گەپنىڭ تېگىدە گەپ بار،
ساقالنىڭ تۈۋىدە خەپ (بار)
«گەپتە گەپ بار، قورساقتا دەرد بار»
نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ: ئىشان گەپنىڭ تېگىدە
گەپ بارلىقىنى چۈشەندى ـ دە، قۇتۇلۇشقا
ھەرىكەت قىلدى.

گەپنىڭ ياخشىسى «خۇدايا تووۋا»،
ئاشنىڭ ياخشىسى قورۇما شورپا
«گەپنىڭ پىششىقى ياخشى، ئاشنىڭ
ئىسسىقى» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

گەپنىڭ يامىنى كۇس ـ كۇس،
ئوسۇرۇقنىڭ يامىنى پۇس ـ پۇس
بۇ، ئۈنسىز ئۇسۇرۇق دىماغنى ئۆرتى-
گۈدەك سېسىق بولغاندەك، ئېغىزنى قۇلاققا
يېقىپ قىلىنغان سۆز غەيۋەت ـ شىكايەتتىن
تەركىب تاپىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

گەپنى ئويلاپ دە، ناننى چايناپ يە
بۇ، گەپ قىلغاندا ئاقىۋەت —
تەسىرىنى ئوبدان مۆلچەرلەش كېرەكلىكىنى
بىلدۈرىدۇ.

گەپ ۋاقتىدا ياخشى،
كاۋاپ زىخىدا (ياخشى)
«گەپ يۈزدە ياخشى، ئۇسسۇل تۈزدە»
نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

گەپ ياشتا ئەمەس، باشتا

بۇنىڭ مەنىسىنى «ئەقىل ياشتا ئەمەس، باشتا» نىڭ ئىزاھىدىن كۆرۈڭ: ساۋۇتاخۇن ئاكا، بۇرۇنقىلار «گەپ ياشتا ئەمەس، باشتا» دەپ بىكار ئېيتمىغان دېسەلە، دېدى كەنت باشلىقى ئۆزىدىن چوڭ باشلىقنى ماختاش پۇرسىتىنى قولدىن بەرمەي، باشلىقىمىز ياش بولغىنى بىلەن بىلىدىغىنى تولا يىگىت ئىكەن. كۆپ ئوقۇغانىنىڭ پايدىسى - دە، بۇ.

گەپ يەردە ئەمەس، ئەردە

بۇ، قەيسەرلىك بىلەن تەر تۆكۈپ ئىشلىگەن ئادەم ئەجرىگە يارىشا ھوسۇل - داراماتكە ئېرىشەلەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

گەپ يۈزدە ياخشى،
ئۇسسۇل تۈزدە (ياخشى)

بۇ، ھەركىم بىراۋدىن كۆڭلى قالغان ياكى نارازى بولغاندا يۈز تۇرانە سۆزلىشىپ، ئارقىدىن غەيۋەت - شىكايەت قىلىشتىن ساقلىنىش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇنىڭ كۆڭلىگە كەلسىمۇ سۆلەۋېرەي، «گەپ يۈزدە ياخشى، ئۇسسۇل تۈزدە»، ئارقىدا غەيۋەت قىلغاندىن كۆرە، ئالدىدا ئېيتقان ياخشى، دېدى ئۇ.

گەپ يېمەك - ئىچمەكتە ئەمەس

بۇ، بىراۋنىڭ داستىخىنىغا داخىل بولۇش – قورساق تويغۇزۇش ئۈچۈن بولماستىن، ئىنسانىي ئىززەت - ھۆرمەت، قەدىر - قىممەت ۋە دىدارلىشىشنى ئەۋزەل بىلگەنلىك ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ: سىز باشلىق بولمىسىڭىزمۇ خېلى ئەتىۋارلاپ چاقىرىپتۇ - دە، بوپتۇ، ئەدەپ بىلەن ئولتۇرۇۋېسىز، گەپ يېمەك - ئىچمەكتە ئەمەس، دېدى ئايالى كۈلۈپ تۇرۇپ ئېرىغا.

گۈگۈم ۋاقتىدا قىز كۆرمە،
قاش - كۆزىنى ئۆز كۆرمە

بۇ، كۈندۈزدە قىلغان ئىش كۆڭۈلدىكىدەك، ئىشەنچلىك بولىدىغانلىقىنى، قاراڭغۇدا قىلغان ئىش ئىشەنچسىز بولۇپ، پۇشايماندا قويىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

گۇمان ئىماننى قاچۇرار،
ئۇماچ مېھماننى (قاچۇرار)

بۇ، ئورۇنسىز شۈبھىلىنىش كىشىلەرنىڭ بىر - بىرىگە بولغان ئەقىدىسىنى بوشاشتۇرۇپ، ئىشىنىشنى يوقىتىدۇ؛ غورىگىل تاماق مېھماننى بىزار قىلىپ، تەزدۈرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

گۇمان ئىماننى قاچۇرار،
ئىمان شەيتاننى (قاچۇرار)

بۇ، ئورۇنسىز شۈبھىلىنىش كىشىلەرنىڭ بىر - بىرىگە بولغان ئەقىدىسىنى بوشاشتۇرۇپ، ئۆزئارا ئىشەنچىنى يوقىتىدۇ؛ چوڭقۇر ئىشەنچ ئاساسىدىكى ئىناق - ئىتتىپاقلىق نىيىتى يامان، سۇيىقەستچىلەرنى مات قىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

گۇمان ئىماننى قاچۇرىدۇ

«گۇمان ئىماننى قاچۇرار، ئىمان شەيتاننى» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ:

ماشىيەنگەن ئۇستەلدىن ئايلىنىپ چىقىپ،
دانىيار يېنىغا كەلدى ھىجىيىپ.
... «ئىمانىنى قاچۇرار دەيدىكەن
گۇمان»،
سۆزلىدى ماشىيەنگەن كۈلۈپ، گىدىيىپ.

گۇناھىڭدىن غەم قىلما،
ھەممە گۇناھ شەيتاندا

بۇ، دۇنيادا ئازمايدىغان — يېڭىلىشمەيدىغان ئادەم بولمايدىغانلىقىنى، ھەممە گەپ يامان خۇي — پەيلىدىن يېنىپ، ئەيىب — ئىللەت، خاتالىقىنى تۈزىتىپ، توغرا يولغا مېڭىشتا ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

گۆر ئەنسىزلىكىدىن ئۆي ئەنسىزلىكى يامان

بۇ، ئائىلىدىكى ئۇرۇش — تالاش، ئىتتىپاقسىزلىق تۈپەيلىدىن يۈز بېرىدىغان خاتىرجەمسىزلىك باشقا ھەرقانداق كۆڭۈلسىزلىكلەرنى بېسىپ چۈشىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

گۆرگە كىرگەن تىرىك چىقماس،
ئۆيگە كىرگەن قۇرۇق (چىقماس)

بۇ، دەپنە قىلىنغان ئادەم تىرىلمەيدۇ، ئۆيگە كەلگەن مېھمان كۈتۈۋېلىنماي قالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

گۆش ئەمەس يا بەز ئەمەس

بۇ، بىر ئىشنىڭ تېزراق بىر تەرەپ بولماي، سوزۇلۇپ كېچىككەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

گۆش بىلەن ياغ بىر تۇغقان،

پىيازنىڭ كۆيگىنى بىكار

بۇ، دوست — بۇرادەر، يېقىنلار ھامان قېرىنداشتەك ئۆز بولىدۇ؛ يات — غەيرىيلەر بەرىبىر قېتىلالماي يېتىمسىرەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

گۆش داڭقانغا تۇشلۇق
خېنىم سالتاڭغا (تۇشلۇق)

بۇ، تۇرمۇش غورىگىل ئۆتسىمۇ، ئەر — خوتۇن ئىناق، ئامراق بولسىلا نامراتلىق كۆزگە كۆرۈنمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

گۆش كۆرمىگەنگە ئۆپكە تاڭسۇق

بۇ، بېشىدىن ئىسسىق — سوغۇقلارنى ئۆتكۈزمىگەن تەجرىبىسىز ئادەم ئاددىي، كىچىك ئىشلارنىمۇ قاملاشتۇرۇپ قىلالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

گۆشمۇ گۆش، ئۆپكىمۇ گۆش

بۇ، تۇرمۇشتا مەنپەئەتنىڭ چوڭىمۇ — كىچىكىمۇ ئوخشاشلا مەنپەئەت ئىكەنلىكىنى، ھەركىم ئېرىشكەن مەنپەئىتىگە قانائەت قىلىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

گۆش نەدە بولسا،
چۆمۈچ شۇ يەردە

بۇ، پايدا — مەنپەئەت، نەپ تېگىدىغان يەرگە ھەممە ئادەم ئىنتىلىدۇ، ئۇنى قولغا كەلتۈرۈشكە تەييار تۇرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

گۆشنىڭ يوقىدىن ئىت بولدۇم،

كىيىمنىڭ يوقىدىن پىت (بولدۇم)

بۇ، نامراتلىق - يوقسۇزلۇق ئادەمنى ھەممە نەرسىگە موھتاج قىلىپ تەلمۈرتىدۇ، كۆڭلىنى غەشلىككە تولدۇرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

گۆشنى يېسەڭ چىشقا كىرەر،
يېمىسەڭ چۈشۈڭگە (كىرەر)

بۇ، راھەت كۆرۈشنىڭ جاپاسى بولىدۇ، جاپادىن قاچقان ئادەم ھېچنېمىگە ئېرىشەلمەي كاللىسى شېرىن خىيالغا تولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

گۆشنى يېگەنمۇ ئوغرى،
شورپىسىنى ئىچكەنمۇ ئوغرى

بۇ، خەلققە بىۋاستە زىيان سېلىپ، جىنايى ئىشلارنى قىلغان ھەم يامانلارنى قانات ئاستىغا ئالغانلارنىڭ ھەممىسى ئوخشاشلا قانۇن ئالدىدا جاۋابكارلىققا تارتىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

گۆشى سېنىڭ، ئۇستىخىنى مېنىڭ

بۇ، بىلىم ئېلىش، ھۈنەر - كەسىپ ئۆگىنىشكە ئىشتىياق باغلىغان ھەۋەسكارلارنىڭ ئۇستازلارغا بولغان ئىخلاس، ئېتىقادىنىڭ چەكسىزلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

گۆھەرلىك بولۇشتىن
ھۈنەرلىك بولۇش ئارتۇق

بۇ، مال - دۇنيا، بايلىق بىر ئۆمۈر ئەسقاتمايدىغانلىقىنى، بىلىم - تېخنىكا ئۆگەنگەن كىشىلا تۈگىمەس بايلىققا ئېرىشىپ، ئۆمۈرلۈك بەختكە نائىل بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

گۆھەرنى تاشقا ئۇرما

بۇ، ياخشى بىلەن ياماننى، پايدا بىلەن زىياننى پەرق ئەتمەي قارىغۇلارچە ئىش كۆرىدىغان ھاماقەتلىكنى بىلدۈرىدۇ:

ئېشەك ئالدى ئانارگۈل،
ئانارگۈلنى پۇراملا.
كۆڭلۈڭنىڭ كەينىگە كىرىپ،
گۆھەرنى تاشقا ئۇراملا.

گۆھەر ياتىدۇ سايدا،
تونۇمىساڭ نېمە پايدا

بۇ، ئىختىساسلىقلارنىڭ قەدرىگە يېتىپ ئىخلاس قىلماسلىق نادانلىقنىڭ ئىپادىسى ھېسابلىنىدۇ، ئاقىل - دانالارنى ئەتىۋارلىماسلىق جەمئىيەتنى ئارقىدا قالدۇرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: «گۆھەر ياتىدۇ سايدا، تونۇمىساڭ نېمە پايدا» دېيىلگەن تەمسىلىمىز بار، دېدى دورىگەر يەنە سۆزىنى داۋاملاشتۇرۇپ، خەلق ئىچىدىكى ئەسكى چاپانلار ئىچىدە گۆھەر كۆپ.

گۈزەل يولدا قويار،
قاراقچى چۆلدە (قويار)

بۇ، سىرداشمىغان ئايالغا چىرايلىقكەن دەپلا كۆڭۈل بەرسە، كىشىنى داغدا قويىدۇ؛ ھەمراھسىز يولۇچىنى ئوغرى باپلايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

گۈل تىكەنسىز بولماس

بۇ، دۇنيادا ئەيىب - قۇسۇرسىز ھېچ-

قانداق شەيئى، جاپا-مۇشەققەتسىز راھەت-پاراغەت بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ:

گۈلگە كېرەك تۇپراق، ھاۋا، سۇ ۋە زىيا،
تۈت ئامىلسىز ياشنىيالماس باغدا گىياھ.
باغۇ بوستان بولماس ئەلسىز، گۈلسىز ئاۋات،
گۈل تىكەنسىز بولمىغاي، بۇ — ئاددىي ساۋات.

گۈلدۈرى بار، يامغۇرى يوق

بۇ، ھەيۋىنى چوڭ قىلىپ، داۋراڭنى كۆپ سالغان بىلەن بىرەر ئەمەلىي نەتىجىنىڭ كۆرۈلمىگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

گۈلزاردا ئەترىنىڭ قەدرى بولماس

بۇ، چىن ۋە تەبىئىي گۈزەللىكنىڭ ئۈستىگە قوشۇلغان زىننەت، پەردازنىڭ ھېچقانداق ئەھمىيىتى بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

گۈل سەھەردە ئېچىلار،
خىيال كېچىدە

بۇ، ئادەملەر كېچىسى گۈزەل ئارزۇ-ئىستەكلىرى ھەققىدە ئويلايدۇ، ئويلىغانلىرىنى كۈندۈزى ئىشقا ئاشۇرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

گۈلگە قونغاننىڭ ھەممىسى بۇلبۇل ئەمەس

بۇ، كۆيدۈم-پىشتىم دەپ يۈرۈشكەنلەرنىڭ ھەممىسىنى ئاشىق دېگىلى بولمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

گۈل گۈلى بىلەن، مال خىلى بىلەن

بۇ، ھەر ئادەم جورا تاللىغاندا ئۆزىگە ماس كېلىدىغان-ماس كەلمەيدىغانلىقىغا قاراش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

گۈلنى سۆيگەن تىكىنىدىن قورقماس

بۇ، چىن كۆڭلىدىن ياخشى كۆرگەن ئېسىل نەرسىگە ئېرىشمەكچى بولغان كىشى ھەرقانداق جاپا-مۇشەققەت، قىيىنچىلىقلارغا باش ئەگمەسلىك كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

گۈلنىڭ سەر خىلى گۈل ئارىسىدا،
ئەرنىڭ سەرخىلى ئەل ئارىسىدا

بۇ، ھەقىقىي ئېسىل نەرسە ئۆزئارا سېلىشتۇرۇش ئارقىلىق تېپىلىدۇ؛ ۋىجدانى كامىل ئالىيجاناپ ئادەم خەلق ئارىسىدا يېتىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

گۈلنى ئۈزسەڭ تاۋار ياغلىققا ئوراپ تۇت

بۇ، سۆيگۈ-مۇھەببەتكە ئېرىشكەنلەر جۈپتىگە كۆيۈنۈپ، ئىناق-ئىجىل ئۆتۈشى كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: بۇ ئادەمنىڭ كومشارلىقى قاچان تۈزىلەر، كونىلار «گۈلنى ئۈزسەڭ تاۋار ياغلىققا ئوراپ تۇت» دەپتىكەن، تۇمۇچۇقتەك قىزنى ئۇچۇرما قىلىمەن، پۇلىغا چىدىغان يىگىت ئالىدۇ، دېدى ئايسىخان زەردە بىلەن ئېرىگە ھومىيىپ.

گۈلۈڭ بار چاغدا گۈلۈڭنى قىس،
گۈلۈڭ توزۇغاندا كۆتۈڭنى (قىس)

بۇ، ھەركىم ئۆمرىنىڭ ئالتۇندەك

ئىش-چاغلىرىدا قىلىشقا تېگىشلىك ياخشى ئىشلارنى قىلىپ، ياشلىقنىڭ پەيزىنى سۈرۈشى، قېرىغاندا مۇناسىپ ئىش - ئەمەل بىلەن شۇغۇللىنىپ بەھۇزۇر ئارام ئېلىشى كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

گۈلى بارنىڭ تىكىنى بار

بۇ، راھەت - پاراغەت بىلەن جاپا - مۇشەققەت بىر - بىرىدىن ئايرىلمايدۇ، جاپا تارتمىغۇچە ھالاۋەت كۆرگىلى بولمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

گۈلى گۈلگە يارىشىدۇ،
ئالتۇن ئۈزۈككە ياقۇت كۆز

«گۈل گۈلى بىلەن، مال خېلى بىلەن» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

گېپى گەپكە ئوخشىماس،
ئاغزى گەپتىن بوشىماس

بۇ، دائىم دېگۈدەك مەنتىقىسىز، بىمەنە گەپ قىلىدىغان، ئاغزى زادىلا بېسىقمايدىغان ئادەملەرنىڭ تېتىقسىزلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

گېلىمدىن ئۆتكىنى غەنىيمەت،
ئاغزىمغا گۇمانىم بار

بۇ، ھەدېسە يېيىش - ئىچىش، نەپ ئېلىشتىن باشقىنى بىلمەيدىغان، قورساققا كىرگەننى پايدا ھېسابلايدىغان نەپسانىيەتچىلەرنىڭ ئاچ كۆزلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

گىجىڭ ئۈستىدىن، ئىلدام گاداي ياخشى

بۇ، ئىززىلەڭگۈ - بوشاڭ ھۇنەرۋەن خېرىدارسىز قېلىپ، تاپقىنى ئېھتىياجىغا يەتمەيدۇ؛ قولى گۈل، چاققان ئادەم تۇرمۇشتا رىيازەت چەكمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

گىلەمچى باي بولالماس

بۇ، بىرەر ھۇنەر - كەسىپ قىلىش ئۈچۈن شەرت - شارائىتتىن باشقا يېتەرلىك مەبلەغ بولۇش لازىملىقىنى، دەسمايىسىز قۇرۇق قول ئىشلەش بىلەن بېيىغىلى بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

گىلەمنىڭ ئېسىللىقى قىلىدىن،
سودىگەرنىڭ خېرىدارلىقى تىلىدىن

بۇ، ماتېرىيال ياخشى بولسا مەھسۇلات سۈپەتلىك، نەپىس چىقىدۇ، مۇئامىلىگە ماھىر، سۆزى شېرىن تىجارەتچىنىڭ خېرىدارى كۆپ بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ل

لاپ ئۇرغىلى يات يەر ياخشى

بۇ، قولىدىن ئىش كېلىدىغان، سەمە-
مىي ئادەملەر ھەرقانداق جايدا كەمتەر، ئېھ-
تىياتچان بولۇپ، ھۆرمەت - ئىناۋەت تاپى-
دۇ، قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان ماختانچاق
كىشىلەر نەگە بارسا يالغان ئېيتىپ، پو ئا-
تىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

لاچىن قاراپ تاپىدۇ،
تۈلكە ماراپ، بۆرە پۇراپ (تاپىدۇ)

بۇ، زېرەك ئادەم بىر نەرسىنى ئۆتكۈر-
لۈكى بىلەن، مەككار ھىيلە - مىكىر بى-
لەن، زومىگەر زورلۇق بىلەن قولغا چۈشۈ-
رىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

لالما بولغۇچە سالما بول

بۇ، ھۇرۇنلۇق قىلىپ، بىكار تەلەپ-
لىك بىلەن ياشىغاندىن كۆرە، تىرىشىپ، چەب-
دەسلىك بىلەن جاپالىق ئىشلەپ، ھالال تاپا-
ۋەتنىڭ پەيزىنى سۈرگەن ياخشى دېگەن مەنى-
نى بىلدۈرىدۇ.

لاۋا - لاتقا ئەخلەتنىڭ ئىشى،
نەكەبىۇرلۇق ئەخمەقنىڭ (ئىشى)

بۇ، ئەقىللىق ئادەم كىچىك پېئىل،
كەمتەرلىكىدىن ھەممىنىڭ ھۆرمىتىگە سا-
زاۋەر بولىدۇ؛ ئەقىلسىزلار چوڭچىلىق،
ماكاۋۇرلۇقى تۈپەيلىدىن نەزەردىن چۈشە-
دۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

لايدىن ياسىغان خام كوزا
سۇغا چۈشسە ساق چىقماس

بۇ، ھىيلە - مىكىر، ساختىلىق بىلەن
قىلىنغان ئىش ھەقىقەتنىڭ سىنىقىدىن
ئۆتەلمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ:
زەرگەرنىڭ كۆكسى بىسلىماي ھىلىقى جۇ-
ۋانغا قاراپ: خېنىم، «لايدىن ياسىغان خام
كوزا سۇغا چۈشسە ساق چىقماس» دەيدىغان
گەپ بار. ناباپ مال بىلەن قىز تەرەپنى
ئالدىسىلا نائىنساپلىق ئەمەسمۇ؟ دېدى.

لايغا ئۈنمىگەن پىچاق قولغا ئۈنەر

بۇ، كۆزگە ئىلماي، ئېتىبارسىز قارى-
غان ئادەم ياكى نەرسە ئاقىۋەتتە ئورنىنى
تولدۇرغۇسىز زىيان ۋە كۆڭۈلسىزلىك كەل-
تۈرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

لەقەم قويۇش خىزىرنىڭ ئىشى

بۇ، ياخشى - يامان نام ھەركىمنىڭ
خۇي - پەيلى، مىجەز - خۇلقى، ئىش -
ئەمىلىگە يارىشا دانالار تەرىپىدىن قويۇلىدۇ،
دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

لەمپىسى يوق ساراي،
مەن قايان باراي

بۇ، نام - شۆھرىتى بار، ئەمما ھىما-

يېچىسى يوق كىشىنىڭ بارار - تۇرار يېرى بولمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

لەۋزىدە تۇرمىغان يىگىت ئەمەس

بۇ، گېپىدە تۇرماسلىق، ۋەدىسىگە ئەمەل قىلماسلىق ۋىجدانغا مۇخالىپ ئىش ئىكەنلىكىنى، شۇڭا ھەر كىم لەۋزىگە ئەمەل قىلىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

لەيلىنى كۆرۈش ئۈچۈن

مەجنۇننىڭ كۆزى كېرەك.

بۇ، ھەركىم ئۆمۈرلۈك جورا تاللاشتا چىراي ۋە بىردەملىك ھەۋەسكە ئەمەس، چوڭقۇر سىردىشىپ، چىن قەلبىدىن سۆيۈشكە ئەرزىيدىغان - ئەرزىمەيدىغانلىقىغا قاراش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

لولا قولدىن ئالىدۇ،

ئوغرى يولدىن (ئالىدۇ)

بۇ، ھىيلىگەر ئادەم ھەييارلىق بىلەن كىشىلەرنى ئالداش ئارقىلىق نەپ ئالىدۇ، كىشىنىڭ ھەققىدىن قورقمايدىغان نەپسانىيەتچىلەر مەنپەئەتنى كۆزلەپ كىشىلەرگە تەھدىت سالىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

لولىنىڭ ئېتىنى سۇغار،

پۇلىنى ئال

بۇ، ھاجەتمەن دانا كىشى ھالال ئەجىرى، سىلىق مۇئامىلىسى، پاساھەتلىك سۆزى بىلەن ھىيلىگەر، قۇۋ ئادەمدىنمۇ نەپ ئالالايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

م

ماختانچاق — بىكارچىغا ئويۇنچۇق

بۇ، ماختىنىش، دامخورلۇقنى ياخشى كۆرىدىغان، لاپ ئۇرۇشقا ئامراق ئادەم بىكارچىلارغا ئەخمەق بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ماختانغاننىڭ ئۆيىگە بارما،
كېرىلگەننىڭ تويىغا (بارما)

بۇ، ھەركىم ئۆزىنى چوڭ تۇتماي، ۋىجدانى، غۇرۇرلۇق بولۇپ، قەدىر - قىممىتىنى ساقلىشى، مەنمەنچى، تەكەببۇر ئادەملەر بىلەن باردى - كەلدى قىلماسلىقى كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ماختىغان قىز تويىدا چىچىپتۇ

بۇ، كۆڭۈلگە پۈككەن ئارزۇ، كۈتكەن ئۈمىد، ئىشەنچلەر يوققا چىقىپ، باشقىلارنى داغدا قويغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

ماختىغان قىز مالىخايغا چىقىرىپتۇ

«ماختىغان قىز تويىدا چىچىپتۇ» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

مازاردىن مەدەت تىلىگۈچە،
توغراقتىن ئامۇت تىلە

بۇ، غايىبتىن بەخت - تەلەي تەلەپ قىلىش پايدىسىز ئىكەنلىكىنى، ھەركىم بەخت - تەلىيىنى ئۆز كۈچىگە تايىنىپ قولغا كەلتۈرۈش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ماقۇلغا جاۋاب يوق

بۇ، بىراۋنىڭ گېپىگە، بۇيرۇغان ئىشىغا مەيلى قانداق بولۇشتىن قەتئىينەزەر «ھەئە، ئوبدان، شۇنداق، بولىدۇ» دېيىشنىڭ كىشىگە ھېچقانداق زىيان كەلتۈرمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ماڭغا كەلگەندە سايىنىڭ سۈيى تۈگەپتۇ

بۇ، تەلەيسىز ئادەم ھەر تەرەپتىن ئوڭۇشسىزلىققا يولۇقىدۇ، قىلغان ئىشلىرى چېپىگە تارتىپ ئىلگىرى باسمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ماڭغا كۆيگۈچە بالاڭغا كۆي،
مېنى سۆيگۈچە ئېرىڭنى سۆي

بۇ، پەرزەنتلەرنى ياخشى تەربىيىلەش بىلەن مۇھەببەتكە سادىق، ئەرگە ۋاپادار بولۇش ئايال زاتىنىڭ ئەڭ مۇھىم بۇرچى ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ماڭغان پۇتقا تويا يۇقار

بۇ، ئىشچان ئادەم تېگىشلىك مەنپەئەتتىن بەھرىمەن بولىدۇ، ياتقان قەدىمى بىكار كەتمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ماشغان دەريا، ياتقان بورىيا

بۇ، ھەر ئىشتا ئىشەنچنى بوشاشتۇرماي، غەيرەت بىلەن ئىلگىرىلىگەن ئادەم نەتىجە قازىنالايدۇ؛ جاپا چېكىشنى خالىمايدىغان، ئېرىنچەك ئادەم ھۇرۇنلۇقىدىن خارلىنىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ماشغاننىڭ يولى تۈگەر،
ئولتۇرغاننىڭ كۈنى ئۆتەر

«ماشغان دەريا، ياتقان بورىيا» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

ماشقا ئوقۇردىن بولار،
يىغىر توقۇمدىن (بولار)

بۇ، ① ئات - ئۇلاغنى ياخشى ئاسراپ باققاندا كۈچىدىن ئۈنۈملۈك پايدىلانغىلى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ؛ ② كۆچمە: كېسەللىك تولاراق قازان - قومۇچ، چىنە - قاچا، كىيىم - كېچەك تازىلىقىنىڭ تەلەپكە لايىق بولماسلىقىدىن كېلىپ چىقىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مال ئالساڭ كۆرۈپ ئال،
قىز ئالساڭ بىلىپ (ئال)

بۇ، سودىلىق قىلغاندا مەھسۇلاتنى ئەستايىدىل تەكشۈرۈپ ئوبدىنىنى تاللاپ سېتىۋېلىش كېرەكلىكىنى؛ ئۆيلىنىشتىن ئاۋۋال قىز بىلەن سىرداشىپ، تېگى - تەكتىنى ئوقۇپ ئالدىرىماي توي قىلىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

مال بولسا موما باقار

بۇ، تەييار نەرسىنى ھەركىم ساقلىيالايدۇ ھەم ئۇنىڭدىن پايدىلىنالايدۇ، ھەممىدىن قىيىنى ئەجىر قىلىپ بايلىق يارىتىشتا، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مال تۆرى بىلەن،
ئادەم خىلى بىلەن

«گۈل گۈلى بىلەن، مال خىلى بىلەن» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

مالدا مال بار، ئادەمدە ئادەم (بار)

بۇ، كۆپ نەرسىنىڭ ئىچىدە ئالدىنقى قاتاردا تۇرىدىغان سەرخىللىرى بولىدىدەك، تۇمەنلىگەن ئادەمنىڭ ئىچىدىمۇ تارىختا نامى ئۆچمەيدىغانلار بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مال سەمرىسە ياغ بولار،
يەر سەمرىسە باغ (بولار)

بۇ، مەنپەئەتلىنىۋاتقان نەرسىدىن داۋاملىق پايدىلىنىش ئۈچۈن ئۇنىڭغا ئاز - تولا چىقىم قىلغان، ئەمگەك سىڭدۈرگەن كىشى تېخىمۇ كۆپ ئۈنۈمگە ئېرىشەلەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مالسىزلىقتىن ئاڭسىزلىق يامان

بۇ، كەمبەغەللىك، نامراتلىقتىن كۆرە، قالاقلىق، مەدەنىيەتسىزلىك، نادانلىق ئەڭ قورقۇنچلۇق، ھەممىدىن ئېغىر يوقسۇللۇق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

مالنى باقساڭ توق بولار،
بولمىسا يوق (بولار)

بۇ، ياخشى ئاسراپ پەرۋىش قىلىنغان چارۋا ئاۋۇپ، ئىگىسىگە پايدا يەتكۈزىدۇ؛ ئاسرالماي تاشلىنىپ قالغان مال - مۈلۈك كاردىن چىقىدۇ، يوقىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مالنى تاپقان باقسۇن،
ئوتۇنىنى چاپقان ياقسۇن

بۇ، بىر نەرسىنى قولغا كەلتۈرۈشكە كىم ئەجىر قىلسا، راھىتىنى شۇ كۆرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مالنى كىپەككە ئال،
باققۇچىنى ئالتۇنغا (ئال)

بۇ، مال - چارۋىنى ئالغان بىلەنلا ئىش پۈتمەيدۇ، ئۇنىڭ پېيىدە بولۇپ ياخشى بېقىش ھەممىدىن مۇھىم، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مالنىڭ بېشى توخۇ

بۇ، باقمىچىلىقتا توخۇ بېقىش بېيىشنىڭ، ئىگىلىك يارىتىشنىڭ باشلىنىش يولى ئىكەنلىكىنى، ئۇنۇمدارلىقتا توخۇ ھەممىدىن يۇقىرى تۇرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

مال ئىگىسىدىن ئوغرى كۈچلۈك

بۇ، قائىدە - يوسۇننى ئوقمايدىغان مۇتتەھەم، زومىگەرلەرنىڭ يولسىزلىقىنى بىلدۈرىدۇ: بوۋاي بايىقى سۆلەتلىك يىگىتنى گۆۋاھلىققا تارتتى. ئەمما ساقچىلار تېخىمۇ ئۆكتەملىك قىلدى. ئۇ كونىلارنىڭ «مال ئىگىسىدىن ئوغرى كۈچلۈك» دېگەن گېپى راست ئىكەن - دە، ساقچى دېگەن مۇشۇنداق بولامدۇ؟ مەن بەش بالامنى مۇشۇ ئوقەت بىلەن ئاران بېقىۋاتىمەن، دېدى.

مال ئىگىسىنى دورايدۇ

بۇ، چوڭلار ياكى ئائىلە باشلىقى بولغان ئادەم قانداق يول تۇتسا، كىچىكلەر ياكى بالا - چاقىلارنىڭ خۇي - پەيلى شۇلارغا تارتىدۇ، نەگە باشلىسا شۇ يەرگە ماڭىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مانتا كۆرمىگەن قاسقانغا دۇم چۈشۈپتۇ

بۇنىڭ «مانتا كۆرمىگەن ئابدال قاسقانغا دۇم چۈشتى» دېگەن ۋارىيانتى بولۇپ، ئاچ كۆز ئادەم مەنپەئەت كويىدا ھېچ نەرسىدىن تەپ تارتمايدۇ، نەپسى ئۈچۈن ھەرقانداق ئىشنى قىلىشتىن يانمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مانتىغا پىياز، سامسىغا تۇز،
ھەركىمنىڭ يارى ئۆزىگە ئۆز

بۇ، غىزا - تاماقلار ئۆزىگە خىل كېلىدىغان ئوتياش، دورا - دەرمەك قوشۇلسا تەملىك، مەززىلىك بولغاندەك، ھەركىمنىڭ چىن دىلىدىن ياخشى كۆرگەن مەشۇقى ئۆزىگە چىرايلىق بىلىنىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ھەدداھ گەپ سېتىشتىن ئۆيالماس،
ھۆرۈن پىت بېقىشتىن (ئۆيالماس)

بۇ، قۇرۇق گەپ قىلىشنى كەسىپ قىلغان كىشى ھېچكىمدىن خىجىل بولمايدۇ؛ بىكار يۈرۈشكە ئادەتلەنگەن كىشى جارلىق، مەينەتچىلىكتىن نومۇس قىلمايدۇ،

دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مەرتەم - مەرتەم، ئۈچ مەرتەم

بۇ، ھەر ئىشنىڭ چېكى بولىدۇ، ھەددىدىن ئېشىپ كەتكەن ئادەم ياكى ئىش - ھەرىكەتكە يۈز - خاتىر قىلىشقا، يول قويۇشقا بولمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇنداقلارنىڭ ئىشى ئاسان. كونىلاردا «مەرتەم - مەرتەم، ئۈچ مەرتەم» دېگەن گەپ بار. بىز يەنە بىر نۆۋەت چىرايلىقچە بارىمىز. ماقۇل كەلمىسە، ھېلىغۇ باپكاركەن، ئەۋلىيا، مازار - ماشايىخ بولسىمۇ ئۇنداقلارنىڭ ئىككى پۇتىنى بىر ئۆتۈككە تىقىپ، ئورنىدىن قوپالماس قىلىۋېتەلەيمىز، دېدى رەھىم سوپى.

مەرد باتۇر يىقىتىدۇ، ئۆلتۈرمەيدۇ

بۇ، كەڭ قورساق ئادەم ئېلىشىشتا يېڭىلگەن، باش ئەگكەن رەقىبىگە ئۇستىلەپ زەربە بەرمەيدۇ، قاراملىق قىلىپ ئۆچ ئالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مەرد بولساڭ مەيدانغا چۇش

بۇ، مەرد ئادەم ھالقىلىق پەيتلەردە خەۋپ - خەتەرگە پىسەنت قىلماي، پىداكارلىق بىلەن ئالدىغا چىقىپ باتۇرلۇق كۆرسىتىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مەرد سۆزىدىن قايتماس،
يولۋاس ئىزىدىن (قايتماس)

«يولۋاس ئىزىدىن قايتماس، يىگىت سۆزىدىن» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

مەرد نامەردكە باش ئەگمەس

بۇ، مەرد ئادەم قارا نىيەتلەرنىڭ ھەرقانداق سۇيىقەست، ئەسكىلىكلىرىگە باتۇرلۇق بىلەن قارشى تۇرىدۇ، ھەرگىز تىز پۈكمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مەردنىڭ ئارغامچىسى ئۇزۇن

بۇ، مەرد - ئاق كۆڭۈل ئادەملەر بىرەر ئىشقا دۇچ كەلگەندە سەۋر - تاقەت، كەڭ قورساقلىق بىلەن مۇئامىلە قىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مەردنىڭ سۆزى بىر

بۇ، ۋىجدانلىق، مەرد ئادەم قىلغان گېپىدە تۇرىدۇ، ۋەدىسىگە ئەمەل قىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مەردنى مەيداندا سىنا

بۇ، جاسارەتلىك، قەيسەر ئادەم ئاچقۇچلۇق پەيتلەردە خەۋپ - خەتەردىن قورقماي سىناقتا بەرداشلىق بېرەلەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: بۇگۈنزە يوق يەردىن پۇتاق چىقىرىپ، مېنىڭ ئالدىمنى توسماقچى ئىكەنسەن - دە؟ «مەردنى مەيداندا سىنا» دەيدۇ، ئوغۇل بالا بولساڭ، مېنىڭ ئالدىمغا ئۆتۈپ كەت، مېنى تاشلاپ ئۈزۈپ چىق، ئاندىن سېنىڭ شەرىپىڭ ئۈچۈن چاۋاك چالىمەن! دېدى سابىر ئۇنىڭغا ئاچچىقلىنىپ.

مەردنى مەيداندا كۆر،
سېخىينى جەننەتتە

بۇ، ياخشىنىڭ ياخشىلىقى قىلغان ئىش

- ئىزلىرىدىن نامايان بولۇپ، يۈكسەك شان
- شەرەپ بىلەن تارتۇقلىنىدۇ، دېگەن مەنە-
نى بىلدۈرىدۇ.

مەرد يوقلۇقنى بىلىندۈرمەس،
نۇلپار ئاچلىقنى (بىلىندۈرمەس)

بۇ، كەڭ قورساق ئادەملەر ئېغىر قى-
يىنچىلىق، موھتاجلىقتا قالسىمۇ، سەۋر -
تاقەت قىلىپ يوقسۇزلۇقىنى سەزدۈرمەيدۇ؛
ياخشى ئات بېقىشسىز قالسىمۇ، ئالدىراپ
ئەت تاشلىمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىل-
دۈرىدۇ.

مەززىسى يوق گەپتىن
پاقىنىڭ كۈرۈلدىشى ياخشى

بۇ، تۇتامى يوق، تېتىقسىز نوتۇقنىڭ
ھېچقانداق رولى بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرى-
دۇ.

مەستلىك – پەسلىك

بۇ، خۇدىنى يوقاتقۇدەك هاراق ئىچكەن
كىشى رەسۋالىشىپ قەدرى - قىممىتىنى،
ئىناۋىتىنى يوقىتىدۇ، ئىتتەك خارلىنىدۇ،
دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مەسلىھەتلىك ئىش بۇزۇلماس

بۇ، ئەتراپلىق كېڭىشىپ قىلىنغان
ئىش ئۇتۇقلۇق بولىدۇ، باشباشتاقلىق بى-
لەن خىيالىغا كەلگەنچە قىلىنغان ئىش مەغ-
لۇبىيەتكە ئۇچرايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈ-
رىدۇ.

مەسلىھەتنى دوستۇڭغا سال،
كېڭەشنى ئۆزۈڭ قىل

بۇ، بىرەر ئىش قىلىشتىن ئاۋۋال يې-
قىنلىرىنىڭ پىكرىنى ئېلىش كېرەكلىكى-
نى، ئەمەلىيلەشتۈرۈشتە ئەتراپلىق ئويلى-
نىپ ئاندىن رەسمىي كىرىشىش كېرەكلى-
كىنى بىلدۈرىدۇ.

مەن ئەلدىرايمەن كەتكىلى،
ئىشكىم ئالدىرايدۇ ياتقىلى

بۇ، بىرەر ئىشتا ئوي - خىيالى بىر
يەردىن چىقماي، ھەركىم ئۆز خاھىشى بويى-
چە ئىش كۆرىدىغان باشباشتاقلىقنى بىلدۈ-
رىدۇ.

مەن بىلمەيدىغان بازار ئەمەس،
پۇل بەرمىگۈچە نان بەرمەس

بۇ، تۇرمۇشتا ماددىي ئېھتىياجنى قان-
دۇرىدىغان بىردىنبىر ئامىل پۇل ئىكەنلى-
كىنى، پۇل بىلەن نۇرغۇن ئىشلارنى ھەل
قىلغىلى بولىدىغانلىقىنى، پۇل بولمىسا با-
زارغا بېرىشنىڭمۇ ھېچقانداق ئەھمىيىتى
يوقلۇقىنى بىلدۈرىدۇ.

مەن پىچاق بولاي،
سەن لوق گۆش بول

بۇ، ئۆكتەم - زوراۋانلارنىڭ ئاجىز -
ياۋاشلارنى بوزەك قىلىشتا تۇتقان يولىنى
بىلدۈرىدۇ.

مەن دوپپىچى بولسام،
كىشلەر باشسىز تۇغۇلاتتى

بۇ، بىرەر كەسىپنى قىلىپ باقمىغان
ئادەم تىرىكچىلىككە كىرىشىشى بىلەن ئىشى

ئوڭۇشسىزلىققا ئۇچراپ، يۈرۈشمىگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

مەن سالا ـ سەن سالا،
ئانقا چۆپنى كىم سالا

«سەن سالا ـ مەن سالا، ئانقا چۆپنى كىم سالا» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ: بىز خەقنىڭ كۆڭلىنى چۈشىنىمىز، ھەممە كىشىنىڭ نام ـ ئەملى بەش قولدەك ئايان تۇرسا! مۇنداق «مەن سالا ـ سەن سالا، ئانقان چۆپنى كىم سالا» دېگەندەك ھالەتكە چۈشۈپ قالغىنىمىزدىن ئىچىم پۇشىدۇ، دېدى ئۇ ئايالىغا.

مەنسەپ گۆرگە يېقىن،
مەرىپەت گۈلگە (يېقىن)

بۇ، ھوقۇق ـ ئەمەل كىشىگە باقمەندە ئەمەسلىكىنى، ئىلىم بولسا كىشىلەرنىڭ دىلىنى يورۇتۇپ ئۆمۈرلۈك ئەسقاتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

مەن قىلارمەن ئوتتۇز،
خۇدايىم بېرەر توققۇز

بۇ، بەزى كىشىلەرنىڭ كۆڭۈلگە پۈككەن ئىشلىرى ھەر قانچە قىلسىمۇ يۈرۈشمەي، ھەدېسە ئوڭۇشسىزلىققا ئۇچراپ، راۋاج تاپالمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇ بىر كۆك ئېلىپلا باي بولۇپ يۇرت ـ مەھەللىنى ھەيرانۇ ھەس قالدۇرماقچى بولغانىدى. شۇنچە پالاقلاشلىرىنىڭ نەتىجىسى «مەن قىلارمەن ئوتتۇز، خۇدايىم بېرەر توققۇز» دېگەندەك بولدى.

مەن كۆرمىگەن شەھەر ئەمەس،
پۇل بەرمىگىچە نان بەرمەس

«مەن بىلمەيدىغان بازار ئەمەس، پۇل بەرمىگۈچە نان بەرمەس» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ: ئۇلاردىن بىرى، ئايسخان، قازاننىڭ قاينىشى شۇنداق، جاھاندا راپاۋەتچىلىك قالمىدى، دېيىۋىدى، ئايسخان ئېتىراز بىلدۈرۈپ، راپاۋەتچىلىك قالماپتۇمىش تېخى، «مەن كۆرمىگەن شەھەر ئەمەس، پۇل بەرمىگۈچە نان بەرمەس» دەپ، تويدا بىر ئالدىدى، ئۇنداق كۈيئوغۇلنىڭ بارىدىن يوقى ياخشى، قىزىمنى چىقىرىۋالىمەن! دېدى.

مەن كۆرمىگەن يېرىڭ بارمۇ،
سىڭار يېقى تاتۇق

بۇ، بىراۋنىڭ ئىچكى ـ تاشقى ئومۇمىي ئەھۋالىنى بىراۋ ئۇجۇر ـ بۇجۇرىغىچە بىلىۋالغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

مەن كۆيەرمەن بالامغا،
بالام كۆيەر بالىسىغا

بۇ، ھەرقانداق ئاتا ـ ئانا ئۆز پەرزەنتلىرىنى ساغلام چوڭ قىلىپ قاتارغا قوشۇش ئۈچۈن جان كۆيدۈرىدۇ؛ پەرزەنتلەر ئۆي ـ ماكان تۇتۇپ پەرزەنتلىك بولغاندا بالا غېمىدە كۆيۈپ، ئاتا ـ ئانىلىرىنىڭ خىزمىتىنى قىلىشقا يېتىشەلمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مەن كۈلۈپ بولغۇچە،
سەن تېلىقىپ تۇر

بۇ، باشقىلارنىڭ بەختلىك ياشاۋاتقىنىدى-

نى كۆرەلمەي ئىچى تارلىق قىلىدىغان، نە-
يىتى يامان شەخسىيەتچىلەرنىڭ ھەسەتخور-
لۇقىنى بىلدۈرىدۇ.

مەنمەنلىك — شەيتانلىق

بۇ، كىشىلەردىكى ئۆزىنى چوڭ تۇ-
تۇپ، باشقىلارنى كۆزگە ئىلماسلىق ئىللىتى
ئىنسان قېلىپىدىن چىققان ناچار خاھىش
ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

مەنمۇ چوڭ بولارمەن،
تامغا تېزەك ياقارمەن

بۇ، ھاياتلىقتا سالامەتلىكنىڭ ھەممە-
دىن ئەۋزەل ئىكەنلىكىنى، ئادەم سەھەت —
سالامەت بولغاندىلا نۇرغۇن ئىشلارنى قى-
لالايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

مەنمۇ سىير ساغارمەن،
تامغا تېزەك ياقارمەن

«مەنمۇ چوڭ بولارمەن، تامغا تېزەك
ياقارمەن» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

مەنمۇ ئىدىم سېنىڭدەك،
سەنمۇ بولارسەن مېنىڭدەك

بۇ، ھەممە ئادەم بالىلىق، ياشلىق،
قېرىلىق دەۋرلىرىنى باشتىن كەچۈرىدۇ،
شۇڭا ياشانغانلارنى ھۆرمەتلەش، ئۆزىنىڭمۇ
ياش پېتى تۇرۇۋەرمەيدىغانلىقىنى ئەستىن
چىقارماسلىق كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈ-
رىدۇ.

مەنسىز ياشلىق — سايدىكى تاشلىق

بۇ، ئۆمۈر ئىقىن سۇدەك ئۆتۈپ ھەر-
گىز قايتىلانمايدىغانلىقىنى، ھەركىم ياشلى-
قىنى قەدىرلەپ، ئۆمرىنى مەنىلىك ئۆتكۈ-
زۈشى كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

مەيدە ئاغرىتقان ئاش ئەمەس،
كۆڭۈل ئاغرىتقان دوست (ئەمەس)

بۇ، ھەرقانداق ئىپسىل تائام بولۇشىدىن
قەتئىينەزەر ئوبدان سىڭمەپ تەنگە تەقۋا قىل-
مىسا ياخشى دېگىلى بولمايدۇ؛ ئاچقۇچلۇق
پەيتلەردە شەخسىيىتىدىن كېچەلمەي يېقىنى-
نىڭ دىلىنى چەككەن ئادەم ئاغىنىدارچىلىقتا
يارىمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مەيلى بارغا مايىل بول

بۇ، چىن دىلىدىن سۆيگەن، ياخشى
كۆرگەن كىشىسىگە سادىق، ۋاپادار بولۇش
كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مەيلىڭ بولسا مەيخانە،
پۇلۇڭ بولسا سەيخانە

بۇ، ئادەم ھاياتلىقتا بىرەر ئىشقا كۆ-
ڭۈل تارتىپ ئىشتىياق باغلىغان بىلەن پۇل
بولمىسا ئەمەلگە ئاشماي، شېرىن خىيال پې-
تى قالىدىغانلىقىنى، پۇل بىلەن ھەممىنى
ئوخشاتقىلى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

مەيلىڭ بولسا مەيخانە،
چىلىم بولسا سەيخانە

بۇ، كۆڭۈل تارتىپ قىزىققان ئىش دە-
مالىلىقتا كۆڭۈلنى خۇش قىلىدۇ، پەقەت
دەسمايە بولغاندىلا ئاندىن رېئاللىققا ئايلىنى-
دۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

موللا بىلگىنىنى ئوقۇيدۇ،
توخۇ كۆرگىنىنى چوقۇيدۇ

بۇ، ھەركىم تىرىكچىلىكتە ئەقىل - پاراسىتىگە تايىنىپ، قۇربىتى يەتكىنىچە ئىش كۆرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

موللا پۇلنى دوست تۇتماس،
قولىغا كىرسە بوش تۇتماس

بۇ، بىلىملىك — ئوقۇمۇشلۇق ئادەم پۇل - بايلىققا بېرىلمەيدىغانلىقىنى، پۇل - بايلىققا ئېرىشسە بۇزۇپ - چاچماي ئېھتىياجلىق يەرگە سەرپ قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

موللا تەمەخور كېلىدۇ،
ئوغرى گۇمانخور (كېلىدۇ)

بۇ، ئەجىر قىلماي باشقىلاردىن نەپ ئېلىپ ئادەتلەنگەن كىشى ھەمىشە شۇنداق مەنپەئەتنىڭ بولۇپ تۇرۇشىنى ئارزۇ قىلىدىغانلىقىنى؛ بىراۋنىڭ ھەققىگە قارا سانىغان نەپسانىيەتچى ئادەم قىلمىشىدىن خاتىرجەم بولالماي خۇدۇكسىرەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

موللا كۆپ بولسا،
قوي ھارام ئۆلەر

بۇ، ھەرقانداق ئىشتا بىلەرمەن كۆپ بولسا، بىر - بىرىگە ئەقىل ئۆگىتىش، بەس سېلىش بىلەن ۋاقىتنى ئۆتكۈزۈپ ئىشنى بۇزۇپ قويىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

موللام كۆلمەيدۇ،
كۆلسە تېلىقىپ كېتىدۇ

«خەلپەم كۆلمەيدۇ، كۆلسە تېلىقىپ

مورا دېگەن ئەجدىھا

بۇ، بىر ئۆينىڭ ئىھتىياجى زادى تۈگىمەيدىغانلىقىنى، ھاياتلىقتا يەپ - ئىچىشكە ھېچنېمە توشۇمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

موزاينىڭ يۈگۈرۈشى سامانلىققىچە

بۇ، ئۆزىنى چاغلىماي بىر ئىشنى باشلاپ قويۇپ، ئاخىرىغا ئېلىپ چىقالمايدىغان، ئاغزى پالۋان، لاپچى ھەم تەجرىبىسىز ئادەملەرنىڭ خۇسۇسىيىتىنى بىلدۈرىدۇ: بەزىلەر، نەچچە ۋاقىتتىن بېرى مەيدىسىگە مۇشتلاپ يوغان گەپ قىلغان سالى دورغىنىڭ ئەمدى سۈدىن چىققان مۈشۈككە ئوخشىشىپ قالغىنىنى قارىمامدىغان، بۇ خۇددى «موزاينىڭ يۈگۈرۈشى سامانلىققىچە» دېگەننىڭ ئۆزى بولدى - دە، دېيىشتى.

موزاي قوزۇققا چوڭلۇق قىلار

بۇ، ئاز - تولا مەرتىۋە، بايلىققا ئېرىشىپلا ئۆزىنى قالتىس چاغلايدىغان، باشقىلارنى ياراتماي مەنمەنلىك قىلىدىغان كىشىلەرنىڭ تەكەببۇرلۇقىنى بىلدۈرىدۇ.

موللا بولماق ئاسان،
ئادەم بولماق قىيىن

بۇ، ئوقۇپ بىلىملىك بولۇش ھەركىم ئۈچۈن ئانچە مۈشكۈل ئەمەسلىكىنى، ئەمما ئەخلاق - پەزىلەتلىك، ھەققانىي ۋىجدانلىق ئادەم بولۇش تولىمۇ مۈشكۈل ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

قالىدۇ» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ: ئۇ، ھەممىسى ئالتە يۈز كوي، ساڭا ئېغىرىم چۈشمىسۇن، يالىنىراق بەردە ئېلىپ بەرگىن، دېدى، ئوغلى: بەللى، بەللى، بۇ قالتىس ئۆزگىرىشقۇ! «موللام كۆلمەيدۇ، كۆلسە تېلىقىپ كېتىدۇ» دېگەن شۇكەن-دە! دېدى.

موللا مەنۇ موللا مەن،
موللا كۆرسەم بولدا مەن

بۇ، ھېچقانداق كەسىپتىن خەۋىرى يوق ئادەم كەسىپ ئەھلى ئالدىدا بىلەرمەنلىك قىلماسلىق كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

موللا موللىنى كۆرەلمەيدۇ

بۇ، بىلىملىكلەر ئىچى تار، شەخسىيەتچى بولسا ئۆزئارا مەنمەنلىك تالىشىپ، بىر-بىرىگە ھەسەت قىلىشىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

موللا ئوقۇپ بەر،
قاغا چوقۇپ(بەر)

بۇ، ھەركىم ئۆزىنىڭ ھۈنەر-كەسىپ، قابىلىيىتىگە تايىنىپ تىرىكچىلىك قىلىش بىلەن جان باقىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

موللا ئېلىشنى بىلەر،
بېرىشنى بىلمەس

بۇ، ئوقۇمۇشلۇق بولسىمۇ ئاچ كۆز، بېخىل كەلگەن ئادەملەر شەخسىيەتچىلىكنى ھەممىدىن ئۈستۈن ئورۇنغا قويۇپ، باشقىلاردىن نەپ ئېلىشنىلا چوتىنى سوقىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

موللا يوق يەردە موللىمەن،
موللا بار يەردە بولدىمەن

«موللا مەنۇ موللامەن، موللا كۆرسەم بولدا مەن» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

موللىغا مەسە ياخشى،
ھەممىگە بەرسە (ياخشى)

بۇ، ئاچ كۆز، شەخسىيەتچى ئادەملەر پايدا-مەنپەئەتكە ئېرىشكەنسېرى ئىنساپ قىلمايدۇ، كىم نەپ يەتكۈزسە شۇنى ماختايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

موللىغا ئون تاياق،
نادانغا بىر تاياق

بۇ، بىلىمسىلىكتىن خاتالاشقاننى نەسىھەت بىلەن ئەپۇ قىلىشقا بولىدۇ، بىلىپ تۇرۇپ قەستەن گۇناھ سادىر قىلغانىنىڭ قىلمىشىغا قاراپ ئەدىبىنى بېرىش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

موللىنىڭ دېگىنىنى قىل،
قىلغىنىنى قىلما

بۇ، بىراۋنىڭ ئورۇنلۇق پىكىر، نەسىھىتىنى ئاڭلاپ، شۇ بويىچە ئىش كۆرۈشكە بولىدۇ، ئۇنىڭ ناتوغرا ئىش-ھەرىكىتىنى دورىماسلىق لازىم، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

موللىنىڭ يامىنى ۋاراقچى،
ئوغرىنىڭ يامىنى قاراقچى

بۇ، مۇكەممەل بىلىم ئىگىلىمىگەن ئا-

دەم ئاڭلىغان تەرمىلىرى بىلەن كۆرەڭلەپ بىلەرمەنلىك قىلىدۇ؛ قاراقچى قەبىھ ۋاسىتىلەر بىلەن يول توسۇپ كارۋانلارنىڭ يۈرەك - باغرىنى تىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

موماي مومايىنى ئاپا دەپتۇ

بۇ، ياشانسىمۇ ئۆزىنى ياش چاغلاشنى ياخشى كۆرىدىغان، ياشانغىنىغا تەن بەرمەي ياشلىق دەۋاسى قىلىدىغانلارنىڭ خۇسۇسىيىتىنى بىلدۈرىدۇ.

موھتاجلىق تاشتىنمۇ قاتتىق

«يوقسۇللۇق تاشتىن قاتتىق» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

مۇت - زەھەر بولسىمۇ يۇت

بۇ، بىكاردىن كەلگەن نەرسىدىن ھەممە كىشى بەھرىمەن بولۇشقا تەييار تۇرىدىغانلىقىنى، زەھەر بولسىمۇ يېيىشتىن يانمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

مۇزلىساڭ مۇز يە

بۇ، بىرەر ئىشتىن كۆڭلى رەنجىگەن ئادەم ئالدىراپ ئاچچىقلانماي، سوغۇققان بولۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

مۇزنىڭ ئۆمرى باھارغىچە

بۇ، ھەرقانداق ئىش - نەرسىنىڭ ھامان مەۋجۇتلۇق چېكى بولىدۇ، مەڭگۈ بىر ئىزدا تۇرۇشى مۇمكىن ئەمەس، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مۇساپىر بولمىغۇچە مۇسۇلمان بولماس

بۇ، ئادەم يۇرت - ماكانىدىن ئايرىلىپ بار - يوقىنىڭ دەردىنى تارتمىغۇچە، بېشىدىن ئىسسىق - سوغۇقنى ئۆتكۈزمىگۈچە ھەقىقىي ئىنسانىي خاراكتېرى يېتىلمەيدۇ، كىشىلىك تۇرمۇشنى چۈشەنمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مۇساپىر بولمىغۇچە،
يۇرتىنىڭ قەدرىنى بىلمەس

بۇ، ئۆي - ماكانىدىن، يۇرتىدىن ئايرىلىپ، تىرىكچىلىك ئۆتكەمىسىدە تاسقالمىغان ئادەم ئۆز يۇرت - ماكانىنىڭ قەدرىگە يەتمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مۇساپىر ئىتنىڭ قۇيرۇقى ئىچكىرى

بۇ، تۇغۇلۇپ ئۆسكەن يۇرتىدىن ئايرىلىپ، يات يەرلەردە تېنەپ - تەمتىرەپ يۈرگەن كىشى يار - يۆلەكسىزلىكتىن يەكلىنىپ ئەركىن ياشيالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مۇسۇلمانچىلىق ئاستا - ئاستا

بۇ، ھەر ئىشنىڭ ئەمەلگە ئېشىشى شەرت - شارائىت، ئەمەلىي ئەھۋالغا باقىدىغانلىقىنى، شۇڭا پۇرسەت كۈتۈپ سەۋر - تاقەتلىك بولۇش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ: ھاجى، چېرىكلەردىن ئولجا ئالغان كونا مىلتىقلاردىن يىگىرمە تالنى ياراشقانلىقىنىڭ بەلگىسى قىلىپ ئەلچىلەرگە تاپشۇردى - دە، لى دارىنغا ئېيتىڭلار، بىزدە «مۇسۇلمانچىلىق ئاستا - ئاستا» بولىدۇ دېگەن گەپ بار، دەپ ئۇلارنى يولغا سالدى

مۇسۇلمانچىلىق مەسچىتتە ئەمەس،
ئەل ئىچىدە

بۇ، ئادەمنىڭ پەزىلەتلىك، پاك - دىيانەتلىك ئىكەنلىكى خاس ئىبادەت قىلىش بىلەن ئىپادىلەنمەيدۇ، پەقەت ئەل - يۇرتنىغا كۆيۈنىدىغان ياخشى ئىش - ئەمەللىرى ئارقىلىق خەلقنىڭ ھىمايىسىگە ئېرىشكەندىلا ھەقىقىي مۇسۇلمان ھېسابلىنىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مۇشەققەتسىز ھۈنەر بولماس

بۇ، بىلىم ئېلىش، ھۈنەر ئۆگىنىش ھەقىقەتەن جاپالىق ئىش ئىكەنلىكىنى، پەقەت ئېرىنمەي، بوشاشماي تىرىشىش ئارقىلىقلا مەقسەتكە يەتكىلى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

مۇشت بەرگەنگە ئاش بەر

بۇ، بىراۋنىڭ يامانلىقىغا، ئەركەكلەرچە ياخشىلىق قىلىش ئارقىلىق مەردلىك، كەڭ قورساقلىقنى ئىپادىلەپ تەسىرلەندۈرۈش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

مۇشت تەگلىگۈچە مەيدىسىنى چىقىرىپتۇ

بۇ، كۈتۈلمىگەن خاپىلىققا دۇچ كەلگەن كىشى يېنىكلىك، ئالدىراڭغۇلۇق قىلماي، ئېغىر - بېسىق بولۇپ، سەۋرچانلىق بىلەن ئىش كۆرۈش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

مۇھەببەت چىراي تاللىماس،
ئۇيقۇ جاي (تاللىماس)

بۇ، ئۇيقۇسىرىغان كىشى يەر ئىلغىمىغاندەك، بىر - بىرىنى ھەقىقىي ياخشى كۆرۈپ، چىن دىلدىن سۆيۈش تاشقى گۈزەللىكتىن كۆرە، قەلب گۈزەللىكىنى ئاساس قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

مۇھەببەتنى سېتىۋالغىلى بولماس

بۇ، ئىختىيارىي ھالدا بىر - بىرىنى چىن دىلدىن ياخشى كۆرۈش بىلەن مۇھەببەتكە ئېرىشكىلى بولىدۇ، مەيلى بولمىغان كىشىنىڭ مۇھەببىتىنى ھەرقانداق ۋاستە بىلەن قولغا كەلتۈرگىلى بولمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مۇھەببەت ئۆلۈمنى يېڭەر

بۇ، سۆيگۈگە سادىق كىشى چىن دىلدىن ياخشى كۆرگەن كىشىسى ئۈچۈن ھەرقانداق خەۋپ - خەتەرگە پەرۋا قىلماي، بارلىقىنى بېغىشلايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مۇدۇرمەيدىغان ئات يوق،
يېڭىلىشمايدىغان ئادەم (يوق)

بۇ، ئاتنىڭ ھەرقانداقى يول يۈرگەندە پۇتلىشىدۇ؛ ئادەممۇ تۇرمۇشتا ھەر خىل سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن يېڭىلىشىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مۈشۈك چۈشىدە چاشقان كۆرەر

بۇ، ھەركىم ئۆز ئېھتىياجى ھەققىدە غەم يەيدۇ، تىرىكچىلىك كويىدا بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مۇشۈككە ئويۇن، چاشقانغا قىيىن

بۇ، تۇرمۇش كەچۈرۈش ھال - ئوقىتى ياخشىلار ئۈچۈن ئويۇن - تاماشىدەك بىلىنىدىغانلىقىنى، بۇنىڭ ئەكسىچە كەمبەغەل - بىچارىلەر ئۈچۈن تولىمۇ جاپالىق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ: «ئالتۇنچىلار» يېلىڭ كىيىم، ناچار تاماق بىلەن بارغانسېرى جۇدەپ مادارىدىن كەتتى، قەھرىتان سوغۇق باشلانغاندىن كېيىن نۇرغۇن ياشلار توڭلاپ ئۆلۈپ كەتتى. بۇ كۈنلەر خۇددى «مۇشۈككە ئويۇن، چاشقانغا قىيىن» بولۇپ، ئۆلۈملەر ئەۋجى خوجايىنلارنىڭ قىرغىنمۇ كېلىپ قويمايتتى.

مۇشۈك گۆشكە بويى يەتمىسە،
روزا تۇتتۇم دەر

بۇ، ئۆزى قولغا كەلتۈرەلمىگەن نەرسىنى باشقىلارغا يارامسىز، پايدىلىنىشقا ئەرزىمەيدىغان قىلىپ كۆرسىتىپ، نەپ ئالغۇزمايدىغان كىشىلەرنىڭ ئىچى يامانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

مۇشۈك گۆشكە بويى يەتمىسە،
سېسىقكەن دەر

«مۇشۈك گۆشكە بويى يەتمىسە روزا تۇتتۇم دەر» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

مۇشۈكنىڭ پۇلى يوق،
گۆشكە ئامراق

«مۇشۈكنىڭ پۇلى يوق گۆشكە ئامراق، قېرىنىڭ چىشى يوق تۆشكە ئامراق» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

مۇشۈكنىڭ پۇلى يوق گۆشكە ئامراق،
قېرىنىڭ چىشى يوق تۆشكە (ئامراق)

بۇ، ئىقتىسادىي شەرت - شارائىتى يار بەرمەيدىغانلىقىغا قارىماي، ياشانغىنىغا تەن بەرمەي، ئەمەلگە ئاشمايدىغان شېرىن ئارزۇلارنى قىلىشتەك ھاماقەتلىكنى بىلدۈرىدۇ.

مۇشۈكنى ھارۋىغا قاتساڭ،
كاتىنىڭ ئاستىغا سۆرەيدۇ

بۇ، ئىشنىڭ يولىنى بىلمەيدىغان ساختىپەزگە ۋەزىپە تاپشۇرسا ئۆزىنىڭ بىلگىنىنى قىلىپ كاشىلا تۇغدۇرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مۇشۈكى ياخشى ئۆينىڭ تاغىرى ساق

بۇ، ئۆز مەنىسى بويىچە ياخشى مۇشۈك ئاشلىقنى چاشقانلارنىڭ زىيىنىدىن ساقلايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ؛ كۆچمە مەنىدە، ئۆي تۇتۇشقا ماھىر ئاياللار ئائىلىنى رەتلىك، سەرەمجان باشقۇرۇپ ئەر كىشىنى روناق تاپقۇزىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مۈكچەيگەننىڭ بېلىنى كەتمەن تۈزەيدۇ

بۇ، ئىش خۇش ياقمايدىغان بىكار تەلەپ ھۇرۇنلارنىڭ بوشاڭلىقىنى تۇرمۇش ئەمگەك قىلىپ جان بېقىشقا مەجبۇرلاپ ئوڭشايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مېڭىشقا ئېرىنسەڭ،
كېيىن يۈگۈرىسەن

بۇ، ھەرقانداق ئىشقا بوشاڭلىق قىلغان كىشى ئاقىۋەتتە ئېرىنگىنىنىڭ سورىنى

تارتماي قالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈر-
دۇ.

مېڭىشقا ئېرىنسەڭ يۈگۈرەرسەن
«مېڭىشقا ئېرىنسەڭ كېيىن يۈگۈرى-
سەن» نىڭ ئىزاھىغا قاراڭ.

مېڭىشنى بىلمىگەن ئۆي قىرنى بۇزىدۇ
بۇ، ئىشقا ئېپى يوق كالامپاي ئادەم
گىدىيىپ يۈرگىنى بىلەن ھېچنېمىنى ئەپ-
لەشتۈرەلمەي ئاۋارىچىلىك تۇغدۇرىدۇ، دې-
گەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مېڭىشى ئۆزگەرگەن بىلەن
مېڭىسى ئۆزگەرمىگەن
بۇ، كۆرۈنۈشتە قائىدە - يوسۇنلۇق،
سەممىي بولۇۋېلىپ، ماھىيەتتە ھىيلە -
مىكىردىن باشقىنى بىلمەيدىغان كىشىلەر-
نىڭ ساختىلىق، يالغانچىلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

مېلى بارنىڭ مېلىغا كېلەر،
مېلى يوقنىڭ جېنىغا (كېلەر)
بۇ، بايلار بىرەر پالاكەتكە يولۇقسا پۇل
- مېلى ئارقىلىق ئۆزىنى قوغداپ قالىدۇ؛
ئوڭۇشسىزلىققا ئۇچرىغان نامراتلار ئۆزىنى
قۇتقۇزالماي بالا - قازا، پالاكەتنىڭ قۇربانى
بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مېلىڭ سىڭغا يەتكۈچە،
دوستۇڭ سىڭغا يەتسۇن
بۇ، مال - دۇنيا كۆپ بولسا جانغا
ئەسقاتمايلا قالماي، كۈتۈلمىگەن كۆڭۈل-
سىزلىك، خەۋپ - خەتەرلەرنى كەلتۈرىدۇ؛
دوستىنىڭ كۆپ بولۇشى ئادەمنىڭ مەنىۋىيد-
تىنى بېيىتىپ، قەدىر-قىممەت، ئىززەت-
ھۆرمەت بېغىشلايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈ-
رىدۇ.

مېنىڭ توغرا دېگەن كۆپنى كۆرمەس
بۇ، دائىم ئۆزىنىڭكىنى راستقا چىقى-
رىپ گېپىدە چىڭ تۇرۇۋالىدىغانلار جا-
ھىل، تەجرىبىسىزلىكىدىن ئەمەلىيەتنى ئې-
تىراپ قىلمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرى-
دۇ.

مېنىڭ ئېتىم بېگىلى،
ئەرگە تەگدىم يېگىلى
بۇ، ياتلىق بولغان ئايال ئەرنىڭ ياخشى
كۆرۈشىگە، تۇرمۇش ئېھتىياجىنى قاندۇ-
رۇپ ياخشى مۇئامىلە قىلىشىغا موھتاج ئى-
كەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

مېنىڭ ئىدى سېنىڭ بولدى،
تىلىسەم دورا بولدى
بۇ، باشقىلارنىڭ بىر نەرسىگە ئېھتىيا-
جى چۈشكەندە كۆڭۈلچەكلىك بىلەن بېرىۋې-
تىپ، ئۆزىگە لازىم بولغاندا بار نەرسىمۇ
ھېچكىمدىن چىقمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

مېھمان ئاتاڭدىن ئۇلۇغ
بۇ، ئۆيگە كەلگەن مېھماننى كۈتۈۋې-
لىشتا قىزغىن، سەممىي بولۇش ساھىب-
خان ئۈچۈن زۆرۈر مەجبۇرىيەت ئىكەنلىكى-
نى بىلدۈرىدۇ.

مېھمان ئاز ئولتۇرار، كۆپ سىنار

بۇ، بىراۋغا مېھمان بولغان كىشى كۆپ ئولتۇرمايدۇ، ئەمما ساھىبخانىنىڭ ھەممە ئىش - ھەرىكىتىگە دىققەت قىلىپ، ئىنچىكە كۆزىتىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مېھمان بار چاغدا مۈشۈكنى پەش دېمە

بۇ، مېھماننىڭ كۆڭلى ئىنچىكە، نازۇك بولىدۇ، ئۆيگە مېھمان كەلگەندە ساھىبخان بىلىلىرىنى ئۇرۇپ - تىللاشتىن، بىر نەرسىلەرنى ئاۋازلىق قويۇشتىن ساقلىنىش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مېھمان خۇشاللىق ئېلىپ كېلەر

بۇ، مېھمان كەلگەن ئۆي مېھماننىڭ خاسىيىتى بىلەن قىزغىن، جۇشقۇن كەيپىياتقا چۆمىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

مېھمان سوراپ يېمەس

بۇ، ئۆيگە كەلگەن مېھمانغا ۋاقتىدا داستىخان سېلىپ تاماق بېرىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

مېھمان قويدىن ياۋاش

بۇ، ئۆيگە كەلگەن مېھمان ئەدەپ - ئەخلاق، قائىدە - يوسۇن بىلەن ساھىبخانىنىڭ كۈتۈشىگە رازى بولۇپ، ئۆزىنىڭ ھۆرمەت - ئىناۋىتىنى ساقلاشقا تىرىشىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مېھماننى كايىتىپ،
دۈڭ تاۋاقنى يېيىتىپ

بۇ، ئۆيگە كەلگەن مېھماننى باشتا قىزغىن كۈتمەي رەنجىتىپ قويۇپ، كېيىندىن ناز - نېمەتلەرنى تولدۇرۇپ داستىخان سالغان بىلەن رەنجىگەن كۆڭۈلنى خۇش قىلغىلى بولمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مېھمان مېھماندىن قىزغىنار،
ئۆي ئىگىسى ھەر ئىككىسىدىن (قىزغىنار)

بۇ، مېھماندارچىلىققا كەلگەنلەر كۆپ بولسا بىر - بىرىنى كۆرەلمەي ئىچى تارلىق قىلىشىدۇ، بۇنداق ھەسەتخور مېھمانلارنى كۈتۈشتىن ساھىبخانمۇ بىزار بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مېھماننىڭ ئالدىغا ئاش قوي،
ئىككى قولىنى بوش قوي

بۇ، ساھىبخان ئۆيگە كەلگەن مېھماننى گەپكە تۇتماي، داستىخاننى ئوبدان سېلىپ ئىختىيارىي تائام يېيىشكە ئۇنىدەش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

مېھماننىڭ كېتىشىنى سورىما،
كېلىشىنى سورا

بۇ، چاقىرغان مېھماننى ياخشى كۈتۈپ، كۆڭلىنى ئېلىش كېرەكلىكىنى، ئەكسىچە كەلگەن مېھماننى رەنجىتىپ قايتىپ كېتىشكە مەجبۇرلىماسلىقنى بىلدۈرىدۇ.

مېھماننىڭ مەستلىكى كەيىپ،
ساھىبخانىنىڭ مەسلىكى ئەيىب

بۇ، مېھمان سورۇندا قالايمىقان سۆز - ھەرىكەتلەرنى قىلىسمۇ ئەيىبكە بۇيرۇلمايدىغانلىقىنى، ساھىبخان مېھماننى كۈتۈش جەريانىدا تەڭ قىزىپ كەتمەي، سالماق، تەمكىن بولۇپ، سۆز - ھەرىكەتتە ئۆزىنى تۇتۇۋېلىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

مېھماننىڭ ئۆزىنى باققۇچە،
ئېتىنى باق

بۇ، مېھماننىڭ كۆڭلىنى ئېلىش ئۈچۈن بىللە كەلگەن ھەمراھىنى، ئات - ئۇلىغىنى ياخشى كۈتۈش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مېھماننى ئۆيگە سولاپ،
ئۆزى يۈرەر ئەر سوراپ

بۇ، بىراۋنى ئۆيگە چىللاپ قويۇپ خىيالىدا يوق يۈرىدىغان، ئۆزىنىڭ بىلگىنىچە ئىش قىلىدىغان ئادەملەرنىڭ بىپەرۋالىقىنى بىلدۈرىدۇ.

مېھنەتتىن قاچما،
مىننەتتىن قاچ

بۇ، بەختلىك تۇرمۇش كەچۈرۈشنى ئارزۇ قىلغان كىشى ئىش - ئەمگەكتىن باش تارتماي، ھالال تەر ئاققۇزۇش كېرەكلىكىنى، ئەكس ھالدا بىكار تەلەپ بولۇپ، تاپا - تەنىگە قېلىشتىن ساقلىنىشنىڭ زۆرۈرلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

مېھنەت، ئۇنىڭ تېگى راھەت

بۇ، تەر تۆكۈپ جاپالىق ئىشلەش ئارقىلىق ھەقىقىي ھۇزۇر - ھالاۋەت، بەختلىك پاراۋان تۇرمۇشقا ئېرىشكىلى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

مېۋىسىز دەرەخنى قاقما

بۇ، مېۋىسى يوق دەرەخنى لىڭشىتسا مېۋە چۈشمىگەندەك، ئەخمەق ئادەمگە چېقىلماسلىق كېرەكلىكىنى، چۈنكى بۇنىڭ ئاقىۋىتى ئىشنى بۇزۇشتىن دېرەك بېرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

مېۋىلىك دەرەخنىڭ بېشى تۆۋەن

بۇ، مېۋىسى كۆپ دەرەخنىڭ شېخى تۆۋەنگە ئېگىلىپ تۇرغاندەك، بىلىم - ئىقتىدارلىق ئادەم شۇنچە كىچىك پېئىل، كەمتەر كېلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مېۋىلىك دەرەخ ئېگىلىپ تۇرار،
مېۋىسىز دەرەخ غادىيىپ (تۇرار)

بۇ، بىلىم — قابىلىيەتلىك ئادەم ئۆزىنى چوڭ تۇتمايدۇ، كىچىك پېئىل، كەمتەر كېلىدۇ؛ بىلىمسىز نادانلار ئۆزىنى چاغلىمايدىغان چوڭچى، تەكەببۇر بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مىخنى ئايساڭ تاقىدىن ئايرىلىسەن

بۇ، كىمدە كىم ئازراق چىقىم قىلىشتىن، تېگىشلىك بەدەل تۆلەشتىن باش تارتسا، كەلگۈسى مەنپەئەتتىن مەھرۇم بولۇپ، چوڭ زىيانغا ئۇچرايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

مىدىرلىغان قىر ئاشار

بۇ، ئىرادىلىك بولۇپ، غەيرەت - چىدام بىلەن ئىش قىلغان ئادەم ئۈزلۈكسىز

يۇقىرى ئۆرلەپ، نەتىجە قازىنىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مىراستىن مۇشتتەك تەگسىمۇ ئال

بۇ، ئاتا - ئانىلاردىن پەرزەنتلەرگە قالغان ماددىي ئۈلۈش قانچىلىك بولسا ئاز كۆرمەي تەۋەررۇك ساناپ ئېلىش زۆرۈر ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

مىڭ ئاڭلىغاندىن بىر كۆرگەن ئەلا

بۇ، بىر ئىش توغرۇلۇق ھەرقانچە كۆپ ئاڭلىغان بىلەنمۇ كۆز بىلەن كۆرگەندەك بولمايدىغانلىقىنى، ئەمەلىيەتنىڭ ھەممىدىن ئەلا ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ: بۇگۈنكى ئىشنى كۆرۈپ، چوڭلارنىڭ «مىڭ ئاڭلىغاندىن بىر كۆرگەن ئەلا» دېگەن ھېكمەتلىك سۆزىگە چىنپۈتتۈم، مۇشۇ ئىستراخۇۋانىيە شىركىتى سىلى - بىزدەك ئىشلەپ پۇل تېپىشتىن باشقىنى بىلمەيدىغان ئوقەتچىلەرنىڭ بېشىنى سىلاش ئۈچۈنلا قۇرۇلغان خاسىيەتلىك ئىدارە ئىكەن، دېدى ئايالىغا.

مىڭ پىراقىڭدىن بىر ئەلىمىڭ يامان

بۇ، ياخشى كۆرگەن كىشىسى بىلەن ئۇچرىشالماي قېلىش ھېچ گەپ ئەمەسلىكىنى، ئىشق دەردىگە ئۇچراش ھەممىدىن ئېغىر ئازاب ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

مىڭ دوست ئاز،
بىر دۈشمەن كۆپ

بۇ، دوست قانچە كۆپ بولسا كىشىنىڭ ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتتىكى ئىززەت - ئابرۇيى، قەدىر - قىممىتى ئاشىدىغانلىقىنى، دۈشمەن ھەرقانچە ئاز بولسىمۇ، تىنچ تۇرمۇشنى بۇزىدىغان خەتەرلىك ئامىل ئىكەنلىكىنى، شۇڭا دۈشمەننى سەل چاغلاپ بىخەستەلىك قىلماسلىق كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

مىڭ سەرنى يوقاتقان بىر سەر

بۇ، ھۈنەر - كەسىپ، تىجارەتتە ئوبوروتنى ئاشۇرۇش ئۈچۈن باھادا ئادىل، مۇئامىلىگە ماھىر بولۇپ، ئېرىشكەن تاپاۋەتكە قانائەت قىلىش كېرەكلىكىنى، خېرىدار بىلەن باھا تالاشقان تىجارەتچى كۆز ئالدىدىكى ئۇرغۇن پايدا - مەنپەئەتتىن مەھرۇم بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

مىڭلىققا بۆرە تەگسە،
بىرلىككە پىچاق ئېلىپ يۈگۈرەر

بۇ، پۇلدار - ھوقۇقدارلارنىڭ مەنپەئەتىگە خەۋپ يەتسە، ئالدى بىلەن كەمبەغەل - يوقسۇللارنىڭ مەنپەئەتىگە زىيان يېتىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مىڭلىققا كەلمەي،
بىرلىككە كېلىپتۇ

بۇ، باي - ئىمتىيازلىقلارنىڭ مال - مۈلكى زىيان - زەخمەتكە ئۇچرىماي ئاۋۇيدىغانلىقىنى، كەمبەغەل - يوقسۇللارنىڭ ئازغىنا ھال - ئوقىتى زىيان - زەخمەتتىن خالىي بولالمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

مىڭ ئۆلۈكتىن بىر تىرىك ئەلا

بۇ، ئادەم ئۆلگەندىن كېيىن ھېچكىمگە

پايدىسى تەگمەيدىغانلىقىنى، ھايات ئادەملا ئىنسانىيەتكە ئازدۇر - كۆپتۇر پايدىلىق ئىشلارنى قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

مىڭ ئېغىز كاپ - كاپتىن بىر ئېغىز چىپ - چاپ ياخشى

بۇ، نەپ تەگمەيدىغان، ئەھمىيەتسىز قۇرۇق گەپ سانىقاندىن كۆرە، ئەمەلىي مەنپەئەتلىك ئىشلارنى قىلىش ھەممىدىن ئەلا، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇ ئايالىغا كايىدى: ھازىر قۇرۇق گەپ قۇلاققا خۇش ياقمايدىغان چاغ. سوۋغا - سالام، پارا بەرمەي تۇرۇپ ھېچقانداق ئىش ھەل بولمايدۇ. نەدىكى قۇلاق ئاڭلىغان، كۆز كۆرمىگەن ئىشلارغا ئاغزىڭنى تاتلىق قىلماي، مانتا ئېتىڭلار، مانتا، كونىلار «مىڭ ئېغىز كاپ - كاپتىن بىر ئېغىز چىپ - چاپ ياخشى» دەپتىكەن ...

مىلەپ يېگەن مېھماندىن قورق

بۇ، مېھماندارچىلىققا بارغاندا قائىدە - يوسۇن، ئەدەپ - ئەخلاققا رىئايە قىلماي، زىيادە يەپ - ئىچىپ، ھۆرمىتىنى ساقلىمايدىغان كىشىلەرنىڭ ئاچ كۆزلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

سىلىقسىز يۈرگەندە كېيىك ئۇچراپتۇ

بۇ، ئادەم ئامەت - تەلىيىنى قولدىن كەتكۈزۈپ قويماسلىق ئۈچۈن ھەر ۋاقىت تەييار تۇرۇش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مىلجىڭ ئادەم سۆز بۇزار، قىڭغىر ھارۋا يول (بۇزار)

بۇ، گەپكە شاخ - پۇتاق چىرىپ ئاۋۇتىدىغان، قىلغان ئىشى ئىلگىرى باسمايدىغان ئەزمە ئادەم سورۇننىڭ كەيپىياتىنى بۇزىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مىلجىڭنى ئەزمە يېڭىدۇ، ئەزمىنى بەزمە (يېڭىدۇ)

بۇ، سۆز - ھەرىكەتتە ئېزىلەڭگۈ ئادەمنى ئۆزىگە ئوخشاش بوشاڭ ئادەم باپلايدۇ، ئەزمە ئادەمنى ئاممىۋى پائالىيەت سورۇنلىرى ئوڭلايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

مىننەتلىك ئېشىڭدىن قارنىمنىڭ ئېچى ياخشى

بۇ، بىركىمگە قىلغان ئازراق ياخشىلىقنى پەش قىلىپ، داۋراڭ سېلىش ئۆزئارا ئىناقلىقنى، نورمال مۇناسىۋەتكە تەسىر يەتكۈزۈپ، خەيرلىك ئىشلىرىنى يوققا چىقىرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ن

نائەھلىگە قەرزدار بولما،
ناتونۇشقا ھەمراھ (بولما)

بۇ، ئادەمگەرچىلىكى يوق، نامەرد ئادەم بىلەن ئىلىم - بىرىم قىلماسلىق، تونۇشمايدىغان ئادەم بىلەن بىللە يۈرمەسلىك كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

نادان ئەلدە موللا تولا

بۇ، ئوقۇمىغان، مەدەنىيەت بىلىملىرىدىن خەۋەرسىز كىشىلەر ئىچىدىن ھەممىگە قوشۇق سىلىپ ھېچكىمگە گەپ بەرمەيدىغان بىلەرمەن ئادەم كۆپ چىقىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

نادانغا سۆزلىگەن ئىسسىت سۆزۈم،
ئۆلۈككە يىغلىغان ئىسسىت كۆزۈم

بۇ، ئۆلگەن ئادەمگە يىغلاشنىڭ ھېچقانداق ئەھمىيىتى بولمىغاندەك، غەرەز ئۇقمايدىغان كاج ئادەمگە پەند، نەسىھەت، تەربىيە كار قىلمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

نادان قازانغا قارايدۇ،
نادان ئوچاققا (قارايدۇ)

بۇ، گول-ئەخمەق ئادەم تەييارنى كۈتىدۇ، ئىشنىڭ يولىنى بىلىدىغان، مەنپەئەتپەرەس ئادەم پايدا-نەپنىڭ كويىدا پايپېتەك بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

نادان گۆلگە يۈگۈرىدۇ،
زېرەك مېۋىگە (يۈگۈرىدۇ)

بۇ، ئەخمەق - ھاماقەت ئادەم ھەشەمەت، داۋراڭنى ياخشى كۆرىدۇ؛ كاللىسى ئىشلەيدىغان، ئەقىللىق ئادەم ئەمەلىي نەتىجە يارىتىشنى ياخشى كۆرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

نادانلىق قاراڭغۇدىن يامان

بۇ، مەدەنىيەتسىزلىك، قالاقلىق ئىنسانىيەتكە خەۋپ كەلتۈرىدىغان ئەڭ قورقۇنچلۇق ئاپەت ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

نادانلىقنىڭ ئاقىۋىتى گادايلىق

بۇ، بىلىمسىزلىك ئىنسانىيەتنى يوقسۇللۇق، مۇنقەرزلىك پاتقىقىغا ئىتتىرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

نادانىنى نادان ئوڭلايدۇ،
ھارۋىنى كاتاڭ (ئوڭلايدۇ)

بۇ، ئېگىز - پەس يول ھارۋىنى كاردىن چىقىرىدۇ؛ ئەخمەق - ھاماقەتنى ھېيلىگەر، چۇتۇچى ئادەم باپلايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

نادان ھاكىم يۇرت بۇزار

بۇ، ئەقلىنى ئىشلەتمەيدىغان، قارا قورساق ئەمەلدار يۇرتنى خارابلاشتۇرۇپ،

خەلقنى زۇلمەتكە باشلايدۇ، دېگەن مەنىنى
بىلدۈرىدۇ.

ناز قىزغا يارىشار،
غاز كۆلگە (يارىشار)

بۇ، ئەركىلەش، جىلۋىسىنى ئويىنى-
تىش قىزلارغا مۇناسىپ كېلىدىغان گۈزەل
خۇلق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇ ياپپاش
تۇرۇپلا ئالته ئەرنى يولغا سېلىپ بولدى …
ئۇ «ناز قىزغا يارىشار، غاز كۆلگە (يارى-
شار)» دېگەننى ئوبدان بىلىۋالغان بولۇپ،
ئىشنىڭ بېشىدا ناز قىلىپ كۆيدۈرىدۇ،
ھەپتە ئۆتمەيلا كۆيگەن كۆڭۈلنى ئۆلتۈرى-
دۇ.

ناسۋال قاپاقتا پۇل بارمۇ

بۇ، جاھاندارچىلىقنىڭ يولىنى بىلمەي
بارنى بۇزۇپ-چېچىپ تۈگىتىدىغان پىلان-
دىتى يوق ئادەملەر تۇرمۇشتا موھتاجلىق
تارتىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇلار
تۇرمۇشتا ئەڭ زۆرۈر نەرسە نېمە؟ ئالدى
بىلەن نېمىنى سېتىۋېلىش كېرەك؟ نېمىنى
كېيىنرەك سېتىۋالسىمۇ بولىدۇ؟ دېگەنلەر-
نى ئويلاپمۇ قويمايتتى. زۆرۈرىيەتسىز نەر-
سىلەر بىلەن ئازغىنا پۇلنى تۈگىتىپ،
«ناسۋال قاپاقتا پۇل بارمۇ» قىلىپ ئولتۇ-
راتتى.

ناغرا - سۇناي ئاۋازى
بىراقتىن ياخشى

بۇ، بىرەر ئىش - پائالىيەتنىڭ بـول-
ـۇش ئـالدىـدىكى داغـدۇغىسى دىققەت -
ئېتىبارنى ھەممىدىن بەك قوزغايدۇ، دېگەن

مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

نامازدىگەردە ئىش تۈگەر،
ئىشى تۈگىمىگەنگە مۇشت (تېگەر)

بۇ، ھەر ئىش قەرەلىدە ئورۇنلىنىپ
تاماملانسا، ھەممە جەھەتتىن ياخشى بولىدى-
غانلىقىنى، كېچىككەن ئىشنىڭ خاپىلىق -
زىيىنى كۆڭۈلسىزلىك كەلتۈرىدىغانلىقىنى
بىلدۈرىدۇ.

نامەردكە سوزساڭ بويىنۇڭنى،
پۇچەك ياڭاققا تولدۇرار قويىنۇڭنى

بۇ، باشقىلارغا نەپ بەرمەيدىغان، ئا-
دەمگەرچىلىكى يوق بېخىلدىن شەپقەت كۈت-
كەن كىشى مەنپەئەتكە ئېرىشەلمەي، يالغان
ۋەدىگە ئالدىنىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرى-
دۇ.

نامەرد گېپىدە تۇرماس،
ناكار ئېشەك چۆپتە (تۇرماس)

بۇ، ئادەمگەرچىلىكنى بىلمەيدىغان نا-
ئىنساپ ئادەم لەۋزىگە ئەمەل قىلماي كىشى-
لەرنى ئالدايدۇ؛ قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان
يارامسىز ئادەم كۆرگەن كۈنىگە شۈكۈر قىل-
ماي، ھەددىدىن ئاشىدۇ، دېگەن مەنىنى
بىلدۈرىدۇ.

نامرات بولساڭ شەھەر قوغلاش

بۇ، تىرىكچىلىكتە روناق تاپالماي كەم-
بەغەللىكتە قالغان ئادەم ياشاۋاتقان يېرىدىن
يۆتكىلىپ (يۇرت ئارىلاپ) نەزەر دائىرىسى-
نى كېڭەيتىپ، پايدىلىق بىرەر كەسىپنى
تاللاپ روناق تېپىش كېرەك، دېگەن مەنىنى

بىلدۈرىدۇ.

نامراتنىڭ بىر تويغىنى —
بىر باي بولغىنى

بۇ، يوقسۇل ـ نامراتلار سەۋرلىك، قانائەتچان بولغاچ، قورسىقى تويغۇدەكلا تۇرمۇش شارائىتىغا ئېرىشسە ئۆزىنى بايدەك ھېس قىلىپ، ئۆتكەن كۈنىگە رازى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

نامراتنىڭ نېنى يانچۇقىدا

بۇ، كەمبەغەللەر يوقسۇزچىلىقتىن قاتتىق ـ قۇرۇق، غورىگىل تۇرمۇشقا كۆنۈپ، بارىغا قانائەت قىلغاچ، يېمەكلىكى ئۈكسۈمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

نان تۇرۇپ قالسا سۇغا يۇگۇر
سۇ تۇرۇپ قالسا گۆرگە (يۇگۇر)

بۇ، ھەركىم ئۇزاق ئۆمۈر كۆرۈش ئۈچۈن سالامەتلىككە دىققەت قىلىپ، يېمەك ـ ئىچمەك، غىزالىنىشتا ئالدىراڭغۇلۇق قىلماسلىق كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ناننى تونۇرنىڭ قىزىقىدا ياق

بۇ، ھەر ئىشنى ۋاقتى ـ سائىتى، پەيتى كەلگەندە كېچىكتۈرمەي دەرھال بېجىرىش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

نان ـ ئىمان، ناننىڭ يوقى يامان

بۇ، ئاش ـ تاماق ھاياتلىقنىڭ كاپالىتى ئىكەنلىكىنى، شۇڭا ئاش ـ تاماقنى ئىسراپ قىلماي، قەدىرلەش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

نان يۈز قولدىن ئۆتۈپ ئېغىزغا كىرەر

بۇ، ئاش ـ تاماق نۇرغۇن جاپالىق ئەجىر بەدىلىگە تەييار بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ناۋاينىڭ نېنى پىشقۇچە يېڭى كۆيەر

بۇ، ھەرقانداق كاسىپ ئۆز ھۈنىرىدىن ئۈنۈم ـ نەتىجە قازانغۇچە نۇرغۇن جاپا ـ مۇشەققەت، قىيىنچىلىق تارتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

نەپسى بالا — جانغا بالا

بۇ، نەپسانىيەتچى، نائىنساپ ئادەم ئاچ كۆزلۈكى تۈپەيلىدىن پايدا ـ مەنپەئەت كويىدا ھەرقانداق يامان ئىشلارنى قىلىشتىن يانمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: بىر مۈشۈك ئوقتەك ئېتىلىپ كېلىپتۇ ـ دە، ۋىچىرلاپ ياتقان كەنجى قارلىغاچنى «كاپ» قىلىپ ئاغزىغا ئېلىپلا قېچىپتۇ، بىر بۇلۇڭغا ئاپىرىپ بىر دەمدىلا يەپ قويۇپتۇ. «نەپسى بالا ـ جانغا بالا» دېگەن ماقال كەنجى قارلىغاچنىڭ ئاشۇ ئاقىۋىتىدىن قالغانىكەن.

نەپسى دېگەن بالادۇر،
ئاخىر ئوتقا سالادۇر

بۇ، نەپسىگە بېرىلىپ ئاچ كۆزلۈك قىلىش كىشىنىڭ ئىستىقبالىغا خەۋپ كەلتۈرىدىغان يامان ئىللەت بولۇپ، جىنايەت پاتقىقىغا سۆرەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

نەپسىگە ئەگەشكەن ئەخمەقلىق،
پالاكەت تېگىدە ياتماقلىق

بۇ، ئەقلىنى ئىشلەتمەي ھاماقەتلىك

قىلىپ نەپسگە بېرىلگەن مەنپەئەتپەرەس ئادەم دائىم كۆڭۈلسىزلىكلەردىن خالىي بولالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

نەپسىنىڭ تىزگىنىنى ئەقىل تۇتسۇن

بۇ، ھەركىم تىرىكچىلىكتە ئەقىل - پاراسەت، دانالىق بىلەن ئىش كۆرۈپ، مەنپەئەتپەرەسلىك قىلماسلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

نەپسى يامان خامغا ئامراق

بۇ، نەپسگە بېرىلگەن ئاچ كۆز ئادەم پايدا - مەنپەئەت كويىدا ھالال - ھارامنى ئىلغاپ ئولتۇرمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

نەپسى يوق سۇلتان بولماس،
ياقىسى يوق چاپان (بولماس)

بۇ، ياقىسىز چاپان بولمىغاندەك، دۇنيادا ھەرقانداق ئادەمنىڭ ئۆزىگە يارىشا نەپسى بارلىقىنى، پايدا - مەنپەئەتكە زادىلا بېرىلمەيدىغان ئادەم تېپىلمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

نەقشۇەنىنىڭ پىرى مەن،
ھويلا قويماي كىرىمەن

بۇ، كۆرۈنۈشتە تەقۋادار بولۇۋېلىپ، ئەمەلىيەتتە ئۆيمۇئۆي تىمىسقىلاپ، قاقتى - سوقتىلىق بىلەن شۇغۇللىنىشنى كەسىپ قىلغان بىكار تەلەپلەرنىڭ يامان ئادەتلىرىنى بىلدۈرىدۇ.

نەزىرى ئۈستۈن، نەرخى پەس

بۇ، ئۆزىنى قالتىس چاغلاپ، ھاكاۋۇرلۇق، مەنمەنلىك قىلىدىغان تەكەببۇر ئادەملەرنىڭ ئەل- جامائەت ئىچىدە ھۆرمەت - ئىناۋىتى بولمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

نەسىھەت ئاچچىق، مېۋىسى تاتلىق

بۇ، كىشىگە تەربىيىلەش مەقسىتىدە بېرىلگەن تەنقىد گەرچە قاتتىق بىلىنسىمۇ، ئەمما ئەستايىدىل ئاڭلاپ قوبۇل قىلسا، ئاقىۋىتى پايدىلىق بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

نەشە چەككەنىنىڭ
تۈتۈن بىلەن قارنى توق

بۇ، يامان ھەۋەس - كەيپكە بېرىلگەن ئادەم جىسمانىي زەئىپلىك تەسىرىدە كۈندىن - كۈنگە ئاجىزلاپ، ئۇزاق ئۆمۈر كۆرەلمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

نەشپۈتنى نەۋرەڭگە قوي،
شاپتۇلنى مېھمانغا (قوي)

بۇ، يېمەك - ئىچمەكتە بالىلار بىلەن مېھماننى ئوخشاش كۆرۈپ، كۆڭلىنى تەڭ ئېلىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

نەقتىن ھەسەل چىقار،
نېسىدىن كېسەل (چىقار)

بۇ، كەسىپ - تىجارەتتە ھېسابى ئېنىق، سودىنى نەق قىلغان كىشى ئوقىتى روناق تېپىپ، كۆزلىگەن نىشانغا يېتىدۇ؛ ھېسابى مۇجمەل، سودىنى نېسى قىلغان كىشى زىيان تارتىپ ھەسرەت چېكىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

نەگە بارساڭ قازاننىڭ قۇلىقى تۈت

بۇ، تىرىكچىلىك - جاھاندارچىلىقنىڭ قانۇنىيىتى قەيەردە بولمىسۇن ئومۇمەن ئوخشاش ئىكەنلىكىنى، ئەجىر - تەر ئاققۇزۇپ تىرىشمىسا ھېچ نەرسە ئۆزلۈكىدىن قولغا كەلمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: يېتىم بالا ئۇنداق ئىشلەپ، بۇنداق كەچلەپ يۇرت ئارىلاپ يۈرۈپ ئارىدىن بىرنەچچە كۈننى ئۆتكۈزۈپتۇ، لېكىن «نەگە بارساڭ قازاننىڭ قۇلىقى تۈت» دېگەندەك، بارغان يېرىنىڭ ھېچ يېرىدىن كۆڭلى سۇ ئىچمەپتۇ، شۇڭا ئۇ سەپىرىنى توختاتماي داۋام قىلىۋېرىپتۇ.

نوقانچىنىڭ① يامان،

سۇخەنچىنىڭ سۆزى «يامان»

بۇ، غۇرۇرسىز، ۋىجدانغا گاداي مۇرەككەپ خاراكتېرلىك ئادەمنىڭ قارىشى سىرلىق، غەيرىي بولۇپ، كىشىنى تەشۋىشلەندۈرىدۇ؛ گەپ توشۇيدىغان چېقىمچى ئوتتۇرىدا ئاداۋەت پەيدا قىلىپ ئىناقلىقنى بۇزىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

نوھنىڭ كېمىسى توپاندىن قورقماپتۇ

بۇ، ھېچقانداق سەۋەنلىك ئۆتكۈزمىگەن، تىل قىسىنچى يوق ئادەم ئەيىبلەش، تەھدىتكە پىسەنت قىلمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: ئابدۇقادىر داموللا قەتئىي ئاھاڭدا، ئۇ قانداق يەرگە بېرىپ دادخاھلىق قىلسا قىلىۋەرسۇن. نوھنىڭ كېمىسى توپاندىن قورقماپتۇ، دېگەندەك، نېمە پەرۋايىم! مەن گۇناھ قىلغىنىم يوق، قورقۇپ قالامتىم! دېدى يېنىدىكىلەرگە.

نېسى ساتقاننىڭ ھالى خاراب،

قالىدۇ قۇرۇق دەپتەرگە قاراپ

بۇ، تىجارەت - سودىدا مېلىنى نېسى ساتقان ئادەم دەسمايىدىن ئايرىلىپ، ۋەيرانچىلىققا ئۇچرايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

نېسىدىن تەلىيىم يوق

بۇ، سودا - سېتىق، ئېلىم - بېرىمدا ھېسابنى ئوچۇق قىلىش، مالنى نەق سېتىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ: ئالمىسلا مەيلى، موللام، ئەزەلدىن نېسىدىن تەلىيىم يوق. ئوتتۇز تەڭگىنى بىر - بىرىدىن ساناپ ئالىمەن، دېدى ساۋۇت.

نېسىنى دەپ نەقتىن قۇرۇق قاپتۇ

بۇ، دەماللىققا قولغا كەلمەيدىغان قەرزنى يىغىمەن دەپ ۋاقىتنى ئىسراپ قىلىپ، تەييار تاپاۋەتنى كەتكۈزۈپ قويىدىغان كىشىلەرنىڭ ھاماقەتلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

نېسى ئېلىشتا ھاي - هاي،

پۇلنى بېرىشتە ۋاي - ۋاي

بۇ، بىراۋنىڭ مېلىنى چىرايلىق سۆزلەر بىلەن نېسى ئېلىۋېلىپ، پۇلنى بېرىشتە قىيتىغۇرلۇق قىلىپ كەينىگە سۆرەيدىغان سەمىمىيەتسىز كىشىلەرنىڭ نامەردلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

نېسى يېمەڭ گۆشنى،

تېشىپ چىقىدۇ تۆشنى

بۇ، پۇلى يوق تۇرۇپ قەرزگە مال ئال-

---

① كۆزى ھامانىدىن ئاشلىق قىلىدىغان ئابال

غان ئادەم پۇلىنى ۋاقتىدا بىرەلمەي ئوسال
ئەھۋالدا قالىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

نېمە تېرىساڭ شۇنى ئالىسەن

بۇ، بىراۋغا غەرەزسىز خەيرخاھلىق
قىلغان كىشى باشقىلاردىن ياخشىلىق كۆرى-
دۇ؛ سۇيىقەست، ئۇۋالچىلىق بىلەن شۇ-
غۇللانغانلار جاجىسىنى يېمەي قالمايدۇ؛
ھەركىمنىڭ ياخشى - يامان ئىش - ئەمىلى
ئاقىۋەتتە ئۆزىگە قايتىدۇ، دېگەن مەنىنى
بىلدۈرىدۇ.

نېمە دېسەڭ شۇنى ئاڭلايسەن

بۇ، ھەركىم گەپ - سۆزدە پاساھەت-
لىك، شېرىن سۇخەن بولۇش كېرەكلىكى-
نى، قوپال، قەبىھ سۆزلەرنى قىلىشتىن
ساقلىنىش كېرەكلىكىنى؛ قوپال سۆزلەشكە
ئادەتلەنگەن كىشى ئاقىۋەتتە ئۆز كۆڭلىگىمۇ
غەشلىك كەلتۈرۈپ، پەرىشانلىق ئىچىدە ئۆ-
تىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

نېمىدىن قورقساڭ شۇنىڭغا يولۇقىسەن

بۇ، ئىرادىسىزلىك تۈپەيلى جاپا - مۇ-

شەققەت، قىيىنچىلىقتىن قاچىدىغان ئادەم
ھەمىشە ئوڭۇشسىزلىق، پۇتلىكاشاڭغا ئۇچ-
رايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

نىكاھ غايىب، رىزقى غايىب

بۇ، نورمال ئادەم قۇرامىغا يەتكەندە
كىم بىلەن بولمىسۇن توي قىلىدىغانلىقىنى،
ئەمما بىر ياستۇققا باش قويىدىغان ھەمراھى-
نى ۋە كۈننى ئالدىن بىلەلمەيدىغانلىقىنى
بىلدۈرىدۇ.

نىكاھ — ئۆمۈر سودىسى

بۇ، نىكاھلىنىش قىز - يىگىتلەرنىڭ
ئۆمۈرلۈك ئىشى ئىكەنلىكىنى، شۇڭا،
ئۇجمە كۆڭۈللۈك قىلىپ بىر دەملىك ھېس-
سىياتقا بېرىلمەسلىك كېرەكلىكىنى بىلدۈ-
رىدۇ.

نىيىتى يامانىنىڭ قازىنى تۆشۈك

بۇ، بىراۋغا ھەمىشە سۇيىقەست ئويلاي-
دىغان، قارا نىيەت ئادەملەرنىڭ دۇشمەنلىك
غەرىزى ئەمەلگە ئاشمايدۇ، ھامان ئاشكارى-
لىنىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ه

«هاپ»تىن كەلگەن «هوپ»قا كەتتى

بۇ، ئەجىر قىلماي ئوڭاي قولغا كەلگەن پايدا - نەپ كىشىگە ئەسقاتمايدۇ، كۈتۈلمىگەن سەۋەب بىلەن ئاسان قولدىن كېتىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

هاپىتىغا شاپىتى،
توغرىلىقتا مەرەزدا

بۇ، هەركىم ئۆز خىلى بىلەن ئارىلىشىدۇ، مىجەز - خاراكتېردە قاملىشىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: «هاپىتىغا شاپىتى، توغرىلىقتا مەرەزدا» دېگەندەك، بەدەرەك مەخسۇم بىلەن غىلدىرەك داموللىنىڭ تېپىشىپ مۇنداق قىزغىن كۆرۈشكەنلىكى ئەتراپتىكى كىشىلەرنى ئەجەبلەندۈرمەي قالمايتتى.

هارام هارامغا كېتەر،
هالالنى زايە ئېتەر

بۇ، ئالداپ - سالداپ تاپقان هارام تاپاۋەت ناپاك ئىشقا سەرپ بولىدۇ، بەهرىلىنىشكە تېگىشلىك هالال مەنپەئەتنى بۇلغاپ ۋەيران قىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

هارغاندىن هال سورا،
گەپ سورىما

بۇ، ئىش - ئەمگەك قىلىپ ياكى يول يۈرۈپ دەرماندىن كەتكەن كىشىلەرنىڭ كۆڭلىنى ياساپ، ئىلهام - مەدەت بېرىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

هارماق دېسە، هاپاش بوپتۇ

بۇ، كۆڭۈل سوراپ هېسداشلىق قىلغان ئادەمگە ئېغىرىنى سالىدىغان رودۇپاي خاراكتېرلىكلەرنىڭ يولسىزلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

هارماق دېسە، خامان باقتىم دەپتۇ

بۇ، سورالغان سوئالغا لايىقىدا جاۋاب بېرەلمەي، كاللا دېسە پاقالچاق دەيدىغانلارنىڭ دۆت - هاماقەتلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

هارۋا بۇرۇلۇشتىن ئاۋۋال غىچىرلايدۇ

بۇ، هەرقانداق ئىشنى قىلىشتىن ئىلگىرى پايدا - زىيان، خەۋپ - خەتەرنى ئېهتىياتچانلىق بىلەن كۆزىتىش لازىم، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

هارۋاڭ سۇنسا ئوتۇن بولار،
ئېتىڭ ئۆلسە گۆش (بولار)

بۇ، بىرەر سەۋەب تۈپەيلىدىن ئات - ئۇلاغ، قورال - جابدۇق ناكار بولۇپ ئىشتىن قالسىمۇ، يەنە بىر ئېهتىياجنى قاندۇرۇپ هاجەتتىن چىقىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

هازىغا بارغان خوتۇن
ئۆز بىغىسىنى يىغلار

بۇ، مۇسىبەتكە داخىل بولغان، ئۆلۈم - يىتىمنى كۆرگەن كىشى كىلەچكىنى ئويلاپ، ئۆزىنىڭ غىمىنى يەيدۇ، دىگەن مەنىنى بىلدۇرىدۇ.

هاقارەتلىك تۇرمۇشتىن
ساداقەتلىك ئۆلۈم ياخشى

بۇ، باشقىلارنىڭ بوزەك قىلىشىغا ئۇچراپ، خورلۇق تارتىپ ياشىغاندىن كۆرە، ئۆز ئېتىقاد - ۋىجدانىغا سادىق بولۇپ ئىززەت - هۆرمەت بىلەن ئەتىۋارلىق ئۆلگەن ئەۋزەل، دىگەن مەنىنى بىلدۇرىدۇ.

هاڭرىمىغان ئىشەكتىن ئالۋان ئاپتۇ

بۇ، تاپاۋەت كويىدا قىلمىغان ئىش، دىمىگەن گەپ ئۇچۇن تۆلەم تۆلىتىپ باشقىلارنى ئۇۋالچىلىققا ئۇچرىتىدىغان ناهەقچىلىقنى بىلدۇرىدۇ.

هاڭۋاقتى ئادەمگە
هارامزادە موللا ئامراق

بۇ، هىچ ئىشقا ئەقلى يەتمەيدىغان، هۇنەر - كەسپىمۇ بىلمەيدىغان، نادان ئادەمنى ساختىپەز، ئالدامچىلار ياخشى كۆرىدۇ، دىگەن مەنىنى بىلدۇرىدۇ.

هالالدىن نان تاپساڭ
كوچىغا چىقىپ يە

بۇ، هالال ئەجىر قىلىپ ئىرىشكەن يوللۇق تاپاۋەتتىن ئوچۇق - ئاشكارا، يۈرەكلىك پايدىلىنىش كىرەك، دىگەن مەنىنى بىلدۇرىدۇ.

هالاللىقنىڭ يولى بىر،
هاراملىقنىڭ يولى مىڭ

بۇ، پاك ياشاشنىڭ بىردىنبىر ئامالى راستچىل، سەممىي، ئادىل بولۇش ئىكەنلىكىنى؛ ناپاك هاياتلىقتا هەرقانداق ئىشنى ياخشى - يامان دەپ ئايرىماي قىلىش مۇمكىنلىكىنى بىلدۇرىدۇ.

هالال ناننىڭ مىننىتى يوق

بۇ، ئەجىر قىلىپ ئىرىشكەن تاپاۋەتنىڭ سورىقى، تاپا - تەنە، مىننىتى بولمايدۇ، دىگەن مەنىنى بىلدۇرىدۇ.

هالغا بىقىپ هەشەم،
داپقا بىقىپ سەنەم

بۇ، هەركىم ئۆزىنىڭ ماددىي ۋە مەنىۋى قۇربىگە قاراپ ياسىنىش، ماختىنىش؛ ۋەزىيەتكە، ئەمەلىيەتكە بىقىپ ئىش كۆرۈش كىرەك، دىگەن مەنىنى بىلدۇرىدۇ.

هالۋىنى كۆپ يىسەڭ زاڭ تىتىيدۇ

بۇنىڭ «هالۋىنى كۆپ يىسە ئەمەن تىتىيدۇ» دىگەن ۋارىيانتىمۇ بار بولۇپ، هەددىدىن ئاشۇرۇپ قىلىنغان ئىش - هەرىكەت، گەپ - سۆزنىڭ هىچقانداق قەدىر - قىممىتى، مەززىسى بولمايدۇ، دىگەن مەنىنى بىلدۇرىدۇ.

هالۋىنى هىكىم يەر،
تاياقنى يىتىم (يەر)

بۇ، تۇرمۇشنىڭ راهەت - هالاۋىتىنى ئەمەلدار، ئىمتىيازلىقلار كۆرۈپ هۇزۇرلان-

سا، ئۇنىڭ خاپىلىق، جاپاسىنى نامرات، ياۋاش بىچارىلەر تارتىدىغان تەگسىزلىكنى بىلدۈرىدۇ.

هالىڭغا بېقىپ هال تارت،
خالتاڭغا بېقىپ ئۇن (تارت)

بۇ، ھەركىم ئۆزىنىڭ ئەمەلىي ئەھۋالىغا، ئىمكانىيىتىگە يارىشا ئىش قىلىشى، چامى يەتمەيدىغان ئىشقا كۆچىمەسلىكى، مەنمەنلىك قىلماسلىقى كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

هاماقەتنى هارماڭ دېمە،
هارغاندا ئۆزى توختايدۇ

بۇ، نادان - ئەخمەق ئادەمنىڭ كۆڭلىنى ئاياش، ئىچ ئاغرىتىش هاجەتسىز ئىكەنلىكىنى، چۈنكى بۇ خىل كىشىلەر گەپ يېمەي، ئۆزىنىڭ رايى بويىچە ئىش قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

هامامنىڭ كەلگىنى ياخشى،
تاغامنىڭ بەرگىنى (ياخشى)

بۇ، ئۇرۇق - تۇغقانلار ئۆزئارا ئىزدىشىپ، بىر - بىرىگە كۆيۈنۈش ئارقىلىق يار - يۆلەك بولۇپ، ئىجىل - ئىناق ئۆتۈش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

هايات چېغىمدا تىللىما،
ئۆلگىنىمدە يىغلىما

بۇ، ھەركىم هاياتلىقنى قەدىرلەپ، بىراۋنى قاقشىتىپ دىلىنى چەگمەي، ئوچۇق كۆڭۈللۈك بىلەن ياخشى مۇئامىلە قىلىش كېرەكلىكىنى، قايغۇلۇق كۈنلەردە ھەسرەتلىنىش، پۇشايمان قىلىش پايدا بەرمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

هايالىق كىشى - باهالىق كىشى

بۇ، ئار - نومۇسنى ساقلاپ، پەزىلەتلىك ئىشنى كۆپ قىلغان ئادەمنىڭ خەلق ئىچىدە قەدىر - قىممىتى، ئىناۋەت - ھۆرمىتى بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

هايان ماڭا بولسۇن،
زىيان ساڭا (بولسۇن)

بۇ، كەسىپ - تىجارەتتە ئادىل ئىش تۇتماي، ھەدېسە ئۆز پايدىسىنى كۆزلەپ باشقىلارغا زىيان سالىدىغان، ئېلىم - بېرىمدە سەممىيەتسىزلىك قىلىدىغان، مەنپەئەتپەرەس كىشىلەرنىڭ ئالدامچىلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ھەر كاللىدا بىر خىيال،
تاز كاللىدا مىڭ خىيال

بۇ، ھەر ئادەمدە ئۆزىگە يارىشا ئارزۇ - ئىستەك بولىدۇ، جىسمانىي ئەيىبى بار ئادەم تۈرلۈك - تۈمەن ئويلاردىن خالىي بولالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ھەر كۈننىڭ ئۆزىگە تۇشلۇق ئەمگىكى بار

بۇ، تۇرمۇش كەچۈرۈشنىڭ بىردىنبىر يولى ئەمگەك قىلىش ئىكەنلىكىنى، تىرىكچىلىكتە ئىشنىڭ بىر - بىرىگە ئۇلىشىپ تۈگىمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ھەر كىشى ئۆز غېمىدە،
كور كىشى كۆز غېمىدە

بۇ، ھەركىم خاتىرجەم ياشاش كويىدا
مەلۇم ئىش - ھەرىكەت بىلەن مەشغۇل بو-
لىدىغانلىقىنى، كۆزى ئەما ئادەم يورۇق
دۇنيانى بىر كۆرۈش ئارزۇسىدا پۇچىلى-
نىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ھەركىم بارغا باتۇر

بۇ، شارائىتى يېتەرلىك، توقۇزى تەل
ئادەم يۈرەكلىك ئىش تەۋرىتەلەيدۇ، تەييار
بايلىقنى چوڭ - چوڭ ئىشلىتەلەيدۇ، دې-
گەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ھەركىم قىلسا ئۆزىگە،
توپا تىقىلار كۆزىگە

بۇ، بىراۋنى قەستلىگەن ئادەم ئاقىۋەت-
تە ياخشىلىق كۆرمەيدۇ، قىساس تۇتۇپ ئۆ-
زى ھالاك بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرى-
دۇ: ئامانقۇل بىلەن ئايقىز دەرھال تىك
يارنىڭ گىرۋىكىگە كېلىپ، پەسكە قارىدى.
ئەمەت كۈرۈك شېغىل تاشلار ئارىسىدا قانغا
مىلىنىپ دۇم ياتاتتى. «ھەركىم قىلسا ئۆ-
زىگە، توپا تىقىلار كۆزىگە» دېدى ئامانقۇل
ئايقىزنىڭ چېچىنى سىلاپ.

ھەركىمنىڭ نىيىتى ئۆزىگە ھەمراھ

بۇ، ئارزۇ - ئۈمىد كىشىنىڭ ھەرىكى-
تىگە يېتەكچىلىك قىلىدۇ، غايىسىز ئەھ-
ۋالدا ھېچ ئىشنى ۋۇجۇدقا چىقارغىلى بول-
مايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ھەركىمنىڭ ئۆزىگە، ئاي كۆرۈنەر كۆزىگە

بۇ، ھەركىمنىڭ ھەقىقىي ياخشى كۆ-
رۈپ چىن دىلدىن سۆيگەن كىشىسى گەرچە
سەت بولسىمۇ، ئۆزىگە چىرايلىق بىلىنىدۇ،
دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ھەركىمنىڭ ئۆزىگە راست

بۇ، ھەر ئادەم ئۆزىنىڭ بىلگىنى بويى-
چە ئىش قىلىدۇ، ئۇنىڭ مۇۋاپىق دەپ
ئېيتقان گېپى ئۆزىگە توغرا ھېسابلىنىدۇ،
دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ھەركىم ھەر كويىدا،
تاز خوتۇن ئەر كويىدا

بۇ، ھەر ئادەم تىرىكچىلىكتە ئۆزىنىڭ
مۇراد، مەقسىتىگە يېتىشكە تىرىشىدۇ؛ يات-
لىق بولالمىغان جىسمانىي ئەيىبى بار ئايال
توي قىلىش ھەلەكچىلىكىگە كىرىشىدۇ، دې-
گەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: سوپى مەرگەن قا-
پاقلىرىنى سىلىپ «ھەركىم ھەر كويىدا، تاز
خوتۇن ئەر كويىدا» دېگەندەك، بىرلىرى
تۆگىلىرىنىڭ، يەنە بىرلىرى قىزلىرىنىڭلا
غېمىنى يېگۈچە، ھەممەيلەن بىر ياقىدىن
باش چىقىرىپ، يۇرتىنىڭ كويىدا ئىش كۆر-
سەك ئوبدان بولارمىكىن؟ دېدى كۆپچىلىك-
كە.

ھەركىم ئۆز ئاغرىقىنى سۆزلەيدۇ

بۇ، ھەر ئادەمنىڭ ھال - ئەھۋالى،
دەرد - ئەلىمى ئۆزىگە ئايان، كىشىنىڭ
دەردۇ ھالىنى كىشى بىلمەيدۇ، دېگەن مەنى-
نى بىلدۈرىدۇ.

هەركىم ئۆز ئۆلۈكى ئۈچۈن يىغلايدۇ

بۇ، هەر ئادەم ئۆزى يولۇققان دەرد - ئەلەم، بەختسىزلىك، دىشۋارچىلىققا زارلىنىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

هەر كىم ئۆز ئۆيىدە پادىشاھ

بۇ، هەر ئادەم ئۆزىنىڭ تۇغۇلۇپ ئۆسكەن يۇرت - ماكانىدا ئەركىن ياشىيالايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: ئاققىز، كۆڭلۈڭنى يېرىم قىلما، كونىلاردا «هەركىم ئۆز ئۆيىدە پادىشاھ» دېگەن گەپ بار. بىزنىڭ هازىرچە تۇتقان ئۆيىمىز بولمىسىمۇ، لېكىن كەڭ ئاسماننىڭ ئاستى بىزنىڭ ماكانىمىز، نەگىلا بارساق دوستىمىز، قېرىندىشىمىز، پاناھىمىز بار! دېدى باتۇق.

هەركىم ئۆزىنى چاغلاپ،
ئىش قىلىدۇ بېلىنى باغلاپ

بۇ، هەر ئادەم ئاۋۋال ئۆزىنىڭ قابىلىيىتىنى، شەرت - شارائىتىنى مۆلچەرلەپ ئاندىن بىر ئىشقا نىيەت قىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

هەر گۈلنىڭ پۇرىقى باشقىچە

بۇ، ئاتا - ئانا ئۈچۈن پەرزەنتلەرنىڭ مېھرى - ئوتى باشقا - باشقا بولۇپ، بىر - بىرىنىڭكىگە ئوخشىمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

هەرنەرسە كىچىكىدە تاتلىق

بۇ، پەرزەنتلەر بالىلىق - ئۆسمۈرلۈك چاغلىرىدا ئوماق قىلىقلىرى بىلەن ئاتا - ئانىلارنىڭ مەسلىكىنى كەلتۈرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

هەر ئۆينىڭ مورىسى باشقا

بۇ، هەر بىر ئائىلىنىڭ ئىقتىسادىي سەۋىيىسى ئوخشاشمىغاچقا، تىرىكچىلىكىمۇ پەرقلىق بولىدۇ، هەرقايسىسى ئۆزىنىڭ شەرت - شارائىت، ئىمكانىيىتىگە يارىشا كۈن ئۆتكۈزىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

هەرىكەتتە بەرىكەت،
بىكارچىلىقتىن نېرى كەت

بۇ، بېرىلىپ هۈنەر - كەسىپ قىلغان كىشى تېگىشلىك ئىقتىسادىي نەپكە ئېرىشىدۇ، كۈچ - قۇۋۋىتى تورۇقلۇق ئىشلىمىگەن ئاقنانچىدىن هەممە ئادەم بىزار بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

هەرىكىتى كېتىپ،
بەرىكىتى قالار

بۇ، مەلۇم هۈنەر - كەسىپ بىلەن شۇغۇللانغان كىشى ئاز - تولا زىيان تارتسىمۇ، شۇنىڭغا يارىشا پايدا - تاپاۋەتكە ئېرىشىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

هەرىمۇ شىرنىسى بار يەرگە قونىدۇ

بۇ، باشقىلاردىن هېچنېمىسىنى ئايىمايدىغان، قولى ئوچۇق ئادەمگە هەممە يېقىنلىشىدۇ، نەپ - پايدىغا هەممە ئادەم يېپىشىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

هەرىنىڭ هەسىلىمۇ بار،
زەهىرىمۇ بار

بۇ، تۇرمۇشنىڭ راھەت - جاپاسى ئۆز-ئارا قوشكېزەك ئىكەنلىكىنى، ئۈمىدۋارلىق بىلەن ئەجىر قىلىپ ئىشلەش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ھەر ئىش ئۆز يولىدا ياخشى

بۇ، ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتتە ھەركىم چېكىدىن ئېشىپ كەتمەي، ئادەمگەرچىلىكتىن چىقىپ كەتمەي، قائىدە - يوسۇنلۇق بولۇپ، ئۆز يولىدا «سىڭىپ پاتار» ئىش قىلغان تۈزۈك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ھەسەنخوردىن بەختىڭنى يوشۇر،
سۇخەنچىدىن دەردىڭنى (يوشۇر)

بۇ، بەخت - ئامىتى كېلىپ ياخشى كۈن كۆرگەندە نائەھلىگە ماختانماسلىق، ئادەمگەرچىلىكى يوق گەپ ئۇرۇقى ئادەملەرگە سىرنى ئېيتماسلىق كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ھەست قىلغۇچە ھەسرەت قىل

بۇ، باشقىلارنىڭ بەخت - ئامىتىگە ئىچى تارلىق، نائەھلىلىك قىلىشتىن كۆرە، ئادەمگەرچىلىككە يات، يارىماس ئىللەتلەر بىلەن بىھۇدە ئۆتكەن كۈنىگە ئۆكۈنۈش، پۇشايمان قىلىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ھەسەلنىڭ ھەرىسى بار،
گۈلنىڭ تىكىنى (بار)

بۇ، راھەت - ھالاۋەتلىك كۈن كەچۈرۈش ئۈچۈن جاپا - مۇشەققەت، قىيىنچىلىقتا باش ئەگمەي ئەمگەك قىلىشقا توغرا كېلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ھەسسىكام ئاچچىق، ئامۇتى تاتلىق

بۇ، بىراۋنىڭ شەپقىتىگە نائىل بولۇپ ھاجىتىنى ھەل قىلىۋېلىپ، ئۇنىڭدىن يۈز ئۆرىدىغان نائىنساپ كىشىلەرنىڭ ئىككى يۈزلىمىلىك تەبىئىتىنى بىلدۈرىدۇ.

ھەق سۆز — ئاچچىق سۆز

بۇ، جايىدا ئېيتىلغان راست گەپ دەماللىققا قاتتىق، قوپال تۇيۇلسىمۇ، نەتىجىسى پايدىلىق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ھەقنىڭ رىزقى نەق

بۇ، ھەرۋاقىت ئادىل ئىش قىلىدىغان، كىشىنى ئالدىمايدىغان، سەممىي، راستچىل ئادەمنىڭ نېسىۋىسى ئىشەنچلىك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ھەقىقەت ئېگىلەر، سۇنماس

بۇ، توغرىلىق دەماللىققا ئۇتۇقسىزلىققا ئۇچرىسىمۇ، ھامان غالىب كېلىپ كۈچ - قۇدرىتىنى نامايان قىلىش بىلەن ئۈستۈنلۈكنى ئىگىلەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ:

جان ھېيتگاھ، شۇنداق سەن، شۇنداق
ئىدىڭ سەن،
بىر مەھەل ئۈستۈڭنى قاپلىدى زۇلمەت.
«ھەقىقەت ئېگىلەر، سۇنماس» دېدىڭ
سەن،
پۈكمىدىڭ قەددىڭنى تارتساڭمۇ كۈلپەت.

ھەمدەمدە بار، ھېسابتا يوق

بۇ، مەلۇم ئېھتىياج تۈپەيلىدىن دەماللىققا پايدىلىنىشقا بولىدىغان، ئەمما ھۆر-

مەتكە ئەرزىمەيدىغان، قاتاردا يوق ئادەملەر-
نىڭ قەدىرسىزلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ھەممە ئىشقا پەم كېرەك،
كەش - ئۆتۈككە چەم (كېرەك)

بۇ، ھەرقانداق ئىشنى قىلىشقا ئەقىل
- پاراسەت لازىم ئىكەنلىكىنى، ئەقىلنى قاي-
رىپ قويۇپ قىلىنغان ئىش - ئوقەت نەتى-
جىسىز بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ھەممە ئىشنى موللا بىلەر،
ئۆزى قوپۇپ كۆلگە سيەر

بۇ، كۆپ ھاللاردا ئوقۇمۇشلۇق ئادەم-
لەر ياخشى - ياماننى بىلىپ تۇرۇقلۇق ئۆز
سالاھىيىتىگە، ئەخلاق ئۆلچىمىگە زىت ئىش-
لارنى قىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ھەممە يەردە قازاننىڭ قۇلىقى تۆت

بۇ، تىرىكچىلىك قىلىشنىڭ يوللىرى
ئومۇمەن ھەممە يەردە ئوخشاش ئىكەنلىكى-
نى، تىرىشمىسا، ئىزدەنمىسە ياخشى تۇر-
مۇش شارائىتىغا ئېرىشكىلى بولمايدىغانلى-
قىنى بىلدۈرىدۇ:

ئاسمان - زېمىندا ئوخشاشلىق كۆپكەن،
ھەريەردە قازان قۇلىقى تۆتكەن.
تۆت بولسا مەيلى قازان قۇلىقى،
ئوقچۇپ تۇرسىلا جۇرئەت بۇلىقى.

ھەممىنى كۆرگەن كۆز
ئۆزىنى كۆرمەس

بۇ، ھە دېسە باشقىلارنىڭ ئەيىب -
قۇسۇرىغا سەپسالىدىغان، ئۆزىنىڭ ئەيىب -
قۇسۇرىنى يوشۇرۇپ، تۈزەتمەيدىغان كىشى-
لەرنىڭ خۇسۇسىيىتىنى بىلدۈرىدۇ.

ھوت — كەتمەن سېپىنى تۇت

بۇ، كالېندار ھېسابىدا يىگىرمە تۆت
مەۋسۇمنىڭ بىرى بولۇپ، دېھقانچىلىقتا تې-
رىقچىلىق باشلىنىدىغان ۋاقىتنىڭ كەل-
گەنلىكىدىن بېشارەت ئىكەنلىكىنى بىلدۈر-
دۇ.

ھورى تۆگەپ، شورى قالدى

بۇ، مەلۇم ئوڭۇشسىزلىق تۈپەيلىدىن
پۈتۈن تەئەللۇقاتىدىن ئايرىلىپ يامان كۈنگە
قالغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: ئۆيۈڭنى بېشىڭغا
كەي، ھورى تۆگەپ شورى قالغان ئۆيۈڭگە
خۇشتار ئەمەسمەن، دېدى ئايالى ئېرىگە
دومسىيىپ.

ھوسۇلۇڭ كەم بولسا ھاۋادىن كۆرمە

بۇ، ھەركىم قىلغان ئىشىنىڭ ئىلگە-
رى باسمىغانلىقىنى، دارامىتىنىڭ ئازايغان-
لىقىنى تەبىئەتتىن، باشقىلاردىن كۆرمەي،
ئۆزىنىڭ بوشاڭلىقى، تىرىشىپ ئىشلىمە-
گەنلىكىدىن ئاغرىنىش كېرەكلىكىنى بىل-
دۈرىدۇ.

ھوسۇلۇڭ يەتسە گۈل قىس

بۇ، قىلغان ئىشى ئىلگىرى بېسىپ،
دارامىتى ئاشقان، ئېشىنچىغا ئېرىشكەن ئا-
دەم راھەتلىك تۇرمۇش كەچۈرىدۇ،
دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ھوشيار بولساڭ، ئاپەت كۆرمەيسەن

بۇ، ھەرۋاقىت سەزگۈرلۈك بىلەن ئىش قىلغان ئادەم ھېچقاچان كۈتۈلمىگەن بالا - قازا، بەختسىزلىككە يولۇقمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ھويلامنىڭ تېمى يوق،
دەرۋازام قۇلۇپلاقلىق

بۇ، بىرەر ئىشتا ئەتراپلىق ئويلىنىپ ئالدىنئالا پۇختا تەييارلىق قىلمايلا خىيالىغا كەلگەنچە ھەرىكەتكە كىرىشىدىغانلارنىڭ ھاماقەتلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ھۇرۇن ئادەم يەرگىمۇ يۈك

بۇ، ئىش خۇش ياقمايدىغان بىكار تەلەت ئادەمنى ھېچكىم ياقتۇرمايدىغانلىقىنى، بۇنداقلار خارلىنىپ ئۆتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ھۇرۇنغا ھويلىدىكى سۇمۇ يىراق

بۇ، ئىشتىن قېچىپ تەييارغا تايىنىپ ياشاشنى ئادەت قىلغان ئادەم ئۆزىنىڭ ئېھتىياجىنى قامداشتىنمۇ ئېرىنىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ھۇرۇنغا ئېتىزنىڭ قىرى تاغ كۆرۈنەر

بۇ، ئىش خۇش ياقمايدىغان بىكار تەلەپ ئادەم قورقۇنچاق، ئىرادىسىز كېلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ھۇرۇننىڭ كۆڭلى كۆلگە تارتىدۇ،
ئىشچاننىڭ كۆڭلى گۈلگە (تارتىدۇ)

بۇ، ئىشتىن قاچىدىغان، ئېرىنچەك ئادەم خارابلىقنى خالايدۇ؛ جاپادىن قورقمايدىغان، ئىشچان ئادەم گۈللىنىشنى ئارزۇلايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ھۇرۇننىڭ ئېتىمۇ ھارغاق كېلىدۇ

بۇ، ئىش خۇش ياقمايدىغان بىكار تەلەپنىڭ ھەمراھلىرىمۇ ئېرىنچەك، بوشاڭ بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: كونىلار «ھۇرۇننىڭ ئېتىمۇ ھارغاق كېلىدۇ» دېگەن گەپ راست بولسا كېرەك، ھېكايىمىز پۈتكۈچە ئىككى يىل ئۆتۈپ كەتتى. مەن قوشكۆلگە بارغىنىمدا، قاپاق تېرەكلىك ھويلىنىڭ ئاللىقاچان بۇ دۇنيا بىلەن ۋىدالاشقانلىقىدىن خەۋەر تاپتىم.

ھۇرۇن ئېشەكنىڭ يېمى تولۇق

بۇ، ئىش خۇش ياقمايدىغان بىكار تەلەپ ئادەم ھەرخىل يوللار بىلەن ئوزۇق تېپىپ يەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: باياتىن مەن سىلەرنى ئۇستا تامچىلاردىن ئوخشايدۇ دەپتىمەن، ھۇرۇن ئېشەكنىڭ يېمى تولۇق دېگەندەك، پەمىمچە سىلەرنىڭ كۆپۈڭلار «قىشلىقى قايان باراي، يازلىقى ساراي سالاي» دەپ ئويناپ يۈرىدىغانلاردىن ئوخشىمامسىلەر؟ دېدى ئۇ.

ھۇرۇن ئېشەك يۈكنى ئېغىر كۆتۈرەر

بۇ، لايپۇس، ئېرىنچەك ئادەم ئىشتىن قېچىپ ئاقىۋەتتە تۈگىمەس ئاۋارىچىلىككە قالىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ھۇرۇن ئىككى قېتىم چىچار

بۇ، ئىش خۇش ياقمايدىغان ئېرىنچەك ئادەم بىرەر ئىشنى قايتا - قايتا ئىشلىسىمۇ

ئوڭۇشلۇق قىلالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ھۆپۈپ دۆڭگە چىقسا قۇش بەر،
يېتىم توپىغا بارسا مۇشت (بەر)

بۇ، ئىگە - چاقىسىز، يېتىم - يېسىرلار قەيەرگە بارسا پىشكەللىككە ئۇچرايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ھۆپۈپ كاماردا، موللا نەمەدە

بۇ، ھەركىم ئۆزىنىڭ غېمىنى يەيدۇ، ئاچ كۆز، نەپسانىيەتچى ئادەم پايدا - مەنپەئەت، نەپ ئېلىش كويىدىلا بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ھۆرمەت قىلساڭ ھۆرمەت كۆرىسەن

بۇ، موysىپىتلەرنى ھۆرمەتلەپ، كىچىكلەرگە كۆيۈنگەنلەر باشقىلارنىڭ قەدىرلىشىگە ئېرىشەلەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ھۈنەر تۈگىمەس گۆھەر

بۇ، بىلىم، ھۈنەر - كەسىپ ئىگىلەش ئىنسان ئۈچۈن تۈگىمەس بايلىق ئاتا قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ھۈنەر - قىلسا ئۈنەر

بۇ، ھەركىم تىرىكچىلىكىنى ھۈنەر - تېخنىكىغا تايىنىپ ئۆتكۈزسە تۈگىمەس نەپكە ئېرىشىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: بىز سىلىگە ئىككى يۈز ئەللىك كوي قەرز بېرىپ تۇرايلى دېيىشتۇق، بۇ پۇلنىڭ مەلۇم قىسمىغا ئىككى قوي ئېلىپ بېقىپ، قالغىنىنى دەسمايە قىلىپ قوشۇمچە مۇزدۇزلۇق بىلەن شۇغۇللانسىلا ئىقتىسادىي جەھەتتە ئۆزلىرىنى ئوڭلىۋالالايلا، چۈنكى «ھۈنەر - قىلسا ئۈنەر» دېگەن گەپ بار ئەمەسمۇ! دېدى ئۇ ئىمىن ئاكىغا.

ھۈنەرلىك ئادەم - مېۋىلىك دەرەخ

بۇ، ھۈنەر - تېخنىكىغا تايانغان ئادەمنىڭ تاپاۋىتى كەم بولمايدۇ، تۇرمۇشتا ئېھتىياجلىق نەرسىلەردىن قىسىلمايدۇ دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ھۈنەرلىك ئەر خار بولماس،
دوست - دۈشمەنگە زار (بولماس)

بۇ، تىرىشىپ ھۈنەر - كەسىپ ئىگىلىگەن ئادەم ماددىي بايلىققا، شان - شەرەپكە ۋە ھۆرمەتكە مۇيەسسەر بولىدۇ، ھېچكىمگە يېلىنمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ھۈنەرنى بىر كىشىدىن ئۆگەن،
ئىسكەتنى مىڭ كىشىدىن (ئۆگەن)

بۇ، ھەركىم ھۈنەر - كەسىپتە مەخسۇس ئۇستاز تۇتۇپ نۇقتىلىق ئۆگىنىش كېرەكلىكىنى، ئۆگەنگەننى ئەمەلىيەتكە تەتبىقلاپ ھۈنىرىنى تاكامۇللاشتۇرۇش تېخىمۇ زۆرۈرلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

ھۈنەر - ھۈنەردىن بەرىكەت ئۈنەر

بۇ، كەسىپ - تېخنىكا ھاياتلىقتا تىرىكچىلىكنىڭ ياخشى كاپالىتى ئىكەنلىكىنى، كەسىپ بىلەن شۇغۇللانغان ئادەم يېتەرلىك نەپ - تاپاۋەتكە ئېرىشىدىغانلىقىنى

بىلدۈرىدۇ: ئۇنىڭ دادىسى «نېمىلا بولسا، ھۈنەرنىڭ بەرىكىتى تولا، ‹ھۈنەر — ھۈنەردىن بەرىكەت ئۈنەر›» دېگەن خىيال بىلەن ئۇنى ئۆزىنىڭ ياغاچچى دوستى سۇلايمان ئۇستىغا شاگىرتلىققا تۇتۇپ بەردى.

ھۈنەرۋەن باي بولماس،
قورسىقىنى ئاچ قويماس

بۇ، ئادەتتىكى ھۈنەر بىلەن شۇغۇللانغان ئادەم گەرچە بېيىپ كېتەلمىسىمۇ، تۇرمۇشتا قىسىلماي، نورمال كۈن كەچۈرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ھۈنىرى بار قۇل ئۆلمەس

بۇ، مەلۇم ھۈنەر - تېخنىكا بىلگەن ئادەم بار - يوقىنىڭ دەردىنى تارتماي غەمسىز ياشايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ھۈنىرى يوق ئەردىن مېكىيان ياخشى

بۇ، ھۈنەر - تېخنىكا بىلمىگەن كىشىنىڭ مېكىيان توخۇچىلىك تاپاۋىتى بولمايدىغانلىقىنى، تۇرمۇشى غۇربەتچىلىكتە ئۆتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ھۈنىرى يوق كىشىنىڭ،
مەززىسى يوق ئىشىنىڭ

بۇ، ھېچقانداق ھۈنەر - تېخنىكا ئىگىلىمىگەن ئادەم ھەر قانچە تىرىشسىمۇ ئىشلىرى ئىلگىرى كەلمەي، ئۆمرى مەنىسىز ئۆتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ھېسابتا بار، ھەمدەمدە يوق

بۇ، كۆرۈنۈشتە بىللە، نەپ ئېلىشتا ئايرىلماس بولۇۋېلىپ، يېقىن - يورۇقلىرىغا پايدىسى تەگمەيدىغان قۇۋ كىشىلەرنىڭ ھىيلىگەرلىكىنى بىلدۈرىدۇ: تۇغقان، تۇغقان دەيدىكەنسىلەر، ئۇنداق ھېسابتا بار، ھەمدەمدە يوق تۇغقاندىن يات ياخشى، دېدى ئۇ.

ھېسابلىق دوست ئايرىلماس

بۇ، ئېلىم - بېرىم، باردى - كەلدى مۇناسىۋەتلەردە ئۆزئارا پايدا - مەنپەئەت يەتكۈزۈپ، مۇئامىلىدە ئوچۇق - ئاشكارا بولۇش يولىنى تۇتقان كىشىلەرنىڭ دوستلۇقى مەڭگۈ داۋاملىشىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: ئەركىن، كونىلاردا «ھېسابلىق دوست ئايرىلماس» دېگەن بىر ماقال بار، بۇ پۇل سىزگە بۇندىن كېيىن تېخىمۇ كۆپ لازىم بولىدۇ، ئېلىڭ، دېگىنىمچە ئۇنىڭ مەيدە يانچۇقىغا مەجبۇرىي سېلىپ قويدۇم.

ھېيتاخۇن روزا تۇتۇپ،
روزاخۇن ھېيت ئويناپتۇ

بۇ، بىرەر ئىشتا جاپا چەككەن، ئەجىر قىلغان بىر چەتتە قېلىپ، راھەت - ھالاۋەتنى باشقىلار كۆرىدىغان ئادالەتسىزلىكنى بىلدۈرىدۇ.

ھېيتتا قويمىغان ئوسمائنى،
ھېيتتىن كېيىن كاسائغا قوي

بۇ، ھەر ئىشنى ئۆز ۋاقتىدا، ئېھتىياج چۈشكەندە قىلىش كېرەكلىكىنى، پەيتى ئۆتكەندە قىلغاننىڭ ھېچقانداق ئەھمىيىتى بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

هېيتتىن كېيىن ناغرا،
ئاشتىن كېيىن زاغرا

بۇ، زۆرۈر ئىشنى ھالقىلىق مەزگىلى ئۆتۈپ بولغاندىن كېيىن قىلغانلىقنىڭ ھېچقانداق رولى بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: ئادەتتە، «ھېيتتىن كېيىن ناغرا، ئاشتىن كېيىن زاغرا» بولىدىكەن - دە، باھار ئۆتۈپ كەتكەندە باھار ھەققىدە شېئىر يازساڭ ئۇنداق شېئىرنىڭ نېمە قىممىتى بولسۇن؟ دېدى نىياز چاقچاق ئارىلاش.

ھېيتنى ھېيت قىلغان — ناغرا

بۇ، ھەر ئىشنىڭ داغدۇغىلىق بولۇشى ھەر تەرەپلىمە شەرت - شارائىتنىڭ ھازىرلىنىشىغا باغلىق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ھىيلە قىلغان تۇتۇلار،
توۋا قىلغان قۇتۇلار

بۇ، يالغان سۆز - ھەرىكەت بىلەن باشقىلارنى ئالدىغانلار قولغا چۈشىدۇ، يامانلىقتىن قول ئۈزۈپ، گۇناھلىق ئىشلارنى قايتا قىلماسلىققا ۋەدە قىلغانلار كەچۈرۈمگە ئېرىشىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ھىيلىدىن ھالۋا ياساپتۇ

بۇ، يالغان سۆز ۋە ساختا ھەرىكەت بىلەن باشقىلارنى قايمۇقتۇرۇپ نەپكە ئېرىشتەك رەزىللىكنى بىلدۈرىدۇ.

ھىيلىگەردىن تۇخۇم ئالساڭ،
ئىچىدىن سېرىقى چىقماس

بۇ، ساختىپەزلەر بىلەن ئالغۇ - بەرگۈ قىلغان ئادەم ھەرخىل نەيرەڭلەرنىڭ قۇربانىغا ئايلىنىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ھىيلىگەر سامانىنىڭ تېگىدىن سۇ يۇگۈرتەر

بۇ، مەككار ئادەم پۇرسەت تاپسىلا يالغان سۆزلەش، ئالداش، ساختا قىلىش نەيرەڭلىرى ئارقىلىق باشقىلارنى تۇيدۇرماي ئورنىغا ئىتتىرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ھىيلىگەر كاسىپنىڭ تىلەيدىغىنى
كور خېرىدار

بۇ، ساختىپەز ھۈنەرۋەن سادda ئادەمنى تاپسا تۈرلۈك نەيرەڭلىرىنى ئىشقا سېلىپ ئالداش كويىدا بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ھىيلىلىك ئىشتا خەير يوق

بۇ، ساختىلىق بىلەن مەككارلىق ئارىلاشقان ئىشتا ياخشىلىق بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئو

ئوت بىلەن سۇ — تىلسىز يېغى

بۇ، تىنچ تۇرمۇشنى ۋەيران قىلىدىغان بېشارەتسىز خەۋپ ئىنسانغا بەختسىزلىك كەلتۈرىدىغان ئەڭ چوڭ يوشۇرۇن ئاپەت ئىكەنلىكىنى، شۇڭا ھەرۋاقىت ھوشيار تۇرۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئوت بىلەن ئويناشقاننىڭ قولى كۆيەر

بۇ، ھەر ئىشقا ئېغىر - بېسىقلىق بىلەن مۇئامىلە قىلىش كېرەكلىكىنى، يېنىكلىك، تەۋەككۇلچىلىك كۈتۈلمىگەن يامان ئاقىۋەتكە يولۇقتۇرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇلار بىزنى «ئوت بىلەن ئوينىشىۋالىسىلەر»، «ئوت بىلەن ئويناشقاننىڭ قولى كۆيىدۇ» دەيتتى. بىز مۇنداق ئوت بىلەن قولىمىز ئەمەس، ئۆزىمىز كۆيۈپ كەتسەكمۇ ئويناشقىنىمىز ئويناشقان، دەيتتۇق.

ئوتتۇز چىشتىن چىققان سۆز، ئوتتۇز ئەلگە تارقاپتۇ

بۇ، گەپ - سۆزدە ئېھتىياتچان بولۇپ، مەخپىي تۇتۇشقا تېگىشلىك سىرنى ھېچكىمگە بىلدۈرمەسلىك لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئوتتۇز كۈن روزا تۇتۇپ بىركۈن پوقتا ئېپتار قىپتۇ

بۇ، دائىم خەيرلىك ئىش - ئەمەللەرنى قىلغان تۇرۇپ بىرەر يامان ئىشى ئارقىلىق پۈتۈن ياخشىلىقىنى يۇيۇۋېتىش قىلمىشىنى بىلدۈرىدۇ.

ئوتتۇز كۈن روزىنىڭ بىركۈن ھېيتى بار

بۇ، سەۋر - تاقەتلىك، ئۈمىدۋار بولۇشنىڭ ئاقىۋىتى خەيرلىككە ئېلىپ بارىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئوتتۇز ئوغلۇم بولغۇچە، ئوسۇرغاق ئېرىم بولسىچۇ

بۇ، ئېرىدىن ئايرىلىپ تۇل قالغان ئانىلار پەرزەنتلىرىنىڭ قولىغا تەلمۈرۈپ قالغاندا، تۇرمۇشى كاپالەتسىز بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئوتقا كەلگەن خوتۇننىڭ ئوتتۇز ئېغىزگېپى بار

بۇ، ئۇچرىغانلا يەردە ئورۇنسىز گەپنى كۆپ قىلىدىغان يامان ئادەت كىشىنى ئوسال ئەھۋالغا چۈشۈرۈپ، ئىناۋىتىدىن ئايرىيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: كونىلار «ئوتقا كەلگەن خوتۇننىڭ ئوتتۇز ئېغىز گېپى بار» دېگەندەك، خۇرشىدەنىڭ زەنجىرسىمان سۆزلىرىنىڭ ھېچ ئاخىرى چىقمايۋاتاتتى.

ئوت كۆرۈنگەن يەرگە بارما،
ئىت هاۋشىغان يەرگە بار

بۇ، سەپەر ئۈستىدە ئادىشىپ قالماسلىققا دىققەت قىلىپ، تاۋۇش چىققان يەرگە بېرىپ چۈشكۈن قىلىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئوت كۆيدۈرۈپ قورۇيدۇ،
شامال چېچىپ سورۇيدۇ

بۇ، تۈرلۈك تەبىئەت هادىسىلىرى، يۈز بېرىش ئېھتىيالى بولغان ئاپەتلەرنىڭ ئالدىنى ئالمىغاندا ئىنساننىڭ هاياتى، تىنچ تۇرمۇشى ۋەيرانچىلىققا ئۇچراپ، ئورنىنى تولدۇرغۇسىز زىيان كېلىپ چىقىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئوت نەدە كۆيىدۇ —
تۇل خوتۇننىڭ بېشىدا

بۇ، ۋاپادار ئېرىدىن ئايرىلغان تۇل خوتۇن دەرد - ئەلەم چېكىپ غەم - ئەندىشىلىك، مۇشكۇل تۇرمۇشتا ئۆتىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئوتنى كوچىلىساڭ ئۆچەر،
قوشناڭنى كوچىلىساڭ كۆچەر

بۇ، ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتتە تىنچ - ئىتتىپاق ئۆتۈش ئۈچۈن هەقەمسايە، مەهەللە - كوي بىلەن يېقىن، ئىناقلىقنى ساقلاش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئوتنى سەل چاغلىما كۆيدۈرىدۇ،
دۈشمەننى كىچىك دېمە ئۆلتۈرىدۇ

بۇ، هەرقانداق ئىش - نەرسىگە ئۆزە، ئاددى قارىماي، هوشيار، ئېھتىياتچان، تەدبىرلىك بولۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئوتنى كىم تۇتسا
شۇنىڭ قولى كۆيەر

بۇ، باشقىلارغا زىيان سېلىش مەقسىتىدە كۆيدۈرگىلىك قىلغان ئادەم جەزمەن قىلمىشىنىڭ دەردىنى تارتىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئوتنىڭ تېشىدا كۆيگۈچە ئىچىدە كۆي

بۇ، توخۇ يۈرەكلىك قىلىپ باشقىلارنىڭ بوزەك قىلىشىغا ئۇچراپ خورلۇق تارتقۇچە، باتۇرلۇق بىلەن كۆكرەك كېرىپ ئېلىشىپ باشقا كەلگەننى كۆرگەن تۈزۈك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: بىر ئاقساقال بوۋاي توپىنىڭ ئالدىغا ئۆتۈپ، ئاغىنىلەر، تۇغقانلار، كونىلاردا «ئوتنىڭ تېشىدا كۆيگۈچە ئىچىدە كۆي» دېگەن گەپ بار. مېنىڭ ئىككى ئوغلۇم هازىر هاجىمنىڭ پالۋانلىرى ئارىسىدا تۇرۇپتۇ. بىزنىڭ ئۆيدە يەتتە جان ئادەم بار. ئوغلۇڭلار هۆكۈمەتكە قارشى قورال كۆتۈرۈپتۇ دەپ، هەممىمىزنى قىرىپ تاشلىماقچى بولسىزە، كۈرۈك توخۇدەك جىم ياتقۇلۇقمۇ! ؟ دېدى.

ئوتۇن ئوبدان— خوتۇن ئوبدان

بۇ، تۇرمۇشقا ئېھتىياجلىق نەرسىلەر تەل بولغان ئائىلىدە ئەر - خوتۇنلۇق مۇناسىۋەت قىزغىنلىقتا تولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئوت ئۈستىگە ماي چېچىپتۇ،
پاتقاق ئۈستىگە لاي چېچىپتۇ

بۇ، ئۇرۇش - جېدەل، ماجىرانى مۇۋاپىق ھەل قىلىشنىڭ ئورنىغا تۈرلۈك يوللار بىلەن زىددىيەتنىڭ چوڭىيىپ، كەسكىنلىشىپ كېتىشىنى كەلتۈرۈپ چىقارغانلىقنى بىلدۈرىدۇ.

ئوتى بار يەرنىڭ سۈيى يوق
سۈيى بار يەرنىڭ ئوتى (يوق)

بۇ، بارلىق ئىمكانىيەت، شەرت - شارائىتنىڭ سۇبيېكتىپ ئارزۇغا ئۇيغۇنلىشىپ كېتەلمەيدىغانلىقىنى، قىسمەن تەرىپى تەل بولسىمۇ، يەنە قىسمەن تەرىپى كۈتكەندىكىدەك ھازىرلانمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئونغا چىدىغان ئوينايدۇ،
پۇلغا چىدىغان چاينايدۇ

بۇ، جەبىر - جاپاسىغا، دەرد - ئەلەمگە بەرداشلىق بېرەلىگەن، زۆرۈر بولغان خىراجەتلەرنى تۆلىيەلىگەن كىشى مۇھەببەت ۋەسلىگە قېنىپ ئارمانسىز ياشايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئورناقچىلىقتىن كەپسەن ياخشى

بۇ، بىراۋغا بېقىنىپ شېرىك قىلغان ئىش سەدىقە ئالغانغا ئوخشايدۇ، ئۇنىڭ ئۇنۇم - بەرىكىتى بولمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئورغاق تۇتۇپ ئاناڭ قالغۇچە،
ئويماق تۇتۇپ ئاناڭ قالسۇن

بۇ، پەرزەنتلەر ئەقىللىق، ساغلام، پاكىز ئۆسۈپ - يېتىلىشتە ئانا مېھرىگە ھەممىدىن بەك موھتاج ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئورۇق قوينىڭ مايىقى يوغان

بۇ، قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان ئادەملەر گېپى چوڭ، ماختانچاق، ھەشەمەتچى كېلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: ئازنىخان ئۇلارغا: ھەي ئېزىلەڭگۈلەر، ئورۇق قوينىڭ مايىقى يوغان دەپ كۈلۈشۈڭلار قالتىسقۇ، ئات ئۈركۈتكۈدەك كۈلۈشكىچە كوچىغا سۇ چاچساڭلار بولمامدۇ؟ دەپ چېچىلدى.

ئورۇقنىڭ كۆڭلى يورۇق

بۇ، ئىش - ھەرىكىتى چاققان، جۇدەڭگۈ ئادەم ساغلام، غەمسىز ياشايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئورۇق ئۇيغا يوغان مۈڭگۈز

بۇ، يارامسىز ئادەمگە ماختانچاقلىق، مەنسەپ، ئابرۇي ياراشمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئورنى كىم كولىسا ئۆزى چۈشەر

بۇ، يامانلىق قىلغانغا ياخشىلىق يوق، كىشىنى قەستلىگەن ئادەم ھەرگىز ياخشى ئاقىۋەت كۆرمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: توقسۇن يۈگەن دېگەن مۇناپىقنىڭ ھاجىغا قەست قىلىشىدا يولۋاس ئازنىڭ قولى بار دەپ ئويلايمەن، ئىلاھىم بۇ ئازمۇ ياخشى كۈن كۆرمەس، «ئورنى كىم كولىسا ئۆزى چۈشەر»، شۇنداق ئەمەسمۇ؟ دېدى ئابدۇرېھىم دورغا قەبرىستانلىقتىن قايتىپ كېلىۋې-

تىپ.

ئوزۇقلۇق ئات ھارماس

بۇ، پۇختا تەييارلىق بىلەن سەپەرگە ئاتلانغان كىشى ئانچە قىينالماي مەنزىلگە يېتىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئوسما ئامراققا ئەر ئامراق

بۇ، ھەدىسە پەرداز قىلىشنى ياخشى كۆرىدىغان، ياسانچۇق ئايالغا ھەممىنىڭ كۆزى چۈشىدۇ، ئەر كىشىلەر مەپتۇن بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: «ئوسما ئامراققا ئەر ئامراق» دېگەن گەپ بىكار ئەمەس جۇمۇ، ھەمراخان، ئاي بولۇپ كەتتىڭلار، ئاي. مەھەللىنىڭ ئەر خەقلىرى خوتۇنلىرىغا قارىغىلى ئۇنىمىسا قانداق قىلغۇلۇق، دېدى ئۇ.

ئوسمابىلامنىڭ ئون كۆڭلىكى بار،
بىر كۆڭلەكچىلىك ۋەسلى يوق

بۇ، تۇرمۇشتا پەم - پىلانسىز، تېجەشلىك بىلەن ئىش قىلمايدىغان، بەتخەج كىشىلەرنىڭ چېچىلاڭغۇلۇق ئادىتىنى بىلدۈرىدۇ.

ئوسۇرغاقتا ئارپا نېنى باھانە

بۇ، قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان ئادەم ئاجىزلىقىنى يوشۇرۇشتا سەۋەب كۆرسىتىپ، يالغان ئېيتىشقا، ھىيلە - مىكىر ئىشلىتىشكە مەجبۇر بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئوشۇق دۆلەت باشقا تاج

بۇ، تۇرمۇشنى تېجەشلىك بىلەن ئۆتكۈزۈش ئارقىلىق ئېھتىياجدىن ئېشىنىپ توپلىغان بايلىق كىشىگە بەخت - باياشاتلىق ئاتا قىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئوشۇق دۆلەت باشنى يارماس

بۇ، ئەجىر قىلىپ ئېرىشكەن تاپاۋەتتىن ئاز - تولا ئېشىنىپ بايلىق توپلاش ھەرگىز زىيانلىق ئەمەسلىكىنى بىلدۈرىدۇ: بوۋاي «مەن ئوتتۇنچىلىق بىلەن ياشىغىنىمغا ئۇزاق يىللار بولدى، كۆرمىگىنىم قالمىدى. لېكىن ھەر كۈنى تاپىدىغان بىر نېنىم ئىككى بولمىدى. ئەمدى مەن ھەر كۈنى تاپقان بىر ناننى شۇ كۈنلا يەپ تۈگەتمەي، يىغىپ قوياي، ‹ئوشۇق دۆلەت باشنى يارماس› » دەپ ئويلاپتۇ - دە، شۇ كۈندىن باشلاپ ھەر كۈنى چارەك ناننى ئاشۇرۇپ قاپتۇ.

ئوغرى ئاسماقچى كىبەر،
غالچا غەيۋەتچى (كىبەر)

بۇ، يامان نىيەتلىك ئادەملەر باشقىلارنىڭ سىرىنى تىڭ - تىڭلاپ بىلىۋېلىشقا ئالدىرايدۇ؛ خۇشامەت، يالاقچىلىق بىلەن كۈن كەچۈرىدىغانلار ئەتراپىدىكىلەرنىڭ غەيۋىتىنى قىلىپ، پىتنە - پاسات تارقىتىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئوغرى ئالغان مالغا ئىگىسى سەۋەبكار

بۇ، ھەركىم مال - مۈلكىگە ئوبدان ئىگە بولۇپ، يامان نىيەتلىك ئادەملەرنىڭ قاقتى - سوقتى قىلىشىدىن ساقلىنىش

كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئوغرى بېيىماس، جاغدا قېرىماس

بۇ، يامان يولدىكى ئادەم خەقنى قاقشىتىپ ئېرىشكەن پايدا - تاپاۋەت بىلەن راۋاج تاپالمايدۇ، ئۆزىنى ئاسرىغان، ساغلام ئادەم ھاياتنى كۆچىنى ئۇزاق ساقلىيالايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئوغرى تۇتساڭ چوڭىنى تۇت

بۇ، خەقنى قاقشىتىشقا ئادەتلەنگەن يامان يولدىكى ئادەملەرنىڭ باشلامچىسىنى قولغا چۈشۈرگەندىلا، ئەگەشكۈچىلىرىنى قولغا چۈشۈرۈش ئاسان ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئوغرى تۇتقىن تۇماندا،
ئۆلۈپ كەتمە گۇماندا

بۇ، خەقنى قاقشىتىپ نەپ ئالىدىغان، يامان يولدىكى ئادەمگە شۈبھىلىنىپ ھەسرەت چەكمەي، پەيتىنى كەلتۈرۈپ قولغا چۈشۈرۈش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ: «ئوغرى تۇتقىن تۇماندا، ئۆلۈپ كەتمە گۇماندا»، دېدى مەريەم ئۆز - ئۆزىگە، مانا تاڭ ئاتاي دەپ قالسىمۇ كەلمەيدۇ. ئۇ بۈگۈن كېچە چوقۇم ھەسەلنىڭ ئۆيىدە، ھەسەلنىڭ ئېرىنىڭ سىرتقا چىقىپ كېتىشىدىن پايدىلىنىپ تېخى مېنى ئالداپ «ئات ئايلىنىشقا، يول سارىخانىغا» قىلماقچىمىش.

ئوغرى تۇتۇلار، قىمارۋاز ئۇتۇلار

بۇ، خەقنى قاقشىتىپ قاقتى - سوقتىلىق بىلەن شۇغۇللىنىدىغان ئادەم ھامان قولغا چۈشىدۇ؛ قىمار ئويناشقا بېرىلگەن ئادەم قولىدىكى بايلىقىدىن ئايرىلىپ تەس كۈنگە قالىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئوغرىدىن ۋاپا كۈتمە،
ئوغىدىن شىپا (كۈتمە)

بۇ، خەقنى قاقشىتىپ پۇل - مېلىنى سوقۇۋېلىشقا ئادەتلەنگەن يامان يولدىكى ئادەمدىن رەھىم - شەپقەت، ياخشىلىق كەلمەيدۇ؛ ئاغرىقنى زەھەر بىلەن ساقايتقىلى بولمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئوغرىسى يوق يۇرت بولماس،
بۆرىسى يوق جاڭگال (بولماس)

بۇ، يامان ئادەت، يامان كەسىپنى ياشاش يولى قىلىپ جەمئىيەتنىڭ ئامان - ئېسەنلىكىگە زىيان سالىدىغان ئەسكى ئادەملەر ھەممە يەردىن تېپىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئوغرى مال كويىدا،
قۇشناچىم گال كويىدا

بۇ، ياخشى ياكى يامان ئادەم ئۆزىنىڭ ياخشى - يامان ئىش - ھەرىكەتلىرى ئارقىلىق تۇرمۇش ئېھتىياجىنى قاندۇرۇش ئۇستىدە ئىزدىنىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئوغرىنى قاراقچى سوقۇپتۇ

بۇ، بىراۋنى قاقشىتىپ ئېلىۋالغان پۇل - مال ھەرگىز ئەسقاتمايدۇ، ئۇ ھامان باشقىلارنىڭ قولىغا ئۆتۈپ كېتىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇ تېمىدپىيشىنى بىلەل-

مەي قالدى. چوكاننىڭ چىرايىنى ماختاش
خەۋپلىك ئىدى. چۈنكى ئوغرىنى قاراقچى
سوقۇپ كېتىشى ئېھتىمالدىن يىراق ئەمەس
ئىدى.

ئوغرىنىڭ دوستى يانچۇقچى

بۇ، يامان «كەسىپ» بىلەن شۇغۇللى-
نىدىغانلار ئۆزىگە ئوخشاشلار بىلەن ئۈلپەت
بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئوغرىنىڭ يۈرىكى پوك - پوك

بۇ، ناتوغرا كەسىپ بىلەن شۇغۇللانغان
ئادەم ھەر ۋاقىت قىلمىشىدىن ئەنسىرەپ
دەككە - دۈككىدە ئۆتىدۇ، دېگەن مەنىنى
بىلدۈرىدۇ: كىشىلەرنىڭ ئادەتتىكى پاراڭ-
لىرىمۇ ئۇنىڭغا «قاراڭلار، ئۆزىنى چاغلى-
ماي شىلتىڭ ئاتقان خېنىمنىڭ ھېچ يەرگە
بارىماي سالپىيىپ كەلگىنىنى» دەۋاتقاندەك
تۇيۇلۇپ ئۇنى روھسىزلاندۇرۇشى مۇمكىن.
چۈنكى «ئوغرىنىڭ يۈرىكى پوك -
پوك» كېلىدۇ - دە! زىننەت بۇنداق رو-
ھىي ئازابقا چىداپ تۇرالمايدۇ، گەلۋەتتە.

ئوغرىنى ئوغرى تاپىدۇ

بۇ، باشقىلارنىڭ مال - مۈلكىنى قاقتى
- سوقتى قىلىشنى «كەسىپ» كە ئايلاندۇ-
رۇۋالغانلار ئۆزىگە ئوخشاش يولدىكى كە-
سىپداشلىرىنى ئىزدەيدۇ، دېگەن مەنىنى
بىلدۈرىدۇ.

ئوغلۇڭ ئاشىق بولسا كۆككە باق،
قىزىڭ مەشۇق بولسا يەرگە (باق)

بۇ، ئاتا - ئانىلار پەرزەنتلەرنى كىچى-
كىدىن ياخشى تەربىيىلەپ ئەخلاقلىق،
شەرم - ھايالىق قىلىپ ئۆستۈرۈش كېرەك-
لىكىنى بىلدۈرىدۇ: مەن شۇنداق ئەنسىرەي-
مەن، مەن ئۇنىڭ دادىسىغۇ؟! «ئوغلۇڭ
ئاشىق بولسا كۆككە باق، قىزىڭ مەشۇق
بولسا يەرگە باق» دېگەن گەپنى ئاڭلىمىغان-
مىدىڭ؟ ئۇ بىزنى يەرگە قارىتىپ قويمى-
سۇن، دەيمەن، دېدى سادىراخۇن تىللاخانغا
جىلە بولۇپ.

ئوغلۇڭ چوڭ بولسا يىگىتلىكىڭنى ئالار،
قىزىڭ چوڭ بولسا چوكانلىقىڭنى (ئالار)

بۇ، پەرزەنتلەر ئاتا - ئانىنىڭ باسقان
يولى ۋە ئىش - ھەرىكىتىگە ۋارىسلىق قىلى-
دىغانلىقىنى، شۇڭا ئۇلارنى ساغلام، ئىجا-
بىي تەربىيىلەش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئوغلۇم بولسا ئوچاقتەك،
قىزلار كېلەر قوچاقتەك

بۇ، ئاتا - ئانىلار پەرزەنتلەرنى سۆيەت-
لىك تۇغۇپ، ساغلام، ھايالىق، ئىشچان،
قابىلىيەتلىك چوڭ قىلغاندا ئۇلارنىڭ كېلە-
چىكى ئىستىقباللىق بولىدىغانلىقىنى بىلدۈ-
رىدۇ.

ئوغلۇم يەپ ئوۋغا كەتتى،
قىزىم يەپ قىرغا (كەتتى)

بۇ، پەرزەنتلەر چوڭ بولۇۋالغۇچە ئاتا
- ئانىنىڭ تەربىيىسىگە تايىنىدۇ، قۇرامىغا
يەتكەندە ئوغۇل ئۆيلىنىپ، قىز ياتلىق بو-
لۇپ، يېڭى تۇرمۇش يولىنى باشلايدۇ، دې-
گەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئوغلى بارنىڭ ئۆزى بار،
قىزى بارنىڭ ئىزى (بار)

بۇ، ئەنئەنىۋى ئادەت بويىچە ئوغۇل پەرزەنت ئاتىغا، جۈملىدىن ئائىلىگە ۋارىسلىق قىلغۇچى ئىز باسار ئىكەنلىكىنى، قىز پەرزەنت ياتلىق بولغاندىن كېيىن ئائىلىدىن ئايرىلىپ يېڭى هايات يولىغا قەدەم تاشلايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: كىمدۇر بىرى «هەي دورغام، دۇنيالىقتا بىرتاللا ئوغۇللىرى بولۇپ قالدى، ‹ئوغلى بارنىڭ ئۆزى بار، قىزى بارنىڭ ئىزى بار›، دەپ، ئوغۇللىرى چىقراق بولغان بولسا، ئۇرۇقلىرىمۇ كەڭرەك بولاتتى» دېدى.

ئوغلى بار ئوغۇلدىن كۈلمە،
قىزى بار قىزدىن (كۈلمە)

بۇ، هەركىم ئۆز پەرزەنتلىرىنى ياخشى تەربىيىلەپ، يارامىلىق ئەۋلادلاردىن قىلىپ ئۆستۈرۈش كېرەكلىكىنى، باشقىلارنىڭ پەرزەنتلىرىدىكى ئەيىب، ئىللەتلەرنى كۆرۈپ هاڭ ـ تاڭ قېلىپ كېرىلمەسلىك كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئوغۇت يىغساڭ تاتىلاپ،
هوسۇل ئالىسەن قاچىلاپ

بۇ، دېھقانچىلىقتا ئوغۇتنىڭ رولى چوڭ ئىكەنلىكىنى، تېرىقچىلىقتىن ياخشى ئۈنۈمگە ئېرىشىش ئۈچۈن ئوغۇت توپلاشقا، بەرنى كۈچلەندۈرۈشكە كۆڭۈل بۆلۈش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئوغۇل ئاتىنى دورايدۇ،
قىز ئانىنى دورايدۇ

بۇ، پەرزەنتلەرنىڭ ئەخلاقلىق، شەرم ـ هايالىق ئادەم بولۇپ ئۆسۈپ يېتىلىشى ئۈچۈن ئالدى بىلەن ئاتا ـ ئانىلار ئىجابىي رول ئويناپ، ئۈلگە كۆرسىتىشى كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئوغۇل دادىنىڭ، قىز ئانىنىڭ

بۇ، ئوغۇل بالا ئاتىنىڭ تەربىيىسىگە، قىز بالا ئانىنىڭ تەربىيىسىگە مەنسۇپ ئىكەنلىكىنى، ئۇلار ئاتا ـ ئانىنىڭ ئىزىنى بويلاپ خاراكتېر ـ مىجەزىنى تارتىپ چوڭ بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئوقەت قىلغان ئەيىب ئەمەس

بۇ، قانۇنلۇق، توغرا كەسىپ بىلەن شۇغۇللىنىش هەرقانداق كىشىگە ئەيىب بولمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئوقۇدۇم دېگۈچە، بىلدىم دېگىن

بۇ، سەۋەب ـ نەتىجە مۇناسىۋىتىدىكى هەرقانداق ئىش سەۋەبتىن كۆرە، نەتىجىنى ئاساس قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئوقۇغان ئۇزار، ئوقۇمىغان تۇزار

بۇ، بىلىملىك ئادەم هەرقانداق زاماندا روناق تاپىدىغانلىقىنى، بىلىمسىز، نادانلار خاراب بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئوقۇغان ئوغۇل ئاتىسىدىن ئۇلۇغ

بۇ، ئوقۇپ بىلىملىك بولۇش هەممىدىن مۇهىم ئىكەنلىكىنى، دانىشمەنلەر ئىززەت ـ هۆرمەتكە سازاۋەر بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئوق يەتمىگەن يەرگە قىلىچ شىلتىمە

بۇ، قولدىن كەلمەيدىغان ئىشقا ئەخ-مەقلەرچە ئۇرۇنماسلىق، بىھۇدە كۈچىمەس-لىك كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇخلا ياتقان گىردە يەيدۇ،
كەتمەن چاپقان جىگدە (يەيدۇ)

بۇ، بەزىدە ئەجىر قىلمىغان بىكار تە-لەپلەر ھالاۋەتكە ئېرىشىپ، تەر تۆكۈپ ئىش-لىگەنلەر قۇرۇق قول قالىدىغان ھايات تەڭ-سىزلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئوڭ قولۇڭنىڭ ئاچچىقى كەلسە،
سول قولۇڭ بىلەن تۇتۇۋال

بۇ، دەرد - ئەلەم، ناھەقچىلىقتا ئۇچ-رىغاندا ئالدىراڭغۇلۇقتىن ساقلىنىپ، ئې-غىر - بېسىق، سەۋر - تاقەتلىك بولۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئوڭ قولۇم، سول قولۇم،
ئىككىلىسى ئۆز قولۇم

بۇ، ئاتا - ئانىلارغا نىسبەتەن ئوغۇل بولسۇن، قىز بولسۇن ھەممىسى ئوخشاشلا ئۆزلىرىنىڭ پەرزەنتى، يۈرەك پارىسى ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئوڭ كاچىتىڭغا ئۇرغانغا
سول كاچىتىڭنى تۇتۇپ بەر

بۇ، ئۇقۇشماسلىقتىن يامانلىق قىلغان كىشىدىن ئۆچ ئالماي، كەڭ قورساقلىق، مەردلىك قىلىش ئارقىلىق قەلبىنى يۇمشى-تىپ، مايىللىقىنى قولغا كەلتۈرۈش كې-رەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئوڭ كۆزۈڭ سول كۆزۈڭگە دۈشمەن

بۇ، پايدا - مەنپەئەت تۈپەيلىدىن ئۇ-رۇق - تۇغقان، يېقىن كىشىلەرمۇ ئۆزئارا زىتلىشىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئولتۇرسا ئوچاقنى ئۆرۈپتۇ،
قوپسا مورىنى

بۇ، قولىدىن ئىش كەلمىگەننىڭ ئۇس-تىگە قەيەرگە بارسا زىيانغا تۇرىدىغان كالام-پاي ئادەملەرنىڭ خاراكتېر - مىجەزىنى بىلدۈرىدۇ.

ئون تال يىڭنىنى سوقسا،
بىر تال تۆمۈنە بولماس

بۇ، ساپاسى يوق نەرسىلەردىن بىرمۇن-چىسىنى يىغقان بىلەن جانغا ئەسقاتىدىغان يارامىلىق نەرسە ھاسىل بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئون تۇغۇتتىن بىر چۈشۈك يامان

بۇ، ھامىلدارلىق مەزگىل ئاياللارنىڭ ئۆزىنى ئاسرايدىغان ئەڭ مۇھىم ھالقىلىق پەيتى ئىكەنلىكىنى، ئايال كىشى سالامەت-لىكىكە دىققەت قىلىپ، ھامىلىنىڭ چۈش-ۈپ كېتىشىدىن ساقلىنىشى كېرەكلىكى-نى بىلدۈرىدۇ.

ئون خوجايىندىن بىر يالاقچى يامان

بۇ، ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتتە نورمال ئىش تۇتماي، خۇشامەتچىلىك بىلەن باشقى-لارغا ئۆۋال قىلىپ نەپ ئالىدىغان غۇرۇر-سىز كىشىلەرنىڭ تەبىئىتىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇن كۆلكىنىڭ بىر يىغىسى بار

بۇ، تۇرمۇش ھەمىشە تەكشى، خاتىرجەملىك ئىچىدە ئۆتمەيدىغانلىقىنى، خۇشاللىقنىڭ كەينىدىن قايغۇنىڭ يۈز بېرىشى قانۇنىي مۇقەررەرلىك ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇن مادا تەخەيلىسە،
بىر ھاڭگىنىڭ كۆتى ئاغرىماس

بۇ، باشقىلارنىڭ قىيىنچىلىق، مۇشكۈلىنى كۆرۈپ تۇرۇپ خەيرخاھلىق قىلمايدىغان تاش يۈرەكلەرنىڭ رەھىمسىزلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇن ئىتقا يېگۈزگەندىن،
بىر بۆرىگە يېگۈزگەن خوپ

بۇ، ھالقىلىق پەيتلەردە ئەسقاتمايدىغان، يارامسىز ئادەمنى «باققان» دىن كۆرە، قولىدىن ئىش كېلىدىغان مەرد ئادەمنى «باققان» ياخشى ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇۋچىنىڭ قارچىغىسى بولسا،
توشقاننىڭ نەزىرىسى بار

بۇ، ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتتە ئادەمگەرچىلىكنىڭ ھەممىدىن مۇھىم ئىكەنلىكىنى، ھەرقانداق ئادەم ياردەمگە، ھەمكارلىققا موھتاج بولىدىغانلىقىنى، شۇڭا كىشىلەر بىر - بىرىگە نامەردلىك قىلماي، ھەمدەم بولۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇۋنى ئۇۋلا ئۇۋچى بىلەن،
توينى ئوينا تويچى بىلەن

بۇ، ھەر ئىشنى ئۆز ئەمەلىيىتىدىن ئۆتكۈزگەن، تەجرىبىلىك كىشىلەر بىلەن بار مەسلىھەت قىلىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئويغاقنى زورلاپ ئۇخلاتقىلى بولماس

بۇ، زېرەك، ئېھتىياتچان ئادەمنى ھەرقانداق ۋاستىلەر بىلەن قايمۇقتۇرۇشقا، سەزگۈرلۈكىنى بوشاشتۇرۇشقا بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئويدا ياتماي، دۆڭدە يات

بۇ، ھەر ۋاقىت ئاممىدىن ئايرىلماي، خەۋپ - خەتەرلىك ئېھتىمالنىڭ ئالدىنى ئېلىپ، تىنچ - خاتىرجەم ياشاش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئويلىسام دىلىم كۆيىدۇ،
سۆزلىسەم تىلىم (كۆيىدۇ)

بۇ، باشقىلارغا يۈز كېلەلمەيدىغان ئەيىبلىك ئادەم ھەمىشە كۆڭلى پەرىشانلىقتا ئۆتىدۇ، ئويلىغىنىنى سۆزلەشكە جۈرئەت قىلالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئويلىماي سۆزلىسەڭ،
ئاغرىماي ئۆلىسەن

بۇ، ھەرقانداق ئەھۋالغا دۇچ كەلگەندە گەپ - سۆزگە دىققەت قىلىپ، ئاقىۋىتىنى بايقاپ سۆزلەش كېرەكلىكىنى؛ ئالدىراڭغۇلۇق بىلەن قىلىنغان گەپلەر باشقا بالا بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئويلىماي قىلغان ئىشىڭدا،
كۆندە غوۋغا بېشىڭدا

بۇ، ئەقلىنى ئىشلەتمەي، ھاماقەتلىك

ئوق بەتمىگەن يەرگە قىلىچ شىلتىمە

بۇ، قولدىن كەلمەيدىغان ئىشقا ئەخمەقلەرچە ئۇرۇنماسلىق، بىھۇدە كۈچىمەسلىك كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئوقىدا ياتقان گىردە يەيدۇ،
كەتمەن چاپقان جىگدە (يەيدۇ)

بۇ، بەزىدە ئەجىر قىلمىغان بىكار تەلەپلەر ھالاۋەتكە ئېرىشىپ، تەر تۆكۈپ ئىشلىگەنلەر قۇرۇق قول قالىدىغان ھايات تەڭسىزلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئوڭ قولۇڭنىڭ ئاچچىقى كەلسە،
سول قولۇڭ بىلەن تۇتۇۋال

بۇ، دەرد - ئەلەم، ناھەقچىلىقتا ئۇچرىغاندا ئالدىراڭغۇلۇقتىن ساقلىنىپ، ئېغىر - بېسىق، سەۋر - تاقەتلىك بولۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئوڭ قولۇم، سول قولۇم،
ئىككىلىسى ئۆز قولۇم

بۇ، ئاتا - ئانىلارغا نىسبەتەن ئوغۇل بولسۇن، قىز بولسۇن ھەممىسى ئوخشاشلا ئۆزلىرىنىڭ پەرزەنتى، يۈرەك پارىسى ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئوڭ كاچىتىڭغا ئۇرغانغا
سول كاچىتىڭنى تۇتۇپ بەر

بۇ، ئۇقۇشماسلىقتىن يامانلىق قىلغان كىشىدىن ئۆچ ئالماي، كەڭ قورساقلىق، مەردلىك قىلىش ئارقىلىق قەلبىنى يۇمشىتىپ، مايىللىقىنى قولغا كەلتۈرۈش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئوڭ كۆزۈڭ سول كۆزۈڭگە دۈشمەن

بۇ، پايدا - مەنپەئەت تۈپەيلىدىن ئۇرۇق - تۇغقان، يېقىن كىشىلەرمۇ ئۆزئارا زىتلىشىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئولتۇرسا ئوچاقنى ئۆرۈپتۇ،
قوپسا مورىنى

بۇ، قولىدىن ئىش كەلمىگەننىڭ ئۇستىگە قەيەرگە بارسا زىيانغا تۇرىدىغان كالامپاي ئادەملەرنىڭ خاراكتېر - مىجەزىنى بىلدۈرىدۇ.

ئون تال يىگىنىنى سوقسا،
بىر تال تۈمۈنە بولماس

بۇ، ساپاسى يوق نەرسىلەردىن بىرمۇنچىسىنى يىغقان بىلەن جانغا ئەسقاتىدىغان يارامىلىق نەرسە ھاسىل بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئون تۇغۇتتىن بىر چۈشۈك يامان

بۇ، ھامىلىدارلىق مەزگىل ئاياللارنىڭ ئۆزىنى ئاسرايدىغان ئەڭ مۇھىم ھالقىلىق پەيتى ئىكەنلىكىنى، ئايال كىشى سالامەتلىككە دىققەت قىلىپ، ھامىلىنىڭ چۈشۈپ كېتىشىدىن ساقلىنىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئون خوجايىندىن بىر يالاقچى يامان

بۇ، ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتتە نورمال ئىش تۇتماي، خۇشامەتچىلىك بىلەن باشقىلارغا ئۇۋال قىلىپ نەپ ئالىدىغان غۇرۇرسىز كىشىلەرنىڭ تەبىئىتىنى بىلدۈرىدۇ.

ئون كۆلكىنىڭ بىر يىغىسى بار

بۇ، تۇرمۇش ھەمىشە تەكشى، خاتىرجەملىك ئىچىدە ئۆتمەيدىغانلىقىنى، خۇشاللىقنىڭ كەينىدىن قايغۇنىڭ يۈز بېرىشى قانۇنىي مۇقەررەرلىك ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئون مادا تەخەيلىسە،
بىر ھاڭگىنىڭ كۆتى ئاغرىماس

بۇ، باشقىلارنىڭ قىيىنچىلىق، مۈشكۈلىنى كۆرۈپ تۇرۇپ خەيرخاھلىق قىلمايدىغان تاش يۈرەكلەرنىڭ رەھىمسىزلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئون ئىنقا يېگۈزگەندىن،
بىر بۆرىگە يېگۈزگەن خوپ

بۇ، ھالقىلىق پەيتلەردە ئەسقاتمايدىغان، يارامسىز ئادەمنى «باققان» دىن كۆرە، قولىدىن ئىش كېلىدىغان مەرد ئادەمنى «باققان» ياخشى ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇۋچىنىڭ قارچىغىسى بولسا،
نوشقانىنىڭ نەزىرىسى بار

بۇ، ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتتە ئادەمگەرچىلىكنىڭ ھەممىدىن مۇھىم ئىكەنلىكىنى، ھەرقانداق ئادەم ياردەمگە، ھەمكارلىققا موھتاج بولىدىغانلىقىنى، شۇڭا كىشىلەر بىر - بىرىگە نامەردلىك قىلماي، ھەمدەم بولۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇۋنى ئۇۋلا ئۇۋچى بىلەن،
نوينى ئوينا تويچى بىلەن

بۇ، ھەر ئىشنى ئۆز ئەمەلىيىتىدىن ئۆتكۈزگەن، تەجرىبىلىك كىشىلەر بىلەن بار مەسلىھەت قىلىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئويغاقنى زورلاپ ئۇخلاتقىلى بولماس

بۇ، زېرەك، ئېھتىياتچان ئادەمنى ھەرقانداق ۋاسىتىلەر بىلەن قايمۇقتۇرۇشقا، سەزگۈرلۈكىنى بوشاشتۇرۇشقا بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئويدا ياتماي، دۆڭدە يات

بۇ، ھەر ۋاقىت ئامىمىدىن ئايرىلماي، خەۋپ - خەتەرلىك ئېھتىمالىنىڭ ئالدىنى ئېلىپ، تىنچ - خاتىرجەم ياشاش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئويلىسام دىلىم كۆيىدۇ،
سۆزلىسەم تىلىم (كۆيىدۇ)

بۇ، باشقىلارغا يۈز كېلەلمەيدىغان ئەيىبلىك ئادەم ھەمىشە كۆڭلى پەرىشانلىقتا ئۆتىدۇ، ئويلىغىنىنى سۆزلەشكە جۈرئەت قىلالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئويلىماي سۆزلىسەڭ،
ئاغرىماي ئۆلىسەن

بۇ، ھەرقانداق ئەھۋالغا دۇچ كەلگەندە گەپ - سۆزگە دىققەت قىلىپ، ئاقىۋىتىنى بايقاپ سۆزلەش كېرەكلىكىنى؛ ئالدىراڭغۇلۇق بىلەن قىلىنغان گەپلەر باشقا بالا بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئويلىماي قىلغان ئىشىڭدا،
كۆڭدە غوۋغا بېشىڭدا

بۇ، ئەقلىنى ئىشلەتمەي، ھاماقەتلىك

قىلغان ئادەم بىھۇدە تاپا - تەنىگە قېلىپ، كۆڭلى رەنجىشتىن خالىي بولالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئويلىماي ئىش قىلساڭ،
سانىماي تاياق يەيسەن

بۇ، ھەرقانداق ئىشتا ئەقىلگە تايىنىش كېرەكلىكىنى؛ ئەقىلنى ئىشلەتمەي خىيالغا كەلگىنىچە ئىش قىلغان ئادەم قۇتۇلغۇسىز دەردىسەرگە قالىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئويلىمىغان كىشى
بۇيرۇمىغان ئاشتىن ئىچەر

بۇ، ئاق كۆڭۈل - ئىشچانلىق ئادەمنى تەلەيگە ئېرىشتۈرۈپ، كۈتۈلمىگەن رىزىق - نېسىۋىدىن بەھرىمەن قىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئويلىمىغان بەردىن
تۇغۇلمىغان توشقان چىقىپتۇ

بۇ، كۆڭلى تۈز، ياخشى نىيەتلىك ئادەملەر تەلەيلىك بولۇپ، تاسادىپىي خۇشاللىق ياكى خىيال قىلمىغان كىشىلەر بىلەن ئۇچرىشىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇ كېتىۋېتىپ «بۇ ئاجايىپ ئىشقۇ؟ «ئويلىمىغان بەردىن تۇغۇلمىغان توشقان چىقىپتۇ»، دېگەندەك، كۈتمىگەن بىر چاغدا كۈتۈلمىگەن كىشىگە يولۇقۇپ قالدىما؟» دېگەنلەرنى خىيالىدىن ئۆتكۈزدى.

ئويلىمىغان يەردىن تۈلكە چىقار

بۇ، بىرەر ئىش قىلغاندا ھوشيار، ئېھتىياتچان بولۇش كېرەكلىكىنى، بىخۇد، بىپەرۋا ئادەملەر يامان نىيەتلىك مەككارلارنىڭ ھىيلىسىگە ئۇچرايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئويماقسىز خوتۇن بولماس،
تىغسىز ئەر (بولماس)

بۇ، ئادەملەر جىنسىي پەرقى بويىچە ئۆزىگە خاس ئالاھىدىلىكلىرىنى جارى قىلىپ ياشايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئويناپ دېسىمۇ كۆڭلىدىكىنى دەر

بۇ، ھەر ئادەمنىڭ نىيەت، مەقسەتلىرى قىلغان ئويۇن - چاقچىقى، ئېيتقان گەپ - سۆزىدىن مەلۇم بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئويناپ گەپ قىلساڭمۇ،
ئويلاپ گەپ قىل

بۇنىڭ «ئويناپ سۆزلىسەڭمۇ ئويلاپ سۆزلە» دېگەن ۋارىيانتىمۇ بولۇپ، ھەركىم ئويۇن - چاقچاقتا ئۇسۇلغا دىققەت قىلىپ، گەپ - سۆزدە ئالدىراڭغۇلۇقتىن ساقلىنىشى، ئەقىلنى ئىشلىتىشكە ماھىر بولۇشى كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ: ساقاللىق ئەلچى يەنە گەپ يورغىلىتىپ، تەقسىر، ئۆپكىلىرىنى بېسىۋالسىلا، «پىتنىڭ ئاچچىقىدا چاپاننى ئوتقا تاشلاش» قا بولماس، ئۇلۇغلارنىڭ «ئويناپ گەپ قىلساڭمۇ، ئويلاپ گەپ قىل» دېگەن گېپى بار -دە، دېدى شەمشەدىنگە.

ئويناپ ئۆگەنمەي، ئويلاپ ئۆگەن

بۇ، ھۈنەر - كەسىپ، بىلىم ئىگىلەش-

نە ئۆجمە كۆڭۈللۈك قىلماي، ئىخلاس بى-
لەن كۆڭۈل قويۇپ ئۆگىنىش كېرەك، دې-
گەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇبناشسا ئۆكسى ئۈنار،
چىڭداشسا ئاكسى (ئۈنار)

بۇ، ئۇرۇق - تۇغقان، قېرىنداشلار-
نىڭ بىر - بىرىگە بولغان كۆيۈمچانلىقىنى،
چوڭلار كىچىكلەرنى ئاسرايدىغان، كىچىك-
لەر چوڭلارنى ھۆرمەتلەيدىغان ئىجىل - ئى-
ناقلىقنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇبناشمىغىن ئەرباب بىلەن،
ئەيلەپ ئۆزلار ھەر باب بىلەن

بۇ، ھەركىم ئۆزىنىڭ ھالىغا يارىشا
ئىش قىلىپ، ئەمەلدار، مەرتىۋىلىك كىشى-
لەر بىلەن قارشىلاشماسلىقنى، ئۇلار بىلەن
زىتلاشقاندا ياخشى ئاقىۋەت كۆرمەيدىغانلى-
قنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇيىنغىلى قىز ياخشى،
ئىبلغىلى مۇز (ياخشى)

بۇ، ھاياتنىڭ لەززىتى چىن دىلدىن
سۆيگەن مەھبۇب بىلەن كۆڭۈللۈك ئەر -
خۇتۇنچىلىقتا ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇينىمايدىغان جۇۋان يوق،
قايىنمايدىغان قازان (يوق)

بۇ، ھەرقانداق ئايالدا ئىشىق - مۇھەب-
بەت، سۆيگۈ بولىدۇ. كۆڭۈل كەينىگە
كىرمەيدىغان، ھېسسىياتسىز ئادەم بول-
مايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئويۇپ يېسەڭ ئون كۈن يېتەر،
قىرىپ يېسەڭ قىرىق كۈن (يېتەر)

بۇ، چوڭ يەپ - چوڭ ئىچىپ، بەت-
خەجلىك قىلغاندا ھەرقانچە كۆپ نەرسىمۇ
بىر دەمدە تۈگەيدۇ، تېجەشلىك، ئىقتىساد-
چىللىق بىلەن تۇرمۇش ئۆتكۈزگەندە ئاز
نەرسە خېلى ۋاقىتقىچە جان ساقلاشقا يېتى-
دۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئويۇندىن ئويماق چىقتى،
قازاندىن قويماق (چىقتى)

بۇ، ھاۋايى - ھەۋەسكە بېرىلگەن ئادەم
ئاقىۋەتتە كۆڭۈلسىزلىككە دۇچار بولىدۇ؛
ئىش - ئەمگەكنى سۆيگەن ئادەم توق تۇر-
مۇشقا ئېرىشىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرى-
دۇ.

ئويۇنغا بېرىلگەن ئوقىدا قالار

بۇ، ھەر ئادەم توغرا ھۈنەر - كەسىپ،
ھالىغا يارىشا ئىش - ھەرىكەت بىلەن شۇ-
غۇللىنىش كېرەكلىكىنى، كۆڭۈلنىڭ كەي-
نىگە كىرىپ ھاۋايى - ھەۋەس بىلەن كۈن
ئۆتكۈزگەن كىشى ھېچنېمىگە ئېرىشەلمەي
خاراب بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئويۇننى چىدىغانغا چىقارغان

بۇ، ئىشنىڭ جاپا - مۇشەققەت، قى-
يىنچىلىقىغا چىدام بىلەن بەرداشلىق بېرە-
لىگەن كىشى ئۇيلىغىنىنى رېئاللىققا ئايلان-
دۇرۇپ، ئارزۇيىغا يېتەلەيدىغانلىقىنى بىل-
دۈرىدۇ.

ئويۇننى قەيەردە ئوينساڭ،
يىغاڭنى شۇ يەردە يىغلا

بۇ، بىرەر ئىش تۇپەيلىدىن كۆڭۈل-
سىزلىككە ئۇچرىغان كىشى ئۆزى كەلتۇ-
رۇپ چىقارغان ئوڭۇشسىزلىقنى ئۆزى ئوڭ-
شاپ، باشقىلارغا ئاۋارىچىلىك كەلتۇرمەس-
لىكى كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۇرىدۇ.

ئۇ

ئۇچاق قىچىشسا تۇگمەنگە بار

بۇ، بىكار يۈرۈش ئادەمنى ھۇرۇنلاشتۇرۇپ كاردىن چىقىرىدۇ، ئىشتىن قاچمايدىغان ئادەم پايدا - مەنپەئەت، ھالاۋەتكە ئېرىشىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇچقۇندىن قورققان
تۇمۇرچى ئەمەس

بۇ، جاپادىن، خەۋپ - خەتەردىن قاچقان ئادەم ياراملىق ھۈنەرۋەن بولالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇراي دېسەم قولۇم چولاق،
تېپەي دېسەم پۇتۇم توكۇر

بۇ، جىسمانىي جەھەتتىن ساغلام بولمىغان، ئەيىبناق ئادەم بىرەر ئىشنى قىلىشتا ئاجىزلىق قىلىدۇ، جاپا - مۇشەققەت، قىيىنچىلىق تارتىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇراي دېسەم يالغۇز بالام،
ئۇرماي دېسەم ياۋۇز بالام

بۇ، ئاتا - ئانىلار پەرزەنتلىرىگە شەكلەن كۆيۈنمەي، ئۇلارنى كىچىكىدىن باشلاپ قاتتىق تەلەپ بىلەن ئەخلاقىي، ئەقلىي جەھەتتىن ئەستايىدىل تەربىيىلەش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇرغىلى بولماس خوجىنى،
تىللىغىلى بولماس خوجىنى،
خۇدا ئۇرسۇن خوجىنى

بۇ، چېقىلغىلى بولمايدىغان رەھىمسىز، نائىنساپ خوجايىن - ئەمەلدارلار خۇدانىڭ غەزىپىگە ئۇچراپ بېشىنى يەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇرغىنىڭدىن نىقتىغىنىڭ ئۆتۈپ كەتتى

بۇ، جىسمانىي ئازابتىن كۆرە، تىل - ھاقارەت، دىل ئازابى كىشىنىڭ روھىي دۇنياسىغا قاتتىق تەسىر قىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇرۇشقاق خوتۇن تۇل قالار

بۇ، خۇي - مىجەزى يامان، جېدەلخور ئايال ئەر - خوتۇنچىلىق ئوتتۇرىسىدىكى ئىناقلىققا تەسىر يەتكۈزۈپ، ئۆز بەختىگە زامىن بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇرۇشقاق خوتۇنىنىڭ ئېرى تېز قېرىيدۇ

بۇ، ياخشى - يامانني، ئار - نومۇسنى بىلمەيدىغان بىغەرەز، بىشەم ئايال ئېرىنى نابۇت قىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇرۇشقاق ئۆز سايىسى بىلەنمۇ ئۇرۇشار

بۇ، غەرەز ئۇقمايدىغان، ھەدېسىلا سوقۇشۇشنى ياخشى كۆرىدىغان، خۇي - مىجە-

زى ئەسكى، بىشەم ئادەم ئەتراپىدىكىلەرگە ئاراملىق بەرمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆرۈك - نۆغقان نېپىشار،
ياتقا بالا بېپىشار

بۇ، مەلۇم سەۋەب بىلەن ئايرىلىپ كەتكەن ئۆرۈك - تۇغقان، قېرىنداشلار گېزى كەلگەندە ئىزدىشىپ مۇناسىۋىتىنى ئەسلىگە كەلتۈرىدۇ؛ ياتلار ئۆزئارا زىتلىشىپ بىر - بىرىنى پۈتلايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆرۈك - نۆغقاننىڭ بارى ياخشى،
پېتىرمانتىنىڭ هورى (ياخشى)

بۇ، غىزانى ئىسسىقىدا يېسە لەززەت - هۇزۇرلۇق بولىدۇ؛ قېرىنداش - تۇغقانلارمۇ زۆرۈر تېپىلغاندا بىر - بىرىگە ئەسقىتىپ، يار - يۆلەك، هەمدەم بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆرۈك - نۆغقاننىڭ يىرىقى ياخشى،
ئوتۇن - ياغاچنىڭ يېقىنى (ياخشى)

بۇ، يېقىلغۇ يېقىن بولسا پايدىلىنىشقا قولايلىق بولىدۇ؛ قېرىنداش - تۇغقانلار بىر - بىرىدىن ئايرىلىپ ئولتۇراقلاشقاندا ئۆزئارا يوقلىشىپ، بىر - بىرىنىڭ ئىززەت - ئابرۇيىنى قىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆرۈك - نۆغقان يات بولماس،
ئالتۇن - كۈمۈش دات (بولماس)

بۇ، ئالتۇن - كۈمۈش ساپ بولغاچقا مەڭگۈلۈك ساقلىنىدىغانلىقىنى، ئۆرۈك - تۇغقانلار مەيدانچىلىكتە قالسىمۇ ئىسسىقلىقنى يوقات-

مايدۇ؛ قېرىنداش - تۇغقانلار رەنجىشىپ قالسىمۇ تۇغقانلىقتىن كېچەلمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆرۈك - تۇغقان يامانلاشسا،
ياتنىڭ مېهرى قاچار

بۇ، قېرىنداش - تۇغقانلار ئۆزئارا رەنجىشمەي، ئۆچ - ئاداۋەتلەشمەي ئىناق ئۆتۈپ، باشقىلارنىڭ مايىللىقىنى قولغا كەلتۈرۈش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆرۈكقوغنى يېگۈچە، ئۈيۈگنى يە

بۇ، دېهقانچىلىقتا ئۆرۈك ھەممىدىن مۇھىم بولۇپ، تېرىقچىلىقنىڭ دەسمايىسى ئىكەنلىكىنى، ھەرقانچە قىيىنچىلىققا دۇچ كەلسىمۇ ئۆرۈكنى يوقىتىشقا بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇزۇن گەپ ئۆزنى ئۇرار،
ئۇزۇن چاپان پۇتنى (ئۇرار)

بۇ، قۇلاققا ياقمايدىغان جىق گەپ سۆزلىگۈچىنىڭ ئابرۇيىنى تۆكىدۇ، ھەددىدىن ئارتۇق ئۇزۇن كىيىم ئىش - ھەرىكەتكە توسالغۇ پەيدا قىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇزۇن گەپ ۋاقىتنى بۇزار،
ئۇزۇن چاپان رەختنى (بۇزار)

بۇ، ھەرقانداق ئەھۋالدا گەپنى ئىخچام قىلىپ ۋاقىتنى تېجەش كېرەكلىكىنى، كىيىمنى بەدەنگە لايىق كىيىپ رەختنى ئىسراپ قىلماسلىقنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇزۇننى قويۇپ قىسقىنى كەس

بۇ، ① قولى ئوچۇق، مەرد، سېخىينى
ئاياپ، بېخىل پىخسىقنى يونۇش، باپلاش
كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ؛ ② ياخشىغا ئۇ-
ۋال قىلماي ئاسراش، يامانغا رەھىم قىل-
ماي، ئەدىبىنى بېرىش كېرەكلىك-
ىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇزۇننىڭ ئارىسىدا قىسقا بار،
قىسقىنىڭ ئارىسىدا ئۇزۇن (بار)

بۇ، ① باي بار يەردە نامرات بار، نام-
رات بار يەردە باي بار، دېگەن مەنىنى بىلدۈ-
رىدۇ؛ ② مەرد، سېخىي بار يەردە بېخىل
- پىخسىقلارمۇ بولىدۇ، بېخىل - پىخسىق
بار يەردە مەرد - سېخىيلارمۇ بولىدۇ، دې-
گەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇستا باردا قولۇڭنى تارت،
موللا باردا تىلىڭنى (تارت)

بۇ، باشقىلارنىڭ ئالدىدا بىلەرمەنلىك،
گەپدانلىق قىلىپ سۆزگە لوقما سالماسلىق-
نى، بىراۋنىڭ ئىشىغا ئارىلىشىپ ئۇستى-
لىق قىلماسلىقنى بىلدۈرىدۇ: ئۇ خېلىدىن
بۇيان سۆزلىنىۋاتقان ھېكايىلارنى ئىچىدە
باشتىن ئاياغ بىر قېتىم ئەسلەپ چىقتى -
دە، دەر ھەقىقەت، ئاتا - بوۋىلار «ئۇستا
باردا قولۇڭنى تارت، موللا باردا تىلىڭنى
تارت» دەپتىكەن، مەن بۇگۈن نۇرغۇن بى-
لىمگە ئىگە بولدۇم، دېدى.

ئۇستاز ئۇنتۇلماس

بۇ، ئەۋلادلارغا ئىلىم - ھۈنەر ئۆگەت-
كەن، تەلىم - تەربىيە بەرگەن ئۇستازلارنى
ئەل - يۇرت بىر دەك قەدىرلەپ، بىر ئۆمۈر
ئىززەت - ھۆرمىتىنى قىلىدىغانلىقىنى بىل-
دۈرىدۇ.

ئۇستا كۆرمىگەن شاگىرت
ھەر مۇقامغا يورغىلار

بۇ، مۇئەييەن تەربىيە كۆرمىگەن،
ئۇستازدىن تەلىم ئالمىغان كىشى ئۆز سەن-
ىڭگە دەسسەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇستا ئوۋچى شىر ئاتار،
قابىل دېھقان بوز ئاچار

بۇ، ھەرقانداق ئىشقا مۇئەييەن ماھىر-
لىق، ئەمەلىي تەجرىبە بولمىسا، كۆرۈنەر-
لىك نەتىجە يارىتىش مۇمكىن ئەمەسلىكىنى
بىلدۈرىدۇ.

ئۇستا ئوۋچى ئىز تونۇيدۇ،
زېرەك يىگىت قىز (تونۇيدۇ)

بۇ، كەسپىگە ماھىر، تەجرىبىلىك كا-
سىپنىڭ پەرق ئېتىش ئىقتىدارى يۇقىرى
بولىدىغانلىقىنى، ئەقىللىق ئادەم جورا تال-
لاشتا چىرايىدىن كۆرە، قەلب گۈزەللىكىنى
ئالدىنقى ئورۇنغا قويىدىغانلىقىنى بىلدۈرى-
دۇ.

ئۇسسۇل ئوينىيالمىغان قىزغا
ئۆينىڭ تارلىقى باھانە

بۇ، بىر ئىشنى ئەپلەشتۈرۈپ قىلالمى-
غان ئادەم ئۆزىنىڭ قابىلىيەتسىزلىكىگە تەن
بەرمەي، ھەر خىل سەۋەبلەرنى كۆرسىتىپ،
ئاجىزلىقىنى يوشۇرۇشقا ئورۇنىدىغانلىقىنى
بىلدۈرىدۇ: مېنىڭ خىيال يىپلىرىم ئۈزۈل-

دى. يەنە نېمە گەپتۇ، «ئۇسسۇل ئويىنيال-
مىغان قىزغا ئۆيىنىڭ تارلىقى باھانە» دېگەن
شۇ - دە، بەلكىم چېچىمنى يەنە قاملاشتۇ-
رۇپ ئالالمايۋاتقاندۇ!

ئۇسسساڭ تالقاننى كاپ ئەت

بۇ، بىرەر ئېھتىياج تۇپەيلىدىن موھ-
تاجلىقتا يولۇققان كىشى قىيىنچىلىقتا بەر-
داشلىق بېرىپ، سەۋر - تاقەت بىلەن كۈتۈ-
شى كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇماچقا زەدەك توغراپتۇ،
پولۇغا مەدەك (توغراپتۇ)

بۇ، ھەر نەرسىنىڭ ئۆز تەلپىگە يارى-
شا ئىش تۇتماي، ئەخمىقانىلىق قىلىدىغان
كىشلەرنىڭ تېجىمەللىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇماچىنگمۇ ئۆتىنىسى بار

بۇ، ھەرقانچە ئاددىي چاغلانغان ئىش-
نىڭمۇ ئۆزىگە تۇشلۇق دەردىسەرى بولىدى-
غانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇماچ ئىچتىم توق،
ئۆرە قوپسام يوق

بۇ، ھاياتلىقنىڭ كاپالىتى بولغان يې-
مەك - ئىچمەك، ئوزۇقلىنىشقا كۆڭۈل بۆ-
لۇپ، قۇۋۋەتلىك تاماق يېگەندە بەردەم تۇ-
رۇش مۇمكىن، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇماچ ئىچىپ چىش كولاپتۇ،
مۇز يالاپ بۇرۇت تولغاپتۇ

بۇ، قىلغان ئىش - تاپاۋىتىنىڭ تايىنى
يوق تۇرۇپ، ھەدېسە ھالىغا باقماي پو ئې-
تىپ، داۋراڭ سالىدىغانلارنىڭ ماختانچاقلى-
قىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇمۇ يوق، بۇمۇ يوق،
ئېرىقتىكى سۇمۇ يوق

بۇ، يوقسۇل - نامراتنىڭ ئېھتىياجىغا
ھەرقانچە مولچىلىق، كەڭتاشا شارائىتتىمۇ
ھېچ نەرسە تېپىلمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىل-
دۈرىدۇ.

ئۇمىچى يوق مازاردىن
شەيخ زېرىكىپتۇ

بۇ، پايدىسى تەگمەيدىغان ئادەم، نەپ
چىقمايدىغان ئىشتىن ھەممەيلەن قاچىدۇ،
دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇنچى ھاكچىنى كۆرەلمەس

بۇ، شەخسىيەتچىلىك تۇپەيلىدىن پايدا
- مەنپەئەت قوغلىشىپ، باشقىلارنىڭ روناق
تېپىشىغا ئىچى تارلىق قىلىدىغان ھەسەت-
خورلۇق ئىللىتىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇنداق قازانغا مۇنداق چۆمۈچ

بۇ، ھەرقانداق مەسىلىنى ھەل قىلىشتا
ئىشنى سادىر قىلغۇچىغا ئوخشاش ئۇسۇل
قوللىنىش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرى-
دۇ: ئىمىن تېخىمۇ كۆلۈپ كەتتى ۋە سى-
پاھلارنىڭ يېغىرىنى بىلىۋالغاندىن كېيىن،
ئۆتكۈر تەنە بىلەن ئۇلارنىڭ ئاچچىق ئۇچە-
يىنى بەكرەك قوچۇۋېتىش ئۈچۈن «ئۇنداق
قازانغا مۇنداق چۆمۈچ» ئىشلەتتى.

ئۆن ـ ماي ھەر ئۆيدە بار،
ياخشى تاماق بىر ئۆيدە (بار)

بۇ، شەرت ـ شارائىت تولۇق، كېتەر-
لىك نەرسە تەل بولسىمۇ، تاماقنى ئوخشى-
تىپ، تەملىك ئېتىش ئاسان ئەمەسلىكىنى،
ھەممە كىشىنىڭ تاماق ئېتىشنى ياخشى ئۆ-
گىنىپ، تۆشۈككە ماھىر بولۇشى كېرەكلى-
كىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۈنىغانغا يونىغان

بۇ، بىرەر جەھەتتە يۈز بەرگەن ئو-
ڭۇشسىزلىق ياكى كېلىشمەسلىك ئۈستىگە
تۆپىلەپ يەنە بىر پېشكەللىك يۈز بەرگەنلى-
كىنى بىلدۈرىدۇ: «ئۈنىغانغا يونىغان» دې-
گەندەك، بارات چەكەدى باتۇقنىڭ ئۆتكەن
كۈنى خان بۇۋىگە قىلغان ئاپئاشكارا رەسۋا-
چىلىقىنى كۆڭلىگە سىغدۇرالماي، ھارسى-
نىپ تۇرغاندا، بۇگۈن بۇ ئىشنىڭ تۇيۇقسىز
قايتا تىلغا ئېلىنىشى ئۇنىڭ يۈرىكىنى پۇچى-
لىدى، ئەرلىك غۇرۇرىغا قاتتىق تەگدى.

ئۈنى يوقنىڭ خۇنى يوق

بۇ، تۇرمۇشتا ئاش ـ ئوزۇق ھەممى-
دىن مۇھىم ئىكەنلىكىنى، ئاش ـ ئو-
زۇقتىن ئايرىلسا ئادەم روھىي جەھەتتىن
چۈشكۈنلىشىپ، رەڭگىرويىدىن كېتىدى-
غانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۈن يوق دېسەم زاڭ دەيدۇ،
ھاردىم دېسەم ماڭ دەيدۇ

بۇ، ئىقتىسادىي شارائىت يار بەرمىگەن-
دىكى ماددىي ئېھتىياجىنىڭ ئېشىپ كەت-
كەنلىكىنى، بىرەر ئوڭۇشسىزلىق، قىيىن-

چىلىقتا ئۇچرىغان كىشىنى تۆپىلەپ يەنە ئو-
ڭۇشسىزلىق، مۇشكۇللۇككە مەجبۇرلىغان-
لىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۈۋىنى چىشى قۇش ياسار

بۇ، ئۆي ـ ئائىلە پەقەت ئايالللارنىڭ
يەكدىل تىرىشچانلىقى، جاپالىق ئەجرى بى-
لەن گۈللىنىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۈيات تۇرغان يەردە ئىمان تۇرار

بۇ، ئار ـ نومۇس، شەرم ـ ھايا بار
يەردە ئىشەنچ، ئىرادە، ئىنساپ بولىدۇ، دې-
گەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇياتسىز خوتۇن ـ تۇزسىز ئاش

بۇ، ئار ـ نومۇسنى، ئىزا تارتىشنى
بىلمەيدىغان، ھاياسىز ئايال خۇددى تۇزى
تېتىمىغان ئاشقا ئوخشاش تېتىقسىز بولى-
دۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇياتسىز مۇشۈككە
قازناقنىڭ ئىشىكى ئوچۇق

بۇ، خىجىل بولۇشنى بىلمەيدىغان، يۈ-
زى قېلىن ئادەم ھېچنېمىدىن ئەيمەنمەي
ئۇچرىغاننى ئالىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرى-
دۇ.

ئۇياتلىق مېھمان كەلگەندە نان تۈگەپتۇ

بۇ، تۇرمۇشتا تېجەشلىك، ئىقتىساد-
چىل بولمىغاندا ئۆزئارا بېرىش ـ كې-
لىش، مېھماندوستلۇقتا تەسىر يېتىدىغانلى-
قىنى، تەرەپبال كەلگەن مېھمانلارنى ياخشى
كۈتۈش مۇمكىن ئەمەسلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇيات ئۆلۈمدىن قاتتىق

بۇ، ئار - نومۇس، شەرم - هايانى ئۆلگەن بىلەن باراۋەر ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ. يوقىتىپ رەسۋا بولۇش جان چىقماي تۇرۇپ

ئۇياقتا تارتسام ئات ئۆلىدۇ،
بۇ ياقتا تارتسام هارۋا سۇنىدۇ

بۇ، ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتتە بىراۋنىڭ ئالدىدا تەڭلىكتە قالىدىغان ئىشنى قىلماسلىقنى، تىنچ - خاتىرجەملىككە ئەهمىيەت بېرىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ: ۋاي دورغام، دەپ خىرقىراپ جاۋاب بەردى بومباساقال ئىمام، مېنى دېمىدى دەمدىلا، بىزمۇ تەڭلىكتە قالدۇق، «ئۇيان تارتسام ئات ئۆلىدۇ، بۇيان تارتسام هارۋا سۇنىدۇ» دېگەندەك، بۇنىڭ هەممىسى بېشىمىزغا كەلگەن بىر دىشۋارچىلىق دېسىلە، دورغام.

ئۇيانغا باق، بۇيانغا باق،
ئەتىگەن تۇرۇپ قوشناڭغا باق

بۇ، هەر ۋاقىت ئەتراپىڭا، ئەمەلىيەتكە قاراپ هوشيارلىق بىلەن ۋەزىيەتكە ماسلىشىپ ئىش كۆرۈش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇيقۇدا ئۇيات يوق

بۇ، ئۇخلىغان ئادەم هېچ نەرسىنى سەزمىگەچكە نومۇس - ئىزانى بىلمەيدۇ، شۇڭا سەۋەنلىكلىرى ئەيىبكە بۇيرۇلمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇيقۇ يەر تالىلماس،
قېرى قىز ئەر تالىلماس

بۇ، چارچاپ ئۇيقۇسىرىغان ئادەم ئۇچرىغان جايدا ئۇخلايدۇ؛ ياتلىق بولالماي ئولتۇرۇپ قالغان قىز چىققان لايىقتا رازى بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇينىڭ مۈڭگۈزىگە ئۇرسا،
تۇيىقى سىرقىرار

بۇ، سەركەردە ئەدەپ يېسە قول ئاستىدىكىلىرى ئالاقزادە بولۇپ، ئەندىشىگە چۈشىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇي ئۆلتۈرگەن پالتا بوسۇغىدا قاپتۇ

بۇ، جاپا چەككەن، خىزمەت كۆرسەتكەنلەر ئىش تۈگىگەندە قەدىرلەنمەي، ئەستىن كۆتۈرۈلۈپ قالغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: «خوتۇن كىشىنىڭ چېچى ئۇزۇن، ئەقلى قىسقا»، ئامانقۇل خەلپەمنىڭ ئەڭ يېقىن كىشىسى تۇرسا، ئۇنى ماختىمىغانغا نېمە بوپتۇ. كونىلار «ئۇي ئۆلتۈرگەنپالتا بوسۇغىدا قاپتۇ» دېگەندەك، مەن ئۆزلەنى تالادا قالمىغىيدى دەپ غەم يەيمەن، دېدى ئۇ بوسۇقتا پەسرەك ئاۋازدا.

ئۆ

ئۆپكىسى تۆگەپ كانىيى قالدى

بۇ، بىر ئىشنىڭ مۇتلەق كۆپ قىسمى تۈگەپ، كىچىككىنە قىسمى ئېشىپ قالغان-لىقىنى بىلدۈرىدۇ: ئۆپكىسى تۈگەپ كانىيى قالغاندا كەپسەن، بوپتۇ، قالغىنىنى سەن قىلىۋەتكىن، دېدى ئۇ.

ئۆپكىسىنى ئىچىدىن قېقىپتۇ

بۇ، كۆرۈنۈشتە ھەققانىيەتچى بولۇۋې-لىپ، ئەمەلىيەتتە تۈيدۈرماي يوشۇرۇن قەستلەيدىغان ھىيلىگەرلىكنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆتكەل ئۆتسەڭ ئاۋۋال ئۆت،
كېيىن ئۆتسەڭ يول تايغاق

بۇ، ھەرقانداق ئىشنى قىلىشتا پەيتنى چىڭ تۇتۇپ بۇرۇنراق ھەرىكەتلىنىش پايدى-لىق ئىكەنلىكىنى، ۋاقىتنى ئۆتكۈزۈۋەتكەن-دە كۈتۈلمىگەن ئوڭۇشسىزلىق، پېشكەللىك يۈز بېرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆتكەمدىن ئۆتۈپ،
غەلۋىردە تۇختاپتۇ

بۇ، ئوڭاي ئىشلاردا كۆرەڭلەپ بوي بەرمەيدىغان، مۇشكۇللۇككە ئۇچرىغاندا نېمە قىلارىنى بىلەلمەي بېشى قاتىدىغان تەدبىر-سىز ئادەملەرنىڭ قابىلىيەتسىزلىكىنى بىل-دۈرىدۇ.

ئۆتكەن ئۆمۈر – ئاققان سۇ

بۇ، ھايات چەكلىك بولىدىغانلىقىنى، شۇڭا ھەركىم ۋاقىتنى قەدىرلەپ مەنىلىك ياشاش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆتكەن ئىشقا سالاۋات

بۇ، ئۆتۈپ كەتكەن ئىشنى تەگىمەي، نورمال مۇناسىۋەتنى ساقلاشقا كۆڭۈل بۆ-لۈش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ: ئۆتكەن ئىشقا سالاۋات، ئۇنىڭ كىملىكىنى سۈرۈش-تۈرمە، دېدى رىلا ئەپەندى.

ئۆتكۈر سۆز – ئاتقان ئوق

بۇ، ۋەزنى بار گەپ خۇددى ئاتقان ئوق-تەك كۈچ – قۇدرەتكە ئىگە بولۇپ، ئوبيېك-تىنىڭ روھىي دۇنياسىنى لەرزىگە سالىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆتمەس پىچاق ئاسقۇچە،
چىشلەپ يېگەن ياخشى

بۇ، قۇرۇق سۆلەتكە، ياسانچۇقلۇققا بېرىلمەسلىكنى، زۆرۈر تېپىلغاندا ئەسقاتـ-مايدىغان، يارامسىز جابدۇقلارنى ساقلىماس-لىقنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆتمەس پىچاققا غىلتاڭ بىلەي

بۇ، ھەر ئىش ئېھتىياجغا يارىشا مۇۋا-پىق ئورۇنلاشتۇرۇلمىغاندا ئۈنۈمى بولمايدۇ-

غانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆتمەس پىچاق قول كېسەر

بۇ، رەقىبىنى ئاجىز ھېسابلاپ سەل چاغلىماي، دائىم ھوشيار، ئېھتىياتچان پوزىتسىيە تۇتۇپ، ئۇلارنىڭ زىيان يەتكۈزۈشىدىن ساقلىنىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆتمەس ماتا، زورلاپ ساتا

بۇ، تىجارەت - كەسىپكە ئەھمىيەت بېرىپ، سودىغا ماھىر بولۇش، خېرىدارسىز كاسات ماللارنى تۇتماسلىق كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆتنە جاھان–ھېسابلىق ئالەم

بۇ، ھەممە ئىشنىڭ چەك - ھېسابى بولىدۇ، بىرسىنىڭ بېشىغا كەلگەن ئېغىر كۈن باشقىلارنىڭ بېشىغىمۇ كېلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆتنىگە لاپقۇت، ئۆتۈككە ئاپقۇت

بۇ، ھەر ئىش ئۆز ئېھتىياج - تەلىپى بويىچە ماددىي شارائىت تەل بولغان ئاساستا ئۆز ئارا ھەمكارلىقنى چىقىش قىلىپ پۈتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆتۈكۈڭ تار بولسا
جاھاننىڭ كەڭلىكىنىڭ نېمە پايدىسى

بۇ، بەدەنگە باب كەلمىگەن كىيىم - كېچەك ھەرقانچە كۆركەم، نەپىس بولسىمۇ جاننى قىيناپ، كىشىنى بىزار قىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆتۈكى يىرتىق تۆرگە چىقالماس،
يېڭى يىرتىق ئاش يېيەلمەس

بۇ، كەمبەغەل - نامراتلار ياخشى كىيىنەلمەسلىك تۈپەيلىدىن سورۇنلاردا تېگىشلىك كۈتۈنۈشكە مۇيەسسەر بولالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆچىدىغان چىراغنىڭ يورۇقى پەس

بۇ، كۈچ - ماغدۇرىدىن ئايرىلغان ئادەم ئۆزىگىمۇ، ئۆزگىگىمۇ پايدا يەتكۈزەلمەيدۇ، ئۆچۈش ئالدىدىكى چىراغتەك پىلدىرلاپلا قالىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆچكە تاغدا پۇل،
ئۈزۈم باغدا (پۇل)

بۇ، ھەر نەرسىنىڭ ئەتىۋارى، قەدىر - قىممىتى ئۆسكەن - ئاينىغان ماكاندا نامايان بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆچ كۆرسەڭ ئۆچەكىشىدۇ،
تار يەردە تىرەجىشىدۇ

بۇ، ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتتە كىشىلەر بىلەن زىتلاشماي، ئىجىل - ئىناق ئۆتۈشنىڭ مۇھىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆچ كۆرگەننى ئوتتۇز قېتىم كۆرۈپتۇ

بۇ، بىراۋنى بىھۇدە يامان كۆرگەن، ئۆچەكەشكەن ئادەم ئاخىرقى ھېسابتا شۇنىڭدىن ئايرىلالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆچكىگە جان قايغۇسى،
قاسساپقا ياغ (قايغۇسى)

بۇ، باشقىلارنى زىيانغا ئۇچرىتىش ئار-

قىلىق كۆزلىگەن مەنپەئەتكە ئېرىشىش كويدا بولغان كىشىلەرنىڭ قارا نىيەت، شەخسىيەتچىلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆچكىنىڭ مويى تۈگىمەس،
بەگنىڭ ئويى (تۈگىمەس)

بۇ، ئۆچكىنىڭ تېۋىتىنى ئالغانسېرى تۈگىمىگەندەك، كەيپ بىلەن شۇغۇللانغان كىشى خىيالپەرەسلىككە بېرىلىپ بىرەر ئىشنى باش - ئاخىرىغا ئېلىپ چىقالمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: قۇتلۇق ئەپەندى ئۇنىڭ بىلەن كەڭ - كۇشادە سۆزلىشىش نىيىتىدە: هاجى ئاكا، «ئۆچكىنىڭ مويى تۈگىمەس، بەگنىڭ ئويى تۈگىمەس» دەپتىكەن، سىلىنىڭ بۇ خىياللىرىنىڭ باش - ئايىغى بارمۇ زادى؟ دېدى.

ئۆچكىنىڭ ئوچۇق تۇرسا هېچ گەپ يوق،
قوينىڭ ئېچىلىپ قالسا هويت - هويت

بۇ، ئۆزىنىڭ كەمچىلىك - ئەيىبلىرىنى تۈزەتمەي تۇرۇپ، باشقىلارنىڭ ئاز - تولا قۇسۇر - ئىللەتلىرى ئۈستىدە جار سالىدىغان كىشىلەرنىڭ پىتنىخورلۇق مىجەزىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆچكىنى ئۆز ئايىغى بىلەن ئاسار

بۇنىڭ «ئۆچكە ئۆز پېيى بىلەن ئېسىلار» دېگەن ۋارىيانتىمۇ بولۇپ، يامانلىق بىلەن شۇغۇللانغان ئادەم هامان بىر كۈنى ئۆزىنىڭ خۇي - پەيلى، قىلمىشى بىلەن تۇتۇلۇپ سازايى بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆردەككە سۇ يۇقماس

بۇ، خاتا يولدا مېڭىۋاتقان ئادەمگە هەرقانچە تەلىم - تەربىيە، پەندى - نەسىهەت تەسىر قىلمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇ مىڭ يەردىن قەسەم ئىچىپ «ئۆردەككە سۇ يۇقماس» دېگەندەك، هېچقايسى گەپنى بويىنىغا ئالمىدى.

ئۆردەكنىڭ گۆشىنى يېسەڭ،
غازنىڭ پېيىدا بول

بۇ، بىرەر نەرسىدىن پايدىلىنىۋاتقان ئادەم كەلگۈسى هەققىدە باش قاتۇرۇپ كېيىنكى مەنپەئەتلىرىنىڭ كۆپىيىشىگە شارائىت هازىرلاش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆرۈك قىزىلكوس،
بۇغدايغا سۇنى توس

بۇ، دېهقانچىلىقتا تېرىقچىلىقنىڭ ۋاقىت - مەۋسۇمىنى ئىگىلەش قانداق مۇهىم بولغان بولسا، دەل پەيتىدە سۇغىرىشنىڭمۇ شۇنداق مۇهىم ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆرۈك ئۆرۈكنى كۆرسە ئالا بولار

بۇنىڭ «غورا غورىنى كۆرسە ئالا بوپتۇ» دېگەن ۋارىيانتىمۇ بولۇپ، كىشىلىك مۇناسىۋەتتە ئادەملەر هامان بىر - بىرىنىڭ خۇي - مىجەزىنى، ئىش - هەرىكىتىنى دورايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: دادىسى «ئۇ ئۆتكەندە ئەتلەس كۆڭلەك تىكتۇرۇپ بېرەيلى دېسەك ئۇنىمىغان ئىدىغۇ؟» دېۋىدى، ئانىسى «ئۇنى بىر دېمەڭلا، ‹ئۆرۈك ئۆرۈكنى كۆرسە ئالا بولار›، دېگەندەك، ئاداشىنىڭ كىيگىنىنى كۆرۈپ، ئۇنىڭمۇ

كىيگۈسى كېلىپتۇ» دېدى.

ئۆز ئاناڭ كەلمەيدۇ،
ئۆگەي ئاناڭ ئۆلمەيدۇ

بۇ، ھەركىمگە ئۆزىنىڭ تۇغقان ئانىسى ياخشى ئىكەنلىكىنى، بالىغا نىسبەتەن ئۆگەي ئانا ھەرقانچە كۆيۈمچان بولسىمۇ ئۆز ئانىسىغا يەتمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆزگىگە ئۆلۈم تىلىگۈچە،
ئۆزۈڭگە ئۆمۈر تىلە

بۇ، باشقىلارنىڭ زاۋال تېپىشىنى ئۈمىد قىلغۇچە، ئۆزىنىڭ سالامەتلىكىنى ئاسراپ، ئامان - ئېسەن ياشاشقا كۆڭۈل بۆلۈش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆز نەپسىدىن كەچمىگۈچە،
كىشىنى خۇش قىلغىلى بولماس

بۇ، ئۆزئارا مۇناسىۋەتتە شەخسىيەتچىلىك قىلماي، باشقىلارغا مەنپەئەت يەتكۈزۈش ئادەمگەرچىلىكتىكى مۇھىم تەرەپلەرنىڭ بىرى ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆز ئۆيۈمنىڭ خۇشلۇقى،
پۇت - قولۇمنىڭ بوشلۇقى

بۇ، ئادەمگە ئۆزىنىڭ ئائىلىسى ھەر جەھەتتىن ياخشى ئىكەنلىكىنى، ھەركىم ئۆز ئۆيىدە ئەركىن - ئازادە، بەھۇزۇر بولالايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆزۈڭ بىلگەن يولنى ئاتاڭغا بەرمە

بۇ، ھەر ئادەم ئۆزى ئەقلىنى ئىشلىتىپ يول تېپىشى، ئەقىل - پاراسىتىگە تايىنىپ تىرىكچىلىك قىلىشى كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆزۈڭدە يوق — ئالەمدە يوق

بۇ، ھەركىم ئۆزىنىڭ تۇرمۇشىغا ئۆزى كۆڭۈل بۆلۈپ، ئۆز كۈچىگە تايىنىپ ياشىشى كېرەكلىكىنى، خەقنىڭ ئىلكىدىكى نەرسە ئەسقاتمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆزۈڭ قىڭغىر بولساڭمۇ،
گېپىڭ توز بولسۇن

بۇ، ئادەم جىسمانىي جەھەتتە تەندۇرۇس بولمىسىمۇ ئىش - ھەرىكىتى، گەپ - سۆزى ئورۇنلۇق بولسا، ئەيىبى كۆزگە كۆرۈنمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆزۈڭگە ياخشىلىق تىلىسەڭ،
كىشىگە يامانلىق قىلما

بۇ، بەختكە ئېرىشىشنى ئۈمىد قىلغان كىشى باشقىلارغا ئۇۋالچىلىق كەلتۈرىدىغان ئىشلارنى قىلماسلىق كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆزۈڭگە ياقمىغاننى كىشىگە تاڭما

بۇ، ئۆزى قىلىشنى خالىمىغان ئىشنى باشقىلارغا زورلىماسلىق كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆزۈڭ نېمە يېسەڭ،
دوستۇڭغا شۇنى قوي

بۇ، دوستلار ئۆزئارا بارنى تەڭ كۆرۈپ، بىر - بىرىدىن ھېچ نەرسىسىنى ئايىماسلىقنى، يوققا كايىماسلىقنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆزۈڭنى ئەر چاغلىساڭ،
باشقىنى شىر چاغلا

بۇ، ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتتە ئۆزىنى چوڭ تۇتۇپ باشقىلارنى كەمسىتىشتىن ساقلىنىش، كەمتەر، كىچىك پېئىل بولۇپ، ھەممىگە ئوخشاش مۇئامىلە قىلىش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: ھەسەن بالا ھاجى ئۆۋەيس ئەلەمنىڭ بۇ قىلىقسىزلىقىدىن رەنجىپ، قەدىمكىلەر «ئۆزۈڭنى ئەر چاغلىساڭ، باشقىنى شىر چاغلا» دەپتىكەن، ئەمدى خوپ بولدى دەپ ئويلاپ، تەتۈر قارىۋالدى.

ئۆزۈڭنى بىل، ئۆزگىنى قوي،
كۆتۈڭنى قىس، يولۇڭغا ماڭ

بۇ، ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتتە ھەركىم ئۆزىنىڭ ئىشىغا پۇختا بولۇپ، مۇناسىۋەتسىز ئادەم ياكى ئىشقا ئارىلاشماي مۇستەقىل ھالدا تىنچ تىرىكچىلىك قىلىش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆزۈڭنى چاغلا، بېلىڭنى باغلا

بۇ، كىشى ھەر ۋاقىت كەمتەر بولۇپ، قولىدىن كەلمەيدىغان ئىشقا بىھۇدە زورۇقماي، ئۆزىنىڭ ھال - ئەھۋالىغا يارىشا يول تۇتۇش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆزۈڭنى خار قىلغۇچە،
كۆچۈڭنى خار قىل

بۇ، ھەركىم ئۆزىنىڭ قەدىر - قىممىتىنى، ئىناۋىتىنى ساقلاش ئۈچۈن جاپادىن قاچماي، تىرىشىپ ئىشلەش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆزۈڭنىڭ كىملىكىنى بىلمەكچى بولساڭ،
كىشىنىڭ قىزىغا ئەلچى ئەۋەتىپ كۆر

بۇ، ھەركىم ئۆزىنىڭ جەمئىيەتتىكى ئورنىنى، خۇي - مىجەزىنى باشقىلار بىلەن مۇناسىۋەت قىلىشقان ياكى قۇدىلاشقاندىلا بىلەلەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆزۈڭنى مەھكەم تۇت،
قوشناڭنى ئوغرى تۇتما

بۇ، ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتتە بىخۇدلۇق، بىپەرۋالىق قىلماي، ھەر ۋاقىت ھوشيار، ئېھتىياتچان بولۇپ، ئەتراپتىكىلەردىن ئورۇنسىز گۇمانلانماسلىق كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆزۈڭ ئۈچۈن كۈلەرسەن،
يۇرتۇڭ ئۈچۈن ئۆلەرسەن

بۇ، ئادەم كۆڭۈل شادلىقى ۋە شان - شەرەپكە ئېرىشىش ئۈچۈن ئەل - يۇرتىنىڭ ئىشلىرىغا ھەسسە قوشۇش، بارلىقىنى بېغىشلاش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆزۈڭ يېمىسەڭ غېمىڭنى،
قاغا چوقۇر تېنىڭنى

بۇ، ھەركىم ئۆز تەقدىرى ئۈستىدە باش قاتۇرۇپ، تۇرمۇشىنى ئوبدان ئورۇنلاشتۇرۇش كېرەكلىكىنى، ئۇنداق قىلمىغاندا يامان كىشىلەرنىڭ سۆز - چۆچىكى، مەسخىرىسىگە ئۇچرايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆزۈلۈككە ئارتۇق، تۆپىلىككە تارتۇق

بۇ، بىرەر ئۆگۈشسىزلىق ئۈستىگە تۆ-

پىلەپ كۆڭۈلسىزلىك قوشۇلۇپ كەلگەنلى-
كىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆزۈم پاتمىغان كامارغا،
غەلۋىر باغلاي قوڭۇمغا

بۇ، ئۆزىمۇ چاقىرىلمىغان سورۇن - مېھماندارچىلىقلارغا ئادەم ئەگەشتۇرۇپ بېرىپ، ساھىبخانىغا ئاۋارىچىلىك كەلتۈرىدىغان تېتىقسىزلىقنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆزۈم تاپقان بالاغا،
نەگە باراي داۋاغا

بۇ، ھەركىم ئۆزى تۇغدۇرغان كاشىلا، سەۋەنلىكنىڭ، ھادىسىنىڭ دەردىنى ئۆزى تارتماي مۇمكىن ئەمەسلىكىنى بىلدۈرىدۇ: قولۇم - قوشنىلار مېنى بۇرۇنقىدەكلا گۇمان ۋە ئۆچمەنلىك بىلەن كۈتۈۋېلىشتى، «ئايلىنىپ يەنە كەپتۇ بۇ ئوغرى» دېگەندەك سۆزلەرنى چالا - بۇلا ئاڭلاپ تۇردۇم. «ئۆزۈم تاپقان بالاغا، نەگە باراي داۋاغا» دېگەندەك، ئۇلاردىن رەنجىشكە ھەققىم يوق ئىدى.

ئۆزۈمدىن ئۆتكەن،
قولۇمدىن كەتكەن

بۇ، ئاقىۋەتىنى ئويلىماي قىلغان ئىشىنىڭ خاپىلىقى كىشىنى شادلىق، بەختتىن مەھرۇم قىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆزۈمنى چاغلىماي شىلتىنىڭ ئېتىپتىمەن،
پالاسقا يۆگىنىپ ھەپتە يېتىپتىمەن

بۇ، ئاقىۋەتىنى ئويلىماي قىلىنغان ئەخمىقانە ئىش كىشىگە تۈگىمەس كۆڭۈلسىزلىك كەلتۈرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆزۈمنىڭ ئەيىبى ئۆزۈمگە كۆرۈنمەس،
قىزىمنىڭ ئەيىبى كۆزۈمگە (كۆرۈنمەس)

بۇ، ھەركىمنىڭ يامان ئادەت، ناچار ئىللەتلىرى ئۆزىگە بىلىنمەيدۇ؛ پەرزەنتلەرنىڭ ئەسكى خۇي - مىجەزى ئاتا - ئانىسىغا سېزىلمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆزۈمنىڭ دەرمەن،
ئولتۇرۇپ - قوپۇپ يەرمەن

بۇ، ھەركىم ئۆزىگە تەئەللۇق بايلىق - مەنپەئەتتىن قاچان بولمىسۇن خالىغانچە پايدىلىنالايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆزۈم يېسەم سېسىق ئىشىم،
كىشىگە بەرسەم ئىست ئىشىم

بۇ، تاپقىنىنىڭ راھىتىنى كۆرۈشنى بىلمەيدىغان، كىشىگە نەپ يەتكۈزۈشكە چىدىمايدىغان، بېخىل - پىخسىقلارنىڭ خۇي - پەيلىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆز ئېلىڭنىڭ نېنىنى يە،
كىچە - كۈندۈز غېمىنى (يە)

بۇ، ھەر ئادەم ئۆز يۇرتىدا تىرىكچىلىك قىلىشنى ئەلا بىلىپ، ئۇنىڭ ئوتىدا كۆيۈپ، سۆيىدە ئېقىشى لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆزى بەرگەن خۇدايىم،
ئۆزى ئالغان خۇدايىم

بۇ، دىنىي چۈشەنچە بويىچە تىرىشچاق، ئىشچان، ئىمانى كامىل ئادەمگە ئاللا بايلىق

ئاتا قىلىدۇ؛ ئەمگەك سۆيمەيدىغان، بېخىل، ناكەسلەرنىڭ مال - دۇنياسىنى ئاللا ھەر خىل سەۋەبلەر بىلەن تۇزۇتۇۋېتىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆزى بولالمايدۇ، بولغاننى كۆرەلمەيدۇ

بۇ، يارامسىز ئادەم ئىچى تار، ھەسەتخورلۇقىدىن روناق تاپالمايدۇ، باشقىلارنىڭ روناق تېپىپ، ياخشى كۈن كۆرۈشىگە تېخى چىدىمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆزى بىر غېرىچ، ساقىلى ئىككى غېرىچ

بۇ، كىچىك تۇرۇپ باشقىلارنىڭ ئىش - ھەرىكىتىنى دورايدىغانلارنىڭ ياسانچۇقلۇق، شەپشەكلىك ئادەتلىرىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆزى تاپمىغان مالنىڭ قەدرى بولماس

بۇ، ئەجىر سىڭدۈرمەي تاسادىپىي ئېرىشىپ قالغان بايلىقنىڭ ئەتىۋارى بولمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆزى تويسىمۇ، كۆزى تويماس

بۇ، نەپسى يامان، تەمەخور ئادەم ئېرىشكەن نەپ - نېسىۋىسى قانچە كۆپ بولسىمۇ، ئىنساپ قىلمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: ھەي ئەخمەقلەر، دۇنيادا ئادەم ھاياتلا بولىدىكەن نېسىپ بولغان نېمەتكە قانائەت قىلمايدۇ، ئۆزى تويسىمۇ، كۆزى تويمايدۇ. تاماھان رىزقى تۈگەپ، يۈرىكى سوقۇشتىن توختاپ، ئىككى كۆزىگە توپا تىقىلغاندىن كېيىنلا دۇنياغا تويىدۇ، دەپتۇ پادىشاھ.

ئۆزىدىن ئاشسا، ياتقا

بۇ، خەير - ساخاۋەتنى ئاۋۋال ئۇرۇق - تۇغقان، قېرىنداشلارغا يەتكۈزۈپ، ئېشىنغۇدەك ئىمكانىيەت بولسا، قولۇم - قوشنا، غەيرىيلەرگە بېرىش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆزىدىن خورىكى چوڭ

بۇ، ھالىغا باقماي كىشىلەرگە چوڭچىلىق قىلىدىغانلارنىڭ ھاكاۋۇرلۇق مىجەزىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆزى قوڭغۇزدەك، گېپى توڭگۇزدەك

بۇ، كىچىك تۇرۇپ يوغان گەپ قىلىدىغان، چوڭلار ئالدىدا قوپال، ئەپسانە سۆزلەيدىغانلارنىڭ بولمىغۇر تەبىئىتىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆزى كەتكەن يارەي، ئۆزى كەلگەن يارەي

بۇ، تۇراقسىز ھېسسىياتنى باسالماسلىق تۈپەيلى بىرەر ئىشتىن دەماللىققا ۋاز كېچىپ، ئارقىدىن ئۈمىدىنى ئۈزەلمەي ئەسلىگە قايتقانلىقنى بىلدۈرىدۇ: قاسىم دادىسىدىن يامانلاپ ھەپتىگىچە ئۆيگە كەلمىدى. ئانىسى غەم قىلغان بىلەن جاھىل مىجەزلىك دادىسى ئۇنى ئىزدەپمۇ قويمىدى. نەتىجىدە، قاسىم خۇددى «ئۆزى كەتكەن يارەي، ئۆزى كەلگەن يارەي» دېگەندەك، بوينىنى قىسىپ ئۆيگە كەلدى.

ئۆزى كەلسە كەلسۇن،
بۆز خالتىسى كەلمىسۇن

بۇ، بىرەر سورۇنغا بارغاندا مېھمانلىق سۈپىتىنى ساقلاپ ئولتۇرۇش، بالا ئەگەشتۈرۈۋالىدىغان ياكى توشۇق توشۇيدىغان ئادەتنى قىلماسلىق كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆزىگە يارىغان خانغا ياراپتۇ

بۇ، قائىدە - يوسۇنلۇق مىجەز - خاراكتېرى، جان - دىل بىلەن كۆڭۈل قويۇپ قىلىنغان ئىش ھەممىگە ياقىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆزى مۇزلۇقنىڭ گېپى تۇزلۇق

بۇ، كىشىلىك مۇناسىۋەتتە مۇئامىلىسى قوپال، تەلەتى سۆرۈن ئادەمنىڭ گەپ - سۆزىمۇ يېقىمسىز بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆزىنى بىلگەن خار ئەمەس

بۇ، بىرەر ئىشقا ئاڭلىق، توغرا مۇئامىلە قىلىپ ئۆزىگە گەپ كەلتۈرمەيدىغان زېرەك ئادەم قەدىر - قىممىتىنى ساقلاپ ھۆرمەت - ئېتىباردىن چۈشمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆزىنى سورىغان شەھەرگە سۇلتان،
ئۆزىنى سورىمىغان ئۆتۈككە ئۇلتاڭ

بۇ، ئەقىل - پاراسەتكە تايىنىپ ئىش كۆرىدىغان، زېرەك ئادەم يۇقىرى مەرتىۋە، ئىززەت - ئابرۇيغا ئېرىشىدۇ؛ ئۆزىنى بىلمەيدىغانلار ھامان نەزەردىن چۈشىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆزىنى سورىغان قازىنىڭ ئالدىغا بارماس

بۇ، ئەقىل - پاراسەتنى ئىش - ھەرىكەتكە قىبلىنامە قىلىپ ئۆزىگە گەپ كەلتۈرمەيدىغان زېرەك ئادەمگە سوراقچىنىڭ لازىمى بولمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆزىنى سورىغان يۇرت سورار

بۇ، ئىنسانلىق بۇرچىنى ھەقىقىي ئادا قىلىپ، ئۆزىگە گەپ كەلتۈرمەيدىغان زېرەك ئادەم ھۆرمەت - مەرتىۋىگە ئېرىشىپ، يۈز - ئابرۇي بىلەن ياشايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆزىنىڭ پۇتىغا ئۆزى كەكە چېپىپتۇ

بۇ، خەقنى قەستلەيمەن دەپ ئاقىۋەتتە ئۆزى زىيان تارتىدىغان ئەخمەقلىقنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆزىنىڭ سايىسىغا ئۆزى مۇشت ئېتىپتۇ

بۇ، خەيرخاھلىق قىلىپ بېشىنى سىلىغانلارغا تۇزكورلۇق پوزىتسىيىسىنى تۇتىدىغان كىشىلەرنىڭ ئەقىلسىزلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆزىنىڭ ئۆزىگە، توپىسى كۆزىگە

بۇ، ئىش - ئۇقەت، كەسىپتە يول بىلمىگەن كىشىنىڭ سودىسى ئىلگىرى باسماي، تاپاۋىتى دەسمايىسىنى بويلىمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆزى ئۆلۈپ، ئۆزى يىغلاپتۇ

بۇ، ئىگە - چاقىسىز، غېرىب - يېتىملەر دىشۋارچىلىققا يولۇقۇپ، بېشىغا

كۆن چۈشسە، ئۆزىنىڭ غېمىنى ئۆزى قىلى-
دۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆزى ئۆيگە كىرگۈچە،
كەشى تۆرگە چىقىپتۇ

بۇ، يۇقىرى تەبىقىدىكى كىشىلەرنىڭ
كەمبەغەل، نامراتلارنى كەمسىتىدىغان فې-
ئوداللىق ئىدىيە - ئىستىلىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆزى ئۈچۈن ئۆخلىغان،
كىشى ئۈچۈن چۈش كۆرەر

بۇ، ئۆز ئىش - مەنپەئىتىنى ئويلى-
ماي، باشقىلارنىڭ ئىش - مەنپەئىتى ئۈ-
چۈن باش قاتۇرىدىغان، كۆڭۈلچەك كىشى-
لەرنىڭ ئېسىل پەزىلىتىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆزى ياۋاش، ئاغزى بەڭۋاش

بۇ، كۆرۈنۈشتە جىمغۇر، قائىدە
- يوسۇنلۇق بولۇۋېلىپ، ئەمەلىيەتتە ئاغزى-
غا كەلگەننى سۆزلەيدىغان، ئاغزى بىزەپ
كىشىلەرنىڭ مىجەز، تەبىئىتىنى بىلدۈرى-
دۇ.

ئۆزى يوقنىڭ كۆزى يوق

بۇ، ئۆزى بولمىغاندا غېمىنى يەيدى-
غان، گېپىنى قىلىدىغان، مەنپەئىتىگە كۆ-
ڭۈل بۆلىدىغان كىشى چىقمايدىغان غەيى-
رىي ئەھۋالىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆستەڭ يارىشىقى تال،
قىز يارىشىقى خال

بۇ، دەل - دەرەخ تەبىئەتكە ھۆسن بې-
غىشلاپ مۇھىتنى گۈزەللەشتۈرسە، خال ئا-
ياللارنىڭ چېھرىگە يارىشىدىغان زىننەت ئې-
كەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇ ئېھتىمال «ئۆس-
تەڭنىڭ يارىشىقى تال، قىزنىڭ يارىشىقى
خال» دېگەننى ئوبدان بىلىۋالغان بولسا كې-
رەك، ئىككى مەڭزى ۋە پېشانىسىگە چەكتۈ-
رۈلگەن كۆكۈچ ئۈچ خالى ناھايىتى ئېنىق
كۆرۈنۈپ تۇراتتى.

ئۆكۈزنى كاردىن چىقارغان بويۇنتۇرۇق

بۇ، جەبىر - زۇلۇم ھەرقانداق قابىل
ئادەمنى خارابلاشتۇرىدۇ، دېگەن مەنىنى
بىلدۈرىدۇ.

ئۆكۈزنىڭ بېشىغا كەلگەن كۈن
موزاينىڭ بېشىغىمۇ كېلىدۇ

بۇ، ھاياتلىقتا ھەر ئادەم تۈرلۈك مۇش-
كۈلاتقا دۇچ كېلىدۇ، ئىش - ئوقەت، تۇر-
مۇشى زادىلا ئوڭۇشسىزلىققا ئۇچرىمايدىغان
كىشى بولمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆكۈز ئۆلگەندىمۇ
كۆزىنىڭ ئالىسى كەتمەس

بۇ، ھەركىمنىڭ ئۆز خاراكتېرىگە يا-
رىشا خۇي - مىجەزى بولىدىغانلىقىنى، ھايا-
تى ئاخىرلاشقاندىمۇ ئۇنىڭ تەسىرى تۈگىمەي-
دىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆگەنگەن خۇي ئۆلگۈچە قالماس

بۇ، ئادەم ئۆسۈپ يېتىلىش جەريانىدا
ئادەتلەنگەن بەزى خۇي - مىجەزىنى ئۆمۈر
بويى تاشلىيالمايدۇ، ھەتتا مەڭگۈ ئۆزگەر-
تەلمەيدۇ: دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ؛ مەك-
تەپ ساۋۇتجاننى ئوغرىلىق ئىشى تۈپەيلى

مەكتەپتىن قوغلىماقچى ئىدى. لېكىن ئانىسى زورىخان ئاچىنىڭ يىغلاپ - يالۋۇرۇشى بىلەن ئاگاھلاندۇرۇش جازاسى بېرىپ بولدى قىلدى. لېكىن «ئۆگەنگەن خۇي ئۆلگۈچە قالماس» دېگەندەك، ئارىدىن بىر ئاي ئۆتۈپ، چوڭ ماگىزىندا يانچۇقچىلىق بىلەن تۇتۇلۇپ قېلىپ ئاخىر مەكتەپتىن چىقىرىۋېتىلدى.

ئۆگەنگەن كۆڭۈل ئۈجمە پىشقۇچە

بۇ، ساختىلىق، دورامچىلىقنىڭ ۋاقتى قىسقا بولۇپ، ئۇزاققا بارمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆگەي ئانىنىڭ قوشلىغىنىدىن،
ئۆز ئانىنىڭ مۇشتلىغىنى ياخشى

بۇ، ئۆگەي ئانىنىڭ ماختاپ - ئۇچۇرۇشى، ياخشى كۆرۈشى ساختا ئىكەنلىكىنى، ئۆز ئانىنىڭ ئۇرغىنى ئامراقلىق، كۆيۈنگەنلىكىنىڭ ئىپادىسى بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆگەينىڭ ئېتى قۇرۇسۇن،
ئاپتاپتا يېتىپ كۆتى(قۇرۇسۇن)

بۇ، ئەنئەنىۋى قاراش بويىچە ئۆگەي ئاتا - ئانا ناھايىتى زالىم، باغرى تاش، رەھىمسىزبولۇپ، پەرزەنتنى خارلاپ، مېھرى - شەپقەت قىلمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆلەرمەن ئېشەك يېتىپ تېپەر

بۇ، قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان، يارىماس ئادەمنىڭ باشقىلارغا تۆيدۇرماي ئەدەپ بېرىدىغان خۇيى بارلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆلەر تورپاق ئۆلدى،
بار كېپەكنى يەپ بولدى

بۇ، ئۆمرىنىڭ ئاخىرىدا كېيىنلىكىنى ئويلىماي، دەماللىقنى كۆزلەپ ياشايدىغان كىشىلەرنىڭ تەۋەككۈلچىلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆلەر ئىت پالتىدىن قورقماس

بۇ، ئەڭ خەتەرلىك ئەھۋالغا دۇچ كەلگەن كىشى ئۆلۈم خەۋپىگىمۇ قىلچە پەسەنت قىلمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆلگەن بولسا ئېغىلىكنى تاڭاي،
تىرىك بولسا يارىسىنى (تاڭاي)

بۇ، كىشىلىك مۇناسىۋەتتە ھەركىم ئادەمگەرچىلىك بۇرچىنى ئۇنتۇماي، ھەرقانداق ئەھۋالدا بىر - بىرىگە يار - يۆلەك بولۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆلگەندىن كېيىن «ياسىن» نىڭ
نېمە پايدىسى

بۇ، بىرەر ئىشقا قارىتا ھەر ئېھتىمالغا قارشى ئالدىنئالا تەييارلىق كۆرۈش كېرەكلىكىنى، بولغۇلۇق بولۇپ بولغاندىن كېيىن چارە ئىزدەشنىڭ پايدىسىز ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ: «ئۆلگەندىن كېيىن ‹ياسىن› نىڭ نېمە پايدىسى» دېگەندەك، ئوغرى ئالىدىغاننى ئېلىپ بولغاندا، ئەمدى قالغان مال - مۈلۈكنى ئىستىراخۋانىيە قىلىشقا قوشۇلغىنىمىزنىڭ نېمە پايدىسى بار دەيسىلە؟ دېدى ئۇ ئايالىغا.

ئۆلگەندىن كېيىن يىغلىغۇچە،
ئۆلمەستىن بۇرۇن سەۋەب قىل

بۇ، ئۇزاق ئۆمۈر كۆرۈش ئۈچۈن ئال-
دى بىلەن يېمەك - ئىچمەك، بەدەن چېنىق-
تۇرۇشقا ئەھمىيەت بېرىپ، سالامەتلىكنى
ئاسراش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆلگەندىن ئۆپكە سوراپتۇ،
ئەسكى تامدىن قوقاق

بۇ، پايدا - مەنپەئەتنى دەپ يوقسۇل -
بىچارىلەرنى قاقتى - سوقتى قىلىدىغان نا-
مەردلەرنىڭ ئىنساپسىزلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆلگەننىڭ كەينىدىن ئۆلگىلى بولماس

بۇ، بەختسىزلىك، پالاكەتكە يولۇققان
ئادەمگە ھېسداشلىق قىلىش يۈزىسىدىن ئۆ-
زىنى يوقىتىشقا بولمايدىغانلىقىنى، سەۋر-
لىك بىلەن قايغۇنى كۆچكە ئايلاندۇرۇپ،
تۇرمۇشنى داۋاملاشتۇرۇش كېرەكلىكىنى
بىلدۈرىدۇ: كىشىلىك ھايات قىزىقچىلىق،
ئالدىراشلىق بىلەن داۋام قىلىدۇ. قەدىمكى-
لەرنىڭ «ئۆلگەننىڭ كەينىدىن ئۆلگىلى
بولماس» دېگىنىدەك، ئەگەر ئانام ئۆلدى
دەپ بالىسى، بالام ئۆلدى دەپ ئانىسى ئۆلى-
دىغان بولسا، دۇنيادا ئادەم قالامدۇ! ئادەم-
سىز دۇنيانىڭ قىزىقى بولامدۇ، دېدى شا-
ئىر كۆپچىلىككە.

ئۆلگەننىڭ ئەيىبىنى كوچىلاش گۇناھ

بۇ، يورۇق دۇنيا بىلەن خوشلاشقان
ئادەمنىڭ ھايات چاغدىكى قۇسۇر، ئىللەتلى-
رىنى ئاشكارىلاپ غەيۋىتىنى قىلىش ئەخلاق
ئۆلچىمىگە خىلاپ، كەچۈرگۈسىز خاتالىق
ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆلمەس ئاغرىق، چىقماس جان

بۇ، ھايات — سالامەتلىككە باغلىق بو-
لۇپ، كۆڭۈللۈك ياشاش ئۈچۈن سالامەتلىك-
كە ئەھمىيەت بېرىپ، تازىلىققا رىئايە
قىلىش كېرەكلىكىنى، ئۆزىنى ئاسرىمى-
غانلار ئۆمۈر بويى ئاغرىق ئازابىنى تارتى-
دىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆلمەسنى خۇدا ياراتماس

بۇ، ئۆمۈرنىڭ چەكلىكلىكىنى چۈشەن-
مەي، ئەبەدىي ياشاش كويىدا بولغانلارنى
ئاللا راۋا كۆرمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈ-
رىدۇ.

ئۆلمەكنىڭ ئۈستىگە تەپمەك

بۇ، بىرەر كۆڭۈلسىزلىك، پالاكەتكە
ئۇچرىغىنى ئاز كەلگەندەك، تۆپىلەپ يەنە
بىر كېلىشمەسلىككە دۇچار بولغانلىقىنى بىل-
دۈرىدۇ: يۈزلىگەن بىتابلار زامانقۇل تەرى-
پىدىن چىدىغۇسىز تىللار بىلەن ھاقارەتلى-
نەتتى. ھەتتا «ئۆلمەكنىڭ ئۈستىگە تەپ-
مەك» دېگەندەك، تېخى ئۇلارنى ئۇرۇپ -
تېپىپ دۇمبالايتتى.

ئۆلمىگەن جاندا ئۈمىد بار

بۇ، ئادەم ھايات بولسىلا ئارزۇ - ئار-
مانلىرىغا، مەقسىتىگە يېتەلەيدىغانلىقىغا ئى-
شىنىش، ئۈمىدۋار بولۇش كېرەكلىكىنى
بىلدۈرىدۇ: ياخشى ئادەملەرنىڭ شېرىن
سۆھبەت، ئوبدان مەسلىھەتلىرى، ياخشى
كىتابلارنىڭ يادىمدا ساقلىنىپ قالغان قىم-

مەتلىك سۆزلىرى، ئوغلۇم پەرھات ھەققىدىكى ئارزۇ - ئارمانلار «ئۆلمىگەن جاندا ئۈمىد بار» دېگەندەك روھىمغا قۇۋۋەت بولاتتى.

ئۆلۈپ ئۆسكەن مال ياخشى،
بىلىپ ئۆسكەن جان ياخشى

بۇ، چارۋا ماللارنى سويۇپ ئىھتىياجغا ئىشلەتكەنسېرى ئاۋۇپ تۇرىدىغانلىقىنى؛ ئادەم بىللە ياشاپ، بىر - بىرىنى چۈشىنىپ ئۆتكەنسېرى كىشىلىك مۇناسىۋەت كۈچىيىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆلۈپ - ئۆلۈپ ئاز قالدى،
ئاران ئىككى تاز قالدى

بۇ، ئەجەلنىڭ قەرەلى، نۆۋىتى يوقلۇقىنى، ھاياتلىق بار يەردە مۇقەررەر ئۆلۈم بولىدىغانلىقىنى، سالامەتلىكنى ئاسرىمىغان ئادەم بىئەجەل ئۆلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆلۈپ يېتىپ ئۆپكە تىلەپتۇ،
چىچىپ يېتىپ كۆرپە (تىلەپتۇ)

بۇ، ئىشلىمەي بىكار نەپ كۈتىدىغان، تاپقىنىنى يەپ - ئىچىپ تۈگىتىپ كېيىنلىكىنى ئويلىمايدىغان كىشىلەرنىڭ ھۇرۇنلۇق، تەييارتاپلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆلۈشتىن قورقما،
ئۆلەرمەن بولۇپ ياشاشتىن قورق

بۇ، ۋىجدان - غۇرۇرغا باي ئادەم ئۆلۈمدىن باش تارتمايدىغانلىقىنى، كىشىنىڭ ئەمگىكىگە تايىنىپ، تەييارتاپلىق بىلەن كۈن ئۆتكۈزۈشنى نومۇس بىلىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ.

ئۆلۈشكە چىدىساڭ مال ئەت،
كۆمۈشكە چىدىساڭ تال (ئەت)

بۇ، ھەرقانداق ئىشنىڭ ئۆزىگە تۇشلۇق چىقىمى، تۆلەشكە تېگىشلىك بەدىلى، قىلىشقا تېگىشلىك ئەمگىكى بولىدۇ، بۇنىڭغا چىدىمىغان ئادەم ھېچ ئىشنى باشقا ئېلىپ چىقالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆلۈشكە قاراپ كۆمۈش بولار

بۇ، ھاياتىدا ئەل - يۇرت ئۈچۈن ياخشى ئىش - ئەمەللىرى بىلەن ئىز قالدۇرغان كىشىنىڭ ئۆلۈمى قەدىرلىك بولىدۇ، يامانلىق قىلىپ باشقىلارنى قاقشاتقان كىشىنىڭ ئۆلۈمى قەدىرسىز بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆلۈك چىققان ئۆيدە
ئۈچ كۈنگىچە سۆز - چۆچەك

بۇ، مۇسىبەت بولغان ئۆيدە تۈرلۈك قىيىنچىلىق يۈز بەرگەنلىكتىن ئۇزاققىچە غەيۋەت - شىكايەت، يالغان - ياۋىداق، ئەپقاچتى گەپ تۈگىمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆلۈككە يىغلا، تىرىكنى ئاسرا

بۇ، ئۆلگەنلەرنى ياد ئېتىپ، روھىغا دۇئا قىلىش، ھاياتلارنى قەدىرلەپ، ياخشى كۈتۈش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆلۈككە يىغلىغان ئىست كۆزۈم

بۇ، ئۆلگەن ئادەمگە ھازا تۇتۇپ ھەرقانچە ياش تۆككەن بىلەنمۇ تىرىلمەيدىغانلىقىنى، ئارتۇقچە ھەسرەت چېكىپ قايغۇرماي ئۆزىنى ئاسراش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆلۈكنىڭ روھى، تىرىكنىڭ يۈزى

بۇ، بىراۋنىڭ ئىشىنى ئورۇنلاپ ھاجىتىنى راۋا قىلىش ئادەمگەرچىلىك جۈملىسىدىن بولۇپ، ئەرۋاھلارنىڭ ھۆرمىتى، ھاياتلارنىڭ قەدىر - قىممىتى ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ: ئانا خوجا بەختىنىڭ سودىگەر دوستىنى تېپىپ يىغلاپ تۇرۇپ، بالىسى بەختىيارنى ئوقۇتۇپ بىرىشنى ئېيتىپتۇ. سودىگەرمۇ «ئۆلۈكنىڭ روھى، تىرىكنىڭ يۈزى» دېگەندەك، بالىنى ئۆزگە ئەللەرگە ئېلىپ كېتىپتۇ.

ئۆلۈكنىڭ قولىنى ئۆتنە ئاپتۇ

بۇ، بىرەر ئىشنى ئورۇنداشقا ئېرىنچەكلىك قىلىپ، باشقىلارنىڭ كۈچىدىن پايدىلىنىشقا ئادەتلەنگەن كىشىلەرنىڭ ھورۇنلۇقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆلۈكنىڭ كۆزى يامان،
ئورۇشقاقنىڭ سۆزى (يامان)

بۇ، ئۆلگەن ئادەمنىڭ كۆزى سۈرلۈك، قورقۇنچلۇق بولىدۇ؛ ئاسان سوقۇشىدىغان، جېدەلخور ئادەم يىرگىنچلىك، قەبىھ سۆزلەرنى قىلىپ، يۈرەكنى ئازابلايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆلۈك ئۆيدىن چىقار،
ئورنىغا سەۋر كېرەر

بۇ، ئۆلۈملۈك بولغان ئادەم يىغا - زارە قىلسىمۇ، تەقدىرگە تەن بېرىپ، قايغۇنى كۈچكە ئايلاندۇرۇپ تىرىكچىلىكنى داۋاملاشتۇرۇشقا مەجبۇر بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆلۈكنى ئىت يېمەس،
تىرىكنى پىت (يېمەس)

بۇ، تاپتىن چىقىپ قائىدە - يوسۇنغا خىلاپ ئىشلارنى قىلغان ئادەملەرنىڭ ئۆلۈك - تىرىكىنىڭ قەدىر - قىممىتى بولمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆلۈمدىن باشقىسى تاماشا

بۇ، كۆڭلى - كۆكسى كەڭ ئادەم بېشىغا كەلگەن دەرد - ئەلەم، كۈلپەتلەرگە چىداپ، كۈنلىرىنى ھېچنېمە بولمىغاندەك خۇشال - خۇرام ئۆتكۈزىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ:

ئەي خان پاشا،
چىرايلىقىم گۈل پاشا.
سېنىڭ قوينۇڭدا كىم ياشا،
ئۆلۈمدىن باشقىسى تاماشا.

ئۆلۈمگە تۇتىدىغانمۇ پۇل،
ئۆلۈمدىن قۇتۇلدۇرىدىغانمۇ پۇل

بۇ، پۇل بىلەن ھەرقانداق ئىشنى قىلغىلى، ھەرقانداق نەرسىگە ئېرىشكىلى ھەتتا كىشىنى ھاياتىدىن ئايرىغىلى، ھاياتنى قوغداپ قالغىلىمۇ بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆلۈمنىڭ چوڭىمۇ - كىچىكىمۇ ئۆلۈم

بۇ، ھاياتلىقتا ئادەم قېرىپمۇ ئۆلىدۇ، ياش، سەبىي تۇرۇپمۇ ئۆلىدۇ، ئەجەلنىڭ چوڭ - كىچىكى، ئىلگىرى - كېيىنلىكى بولمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆلۈمنىڭ كۆزى يوق

بۇ، ئەجەل ھەممىگە ئوخشاش بولۇپ، قېرى - ياش، ئەر - ئايال، ياخشى - يامان، ئەمەلدار - پۇقرا دەپ ئايرىمايدۇ، سەت - چىرايلىق دەپ تاللىمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆلۈمنىڭ يارىشىقى يىغا، تويىنىڭ يارىشىقى نەغمە - ناۋا

بۇ، ھەر ئىشنىڭ ئۆزىگە يارىشا ئالاھىدىلىكى بولغاندەك، ماتەم - ھازا ئۆلۈمنىڭ ئىززىتى؛ نەغمە - ناۋا، ناخشا - ئۇسسۇل تويىنىڭ داغدۇغىسى ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆلمەن دېسە، مىنۋالاي دەيدۇ

بۇ، بىراۋ كۆتۈلمىگەن قىيىنچىلىقلارغا ئۇچراپ ئېغىر كۈنگە قالغاندا ھەممە كىشىنىڭ بوزەك قىلغۇسى كېلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆم ئەمگەكتە ئۇنۇم بار

بۇ، كۆپنىڭ كۈچىگە ھېچ نەرسە تەڭ كېلەلمەيدۇ، بىرلىشىپ قىلىنغان ئىش نەتىجىلىك بولۇپ، نۇرغۇن پايدا، دارامەتكە ئېرىشتۈرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆمەكلىك ئىتنىڭ قۇيرۇقى دىك

بۇ، كەينىدە ئىگىسى بار ئىت سۈرلۈك، ئەركىن بولغىنىدەك، دوست - بۇرادەر، قولۇم - قوشنا، ئاما بىلەن چىقىشىپ، ئىناق ئۆتكەن كىشى قورقماس كېلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆمرۈڭ ئۆتەر، ھۆسنۈڭ ئۆچەر

بۇ، ئادەم ۋاقىتنىڭ ئۆتۈشى بىلەن قېرىيدۇ، ھۆسن - چىرايمۇ ياشقا ئەگىشىپ گۈزەللىكىدىن كېتىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆمۈچۈك ئۆمىلەيدۇ، ئۆمىلىگەننى كۆرەلمەيدۇ

بۇ، ھەممە ئىشتا پايدا - مەنپەئەتنى يالغۇز ئۆزىلا ئىگىلەپ، باشقىلارنىڭ نەپ ئېلىشىغا چىدىمايدىغان ئىچى تار ئادەملەرنىڭ ھەسەتخورلۇقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆمۈر - ئاتقان ئوق

بۇ، ھاياتلىقتا ئۆتۈپ كەتكەن ئۆمۈر قايتا يېنىپ كەلمەيدۇ، قانداق ياشاش ھەر بىر كىشى جىددىي كۆڭۈل بۆلۈشكە تېگىشلىك مۇھىم ئىش، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆمىلەپ كىرگەن دومىلاپ چىقار

بۇ، غورۇرىنى ساقلىماي، بىراۋغا بېقىندى بولۇپ ياشاشقا ئادەتلەنگەنلەر نەپرەتكە ئۇچراپ قوغلاندىلىق ئاقىۋەتكە قالىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆي ئالما، قوشنا ئال

بۇ، ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتتە قوشنىنىڭ رولى تۇغقاندىنمۇ چوڭ ئىكەنلىكى، شۇڭا ئۆي - جاي سېتىۋېلىشتا ئالدى بىلەن قوشنىنى نەزەردە تۇتۇش ھەممىدىن مۇھىم ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆي تارلىقىدىن كۆڭۈل تارلىقى يامان

بۇ، باي بولسىمۇ باشقىلارغا نەپ بەرمەيدىغان، كۆزى كىچىك، پىخسىق ئادەملەردىكى بېخىللىقنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆي تۈتىسا بالادا قالدىڭ،
تۈتمىساڭ تالادا (قالدىڭ)

بۇ، ئۆيلەنگەن كىشىنىڭ زىممىسىگە ئائىلىنىڭ بارلىق يۈكى، ئېغىرچىلىقى ئارتىلىدۇ، ئۇنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالىغاندا تۇرمۇشنىڭ راھىتىنى كۆرەلەيدۇ؛ ئۆيلەنمىگەن كىشى تۇرمۇشنىڭ راھىتىنى كۆرەلمەي، بويتاقلىقنىڭ ئازابىنى تارتىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆي تۈتماس خوتۇننىڭ جېدىلى تولا

بۇ، ئېرىگە كۆڭلى يوق، ئالا نىيەت خوتۇن ھەر خىل باھانە بىلەن ئورۇنسىز ئۇرۇش - تالاش قىلىپ ئائىلىنىڭ تىنچلىقىنى بۇزىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆي تۈتمىغاننى ئۆيۈڭگە يولاتما

بۇ، ئائىلىگە كۆيۈنمەيدىغان ئالا كۆڭۈل خوتۇن بىلەن ئۆي تۈتاسلىق، ئۆيلەنمىگەن، بويتاق ئادەم بىلەن ئارىلاشماسلىق كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆيدە خوتۇن بولمىسا بوران چىقىدۇ

بۇ، ئايال كىشى ئائىلىنىڭ گۈللىنىش ئامىلى ئىكەنلىكىنى، بويتاقلىق تۇرمۇش كۆڭۈلسىز، زېرىكىشلىك بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆيدە ئۇگرە پىشۇرمىغان،
تويدا پولۇ پىشۇرار

بۇ، ئادەتتە ئېتىبارغا ئېلىنمايدىغان، غورىگىل تۇرمۇشتا ئۆتكەن كىشىلەر ۋاقتى كەلگەندە چوڭ ئىشلارنى، داغدۇغىلىق مەرىكىلەرنى قىلالايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆيدىكى گەپ بازارغا توغرا كەلمەپتۇ

بۇ، مەلۇم ئىش ھەققىدە ئالدىنئالا ئويلىغان بىرتەرەپلىمىلىك ئوي، قىلىنغان مەسلىھەت - پىلانلار ئەمەلىيەتكە ئۇيغۇن كەلمەي قالغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆيدىكى ھېساب بازارغا توغرا كەلمەس

بۇ، ئۆيدە قىلىنغان بىر تەرەپلىمىلىك پىلان - مەسلىھەت ئەمەلىي ئەھۋالغا، ۋەزىيەتكە لايىق كەلمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆيدىن چىققانغا ئىت قاۋىماس

بۇ، ئۇرۇق - تۇغقىنى كۆپ، جەمەتلىك ئادەمگە ھېچكىم تىل تەگكۈزەلمەيدۇ دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆيدىن ئۆيگە كۆچسەڭ
ئوغلاقلىق ئۆچكە زىيان

بۇ، جايدىن جايغا كۆچۈش - يۆتكىلىش

ئاۋارىچىلىكى تولا ئىش بولۇپ، ئائىلىگە
ھەر جەھەتتىن سورۇقچىلىق كەلتۈرىدىغان.
لىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆيگە كىرگەن قۇرۇق چىقماس،
گۆرگە كىرگەن تىرىك (چىقماس)

بۇ، بىرەر ھاجەت بىلەن كەلگەن كى-
شىنى قۇرۇق قول، نائۈمىد قايتۇرماسلىق-
تەك مەرد، سېخىيلىقنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆيگە ئوغرى كىرگەندە،
ئىتنىڭ تەرىتى قىستاپتۇ

بۇ، يامان ئىش - ھەرىكەت، ناتوغرا
كەسىپ بىلەن شۇغۇللانغانلارنىڭ قىلمىشى-
نى سۈرۈشتە قىلماي، ئەكسىچە چاپان يې-
پىپ قانات ئاستىغا ئالىدىغانلارنىڭ مەسئۇ-
لىيەتسىزلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆينىڭ چوڭى بولمىسا،
ئۆچكىنىڭ ئېتى ئابدۇراخمان

بۇ، بىلىملىك، ياخشى ئادەملەر بولمى-
غان يۇرتتا نادان، قارا نىيەتلەر ئـاقىل،
دانـا ھېسابلىنىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆينىڭ ئۆلچىكى بار،
ئونتۇرىسىدا چۆچىكى (بار)

بـۇ، ھـەر ئـائىلىنىڭ ئۆزىگە تۇش-
لۇق تۇتقان يولى، قائىدە - يوسۇنى بولى-
دۇ، ئائىلىدىكىلەرنىڭ تىرىكچىلىكى شۇ
بويىچە ئۆتىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆيۈڭ تار بولسىمۇ،
كۆڭلۈڭ كەڭ بولسۇن

بۇ، كىشىلىك تۇرمۇشتا تۇرار جاي
شارائىتى ناچار بولسىمۇ، ئۆيگە كەلگەن كى-
شىگە خـۇش خـۇي، ئوچۇق - يورۇق،
قىزغىن مۇئامىلە قىلىش كېرەكلىكىنى
بىلدۈرىدۇ.

ئۆيۈڭدىكى ئەھۋالنى قوشناڭدىن سورا

بۇ، كۆپچىلىك ئەرلەر خوتۇنىنىڭ ئۆي
ئىچىدىكى ۋە قوشنىدارچىلىقتا ئائىت خۇي
- مىجەز، ئەخلاقىنىڭ ياخشى - يامانلىقىنى
تولۇق بىلىپ كېتەلمەيدىغانلىقىنى، بۇنى
قوشنىلارنىڭ گەپ - سۆز، ئىش - ھەرىكى-
تىدىكى پۈزىتسىيىسىدىن بىلىشكە بولىدى-
غانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆيۈڭگە يولاتما قېرى دەللىنى،
كىرىپ - چىقىپ بۇزىدۇ پەللىنى

بۇ، ئىش بۇزىدىغان، ھىيلە - مىكىر-
لىك كىشىلەر بىلەن ياردى - كەلدى قىلى-
ماسلىقنى، ئۇلارنىڭ نەيرەڭلىرىگە ھەرگىز
ئالداناسلىقنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆيۈڭنى گۇل قىلغانمۇ خوتۇن،
كۇل قىلغانمۇ خوتۇن

بۇ، خوتۇن كىشىنىڭ ئائىلىدىكى رو-
لىنىڭ ناھايىتى چوڭ ئىكەنلىكىنى، ئائىلە-
ۋى تۇرمۇشنىڭ گۈللىنىشى ياكى خاراب بو-
لۇشى خوتۇنغا باغلىق ئىكەنلىكىنى بىلدۈر-
دۇ.

ئۆيۈڭ ئۈستەڭ بويىدا بولسا،
قاپىقىڭ قۇرۇق قالماس

بۇ، شەرت - شارائىتى ياخشى، تىرىك-
چىلىك قىلىشقا قۇلايلىق جايدا ئولتۇراقلاش-

قانلار ئىش - ئوقتىدە زىيان تارتمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆيۈمدە بىر نان يوق،
ئېتىم مارجان بوۋى

بۇ، باشقىلاردىن يۇقىرى تۇرغۇدەك بىر ئالاھىدىلىكى يوق تۇرۇقلۇق، ئۆزىنى ھەممىدىن قالتىس چاغلايدىغان كىشىلەرنىڭ تەكەببۇرلۇق، ماختانچاقلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆيۈم ھېيتىكىدەك بولسا،
ئېرىم توي كۈندىكىدەك (بولسا)

بۇ، خوتۇن كىشى ئىشچان، خۇش مۇئامىلە، كۆيۈملۈك ئەرگە ياتلىق بولۇشنى، بەختلىك، باياشات، كۆڭۈللۈك ئائىلىگە ئېرىشىشنى ئارزۇ قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆيىدە بار — ئويىدا بار

بۇ، قول - ئىلكىدە بارنى كىشىلەرگە خەير - ئېھسان قىلىپ، يار - يۆلەك بولۇشنى ئويلايدىغان كىشىلەرنىڭ سېخىيلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆيىنى ئىجارىگە بېرىپ،
بۇرنىنى ئۇششۇتكەن قېرى

بۇ، پايدا - مەنپەئەتنى كۆزلەپ ئۆزى پايدىلىنىۋاتقان، ئېھتىياجلىق نەرسىسىنى قولدىن چىقىرىۋېتىپ، زىيانغا ئۇچرايدىغان ئىنساپسىز كىشىلەرنىڭ بېخىللىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆ

ئۆجمە پىش، ئاغزىمغا چۈش

بۇ، ھېچقانداق تەر ئاققۇزماي، جاپا چەكمەي تۇرۇپ راھەت كۆرۈشنى ئارزۇ قىلىدىغان كىشىلەرنىڭ تەييارتاپ، ھۇرۇنلۇقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆجمە تۈگمىگەندە سوپىسوپىياڭ كەپتۇ

بۇ، ھەر ئىشنى ئۆز پەسلى - مەۋسۇمىدا قىلسا ئۈنۈملۈك بولىدىغانلىقىنى، ۋاقتى ئۆتكەندە ھەرقانچە زورۇقسىمۇ قولىنى چىشلەپ قالىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆچ ئادەم بار يەردە خىزىر بار

بۇ، بىر ئادەمنىڭ ئەقلىدىن كۆپنىڭ ئەقلى كۆپ ئىكەنلىكىنى، كۆپچىلىكنىڭ ئىچىدە ئاقىل، دانا ئادەملەر بارلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆچ قوي سويغان قاسساپ بوپتۇ

بۇ، مەلۇم ئىشنى بىرنەچچە قېتىم ئەمەلىيەتتىن ئۆتكۈزگەن ئادەم شۇ كەسىپنىڭ ئەھلى بولۇپ قالىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆچنىڭ بىرى خانغا يارايتۇ

بۇ، كۆپنىڭ ئىچىدىن كۆپكە ئەرزىيدىغىنى چوقۇم تېپىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆزۈككە كۆز كېرەك،
قىزغا سۆز (كېرەك)

بۇ، ئەسلىدىكىدىن ئاشۇرۇپ زىننەتلەنگەن نەرسە تېخىمۇ كۆركەم، نەپىس كۆرۈنىدۇ؛ ئىشىق - مۇھەببەت، سۆيگۈ ئىپادىلەنگەن چىرايلىق سۆز قىزنى سۆيۈندۈرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆكەر يانغا ئۆتسە يازغا تەۋە
تۇماق گەدەنگە چۈشسە تازغا (تەۋە)

بۇ، كالپىندار ئىلمى بويىچە تاڭ سەھەردە چىقىدىغان سەۋر يۇلتۇز تۇركۇمىدىكى يەتتە يۇلتۇزنىڭ يۆنىلىش ھەرىكىتى پەسىللەرنى ھاسىل قىلىدۇ؛ بېشىدا كېسەللىك ئىللىتى بار ئادەم باش كىيىمىنى چۆكۈرۈپ كىيىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆگرە ئەتسەڭ تۈزۈك ئەت،
ئېتەلمىسەڭ ئۈزۈپ ئەت

بۇ، ئاياللار تۆشۈك ئىشىغا ئەھمىيەت بېرىپ ھەر خىل تاماقنى ئېتىشنى ياخشى ئۆگىنىش كېرەكلىكىنى، قاملاشتۇرالمايدىغانغا ئاۋارە بولماي، قولىدىن كېلىدىغان تاماقنى ئېتىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۆگرىنى تاشلاپ ئالقان يەپتۇ،
يۇرتىنى تاشلاپ ئارمان (يەپتۇ)

بۇ، كىمىكى تاماق تاللاپ، غىزانىڭ

قەدرىگە يەتمىسە، تەبىئىي هالدا ئۇنىڭ دەر-
دىنى تارتىدۇ؛ يۇرتىدىن يۈز ئۆرۈسە مەڭگۈ
پۇشايمان يەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇلپەت تاپ – قۇدرەت تاپ

بۇ، ياخشى دوست تۇتۇش ناھايىتى ئوب-
دان ئىش ئىكەنلىكىنى، ئىشەنچلىك دوستى
قانچىكى كۆپ بولسا خەۋپ – خەتەردىن
قورقماي، دۈشمىنى ئۈستىدىن غالىب كېلە-
لەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۇلپىتىڭ قاغا بولسا،
يېيىشىڭ پوق

بۇ، قاملاشمىغان ئادەملەر بىلەن
دوست بولغان ئادەم ئۇلارنىڭ كاساپىتىگە
كېتىپ، بەختسىزلىككە يولۇقىدىغانلىقىنى
بىلدۈرىدۇ.

ئۇمتۇلگەن ئەرگە
دەريا ئوشۇقىغا كەلمەس

بۇ، بىرەر ئىشقا ئىشەنچ، ئىرادە بىلەن
كىرىشكەن ئۈمىدۋار ئادەمگە ھەرقانداق قى-
يىنچىلىق، توسالغۇلار ھېچقانچە سېزىلمەي-
دۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئۈممەتسىز پەيغەمبەر يوق،
مۇرتسىز پىر

بۇ، ھەر ساھە – ھەر كەسىپنىڭ ئۆزى-
گە تەۋە قوۋمى، مۇخلىسى بولىدۇ، شاگىر-
تى يوق ئۇستاز بولمايدۇ، دېگەن مەنىنى
بىلدۈرىدۇ.

ئۈمىد ياشنىتار،
غەم قاقشىتار

بۇ، ھەر ئىشقا ئىشەنچ – ئۈمىدۋارلىق
بىلەن قارايدىغان ئىرادىلىك ئادەم تىرىكچى-
لىكتە ئىلگىرى باسىدۇ؛ ئىشنىڭ يامان تە-
رىپىنى كۆپ ئويلايدىغان، تەشۋىشلىك
ئادەم ئالدى – ئارقىسىغا قاراپ، نېمە قىلى-
شىنى بىلمەي ئېسەنكىرەيدۇ، دېگەن مەنىنى
بىلدۈرىدۇ.

ۋ

ۋاپا – تاق، جاپا – جۈپ

بۇ، سەممىيلىك، مېھىر – شەپقەت مۇقەددەس، يېگانە بولىدۇ، ئازاب، مۇشەققەت، قىيىنچىلىق دائىم بىر – بىرىگە ئەگىشىپ كېلىدۇ، بىر – بىرىدىن ئايرىلالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ۋاپاسىز ئادەمدىن ۋاپادار ئىت ياخشى

بۇ، كىشىگە رەھىم قىلمايدىغان، لەۋزىدە تۇرمايدىغان، ساداقەتسىز كىشىدىن ياخشىلىقنى ئۇنتۇمايدىغان، ئىگىسىگە سادىق ئىت ئەلا، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ۋاپاسىز قېرىنداشتىن
ۋاپادار ئاشنا ياخشى

بۇ، ئۆزئارا ياخشىلىق قىلىشنى بىلمەيدىغان كۆيۈمسىز تۇغقاندىن كۆرە، ياخشىلىق، رەھىم – شەپقەتنى ئۇنتۇمايدىغان سەممىي دوست ياخشى ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ۋاپاغا جاپا بارمۇ؟ ئىزدىسە تېپىلار

بۇ، ياخشىلىق، خەير – ئېھسان قىلغان كىشىگە جەبىر – زۇلۇم، يامانلىق قىلىش ئادەمگەرچىلىككە خىلاپ، نائەھلىلىك ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ: پادىشاھ، قۇش ماڭا كۆيۈنۈپ ياخشىلىق قىلغانىكەن، «ۋاپاغا جاپا بارمۇ؟ ئىزدىسە تېپىلار» دېگەندەك، مەن ئۇنىڭغا يامانلىق قىلىپتىمەن، ۋاي ئىست، ۋاپادار قۇشۇم، دەپ قۇشنىڭ ئۆلۈكىنى قولىغا ئېلىپ ھۆركىرەپ يىغلاپ، ئۆمۈر بويى پۇشايمان يەپ ئۆتۈپتۇ.

ۋاقتى كەلگەندە خانمۇ تەختتىن چۈشىدۇ

بۇ، ئەمەل – مەنسەپ كىشىلەرگە مەڭگۈلۈك، باقىمەندە بولمايدىغانلىقىنى، پەيتى كەلگەندە ئورۇن ئالمىشىپ ئۆزگىرىدىغانلىقىنى، ئەمەلدارنىڭمۇ پۇقراغا ھاجىتى چۈشىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ۋاقتىڭ كەتتى – بەختىڭ كەتتى

بۇ، ۋاقىت ھەممىنى ھەل قىلىدىغان بايلىق ئىكەنلىكىنى، پۇرسەتنى غەنىيمەت بىلمىگەن كىشى ئامەت، تەلەيدىن مەھرۇم بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ۋاقتىڭنى غەنىيمەت بىل،
پۇلۇڭغا ئىشەنمە

بۇ، ھەركىم ۋاقىتنى، ياشلىقىنى قەدىرلەپ، پۇرسەتنى چىڭ تۇتۇش كېرەكلىكىنى، ۋاقىتنى پۇلغا سېتىۋالغىلى بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ۋاقتى ئۆتكەندە قىلىچىڭنى پوققا چاپ

بۇ، ھەر ئىشنى ئۆز ۋاقتىدا قىلغاندا

مۇۋەپپەقىيەتلىك، نەتىجىلىك بولىدۇ، پەي-
تى ئۆتكەندە قىلغان ئىشنىڭ ھېچقانداق ئۈ-
نۈمى بولمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ۋاقىت ئالتۇندىن قىممەت

بۇ، ۋاقىتنى سېتىۋېلىشقا بولمايدىغان-
لىقىنى، ھەركىم ۋاقىتنى قەدىرلەپ، كەل-
گەن پۇرسەتنى چىڭ تۇتۇش كېرەكلىكىنى
بىلدۈرىدۇ.

ۋالاقتەككۈر گەپ بەرمەس،
سۇنۇق كەپكۈر نەپ (بەرمەس)

بۇ، تولا گەپ قىلىدىغان، كاسكا ئا-
دەمدىن باشقىلارغا گەپ ئاشمايدۇ؛ كاردىن
چىققان ئەسكى جابدۇق جانغا ئەسقاتمايدۇ،
دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ۋەجىڭگە بېقىپ خەجىڭ بولسۇن

بۇ، ھەركىم تۇرمۇشتا پىلانلىق، ئىق-
تىسادچىل بولۇپ، شارائىتى، تاپاۋىتىگە يا-
رىشا خىراجەت قىلىش، ئىسراپخورلۇقتىن
ساقلىنىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ۋەدىگە ۋاپا — مەردىنىڭ ئىشى

بۇ، ئېغىزدىن چىققان گەپ، قىلغان
ئىشنىڭ ھۆددىسىدىن چىقالايدىغان ئادەم
ھەر ۋاقىت سەمىمىيلىك بىلەن لەۋزىگە ئە-
مەل قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئې

ئېپى كەلسە، سىپى ئۆزىدىن چىقار

بۇ، تەلەي كەلگەندە ھەرقانداق مۇش-كۇل ئىش ئوڭىغا تارتىپ، قۇلايلىق شارا-ئىت تۇغۇلۇش بىلەن ئۆزلۈكىدىن يۇرۇشى-دۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېتىڭنى قامچا بىلەن ھەيدىگۈچە
يەم بىلەن ھەيدە

بۇ، ئادەمنى دەككە ـ دەشنەم، تەن جازاسى بىلەن ئىدارە قىلماي ھاجەت ـ ئېھ-تىياجىنى ھەل قىلىپ، ياخشى گەپ ئارقى-لىق كۆڭلىنى ئۇتۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈ-رىدۇ.

ئېتىڭ ھارسا ئابرۇيۇڭ كېتەر،
قارنىڭ ئاچسا ماغدۇرۇڭ (كېتەر)

بۇ، ئات ـ ئۇلىغى ياخشى بېقىلماي، سەپەر ئۈستىدە سەپتىن چۈشۈپ قالغان كى-شىنىڭ ئىناۋىتى تۆكۈلىدۇ؛ قورسىقى ئاچ ئادەم كۈچ ـ قۇۋۋىتىدىن ئايرىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېتىڭ ھارسا دۆڭگە چاپ

بۇ، مەرد، قەيسەر ئادەمنى ھەرقانچە مۇشكۇل ئىشقا سالسىمۇ قىينالغانلىقىنى چاندۇرمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېتىڭ ھارسا ھارسۇن،
ئۇلپىتىڭ ھارمىسۇن

بۇ، سەپەر ئۈستىدە كۈتۈلمىگەن ئو-ڭۇشسىزلىققا ئۇچرىغاندىمۇ، بىللە ماڭغان سەپەردىشىنى تاشلىماي، ھەمراھلىق بۇرچى-نى ئادا قىلىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېتىمنى شاخقا باغلىدىم،
ئۆزۈمنى ھەققە (باغلىدىم)

بۇ، بىرەر ئوڭۇشسىزلىققا ئۇچراش تۈپەيلىدىن كەلگۈسىگە بولغان ئۈمىدىنى يو-قىتىپ ھەممىدىن ۋاز كەچكەنلىكىنى بىلدۈ-رىدۇ.

ئېتىم يانداق، كالام تارتماس،
ئىككى كېلىن بىر ئۆيگە پاتماس

بۇ، كالا بىلەن ئات بىللە ھارۋىغا قې-تىلسا يۈكنى ماسلىشىپ تارتمايدۇ، بىر ئا-ئىلىدە ئىككى كېلىن ئورۇنسىز جېدەللى-شىپ ئىناق ئۆتەلمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىل-دۈرىدۇ.

ئېتىنى ئۇتتۇرۇپ يايداق قالدى،
خوتۇنىنى ئۇتتۇرۇپ بويتاق (قالدى)

بۇ، ئەدەپ ـ ئەخلاققا خىلاپ ناشايان ئىش، بولمىغۇر ھەۋەسلەرنىڭ كەينىگە كىرگەن ئادەم ئەسلىي ۋەسلىدىن ئايرىلىپ، يالغۇزلۇقتا قالىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈر-

دۇ.

ئېتى ئۇلۇغ، سۇپرىسى قۇرۇق

بۇ، نام - ئاتاقتا ھەممىگە مەشھۇر بولغان بىلەن ئەمەلىيەتتە شۇنىڭغا يارىشا ئىلىم - بىلىمى يوق قۇرۇق سۆلەت، «ياغاچ پەشمەت»لىكنى بىلدۈرىدۇ.

ئېرى تاتۇقنىڭ خوتۇنى پۇچۇق

بۇ، ھەركىم ئۆزىنىڭ ھال - ئەھۋالىغا يارىشا، خاراكتېرىگە ماس كېلىدىغان خوتۇن ئالىدۇ، مەلۇم ئەيىبى بار ئەرنىڭ خوتۇنىمۇ نۇقسانلىق بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: دەرد - ئەلەمنى مەن تارتسام، راھىتى سىلىنىڭ بولىدىكەن - دە! ئۇنداق بولسا باللىرىنى قوللىرىغا ئالسىلا، ئەتە خېتىمىنى بېرىپ، مېنى قەشقەرگە يولغا سالسىلا، «ئېرى تاتۇقنىڭ خوتۇنى پۇچۇق» بولۇپ يۈرگۈنۈمدىن كۆرە، ئاتا - ئانامنىڭ قېشىغا كەتكىنىم تۈزۈك دېدى ئۇ ئېرىگە قېيداپ.

ئېرىقتىكى سۇنىڭ قەدرى يوق

بۇ، ھېچبىر تەر تۆكمەستىنلا ئۆزلۈكىدىن قولغا كەلگەن بىكارلىق نەرسىنىڭ ئەتىۋارى بولمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېرىقنى ئويۇپ چاپ،
سۇنى ئويناپ تۇت

بۇ، ھەرقانداق ئىشقا ئەتراپلىق، پۇختا تەييارلىق بىلەن كىرىشكەندە مەقسەتكە ئانچە جاپا تارتماي، ئوڭۇشلۇق يەتكىلى بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېرىقىدىن يامانلىماي،
ئەيىبىدىن يامانلا

بۇ، ھەركىم ئۆزىدىكى ئەيىب - ئىللەتلەرنى كۆرمەي، باشقىلارنىڭ سۆز - ھەرىكىتىدىكى ئۇنداق - مۇنداق كەمچىلىك، قۇسۇرلاردىن رەنجىشىنىڭ توغرا ئەمەسلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېرىقىغا ئىشەنگۈچە،
ئىشىكىڭنىڭ ئۈلگۈچىكىگە ئىشەن

بۇ، ئەر - خوتۇنلار ئائىلە، تۇرمۇش ئىشىدا ئۆزئارا ساداقەتمەن، ئېھتىياتچان بولۇپ، كۆڭۈلسىز ئىشلارنىڭ يۈز بېرىشىدىن ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە ساقلىنىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېرى ماز بولسا،
خوتۇنىغا كۈن يوق

بۇ، نومۇسنى بىلمەيدىغان، تېتىقسىز ئادەم ھەدېسە خوتۇنىغا زورلۇق قىلىپ، ئارام بەرمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېرىم سۆيمىسىمۇ قۇچىقىمدا ياخشى،
ئوتۇنۇم كۆيمىسىمۇ ئۇچىقىمدا (ياخشى)

بۇ، ئەرنىڭ مۇئامىلىسى گەرچە دېگەندەك ياخشى بولمىسىمۇ، خوتۇن كىشى ئۈچۈن يەنىلا ئەرنىڭ بولغىنى ياخشى؛ ئوتۇن ھۆل بولسىمۇ ئۇچاققا كىرگەندە بەرىبىر كۆيىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېرىنچەك بىر ئىشنى ئىككى قىلار

بۇ، ئىش بىلەن خۇشى يوق، ھۇرۇن ئادەم ھەمىشە ئاۋارىچىلىكتىن خالىي بولالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېرىنچەككە بۇلۇتنىڭ سايىسى يۈك

بۇ، ئىش خۇش ياقماي بىكار يۈرۈشنى ياخشى كۆرىدىغان ھۇرۇن ئادەمگە ھەرقانداق ئىش ئېغىر، جاپالىق بىلىنىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېرىنچەكنىڭ ئەتىسى تۈگىمەس

بۇ، ھۇرۇن ئادەمنىڭ باھانىسى كۆپ بولۇپ قىلىشقا تېگىشلىك ئىشنى كېچىكتۈرۈشكە، ئامالى تاپالىسا قىلماسلىققا تىرىشىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېرىنسەڭ ئىشىڭنى كىم قىلار،
ئۇيالساڭ سۆزۈڭنى (كىم قىلار)

بۇ، ھەركىم ئۆز ئىشىغا ئىمكانىيىتىنىڭ بارىچە قىزغىن مۇئامىلە قىلىشنى؛ دەيدىغان گېپىنى ھەرقانداق ئەھۋالدا تارتىنماي ئېيتىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېرى يەكلىگەننى ئېلى يەكلەر

بۇ، ئېرى ياخشى كۆرمەي خارلىغان خوتۇننى ئەل - جامائەت، قولۇم - قوشنىلار كۆزگە ئىلمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېزى ھەسەل، تولىسى بىمەسەل

بۇ، ھەرقانداق ئىش ياكى گەپ - سۆز ئۆز لايىقىدا، نورمال بولسا، ئەتىۋارى، قىممىتى بولىدۇ؛ چېكىدىن ئېشىپ كەتكەندە ئەتىۋار - قىممىتىنى يوقىتىپ، ئەكسىچە رول ئوينايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېسىڭ باردا ئېتەك ياپ

بۇ، ئادەم ياش چېغىدىن باشلاپ ئۆزىنى ئۆزى باشقۇرۇپ، ناشايان ئىشلاردىن ئۆزىنى تارتىپ، كېلەچەك تۇرمۇشىنى يولغا سېلىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ: كونىلاردا «ئېسىڭ باردا ئېتەك ياپ» دېگەن سۆز بار، يارامىلىق كۈيئوغۇل ئالدىمدا تۇرغاندا نېمىدىن غەم قىلىمەن. مەخمۇت كېتىشتىن بۇرۇن جەمىلەنىڭ ئىشىنى بىر ياقلىق قىلىۋەتمىسەم بولمىغۇدەك، دېدى ھاشىم قارىقاش ئۆز ئىچىدە.

ئېسىلنى ئالساڭ خاتا يوق،
ئەسكىنى ئالساڭ ۋاپا (يوق)

بۇ، ياخشى يەردىن ئۆيلەنگەن كىشىنىڭ ئايالى پەزىلەتلىك، ۋاپادار بولىدۇ، ناباپ يەردىن ئۆيلەنگەن كىشىنىڭ ئايالى ئالا كۆڭۈل، ۋاپاسىز بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېسىلساڭ دارنىڭ ئېگىزىگە ئېسىل،
پۇتۇڭ يەرگە تەگمىسۇن

بۇ، ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتتە ھەر ئادەم قولىدىن كەلسە مۇمكىنقەدەر نام - نىشانى بار، ئەھمىيەتلىك چوڭ ئىشلارنى قىلىپ، ئەل ئىچىدە سۆرۈلۈپ قالماسلىق كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېسىلساڭ نارغا ئېسىل،
يىقىلساڭ ناردىن يىقىل

بۇ، ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتتە يامانلاردىن قورقىدىغان، ئاجىز، ياۋاشلارنى بوزەك قىلىدىغان نامەردلىكتىن ساقلىنىپ، يەڭ-

سمۇ، يېڭىلسىمۇ ئوخشاشلا قەددىنى كېرىپ تۇرۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېسىلنىڭ ئوقۇرى ئېگىز

بۇ، قەدىر - قىممەت، ئىززەت - ئابرۇيىنى ساقلايدىغان غۇرۇرلۇق ئادەملەرنىڭ جەمئىيەتتىكى ئورنى يۇقىرى بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېشەك ئالدىغا چۈشۈۋالسا،
ئاتنىڭ مېڭىشى بۇزۇلار

بۇ، ناباپ ئادەملەر بىرەر ئىشقا باشلامچى بولۇۋالسا، ياخشىلارنى ئازدۇرۇپ، يولدىن چىقىرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېشەك باينىڭ تاغار باينىڭ،
يېقىلسا يۆلىمەيمەن، ئۆلسە تۆلىمەيمەن

بۇنىڭ «ئېشەك باينىڭ، تاغار باينىڭ، يېقىلسا نېمە كارىم» دېگەن ۋارىيانتىمۇ بولۇپ، ئومۇمنىڭ ئىشىغا قىلچە كۆڭۈل بۆلمەي ئۆزىنىلا ئويلايدىغان بىپەرۋا - بىغەم كىشىلەرنىڭ خۇسۇسىيىتىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېشەك بىلمەس تۆشەك قەدرىنى،
مۇشۇك بىلمەس سۆڭەك قەدرىنى

بۇ، بىلىمسىز - نادانلار تاسادىپىي ئېرىشىپ قالغان ئورۇن - مەرتىۋە، بايلىقنىڭ قەدرىگە يەتمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېشەك تەخىيگە

بىلمەيدىغان ئەخلاقسىز ئادەم پەرزەنتىگە ئۆز خۇي - پەيلىنى سىڭدۈرۈپ، يامان خۇلقلىق قىلىپ تەربىيىلەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېشەك دۈلدۈل بولالماس

بۇ، بىلىمسىز - نادان ئادەم ھەرقانچە قىلسىمۇ ئەسلىي تەبىئىتىنى ئۆزگەرتىپ يارامىلىق ئادەمگە ئايلىنالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېشەك سەمرىسە ئوقۇرىغا تېزەكلەر

بۇ، قائىدە - يوسۇننى بىلمەيدىغان نادانلار ياخشى كۆنگە ئېرىشكەندە ئەقلىدىن ئېزىپ ئەل - يۇرتىغا داغ كەلتۈرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېشەككە ئالتۇن ئېگەر توقۇلسىمۇ
يەنىلا ئېشەك

بۇ، بىلىمسىز - نادانلار ھەرقانچە ياسانسىمۇ ئەقلى گەجگىسىگە مىنىۋېلىپ يەنىلا ئەسلىي تەبىئىتىدىن ۋاز كېچەلمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېشەككە باش بولساڭمۇ،
دۈشمىنىڭگە تاش بول

بۇ، گېزى كېلىپ بىلىمسىز ئادەملەرگە باشچىلىق قىلغان تەقدىردىمۇ، ئەسكىلەرگە قاتتىق قول، رەھىمسىز بولۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

بۇ، ئۆزىدىن كۈچلۈكلەردىن ئالالمى-
غان دەردىنى ياۋاش، بوزەكلەردىن ئالىدى-
غان خۇمسىلىقنى بىلدۈرىدۇ.

ئىشەككە مىنگەننىڭ پۇتى تىنچىماس

بۇ، ئىجتىمائىيەتتە بىلىمسىز - نادانلا-
رغا باشچىلىق قىلغان كىشى ھەيدەكچىلىك
بىلەن تىنىم تاپمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈ-
رىدۇ.

ئىشەك كۆل تاپسا ئېغنار

بۇ، پاكىز، ياخشى مۇھىتنىڭ قەدرىگە
يەتمەي، پاسكىنا، مەينەتچىلىكنى خالايدى-
غان ئەقىلسىز، ھۇرۇنلارنىڭ ئەخمىقانە خۇ-
سۇسىيىتىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىشەك مۈتتىن بولسا،
قوق چويۈندىن (بولار)

بۇ، بىكار نەپتىن بەھىرلىنىشكە ھەممە
ئادەم جان - جەھلى بىلەن تىرىشىدۇ، دې-
گەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىشەكنىڭ تۇمشۇقى ئاق بولغان بىلەن
يېيىشى پوق

بۇ، بىلىمسىز - نادانلارنىڭ ئاغزى
يۇمشاق، گەپ - سۆزى چىرايلىق بولغىنى
بىلەن ئەمەلىيەتتە ئەدەپ - ئەخلاققا، قائىدە
- يوسۇن ۋە ئادەمگەرچىلىككە خىلاپ كېلى-
دىغان ئەسكى ئىشلارنى قىلىدۇ، دېگەن مە-
نىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىشەكنىڭ ھۈنىرى ھاڭراش

بۇ، قىلغان ئىشىنىڭ تايىنى يوق،
داۋراڭ سېلىشقا ئامراق لاپچىلارنىڭ
ھاماقەتلەرچە ئادىتىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىشەكنىڭ ئۆزى ھارام،
كۈچى ھالال

بۇ، بىراۋنىڭ قان - تەرىدىن پايدىلى-
نىشنى بىلىپ، قىيىنچىلىقى، ئېھتىياجى
بىلەن كارى بولمايدىغان تۈرچىلىكنى بىل-
دۈرىدۇ.

ئىشەكنى ئوتقا ھەيدىسە،
پوققا يۈگۈرەيدۇ

بۇ، نادان - تەلۋىنى مەرىكە - زىياپەت-
كە تەكلىپ قىلسا، ئىززىتىنى بىلمەي،
غەلۋىگە يۈگۈرەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرى-
دۇ.

ئىشەكنى ئورغانغا ئات بولماس

بۇ، قائىدە - يوسۇن بىلمەيدىغان نادان-
نى ھەرقانداق قاتتىق - يۇمشاق ۋاستىلەر
بىلەن تەربىيىلىسىمۇ يارامىلىق ئادەمگە ئاي-
لانمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىشەكنى ياراتمايسىز،
ئېشەكچە بولالمايسىز

بۇ، باشقىلارنىڭ ئىش - ھەرىكىتىدىن
قۇسۇر ئىزدەپ ئۆزىچە كۆرەڭلەپ ماختىنى-
دىغان تەكەببۇر كىشىلەرنىڭ ئەمەلىيىتى
قەبىھلىك بىلەن تولغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىشەك ئۈلۈۋاتسا
كۆزى غېجەك تارتىپتۇ

بۇ، جەمئىيەتتە بولۇۋاتقان ۋەقە - ھا-
دىسىلەر بىلەن قىلچە چاتىقى بولمايدىغان بە-

زى بىغەم كىشىلەرنىڭ بىپەرۋالىقىنى بىل-
دۈرىدۇ.

ئېشەك ئىشەكتىن قالسا
قۇلىقىنى كەس

بۇ، بىرەر ئىشتا ئەتراپىدىكىلەرنىڭ كەينىدە قېلىشنى خالىمايدىغان، بىر - بى-
رىدىن ئۈستۈنلۈك تالىشىدىغان كىشىلەر ئوتتۇرىسىدىكى بەسلىشىش رىقابىتىنى بىل-
دۈرىدۇ.

ئېشىغا قاراپ تاۋىقى،
ھۈنىرىگە قاراپ سىمكىرى

بۇ، ھەر ئادەمنىڭ بىلىمىگە، ھۈنەر - تېخنىكىسىغا يارىشا ئورنى، مەرتىۋىسى بو-
لىدۇ؛ ئەمەلىي ئىشتىكى ماھارىتىگە قاراپ ھەق - دارامەت نېسىپ بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېشىكى كەينىدە، تەخىيى ئالدىدا

بۇ، بىلىمسىز - نادانلارنىڭ پەرزەنتى دادىسىنىڭ يامان ئادەت، قىلىقلىرىنى ئۆگى-
نىپ، ئىز بېسىپ داۋاملاشتۇرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېشىكىگە يارىشا توقۇمى

بۇ، ھەر ئادەم ئۆزىنىڭ شارائىت - ئىمكانىيىتىگە يارىشا كىيىنىپ، ياسىنىدۇ، ئۇستىۋاش، «گىرىم» سىز ياشايدىغان ئادەم بولمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېشىكىنىڭ دۇمبىسىگە ئاپتاپ چۈشسە،
قولىقىنى ئىسسىت

بۇ، پايدىلىنىشقا مۇمكىن بولغانلىكى شەرت - شارائىت، ئامىللاردىن تولۇق پاي-
دىلىنىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېشىكىم ئوبدان ئېشەك،
كۆتۈرۈشى تۆت تال كېسەك

بۇ، يارامسىز - نادان ئادەمگە ياخشى-
لىق قىلسا قىيىنچىلىقتىن قۇتۇلۇۋېلىپلا جانغا ئەسقاتمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرى-
دۇ.

ئېشىكى ئۈچ تەڭگە،
توقۇمى بەش تەڭگە

بۇ، بولۇپ بولغان ياكى بولۇۋاتقان مە-
لۇم ئىشنىڭ پايدىسىدىن زىيىنى ئېشىپ كەتكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېشىكى يوق موللامنىڭ قۇلىقى تىنچ

بۇ، زۆرۈرىيەت بولمىغان، مۇناسىۋەت-
سىز ئىشقا ئارتۇقچە ئارىلىشىش كىشىگە ئا-
ۋارىچىلىك ۋە باش ئاغرىقى كەلتۈرىدىغانلى-
قىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېشىمدا يوق پۇرچاق
پۇقۇمدا نېمىش قىلار

بۇ، كۆڭۈلدە يوق، ئويلىمىغان ئىش-
نىڭ ئەمەلىيىتى بولمايدۇ، بولمىغان ئىش-
نى ھەرقانچە زورۇقۇپ سورۇشتۇرسىمۇ ئى-
گە چىقمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېشىنى يەپ تاۋىقىنى چېقىپتۇ

بۇ، بىراۋنىڭ ياردىمىگە ئېرىشىپ «كۆۋرۈك»تىن ئۆتۈۋېلىپلا ياخشىلىقىنى يا-

مانلىق قىلىدىغان كىشىلەرنىڭ نائەھلىلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېغىر بولسا خىزىر بولار

بۇ، ھەر ئىشقا ئالدىراڭغۇلۇق قىلمايدىغان، سەۋر - تاقەتلىك كىشىنى ھەممە ئادەم ھۆرمەتلەيدۇ، خىزىردەك ئۇلۇغلايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېغىر چامدىغۇچە، يېنىك سەكرەيدۇ

بۇ، قولىدىن ئاسان ئىش چىقمايدىغان، ھەرىكىتى سۇس ئادەم بىرەر ئىشنى باشلىغۇچە، چەبدەس، چاققان ئادەم ئىشنى ئورۇنلاپ بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېغىرلىق تاشقا يارالغان،
يېنىكلىك قامغاققا (يارالغان)

بۇ، تاش — ئېغىر - بېسىق، سوغۇققان، سالماق مىجەزلىك ئادەمگە سىمۋول قىلىنغانلىقىنى؛ قامغاق بولسا تۇتامى يوق، ئالدىراڭغۇ، سۇيۇق مىجەزلىك ئادەمگە سىمۋول قىلىنغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېغىرلىق رەھمانلىق،
يېنىكلىك شەيتانلىق

بۇ، سالماق، سەۋرچان، ئېغىر - بېسىق مىجەزلىك بولۇش ئالىيجاناب، ئۇلۇغ خىسلەت ئىكەنلىكىنى؛ ئالدىراڭغۇلۇق، تۇتامسىزلىق بولسا ئادەمنى يولدىن ئازدۇرىدىغان قىلىق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېغىز - ئايغاق، تىل - تايغاق

بۇ، ئادەم ھەر ۋاقىت ئاغزىنى ياخشى باشقۇرۇپ، گەپ - سۆزدە كەتكۈزۈپ قويىدىغان ئىشنى قىلماي، ئېھتىياتچان بولۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېغىزدىن بالا تۇغۇلماس،
باشقا ھەممىسى تۇغۇلار

بۇ، ھەر ئادەم ئېغىزنى چىڭ تۇتۇپ، كەم سۆز، ئېھتىياتچان بولۇش كېرەكلىكىنى، بالا - قازا، دەرد - ئەلەم، كەلگۈلۈكنىڭ تولىسى قالايمىقان سۆزلىگەنلىكتىن كېلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېغىزدا بار، ئەمەلدا يوق

بۇ، ھەممە ئىشنى ئاغزىدىلا قىلىدىغان، ئەمەلىيەتتە ھېچقانداق نەتىجىسى يوق بىر قىسىم كىشىلەرنىڭ يالغانچىلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېغىزدىن چىققان سۆز
يەرگە سېپىلگەن سۇ

بۇ، سىر تۇتۇلىدىغان ئىشلارنى باشقىلارغا دېمەسلىكنى، ئاغزى بوشلۇق قىلىپ سۆزلەپ قويغاندا ھەممىگە تارقىلىپ كېتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېغىزنى ساقلىغان جاننى ساقلار

بۇ، كەم سۆز، ئېھتىياتچان ئادەم خەۋپ - خەتەرگە يولۇقماي، بەختلىك، خاتىرجەم ياشايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېغىزنىڭ نوختىسى يوق،
تىلنىڭ سۆڭىكى

بۇ، ئادەم ھەر ۋاقىت ئاغزىنى چىڭ

تۇتۇپ، ئـويـلاپ سـۆزلەش، گەپ ـ سۆز-
دە كەتكۈزۈپ قويىدىغان ئىشنى زىنھار قىلـ-
ماسلىق كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېغىز ئېغىزدىن قالماس

بۇ، ھەركىم ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتتە
كەمتەر، گەپ ـ سۆزدە سالماق بولۇش،
گەپ تالىشىشتىن، كىشىنىڭ زىتىغا تېگىش-
تىن ساقلىنىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېغىز يېسە، يۈز ئۇيىلار

بۇ، بىراۋنىڭ ياردىمىگە ئېرىشكەن،
ياخشىلىقىنى كۆرگەن كىشى شۇنىڭغا لايىق
ئادەمگەرچىلىك قىلىشنى ئويلىماي تۇرالماي-
دۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ:

ئېغىز يېسە ئۇيالمامدۇ يۈز دېگەن،
ئىزا تارتقىن، مۇئامىلەڭ كۆپ ناچار.
بىلىپ قويغىن، يەۋاتسەن ئەرەبنى،
ئەرەبلەرنىڭ ئانا مۈلكى — بۇ دىيار!

**ئېكەككە دوقاقنى كەلتۈرۈپتۇ،
ھۈررەككە پوقاقنى**

بـۇ، ھـۇرۇن، مـەككەر ئادەم گەپ
ـ سۆز، ئىش ـ ھەرىكەتتىكى قىيىنچىلىق-
لاردىن قۇتۇلۇش ئۈچۈن ئامال تېپىپ باھانە
ـ سەۋەب كۆرسىتىشكە ماھىر كېلىدۇ، دې-
گەن مـەنىنى بىلدۈرىدۇ.

**ئېگىز بۇرۇننى كۆرە ـ كۆرە،
پۇچۇق بۇرۇن كىرىپ كېتىپتۇ**

بـۇ، ئىشلىرى ئـوڭغا تـارتىپ نام ـ
شەرەپ قازانغان كىشىلەرگە ھەسەتخورلۇق
قىلىدىغان كىشىلەرنىڭ ئىچى تارلىقىنى
بىلدۈرىدۇ.

**ئېگىز تاغدا قار بولۇر،
مەرد يىگىتتە ئار (بولۇر)**

بۇ، بۇلغانمىغان، پارقىراق قار كۆككە
تاقاشقان ئېگىز تاغلاردا بولىدىغانلىقىنى،
ۋەدىسىگە ۋاپا قىلىدىغان، سەممىي ئادەم
ھايالىق، ئۇياتچان، ئار ـ نومۇسلۇق كېلى-
دىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

**ئېگىزنىڭ ئاچچىقى كەلگۈچە،
پاكارنىڭ جېنى چىقار**

بۇ، ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتتە ھەر ئادەم
تەمكىن، ئېغىر ـ بېسىق بولۇپ، ئالدىراپ
ئاچچىقلانمايدىغان مىجەزنى يېتىشتۈرۈش
كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېگىلگەن باشنى قىلىچ كەسمەس

بۇ، ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتتە ئۆزىنى
چوڭ تۇتمايدىغان، كەمتەر، سەممىي كى-
شىگە ھېچقانداق زىيان ـ زەخمەت، كۆڭۈل-
سىزلىك كەلمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈر-
دۇ.

**ئېگىلگەنگە ئېگىل بېشىڭ يەرگە تەگكۈچە،
غادايغانغا غاداي بېشىڭ كۆككە يەتكۈچە**

بۇ، ھەركىم ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتتە
غۇرۇرلۇق بولۇپ، قەدىر ـ قىممەت، ئىنا-
ۋىتىنى ساقلاپ، ئاربىلاشقانغا ئارىلىشىشنى،
ھۆرمەت قىلغانغا ھۆرمەت، چوڭلۇق قىلغان-
غا چوڭلۇق قىلىشنى بىلدۈرىدۇ.

ئېگىلمىگەنگە ئېگىشمە

بۇ، ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتتە ھەركىم ئۆزىنىڭ ئىناۋىتىنى ساقلاپ، ئارىلاشمىغانغا ئارىلاشماي، تەكەببۇرلۇق، چوڭلۇق قىلغانغا يېقىنچىلىق قىلماي، غۇرۇرىنى ساقلاپ ياشاش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېلىپ ئالتە بولماپتۇ،
يەپ يەتتە (بولماپتۇ)

بۇ، ئېلىم - بېرىم، سودا - تىجارەتتە راۋاج تاپالمىغان ئادەم غۇربەتچىلىك، غورىگىل تۇرمۇشتىن قۇتۇلالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېلىپ باقتىم، سېتىپ باقتىم،
ھەممە ئىشنى قىلىپ باقتىم

بۇ، قىلغىلى بولىدىغان ئىش - ئوقەت، كەسىپتىن باش تارتماي ھەممىنى قىلىپ كۆرۈش ئارقىلىق يول تېپىپ، تۇرمۇشنى ياخشى ئۆتكۈزۈش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

«ئېلىپ»نى تاياق دېيەلمەيدۇ،
«مىم»نى چوماق (دېيەلمەيدۇ)

بۇ، بىلىم ئېلىشنى، مەدەنىيەتلىك بولۇشنى خالىمايدىغان، نادانلىقنى ياقلايدىغان كىشىلەرنىڭ ساۋاتسىزلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېيتقان سۆز - ئاتقان ئوق

بۇ، ئېغىزدىن چىققان سۆز ئاتقان ئوققا ئوخشاش قولاقتىن قولاققا ئاڭلىنىپ، ئېغىزدىن - ئېغىزغا تارقىلىپ كېتىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېيتقان يەردىن قالما،
ئېيتمىغان يەرگە بارما

بۇ، ھەركىم كىشىلىك مۇناسىۋەتنىڭ قائىدە - يوسۇنلىرىغا ئەمەل قىلىپ، بېرىشقا تېگىشلىك مەرىكە سورۇنلىرىغا قاتنىشىپ، بېرىشقا تېگىشلىك بولمىغان مېھماندارچىلىقلارغا بارماي، ئىززىتى، ئىناۋىتى، غۇرۇرىنى ساقلاش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېيتماقنىڭ ئېتى ئۇلۇغ

بۇ، بىراۋنى مېھمان بولۇشقا تەكلىپ قىلغانغا يارىشا ھەر جەھەتتىن شارائىت، ئىمكانىيەت ھازىرلاپ ياخشى كۈتۈش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

«ئېيت، ئېيت» دېسە،
ئاتىسى ئېسىدىن چىقىپتۇ

بۇ، سۆزلەش پۇرسىتىنى تاپقاندا ھېسسىياتىنى باسالماي، ئەسلىنى، ئەجدادىنى ئۇنتۇپ، خىيالىغا كەلگەننى سۆزلەيدىغان كىشىلەرنىڭ ھاماقەتلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئېيىق بولسىمۇ ئېرىم بولسۇن،
ئۆچكۈر بولسىمۇ ئۆيۈم (بولسۇن)

بۇ، ئېرى ۋە ئائىلىسى بار خوتۇننىڭ ھەر ۋاقىت كۆڭلى پۈتۈن بولۇپ، ھېچنېمىدىن غەم يېمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: باي باللىرىغا تەگسەم، مېنى خارلاپ قويسا، ئۇنىڭدىن ئارتۇق دەرد بولامدۇ، يامانلىسام، چىقىپ كەتسەم، ياش تۇرۇپ تۇل قالسام، تۈگىمەس ئازاب. ئۇ چاغدا تۇرمۇش لەززىتى قېنى؟ «ئېيىق بولسىمۇ ئېرىم بولسۇن، ئۆچكۈر بولسىمۇ ئۆيۈم (بولسۇن)» دېگەنـ

لەر بىكار ئېيتمىغاندۇر، ئەڭ ياخشىسى ئاتا
- ئانىسىنىڭ، ئۇرۇق - تۇغقانلىرىنىڭ يوق-
لۇقى، ماڭا قېينانلىق قىلىدىغىنى يوق،
دېدى ئۇ ئۆز - ئۆزىگە.

ئېيىقنى ئاغام دەپتۇ،
توڭگۇزنى تاغام (دەپتۇ)

بۇ، ئەقىلسىز، ئەسكىلەرگە ئىشىنىپ
كېتىش، ئۇلارنى ئەتىۋارلاپ چوڭ كۆرۈش
ئەخمىقانىلىق ئىكەنلىكىنى بىلدۇرىدۇ.

ئى

ئىت بىلەن سايە تالىشىپتۇ،
مۈشۈك بىلەن تۆر (تالىشىپتۇ)
بۇ، ئىناۋەت - مەرتىۋىگە ئېرىشىش
ئۈچۈن چوڭ - كىچىك، يۇقىرى - تۆۋەن
دېمەي كىشىلەر بىلەن جاڭجاللىشىدىغان-
لارنىڭ يولسىزلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىت بىلە يولداش بولساڭ،
قولۇڭدىن تاياق چۈشمىسۇن
بۇ، ھەركىم سەپەر ئۈستىدە ھوشيار
بولۇپ، يامان، ئەسكى ئادەملەرنىڭ زىيان-
كەشلىكىدىن ساقلىنىش كېرەك، دېگەن مە-
نىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىتتىن ئاشقانىنى پىت يېمەس
بۇ، قەدىر - قىممىتىنى ساقلىغان غۇ-
رۇرلۇق ئادەم نامەرد، ئەسكىلەردىن ھەر-
گىز پايدا - مەنپەئەت تالاشمايدۇ، دېگەن
مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىتتىرىۋەتكەننى ئىت يېمەپتۇ
بۇ، باشقىلار تەرىپىدىن ئېتىبارسىز
دەپ قارالغان نەرسىگە ھېچكىم نەزەر
سالمايدۇ دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىتتىن سۆڭەككە قەرزدار،
چاشقاندىن كېپەككە (قەرزدار)
بۇ، تۇرمۇشتا شارائىتىغا قارىماي پى-
لانسىزلىق بىلەن ئىش تۇتىدىغان، ئېلىم -
بېرىمدە ھېسابلىق بولماي ھەممە كىشىگە
قەرزگە بوغۇلىدىغانلارنىڭ بىچارىلىقىنى
بىلدۈرىدۇ.

ئىتتىن قورققان گاداي ئەمەس
بۇ، ھاياتلىقتا جاپا - مۇشەققەت، قى-
يىنچىلىقتىن قاچقان كىشى غالىب بولالماي-
دۇ، باتۇر سانالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىل-
دۈرىدۇ: مەن سۆزۈمدە تۆكۈلۈۋاتقان قانغا
مىلتارىستلارنىڭ بىۋاستە جاۋابكارلىقى بار-
لىقىنى ئىسپاتلاپ كېلىپ، «ئىتتىن قورق-
قان گاداي ئەمەس» دېگەندەك، ئۆتتىن
قورققان ئىنقىلاب قىلمايدۇ، قولى كۆيۈش-
تىن قورققان ئادەم ئوتقا يېقىن كېلەلمەي-
دۇ، دېدىم.

ئىت سەمرىسە ئىگىسىنى چىشلەر
بۇ، نامەرد ئادەملەر ئاز - تولا ھالل-
نىپ، ياخشى كۈنگە ئېرىشكەندە شەپقەتچى-
لىرىگە يۈزسىزلىك قىلىدۇ، دېگەن مەنىنى
بىلدۈرىدۇ.

ئىت سۆڭەك يېسە،
كۆتى بىلەن كېڭىشەر
بۇ، ھەركىم بىرەر ئىشنى قىلىشتىن
ئىلگىرى كېيىنلىكىنى، ئاقىۋىتىنىڭ قانداق
بولىدىغانلىقىنى ياخشى ئويلاش كېرەكلىكى-

نى بىلدۈرىدۇ.

ئىنقا گۆش بەرسەڭ توپىغا مىلەپ يەر

بۇ، ئادەمگەرچىلىكى يوق ناكەس ئا-
دەملەر بېرىلگەن ماددىي ياردەمنى ناشايان،
هارام ئىشقا سەرپ قىلىدۇ، دېگەن مەنىنى
بىلدۈرىدۇ.

ئىنقا ئۇيات كىرسە ئۇلتاڭ يېمەس

بۇ، ئاچ كۆز، پەس ئادەملەر ئىزا
- نومۇسنى بىلمەيدۇ، هالال - هارامنى
ئىلغىمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇ
يۈزنى قىبلىگە قىلدى، بىر نەرسىلەرنى
پىچىرلاپ ئوقۇدى، دۇئاغا قول كۆتۈردى،
ئارقىدىن مەنىلىك قىلىپ: «ئىنقا ئۇيات
كىرسە ئۇلتاڭ يېمەس» دېگەن گەپ بار.
ئۇغۇ هايۋان، مەن ئادەمغۇ! دېدى - دە،
شاققىدە ئاتقا مىنىپ چىپىپ كەتتى.

ئىت قىلغاننى ئىت ئىگىسى قىلماس

بۇ، بىراۋ پەسلىك، نائەھلىلىك قىل-
سىمۇ، ياخشى ئادەم ئۆزىنىڭ ئېسىللىقىدىن
ئادەمگەرچىلىكنى تاشلىمايدۇ، دېگەن
مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىت كاللىسى تەخسىدە توختىماس

بۇ، پەس تەبىئەتلىك ئادەملەر ئىززەت
- هۆرمەتنى، ئەتىۋارلىغاننى كۆتۈرەل-
مەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىت گادايدىن قورقىدۇ،
گاداي ئىتتىن (قورقىدۇ)

بۇ، غەيرىتى يوق، توخۇ يۈرەك ئادەم
مەرد، قەيسەر ئادەمگە تەڭ كېلەلمەيدۇ.
مەرد، قەيسەر ئادەم پەس، نائەھلىدىن ئۆزد-
نى قاچۇرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىتمۇ ھەپتە يالغان قاۋايدۇ

بۇ، يامان غەرەزلىك كىشىلەر كى-
شىلىك مۇناسىۋەتتە دائىم باشقىلارنى ئال-
داش، هىيلە - مىكىر ئىشلىتىش بىلەن
شۇغۇللىنىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىتمۇ ئۆز يالىقىنى قورۇيدۇ

بۇ، هەركىم ئۆزىنىڭ يۇرتىنى، تۇر-
غان يېرىنى، ئائىلىسىنى جان تىكىپ قوغ-
دايدۇ، باشقىلارنىڭ ئىگىلىۋېلىشىغا، ئاياغ
ئاستى قىلىشىغا يول قويمايدۇ، دېگەن
مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىت مۈشۈكنى بۇيرۇسا،
مۈشۈك قۇيرۇقىنى بۇيرۇپتۇ

بۇ، ئىشتىن قاچىدىغان ئاقىناچىنى
ئىشقا بۇيرۇسا قىلماسلىقىنىڭ قازىنىنى ئې-
سىپ تۇرلۇك باهانە - سەۋەب كۆرسىتىد-
غانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىتمىكىن دېسەم قۇيرۇقى يوق،
كاللىمىكىن دېسەم مۈڭگۈزى (يوق)

بۇ، يامان ئىشلار بىلەن شۇغۇللىنىد-
غان بەتخۇي، ئەدەپسىز ئادەملەرنىڭ ئەسكى
مىجەز - ئادەتلىرىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىتنى ئەركىلەتسەڭ ئاغزىڭنى يالايدۇ

بۇ، ئەقىلسىز، نادانغا ياخشىلىق قىل-
سا، بىلەرمەنلىك بىلەن ئېغىز غېرىچلاپ،

ئاتكاچىلىق قىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈ-
رىدۇ.

ئىتنى سۆڭەك بىلەن ئۇرساڭ ھاۋشىماس

بۇ، نەپسانىيەتچىلەرگە ئاز - تولا نەپ بەرسە ئەتراپىدىكىلەرگە زىيان يەتكۈزمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىتنىڭ ئاغزى تەگكەنگە،
دەريا سۈيى بۇلغانماس

بۇ، رېئاللىقتىكى ئىشلار بەتنىيەت - ئەسكىلەرنىڭ قارىلىغىنىدەك شەك - شۈبھىلىك، ناپاك بولۇۋەرمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىتنىڭ ئاغزىغا سۆڭەك تاشلا

بۇ، بەتنىيەت - ئەسكىلەرنىڭ دەرد - رەنجىگە ھارام نەرسە ياقىدۇ دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىتنىڭ چىشلىگىنى ھارمۇ،
ئېشەكنىڭ تەپكىنىمۇ؟

بۇ، بەتنىيەت ئەسكىلەرنىڭ بىراۋغا ئازار بېرىپ رەنجىتكىنى ئەخمەق، نادانلار قىلغان ۋاپاسىزلىق، ئەسكىلىك بىلەن ئوخشاشلا ھەممىگە ھار كېلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىتنىڭ سادىلىقىدىن
تۈلكە تورغا چىقىۋاپتۇ

بۇ، ئەخمەق - نادانلارنىڭ گول، ھاماقەتلىكىدىن مەككار، ئالدامچىلار نام - شەرەپ، مەرتىۋىگە ئېرىشىۋالىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىتنىڭ قارغىشى بۆرىگە كار قىلماس

بۇ، بەتنىيەت، ئەسكىلەرنىڭ شۇم تىلەكلىرى، يامان غەرەزلىرى مەرد، باتۇر كىشىلەرگە زىيان يەتكۈزەلمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىتنىڭ قارغىشىغا پىت ئۆلمەس

بۇ، بەتنىيەت، ئەسكىلەرنىڭ شۇم تىلەكلىرى، يامان غەرەزلىرى ھېچكىمنى زىيانغا دۇچار قىلالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: ئاللاتائالا جاھىللارغا ھەر ئىككى ئالەمدە كۆشادىلىق بەرمىگەي، دېدى رەھىم سوپى بۇنىڭغا جاۋابەن. «ئىتنىڭ قارغىشىغا پىت ئۆلمەس» سوپۇم! دەپ ھاشىم قارىقاش ھويلا ئىشىكىنى جاققىدە ياپتى. ئۇ ئۆمرىدە بۇنچىلىك غەزەپلەنمىگەنىدى.

ئىتنىڭ قاۋىغىنى بىكار،
ھايان دىۋانىنىڭ

بۇ، ئەسكىلەرنىڭ پىتنە - ئىغۋا، سۆز - چۆچەكىگە پىسەنت قىلماي، ئۆز تىرىكچىلىكىگە كۆڭۈل بۆلۈپ، كەسپىگە بېرىلگەن كىشى پايدىغا ئېرىشەلەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىتنىڭ كۆزى بار، خانىغمۇ قارايدۇ

بۇ، كىشىلىك مۇناسىۋەتتە ھەر ئادەمنىڭ بەلگىلىك ئىختىيار، ئەركىنلىكى بولىدۇ، ھېچكىم ھېچكىمنىڭ ئىختىيار، ئەركىنلىكىنى توسۇش ۋە چەكلەش ھوقۇقىغا ئىگە ئەمەس، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىتنىڭ كۆڭلى سۆڭەكتە

بۇ، ھەر ئادەم ئۆزىنىڭ تۇرمۇش مەئىشتى ئۈچۈن پۈتۈن ئەس - يادى بىلەن باش قاتۇرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىتنىڭ ئىگىسى بولسا، بۆرىنىڭ خۇداسى بار

بۇ، بەتنىيەت، ئەسكىلەرنىڭ ھىمات - يۆلەنچۈكى بولسا، مەرد، باتۇرلارغا ئەل - جامائەت، خەلق پاناھ ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىت ھۈرەر، كارۋان يۈرەر

بۇ، ھەرقانداق ئىش - ھەرىكەت ئۆز يولىدا قانۇنىيەتلىك داۋام قىلىدىغانلىقىنى، كاشىلا - توسالغۇلار ئاخىرقى ھېسابتا ئۇنىڭ يۈنىلىشىگە پۈتىلكاشاڭ بولالمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىت ئۇرغۇچىغا ئامراق

بۇ، دەشنەم - ھاقارەت ئاڭلىمىسا كۆڭلى ئارام تاپمايدىغان داۋىخور ئادەم ھەمىشە دەككىسىنى بەرگۈچىنى ياخشى كۆرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ:

مىسلى جەننەت تاغۇ دەريانى بىزەشكە
يوق كىشى،
ئىگىز قىرلاپ پەر ياستۇقنى بىغەم
ياتقانىمىز باردۇر.
ئىت ئۇرغۇچىغا ئامراق دەپ بىزدە بار
تەمسىل،
لويى، ئامبال، ۋاڭ - غوجامنى
سىيمىز باققانىمىز باردۇر.

ئىت ئۆز ئىگىسىنى چىشلىمەس

بۇ، ئىنساپلىق، ۋاپادار ئادەم ياخشىلىق قىلغان شەپقەتچىسىگە ھەرگىز يامانلىق ئويلىمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىت - ۋاپا، خوتۇن - جاپا

بۇ، ھايۋان جېنىدا باققاننى، ياخشىلىق قىلغاننى بىلىدۇ؛ بەتنىيەت، نائىنساپ خوتۇن ئېرىگە كۆيۈنمەي كۆڭۈلسىزلىك كەلتۈرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىت ئېتەكتىن ئالار، خوتۇن ياقىدىن (ئالار)

بۇ، ھايا - نومۇسنى بىلمەيدىغان ئۇرۇشقاق خوتۇنلارنىڭ ئەسكى خۇي - مىجەزىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىت ئىتلىقىنى قىلمىسا كۆڭلى تىنماس

بۇ، ھايا - نومۇسنى بىلمەيدىغان ئىت مىجەز ئادەملەر ئۆگىنىپ قالغان ئەسكى خۇي - پەيلىدىن ۋاز كېچەلمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىت ئىگىسى بىلەن كۈچلۈك

بۇ، شەپقەت - ھىمايىچىسى، يۆلەنچۈكى بار كىشى ھەر يەردە قۇدرەتلىك، مەغرۇر بولۇپ، ھېچكىم بوزەك قىلىشقا پېتىنالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىت يارىسىنى يالاپ ساقايتار

بۇ، ھەركىم ئۆز سالامەتلىكىنى ئۆزى ئاسراپ، كېسەللىكىنى ۋاقتىدا داۋالىتىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىت يەپتۇ چورۇقنى،
ئۆزى يۈرۈپتۇ چورۇقسىز
بۇ، بىپەرۋالىق قىلىپ، ھوشيارلىقـ
نى بوشاشتۇرغان كىشى كۆتۈلمىگەن زىيانغا
ئۇچرايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىت يېنىدا سۆڭەك ياتماس،
سۆڭەك ياتسا بىكار ياتماس
بۇ، ئالانىيەت، ئەسكى ئادەم بار يەردە
ھېچ نەرسە ئامان تۇرمايدۇ، بۇنداقلار پۇر-
سەت تاپسا كۆزگە چېلىققاننى قاقتى - سوقـ
تى قىلىدۇ، شۇڭا بىپەرۋالىقنى تاشلاپ،
ھەر ۋاقىت ھوشيار بولۇش كېرەك، دېگەن
مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىچ ئات تارتسا ياندىقى تارتماس،
ئايغىر تارتسا بايتال (تارتماس)
بۇ، ھەر ئىشتا ئۆملۈك - ئىتتىپاقـ
لىق، پىكىر بىرلىكى بولمىسا كۈچنى ماسـ
لاشتۇرۇش مۇمكىن ئەمەسلىكىنى بىلدۈرىـ
دۇ.

ئىچتىم شاراب، بولدۇم خاراب
بۇ، يامان ھەۋەسلەرگە بېرىلىپ،
كەيپ قىلىشقا ئادەتلەنگەن كىشى سالامەتلىـ
كىنىلا ئەمەس، ئىناۋەت ۋە ئىقتىسادىدىنمۇ
ئايرىلىپ ئۆزۈل - كېسىل ۋەيران بولىـ
دىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىچ سىرىڭنى ئاناڭغا ئېيتما
بۇ، ئىنسان ئۈچۈن سىر ساقلاشنىڭ،
مەخپىيەتلىكنىڭ ئىنتايىن مۇھىم ئىكەنلىـ
كىنى، شۇڭا ھېچكىمگە سىر بەرمەسلىك
كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىچ مايماقنى ئېلىپ قاچ،
تاش مايماقنى تاشلاپ (قاچ)
بۇ، ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتتە ئەيىب،
نۇقسانلىق كىشىلەرگە پەرقلىق مۇئامىلە
قىلىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىچى تارنىڭ كۆڭلى تىنماس،
ئېشەك مىنگەننىڭ پۇتى (تىنماس)
بۇ، باشقىلارنىڭ ياخشى كۈن كۆرۈشىـ
نى كۆرەلمەيدىغان كىشىلەرنىڭ ھەسەتخور-
لۇق مىجەز - تەبىئىتىنى؛ نادان - ھاماقەتـ
كە ئەقىل ئۆگىتىشنى نىيەت قىلغان ئادەمـ
نىڭ ۋاقتى ھەيدەكچىلىك بىلەن ئۆتىدىغانـ
لىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىچى تارنىڭ گۆرى تار
بۇ، باشقىلارنى كۆرەلمەيدىغان، چىدىـ
ماس، بېخىل ئادەمنىڭ ھايات - ماماتلىق
ئىشلىرىمۇ خەيرلىك بولمايدۇ، دېگەن مەنىـ
نى بىلدۈرىدۇ.

ئىچى توشمىسا، تېشىغا چىقماس
بۇ بىراۋغا قىلىنغان جەبىر - زۇلۇم
چېكىگە يەتمىگۈچە پەيمانىسى تولمايدۇ، غەـ
زەپ - نەپرەت ئاشكارىلانمايدۇ، دېگەن مەنىـ
نى بىلدۈرىدۇ.

ئىچى كۆيمىگەننىڭ كۆتى قىچىشماس
بۇ، بىر - بىرىنى سۆيمىگەن، ياخشى
كۆرۈشمىگەن كىشىلەر ئوتتۇرىسىدا مۇھەبـ
بەت ھەم ھېسسىيات پەيدا بولمايدۇ،

دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىچىدە روزا تۇتۇپ،
تېشىدا ھېيت ئوينايتۇ

بۇ، يەيدىغان - ئىچىدىغىنى يوق تۇ-
رۇقلۇق سۆلەتكە بېرىلىپ، ھەشەمەتچىلىك
قىلىدىغان كىشىلەرنىڭ يالغانچىلىقىنى بىل-
دۈرىدۇ.

ئىچى يامانىنىڭ كۆڭلى خۇش بولماس

بۇ، بىراۋغا ھەمدەم بولۇشنى خالىماي-
دىغان، ئادەمگەرچىلىكتىن نېرى بەتنىيەت
ئادەملەر شۇم غەرىزىگە يېتەلمەي ئاچچىق
يۇتۇش بىلەن ئەمىن تاپمايدۇ، دېگەن مەنىنى
بىلدۈرىدۇ.

ئىزا تارتقىنىم - غىزا تارتقىنىم

بۇنىڭ «ئىزا تارتقىنىم - غىزا يېگە-
نىم» دېگەن ۋارىيانتىمۇ بولۇپ،
ئۇيىلىش - تارتىنىشنى بىلمەيدىغان، دەش-
نەم - ھاقارەتكە پىسەنت قىلماي نەپسىگىلا
بېرىلگەن بىنومۇس ئادەملەرنىڭ بىغەرەزلى-
كىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىززەت تاپاي دېسەڭ خىزمەت قىل

بۇ، باشقىلارغا ياردەم بېرىشنى خۇشال-
لىق بىلىپ ھاجىتىنى ھەل قىلغان كىشى
قەدىرلىنىپ، ھۆرمەت، ئابرۇيغا سازاۋەر
بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىززەت قىلساڭ ئىززەت كۆرىسەن،
چايناپ يېسەڭ لەززەت (كۆرىسەن)

بۇ، ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتتە كەمتەر،
كىچىك پېئىل بولغان كىشى ئىززەت -
ھۆرمەتكە سازاۋەر بولىدۇ؛ تاماقنى ئالدىرى-
ماي چايناپ يېگەن كىشى تاماقنىڭ ھۇزۇرى-
نى كۆرەلەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىززەت قىلغانغا خىزمەت قىل

بۇ، بىراۋنىڭ ئىخلاس، ئەقىدە - ھۆر-
مىتىگە جاۋابەن مەلۇم تەلەپ - ھاجىتىنى
ئورۇنداپ، كۈتكەن ئۈمىدىنى ئاقلاش كې-
رەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ: خۇدا ئۆمرىگە بەرى-
كەت بەرگۈرنىڭ ئاتىسىغا رەھمەت! ...
كونىلاردا «ئىززەت قىلغانغا خىزمەت قىل»
دېگەن گەپ بار. ئەزالار كېچە - كۈندۈزلەپ
ئالدىراش ئىشلەۋاتقان بۇ كۈنلەردە، ئۆيدە
سالپىيىپ يېتىۋەرسەم ئەپلەشمەس ...
قانداق دېدىم، ئانىسى؟ دېدى ھاۋاز ئاخۇن
ئايالىغا.

ئىززىتىنى بىلمىگەنلەر ئەدىبىنى يەر

بۇ، ئەتىۋارلىغانىنىڭ قەدرىگە يەتمەي،
ئابرۇي - ئىناۋىتىگە خىلاپ ئىش قىلغانلار
تېگىشلىك جازاسىنى تارتىدۇ، دېگەن مەنى-
نى بىلدۈرىدۇ.

ئىسراپچىلىق نەدە؟
پېشانىسى تەرلىمىگەن يەردە

بۇ، ئىشلىمەي راھەتكە ئېرىشكەنلەر
تۇرمۇشتا پىلانسىز ئىش تۇتۇپ، تاپاۋىتىگە
باقماي بەتخەجلىك قىلىدۇ، دېگەن مەنىنى
بىلدۈرىدۇ.

ئىسراپ قىلىش - خاراب قىلىش

بۇ، تۇرمۇشنى پىلانلىق، تېجەشلىك

باشقۇرۇپ، بۇزۇپ - چېچىش، بەتخەجلىك قىلىشتىن ساقلىنىشنى، ھەر ئىشتا ئىقتەسادچان بولۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىسلىق ئۆيۈم — ئىسسىق ئۆيۈم

بۇ، ئادەم ئۇچۇن كونا، ئەسكى بولسىمۇ ئۆزىنىڭ ئۆيى — ئائىلىسى ئەڭ ياخشى پاناھگاھ ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىشانى دەپ ئىشەكتىن ئايرىلدىم

بۇ، بىراۋغا ئارتۇقچە ئەقىدە باغلاپ كۆڭۈلچەكلىك قىلىش بىلەن قائىدە - يوسۇن، پرىنسىپلاردىن چەننەش چوڭ مەنپەئەت، مەرتىۋىدىن قۇرۇق قېلىشقا سەۋەب بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىش ئادەمگە باغلىق

بۇ، ئىشلەشتىن ئېرىنمەيدىغان، غەيرەتلىك ئادەمگە ئىش توشمايدۇ؛ ئىشتىن قاچىدىغان، ھۇرۇن ئادەمگە ئاز ئىشمۇ تاغدەك ئېغىر بىلىنىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىش ئاشقا تارتىدۇ،
ھۇرۇنلۇق باشقا (تارتىدۇ)

بۇ، ئىشلىگەن ئادەم باياشات، خاتىرجەم ياشايدۇ؛ ئىش خۇش ياقمايدىغان بىكار تەلەپلىك كىشىنى خاراب قىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىشەنگەن تاغدا كېيىك ياتماپتۇ

بۇ، بىرەر ئادەم ياكى ئىشتىن پايدا — نەپ ئېلىش ئۈمىدىنىڭ يوققا چىققانلىقىنى بىلدۈرىدۇ:

تالاغا پىل ئىكەنمىز، ھەي، بۇنى
بىلمەپتىمىز، يارەب،
قوتانغا بۆرىنى كەل دەپ، خاتا
چىللاپتىمىز، يارەب.
مۇسۇلمان دېسە بۇ شەيتان، كالامىنى
بىلىپ ھەق - راست،
دۇئا - تەكبىر بىلەن باشتا ئۇنى
يادلاپتىمىز، يارەب.
«ئىشەنگەن تاغدا ياتماپتۇ كېيىك» دەپ
بىر ماقال تۇرسا،
ئاتالار سۆزىگە دىلدىن ئەمەل
قىلماپتىمىز، يارەب

ئىشەنمىگىن دوستۇڭغا،
سامان تىقار پوستۇڭغا

بۇ، ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتتە ياخشى بىلەن يامانىنى پەرق ئەتمەي، كىشىلەرگە ھەددىدىن زىيادە ئىشىنىپ كېتىشنىڭ توغرا ئەمەسلىكىنى، دوست تۇتقاندا ئەتراپلىق كۆزىتىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىش بار يەردە ئاش بار

بۇ، ئىشتىن قاچماي باش چۆكۈرۈپ ئىشلەيدىغان كىشى ھەر ۋاقىت ئاچ قالمايدۇ، تۇرمۇشى خاتىرجەم، باياشاتچىلىقتا ئۆتىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىش باشقا، ھەۋەس باشقا

بۇ، ئىش بىلەن ھەۋەسنى ئارىلاشتۇرۇۋەتمەي، بىكار تەلەپلىكتىن ئەمگەك قىلىشنىڭ ياخشىلىقىنى توغرا تونۇش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

كار يۇرگەن كىشى نامراتلىشىپ، ئاچ -
زارلىقتا دۇچاربولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىل-
دۈرىدۇ.

ئىشچاندىن تەر چىقىپتۇ،
ھۇرۇندىن «ئۇھ!» (چىقىپتۇ)

بۇ، ئىشتىن قاچمايدىغان ئىشچان ئادەم
ساغلام، ماغدۇرلۇق بولىدۇ؛ ئىش خۇش
ياقمايدىغان، بىكار تەلەپ ئادەم كېسەلمەن،
ھارغىن كېلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈر-
دۇ.

ئىشچاننىڭ پۇلى تۈگىمەس،
بەتخەجنىڭ قەرزى (تۈگىمەس)

بۇ، پۇتۇن ۋۇجۇدى بىلەن ھارماي -
تالماي ئىشلەيدىغان كىشى ھېچ نەرسىدىن
قىسىلماي، باياشات ياشايدۇ؛ تۇرمۇشتا
ئىسراپخورلۇق قىلىدىغان كىشى قەرزدىن
قۇتۇلالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىشچان ئېشىنى يەر،
ھۇرۇن بېشىنى (يەر)

بۇ، ئىشتىن قاچمايدىغان كىشى توق -
باياشات ئۆتىدۇ؛ ئەمگەك قىلىشنى ھار ئال-
دىغان كىشى نامراتلىشىپ، زاۋال تاپىدۇ،
دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىش چىكىگە چىققاندا
قۇشقۇنغا ئولتۇرۇپتۇ

بۇ، زورۇر تېپىلغان، ھالقىلىق پەيتتە
جانغا ئەسقاتماي، نامەردلىك قىلىپ، لەۋزى-
دىن يېنىۋالىدىغان كىشلەرنىڭ ھۇرۇنلۇقى-
نى بىلدۈرىدۇ.

ئىش بىلمەس كەشتىچى بوپتۇ،
ئاش بىلمەس ئۇگۇتچى (بوپتۇ)

بۇ، قولىدىن ئىش كەلمەيدىغان، كەسپ-
سىپتىن خەۋىرى يوقلارنىڭ كەسپ ئىگىسى
بولۇۋالغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىش بىلگەن ئىشنى ھاردۇرار،
ئىش بىلمىگەن ئۆزىنى (ھاردۇرار)

بۇ، پەم - پاراسەتلىك، غەيرىتى ئۇر-
غۇپ تۇرغان ئادەمدىن ئىش ئاشمايدۇ؛ دىتى
يوق، ئىش خۇش ياقماس، ھۇرۇن ئادەم
ئۆزىنى خاراب قىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىل-
دۈرىدۇ.

ئىش پەم بىلەن، ئىشىك دەم بىلەن

بۇ، ھەرقانداق ئىش ئەقىل - پارا-
سەت، كاللا ئىشلىتىش ئارقىلىق بېجىرىلى-
دۇ؛ ئىشىك پۇختا دەم - تاقاق بىلەن مەھ-
كەم ئېتىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىشتانغا چىققان كۆڭۈلگە تايىن

بۇ، ھەركىمنىڭ ياخشى - يامانغا تەۋە
ئەمەلىي ئىشلىرى ئۆزىگە ئايان، دېگەن مە-
نىنى بىلدۈرىدۇ: ھەمراھبايىنىڭ شەھەردە
تۇرغۇسى كەلمىدى. ئۇنىڭ كۆڭلى چېچىل-
غان، بېشى تاشتەك قاتقان، چىرايىنى پەرى-
شانلىق قاپلىغانىدى. «ئىشتانغا چىققان كۆ-
ڭۈلگەن تايىن» دېگەندەك، ھەممە ئىش ئۇ-
نىڭغا ئايان ئىدى.

ئىشتىن قاچساڭ قورساقتا تۇتۇلىسەن

بۇ، ئىشلىمەي ھۇرۇنلۇق قىلىپ، بە-

ئىشقا بارسا قارانچۇق،
بىكار يۈرسە ياسانچۇق

بۇ، تاپشۇرۇلغان ئىشنى كۆڭۈل قويۇپ ئىشلىمەي ھەدېسە ئۆزىنى كۆرسىتىپ بىكار يۈرۈشنى ياخشى كۆرىدىغان كىشىلەرنىڭ بەتخۇيىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىشقا ھاجىتىڭ چۈشسە، ئۇكام دە

بۇ، بىراۋغا ھاجەتمەن بولغان كىشى ئاغزىنى يۇمشاق قىلىپ مۇلايىملىق بىلەن يېلىنىپ - يالۋۇرۇپ مايىللىقىنى قولغا كەلتۈرۈش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىش قورالىڭ ساز بولسا،
مۇشەققىتىڭ ئاز بولار

بۇ، ھەرقانداق ئىشتا سايمان - ئەسۋابنىڭ رولى چوڭ ئىكەنلىكىنى، سايمان - ئەسۋاب ياخشى بولسا، مۇشكۇل ئىشمۇ ئېغىر بىلىنمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىش قىلساڭ پۇختا قىل،
خام قىلما

بۇ، بىرەر ئىشقا كىرىشكەندە قىيىنچىلىققا باش ئەگمەي، ئىشنىڭ سان - سۈپىتىگە ئەستايىدىل كاپالەتلىك قىلىپ كۆڭۈلدىكىدەك نەتىجە يارىتىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ: مەن ھەر كۈنى ئۇزۇن يول بېسىپ، بازارغا ئوتۇن ئېلىپ كىرىپ ساتىمەن، ئۇنىڭ بەدىلىگە بىرلا نان كېلىدۇ، شۇنىڭ بىلەن ئۆتكەن كۈنۈمگە شۈكۈر قىلىپ كېتىپ بارىمەن، دەپتۇ بوۋاي. ئۇنىڭ گېپىنى ئاڭلىغان يولۇچى بىر ئاز ئويلىنىپ تۇرۇپ «ئىش قىلساڭ پۇختا قىل، خام قىلما» دەپتۇ - دە، يولىغا راۋان بولۇپتۇ.

ئىش قىلىشقا بېلى بوش،
گەپ قىلىشقا ئاغزى قوش

بۇ ئىش بىلەن خۇشى يوق، ھۇرۇن ئادەم گېپى چوڭ، ئاغزى باتۇر كېلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىشق ئوتى پۈۋلىگەنگە ئۆچمەس

بۇ، بىر - بىرىگە چىن دىلدىن كۆيۈشكەن ئاشىق - مەشۇقلارنىڭ مۇھەببىتى ھەرقانداق توسقۇنلۇقلارغا ئۇچرىسىمۇ بۇزۇلمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىشقى يوق ئېشەك،
دەردى يوق خەشەك

بۇ، ھەرقانداق ئادەمنىڭ ئۆزىگە تۇشلۇق دەردى بولىدۇ، لېكىن ئىشق - مۇھەببەتسىز ئادەم بولمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: ھەزرىتى نەۋائى جانابلىرى «ئىشقى يوق ئېشەك، دەردى يوق خەشەك» دېگەن، ئەي ناتونۇش كىشى، بىز تىرىك ئېكەنمىز ئەلۋەتتە دەردكە گىرىپتارمىز. شۇنداق، بۇ يەردە تۇرغانلارنىڭ كۆپى دەردمەن. دەردى يوق ئىنسان بارمۇ دۇنيادا، دېدى سازەندە بوۋاي.

ئىشقى يوق ياردىن
ئىسسىق ئوچاق ياخشى

بۇ، بىر - بىرىنى ھەقىقىي ياخشى كۆرۈپ سۆيمەيدىغان شەكلەن ئاشىق - مە-

شۇقلۇقتىن تەنھالىق ياخشى ئىكەنلىكىنى
بىلدۈرىدۇ.

ئىش كۆرمىگەن خام بالا،
ئەقلى - ھوشى كەم بالا

بۇ، بېشىدىن ئىسسىق - سوغۇق ئۆت-
مىگەن، تۇرمۇش تەجرىبىسى يوق ئادەم
خۇددى ئەقلى توشمىغان، سەبىي گۆدەككە
ئوخشايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىشلەپ يېگەن لەززەتلىك،
تىلەپ يېگەن مىننەتلىك

بۇ، ئەجىر قىلىپ يېگەن نېمەتنىڭ تەم
- ھۇزۇرى بولىدۇ؛ ئىشلىمەي موھتاجلىققا
قېلىپ، كىشىدىن سوراپ يېگەن نەرسە كۆ-
ڭۈلگە زىخ، تاپا - تەنىلىك بولىدۇ، دېگەن
مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىشلەتسەم — قۇلۇم، ساتسام — پۇلۇم

بۇ، كىشىلىك ھوقۇق - ئەركىنلىكىگە
ھۆرمەت قىلماي، ئاجىز، بىچارىلەرنى كەم-
ستىدىغان يامان غەرەزلىك ئادەملەرنىڭ
فېئوداللىق ئىنسان تەبىئىتىنى بىلدۈرىدۇ:
خوتۇنىنىڭ پىكرىگە قوشۇلغان ياڭ ئاخىرى
«ئىشلەتسەم — قۇلۇم، ساتسام — پۇلۇم»
دەپ ئويلايدۇ - دە، بۇ ئىش ئۈچۈن قو-
لىدىن ھەممە بالا - قازا كېلىدىغان ئايپا-
شاخاننى ئاتلاندۇرىدۇ.

ئىشلىقنىڭ ئىشى پۈتەر،
ئىشسىزنىڭ كۈنى ئۆتەر

بۇ، ئەمگەك قىلىشنى ھار ئالمايدىغان
ئىشچان ئادەمنىڭ تۇرمۇش ئېھتىياجى قا-
دىلىپ ئۆتىدۇ؛ ھېچبىر ئىشنى ئەپلەشتۈ-
رۈپ قىلالمايدىغان ھۇرۇن ئادەم نامراتلىق،
يوقسۇللۇقتىن قۇتۇلالمايدۇ، دېگەن مەنىنى
بىلدۈرىدۇ.

ئىشلىگەن چىشلەيدۇ

بۇ، ھالال تەر ئاققۇزۇشتىن ئېرىنمى-
گەن ئادەم ئەمگىكىنىڭ ھالاۋىتىنى كۆرۈپ،
پاراغەتتە ياشايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈر-
دۇ.

ئىشلىگەن چىلىق - چىلىق،
ئىشلىمىگەن قۇرغاقچىلىق

بۇ، جاپادىن قاچماي، تەر تۆكۈپ ئەم-
گەك قىلغان كىشىنىڭ توققۇزى تەل بو-
لۇپ، تۇرمۇشى باياشاتچىلىقتا ئۆتىدۇ؛ ھۇ-
رۇنلۇق ھەركىمنى نامراتلىقتا غورىگىل يا-
شاشقا مەجبۇر قىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىل-
دۈرىدۇ.

ئىشلىگەننىڭ يۈزى يورۇق،
ئىشلىمىگەننىڭ يۈزى چورۇق

بۇ، ئىشتىن قاچمايدىغان سەممىي ئا-
دەم ھەممە جايدا قەدىرلىنىدۇ؛ ھۇرۇنلۇقنى
ئادەت قىلغان كىشى خارلىقتا قالىدۇ، دې-
گەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىشنىڭ ئاسنى يوق،
قىلالىساڭ قىيىنى (يوق)

بۇ، ئىشنىڭ ھەممىسى جاپالىق، مۈش-
كۈل بولىدىغانلىقىنى، ئىشلەشنىڭ ئېپىنى
بىلگەن، ئىشچان ئادەمگە ھەممە ئىش ئوڭاي
توختايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىشنىڭ بېشىدا تاراقلايدۇ،
ئاخىرىدا پالاقلايدۇ

بۇ، بىر ئىشنىڭ دەسلىپىدە چوڭ سۆزلەپ، داۋراڭچىلىق قىلىدىغان، ئاخىرىدا يېلى چىقىپ بوشىشىپ كېتىدىغان بىر قىسىم كىشىلەرنىڭ ھورۇنلۇقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىشنىڭ ياخشىسى كۆتۈرە،
ئاشنىڭ ياخشىسى چۆچۈرە

بۇ، ھۆددىگەرلىك بىلەن قىلىنغان ئىشنىڭ مەنپەئىتى كۆپ، نەتىجىسى ياخشى بولىدىغانلىقىنى؛ چۆچۈرە تائاملار ئىچىدە ئىشتىھانى قوزغاش خاراكتېرى كۈچلۈك، مەززىلىك غىزا ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىش ئوڭغا تارتسا،
ئىشتان سوڭغا تارتىدۇ

بۇ، بەخت - تەلىيى كەلگەن كىشىنىڭ قىلغان ئىشلىرى ئەپلىشىپ، ئۇتۇقلۇق يۈرۈشىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇ، كونىلاردا «ئىش ئوڭغا تارتسا، ئىشتان سوڭغا تارتىدۇ» دېگەن گەپ بار. بولمىسا، خۇدايىم بۇ قاداقچىنى ئالدىمىزغا باشلاپ كېلەرمىدى؟ بۇمۇ ئىشىمىز ئوڭغا تارتقانلىقىنىڭ ئالامىتى، دېدى خۇشاللىقىدا.

ئىش ئۇستىسىدىن قورقار

بۇ، قولى ئەپچىل، ھۈنەرگە ماھىر كاسىپنىڭ ئالدىدىن ھەرقانداق ئىش قېچىپ قۇتۇلالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىش ئۆملۈكتە، كۈچ بىرلىكتە

بۇ، كۆڭۈلگە بىرنىيەت - بىر مەقسەتنى پۈكۈپ ئۇيۇشقاندىلا ھەرقانداق ئىشتا مۇۋەپپەقىيەتكە ئېرىشكىلى بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىش ۋاقتىدا ھەييار،
ئاش ۋاقتىدا تەييار

بۇ، ئىشلەيدىغان چاغدا ھىيلىگەرلىك قىلىپ ئىشتىن قاچىدىغان، نەپ ئالىدىغان پەيت كېلىشى ھامان پەيدا بولىدىغان كىشىلەرنىڭ ساختىپەزلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىش ئېپى بىلەن، كەتمەن سېپى بىلەن

بۇ، ھەممە ئىش مۇئەييەن پىلان، چارە - ئۇسۇل ئارقىلىق يۈرۈشىدۇ؛ دەستىسى ئۆزىگە ماس كەلگەن قورال - سايمان جانغا ئەسقاتىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىشى تېزنىڭ ئېشى تېز

بۇ، ئىشنى چاققان قىلغان كىشىنىڭ يەيدىغىنى تەييار، تاپاۋىتى كۆپ بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىشىكتىن موردا چىقسا،
تۈڭلۈكتىن سەۋر كىرەر

بۇ، كۈتۈلمىگەن بالا - قازا، ھادىسىگە ئۇچرىغاندا ئۆزىنى تۇتۇۋېلىپ، غەيرەت، چىدام بىلەن سەۋر قىلىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ: ھاپىز خوجا ئۇنىڭ ئىككى يەلكىسىدىن بوش تۇتۇپ «ئىشىكتىن موردا چىقسا، تۈڭلۈكتىن سەۋر كىرەر» دېگەن

گەپ بار. سەۋر قىلسىلا، خېنىم، رەھمەت-
لىكنىڭ ئۆمرى قىسقا ئىكەن، سىلى تېخى
ياش، كېيىنكى تۇرمۇش ئىشلىرى جەزمەن
كۆڭۈللۈك، بەختلىك بولىدۇ! دېدى نازا-
كەت خېنىمغا تەسەللى بېرىپ.

ئىشىك كۆرگەننى ئالما،
بۆشۈك كۆرگەننى ئال

بۇ، ھەركىم ئۆزىنىڭ تۇرمۇش ئىشىغا
سەل قارىماي، توي قىلىشتا ئەتراپلىق ئوي-
لىنىپ، ئاتا - ئانىسى ياخشى، تەربىيە
كۆرگەن قىزغا ئۆيلىنىش كېرەكلىكىنى
بىلدۈرىدۇ.

ئىشكنى ئاچ، تىنچىقتىن قاچ

بۇ، ساقلىققا ئەھمىيەت بېرىپ، سالا-
مەتلىكنى ئاسراش ئۈچۈن ساپ، سالقىن ھا-
ۋادىن نەپەسلىنىشكە ئەھمىيەت بېرىش كې-
رەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىشىك ئوچۇق بولسىمۇ، سوراپ كىر

بۇ، ئىجتىمائىي ئالاقە ئىشلىرىدا ھەر-
كىم ئەدەپ - ئەخـلاق، قائىدە - يوسۇنغا
ئەمەل قىلىپ، ئادەمگەرچىلىكنى ئەستىن
چىقارماسلىق كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىشىك تۈزەلمىسە، چۈشۈك تۈزەلمەس

بۇ، تۇرمۇشى ئۇڭلانمىغان كىشىنىڭ
باشقا ئوي - خىيال، ئارزۇلىرى ئەمەلگە
ئاشمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇ
ئورنىدىن دەس تۇرۇپ، سېسىق پاخال ئۈس-
تىدە ئولتۇرۇپ، كونىلاردا «ئىشىك تۈزەل-
مىسە، چۈشۈك تۈزەلمەس «دېگەن گەپ

بار. ئاق سۈت، بۇ بەلكى ياخشىلىقتىن بې-
شارەتتۇر ... دەپ ئويلايتتى.

ئىشىمنى ئاز دېمەڭ،
بېشىمنى تاز (دېمەڭ)

بۇ، ئۆزى ئىشلىمەي بىراۋنىڭ قىلغان
ئىشىدىن ئەيىب - قۇسۇر ئىزدەيدىغان ھۇ-
رۇن كىشىلەرنىڭ خاراكتېرىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىش ئىشتەينى ئاچىدۇ

بۇ، ئىش - ئەمگەك بىلەن شۇغۇللانغان
كىشىنىڭ تۇرمۇشى ياخشىلىنىدۇ، ئاشقازى-
نى سازلىشىپ، ئىشتىھاسى ئېچىلىدۇ، دې-
گەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىش ئىگىسى بىلەن،
قۇش مېخىسى بىلەن

بۇ، ھەرقانداق مۇشكۇل ئىش ماھىر-
نىڭ قولىغا چۈشسە ئاسانلىشىدۇ؛ ئەقىل -
ھوش پۇتكۇل پائالىيەتكە يېتەكچىلىك قىلى-
دۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىشى يوقنىڭ كارى يوق

بۇ، ھۇرۇن، بىكار تەلەپ ئادەم باشقى-
لارنىڭ غېمىنى يېمەيدۇ، ئادەمگەرچىلىكنى
ئەسلا بىلمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىشى يوقنىڭ ئېشى يوق

بۇ، ئىشلىمەي، بىكار تەلەپلىككە ئا-
دەتلەنگەن ئادەم ھۇرۇنلۇقى تۈپەيلىدىن تۇر-
مۇشتا قىسىلىپ، موھتاجلىقتا ئۆتىدۇ، دې-
گەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىشى يوق ئىت سۇغىرار

بۇ، ئىشلىمەيدىغان، بىكار تەلەپ ئادەم ھۇرۇنلۇقىدىن ئەھمىيەتسىز ئىشلار بىلەن شۇغۇللىنىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىككى باشنى قوشماق ساۋاب،
ئايرىماق گۇناھ

بۇ، ئارازلاشقان ئىككى تەرەپنى ياراشتۇرۇش خەيرلىك، ئۇلۇغ ئىش ئىكەنلىكىنى؛ ئىناقلىقنى بۇزۇپ، ئائىلىنى ۋەيران قىلىش نائەھلىلىك بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىككى تاۋۇزنى بىر قولتۇققا
قىسقىلى بولماس

بۇ، قىلغىلى بولمايدىغان ئىشقا بىھۇدە ئۇرۇنۇش ئەخمىقانىلىق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىككى سەتتىن گۈل دەستە چىقار

بۇ، جىسمانىي جەھەتتىن تەندۇرۇس بولمىغان، كۆرۈمسىز ئەر - خوتۇنلاردىن چىرايلىق پەرزەنتلەر دۇنياغا كېلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىككى قاغا پوق تالاشسا
ئوۋچىغا پايدا

بۇ، ئەسكى خۇيلۇق ئادەملەر جېدەللەشسە، مەرد، باتۇرلاردىن ئەدىبىنى يەپ جازاسىنى تارتىدۇ، ئەل تىنچىيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: قەدىمكىلەرنىڭ «ئىككى قاغا پوق تالاشسا ئوۋچىغا پايدا» دېگىنىگە ئوخشاش بىز بىر چەتتە تۇرۇپ پايدا ئېلىمىز، مۇبادا ئىسيان چىقىپ قالسا ئۇلارنى ئۆز قىسمى بىلەن سەپنىڭ ئالدىغا ئۆتكۈزۈپ قويىمىز، دېدى ئۇ.

ئىككى قوچقارنىڭ بېشى
بىر قازاندا قاينىماس

بۇ، ئىدارە - جەمئىيەت، ئورگانلاردا باشلىق كۆپ بولسا ئۆزئارا ئۇستۇنلۇك تالىشىپ، پىكىردە بىرلىككە كېلەلمەسلىك تۇپەيلىدىن ئىتتىپاقسىزلىق تۇغۇلۇپ، خىزمەت ئىلگىرى باسمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىككى ئۆينىڭ قۇرغۇنى
بىر ئۆيگە ئاش بولار

بۇ، بىرەر ئىشقا يارىمايدىغان ئاز نەرسىنى ئۆزئارا بىرلەشتۇرگەندە يارامлىق نەرسە ۋۇجۇدقا كېلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىككى ياخشى ئارىسىدا
قىل ئۈزۈلمەس

بۇ، ئاق كۆڭۈل، ئاڭلىق كىشىلەر بىر - بىرىگە يامانلىق ئويلىماي، ۋاپادارلىقنى قەدىرلەپ ئىناق - ئىتتىپاق ئۆتىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىككى يەڭگە ئەپ ئەمەس،
ئۆپكە - قېرىن گۆش (ئەمەس)

بۇ، بىر ئائىلىدىكى كېلىنلەر ئۇستۇنلۇك تالىشىپ بىر - بىرىنى كۆرەلمەي، ھەدېسە زىتلىشىدىغان ئىتتىپاقسىزلىقنى بىلدۈرىدۇ.

ئىگىسىنى ياخشى كۆرسەڭ
ئىتىغا سۆڭەك تاشلا

بۇ، بىراۋنى ئەتىۋارلايدىغانلىقىنى ئىپادىلەش ئۈچۈن ئاۋۋال ئۇنىڭ ھەمراھلىرىنى، يېقىنلىرىنى ھۆرمەتلەپ «خوش - خوش» قىلىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىلمەكنى ئىشارەت بىلەن
رۇسلىغىلى بولماس

بۇ، تاپتىن چىقىپ جەمئىيەتنىڭ داشقىلىغا ئايلانغانلارغا ئەقىل ئۆگىتىپ، توغرا يولغا باشلاشقا ئۇرۇنۇش ئەخمىقانىلىق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىناق ئەلدە بالا يوق

بۇ، بىرلەشكەن كۈچ تەڭداشسىز بولۇپ، يۇرتنىڭ بېشىغا كەلگەن ھەرقانداق خەۋپ - خەتەر، ئاپەتنى توسۇپ قالالايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىناۋەت ئالتۇندىن قىممەت

بۇ، ئىنسان ئۈچۈن ئىززەت - ئابرۇي، مەرتىۋە ھەممىدىن مۇھىم ئىكەنلىكىنى، ئۇنى سېتىۋېلىشقا بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىنەكنى ساغىدۇ ئانىكام،
قايمىقىنى يەيدۇ بالىكام

بۇ، ئاتا - ئانىلار جاپا چېكىپ تاپقان بايلىقنىڭ ھالاۋىتىنى پەرزەنتلەر كۆرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىنەكنىڭ سۈتى يىلىنىدە ئەمەس، يېمىدە

بۇ، باقمىچىلىقتا چارۋا مالدىن نەپ ئېلىش ئۈچۈن ياخشى ئاسراپ، توق بېقىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىنساپسىز قوشۇق سالسا، يەتتە ئوتلاپتۇ

بۇ، پايدا - مەنپەئەتكە بېرىلىپ ۋىجدانىنى يوقاتقان ئادەم ئار - نومۇسنى بىر چەتكە قايرىپ قويىدۇ، ئېرىشكەن نەپكە شۈكۈر - قانائەت قىلمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىنساپ قالمىدى چوڭدا،
ئىشتان قالمىدى قوڭدا

بۇ، پايدا - مەنپەئەت، مال - دۇنيا توپلاش كويىدا چىرىكلەشكەن نائىنساپ ئەمەلدارلارنىڭ ئاچ كۆزلۈكى تۈپەيلىدىن پۇقرالار نامراتلىشىپ قەد كۆتۈرەلمەيۋاتقانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىنساپلىقنىڭ دىلى ساپ

بۇ، ۋىجدانى بىلەن ئادىل ئىش قىلىدىغان كىشىنىڭ نىيىتى تۈز، قەلبى پاك بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ئىنساپ - ئىماندىن ئۈلۈغ

بۇ، ھايا - نومۇسلۇق، ئادىل، قانائەتلىك بولۇش مۇسۇلمانچىلىقتا ئىشەنچ، ئېتىقاد قىلىشتىن ئەلا ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ي

يا ئەلەمدە يوق، يا قەلەمدە (يوق)

بۇ، ھېچقانداق ھۈنەر - كەسىپ، بىلىم ئۆگەنمىگەن نادان كىشىلەر قابىلىيەتسىز كېلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ياپسام تۈتارمۇ، كۆمسەم پىشارمۇ

بۇ، بىر ئىشنى قىلىشتا دەرھال كۆڭۈل توختىتالماي، ئىككىلىنىپ، ئارىسالدىلىقتا قالغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: مەن سىزگە ئوخشاش «ياپسام تۈتارمۇ، كۆمسەم پىشارمۇ» دەپ ئولتۇرىدىغان تالىپ مىجەز كىشى ئەمەس، ئۇنى جاللاتنىڭ قولىغا تاپشۇرساملا ئىش تۈگەيتتى. يىغىراق گەپ چىقارمىسىن دەپ سىزدىن مەسلىھەت سوراۋاتىمەن، دېدى ئۇ.

ياتار قورساق — كېتەر قورساق

بۇ، ھەركىم قەرەللىك ئوزۇقلىنىپ، ئۇخلاش ۋاقتىدا كۆپ يېمەسلىككە ئادەتلىنىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ياتقانغا نان يوق،
قوپقانغا ئالۋان (يوق)

بۇ، بىكار تەلەپ، ھۆرۈنغا ھېچكىم نەپ بەرمەيدۇ؛ ئىشچان، چەبدەس ئادەمنىڭ ئىش - ئوقتى كاشىلىغا ئۇچرىمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ياتقان ئورنۇڭدىن تايىنىپ قوپما

بۇ، ھەركىم تۇرغان يېرىدىن، قىلىۋاتقان ئىشىدىن كۆڭۈل ئۈزمەسلىكنى، ئاز - تولا جاپا - مۇشەققەت تارتىش تۈپەيلىدىن ھەمدەم خىيال بولماسلىق كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ياتقان يېرىڭنى قاتتىق دېمە،
ئىچكەن سۈيۈڭنى ئاچچىق (دېمە)

بۇ، ھەركىم ئۆزىنىڭ كىشىلىك ئورنى، تۇرمۇش كەچۈرۈشتىكى ئىمكانىيەت - شارائىتىدىن زارلانماي، ھەققانىيەتتە چىڭ تۇرۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ياتقان يىلاننىڭ بېشىنى قوزغىما

بۇ، ھېچنېمىدىن ھېچنېمە يوق ئالاقىسىز ئىشلارغا ئارىلىشىپ بىھۇدە جېدەل پەيدا قىلىشتىن ساقلىنىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ياتنىڭ ئوتىنى پۈۋلەپ ساقلى كۆيۈپتۇ

بۇ، قېرىنداشلىرىغا تۇغقانلىق مېھىر - شەپقىتىنى يەتكۈزمەي، خەقنىڭ ئىشىغا جان كۆيدۈرىدىغان كىشىلەر كۆڭۈلسىز ئاقىۋەتكە قالىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ياتنىڭ ياندىن ئۆتەر،

بۇ، ياتلارنىڭ بىر ـ بىرىگە قىلغان
ئەسكىلىكى ئانچە هار كەلمەيدۇ، قېرىنداش-
نىڭ قېرىنداشقا قىلغان ئەسكىلىكى بولسا
قاتتىق هار كېلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۇ-
رىدۇ: تۇغقىنىنى خىزمەتكە ئورۇنلاشتۇر-
مىغان دەپ كىممۇ تەنقىد قىلالايتتى؟ تاغام-
مۇ «ياتنىڭ ياندىن ئۆتسە، تۇغقاننىڭ جان-
دىن ئۆتىدۇ» غانلىقىنى بىلىپ باقسۇن، دې-
دى ئايجامال ئۆز ـ ئۆزىگە پىچىرلاپ.

ياتنىڭ يېغى چىقماس

بۇ، ناتونۇش كىشىلەردىن بىر ـ بىرى-
گە نەپ تەگمەيدۇ، ئۇرۇق ـ تۇغقاننىڭ قې-
رىنداشلىق مېھىر ـ شەپقىتى تۈگىمەي-
دۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يات يېگۈچە، تۇغقان ئۆلگۈچە

بۇ، ياتلار بىر ـ بىرىگە هاجىتى چۈ-
شۈپ پايدىلىنىۋالغۇچە ئىناق، يېقىن ئۆتى-
دىغانلىقىنى؛ قېرىنداش، تۇغقانلار جاپادا،
هالاۋەتتە ئورتاق بولۇپ، بىر ـ بىرىدىن
مەڭگۈ ئايرىلمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ياخشى ئاتقا بىر قامچا،
يامان ئاتقا يۈز قامچا

بۇ، ئىشنىڭ يولىنى بىلىپ، ئۆزىگە
گەپ كەلتۈرمەيدىغان ئاڭلىق ئادەملەر بىلەن
ئىشنىڭ يولىنى بىلمەيدىغان، بىغەرەز،
ئاڭسىز ئادەملەرگە پەرقلىق مۇئامىلە قى-
لىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ياخشى ئاتقا قامچا كەتمەس

بۇ، ئىشنىڭ يولىنى بىلىپ، ئۆزىگە
گەپ كەلتۈرمەيدىغان، ئاڭلىق، زېرەك كى-
شىلەرگە هەيدەكچىلىك كەتمەيدۇ،
دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ياخشى ئاتنىڭ تۇيىقىدىن چاڭ چىقماس

بۇ، پەزىلەتلىك، رەھىمدىل ئادەمنىڭ
ئىش ـ هەرىكىتى، قەدىمى خاسىيەتلىك بو-
لۇپ، خەۋپ ـ خەتەر، كۆڭۈلسىزلىك يې-
قىن يولىمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ياخشى ئاش ئۈستىگە كېلەر،
يامان گەپ ئۈستىگە (كېلەر)

بۇ، ئاق كۆڭۈل، توغرا نىيەتلىك،
سەمىمىي كىشىلەر زىياپەت ياكى ساخاۋەت-
لىك ئىشقا ئۇلگۈرىدۇ؛ قارا نىيەت، هەسەت-
خورلار پىتنە ـ پاسات، غەيۋەت ـ شىكايەت-
نىڭ ئۈستىدىن چۈشىدۇ، دېگەن مەن-
ىنى بىلدۈرىدۇ.

ياخشى ئاش ئېشىپ قالغۇچە،
يامان قورساق يېرىلىپ كەتسۇن

بۇ، پايدا ـ مەنپەئەت، نەپسى كويىدا
ئۆزىنىڭ نېمە بولۇشىنى ئويلىمايدىغان، ئې-
رىشكەن نەپكە شۈكۈر ـ قانائەت قىلماي
هەر خىل ۋاستىلەرنى ئىشلىتىشتىن يانماي-
دىغان نائىنساپ كىشىلەرنىڭ ئاچ كۆزلۈك-
نى بىلدۈرىدۇ.

ياخشى ئەر ئەلگە ئورتاق،
يامان ئەر مالغا (ئورتاق)

بۇ، پەزىلەتلىك، ئاق كۆڭۈل ئادەم
خەلقنى، يۇرتنى ئويلايدۇ؛ شەخسىيەتچى،
ئاچ كۆز ئادەم دۇنيا ـ دەپىنە، بايلىق يولى-

نى بويلايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ياخشى ئەركىشى خوتۇن خارلىماس

بۇ، ئاڭلىق ئەركىشى ئايالىغا كۆيۈنۈپ، رەھىمدىللىق بىلەن ئادىل مۇئامىلە قىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ياخشى بولسا ئۆزۈڭگە بالا،
يامان بولسا بېشىڭغا (بالا)

بۇ، قائىدە - يوسۇنلۇق تەربىيىلەنگەن پەرزەنت ئاتا - ئانىغا ئەسقاتىدۇ؛ گەپكە كىرمەيدىغان بەڭباش پەرزەنت ئاتا - ئانىغا يۈك، يۇرتقا ئاپەت بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ياخشى بولسا ئۆزىدىن كۆرىدۇ،
يامان بولسا ئۆزگىدىن (كۆرىدۇ)

بۇ، ئوتۇق - نەتىجە، شان - شەرەپنى ئۆزىگە تەئەللۇق قىلىۋېلىپ، مەغلۇبىيەت، ئوڭۇشسىزلىقنى باشقىلارغا دۆڭگەپ قويىدىغان كىشىلەرنىڭ يولسىزلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ياخشى بولسا ئېشىنى يەر،
يامان بولسا بېشىنى (يەر)

بۇ، ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتتە قائىدە - يوسۇن بىلەن ئىش قىلىدىغان ئەخلاقلىق كىشىلەر ئاممىنىڭ ھىمايىسىگە ئېرىشىپ، خاتىرجەم تۇرمۇش كەچۈرىدۇ؛ پىكىر - خىيالى، ئىش - ھەرىكىتى يامانلىققا مەركەزلەشكەن بۇزۇق ئادەم ئاممىنىڭ غەزەپ - نەپرىتىگە ئۇچراپ زاۋال تاپىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ياخشى تىلەككە يامان چېچەك

بۇ، ياخشى ئارزۇ - ئۈمىد ھەر خىل قىيىنچىلىق، توسقۇنلۇقلار تۈپەيلىدىن ئوڭاي ئەمەلگە ئاشمايدىغانلىقىنى، بۇنىڭ ئۈچۈن چىدام، غەيرەت بولۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ياخشى خوتۇن ئەرنىڭ ئىلكىدە

بۇ، گەپ - سۆزى ئۆزىگە ئوخشاش چىرايلىق، شېرىن سۇخەن، ۋاپادار، شەرم - ھايالىق خوتۇن ئەرنىڭ ھىمايىسىگە ئېرىشىپ خاتىرجەم ئۆتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ياخشى خوتۇن تۇل ئەمەس،
تۇل بولسىمۇ يىل ئەمەس

بۇ، مىجەز - خۇلقى ياخشى، قولى گۈل، ئىنساپلىق خوتۇن ئېرىدىن ئايرىلمايدۇ، ئايرىلسىمۇ ئەرسىز قالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ياخشى دوستۇڭ تاشلىماس،
يامان يولغا باشلىماس

بۇ، ۋاپادار دوست جاپالىق - ئېغىر كۈنلەردە دوستىدىن يۈز ئۆرۈمەيدۇ، قانۇنغا خىلاپ، ناشايان ئىشلارنى قىلىشقا زورلىمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ياخشىدىن ئات قالىدۇ،
ياماندىن داد (قالىدۇ)

بۇ، خەلق ئۈچۈن بارلىقىنى بېغىشلىغان پەزىلەتلىك كىشىلەردىن شان - شۆھرەت، ياخشى نام قالىدۇ. بەتنىيەت ئەسكى-

لەرنىڭ ئەتراپىدىكىلەرگە كەلتۈرگەن دەرد ـ ئەلەملىرى سىرتماققا ئايلىنىپ گېلىدىن ئالىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ياخشىدىن جاپا كەلمەس،
ياماندىن ۋاپا (كەلمەس)

بۇ، خەلق مەنپەئىتىنى كۆزلەيدىغان، پەزىلەتلىك كىشىلەر ھەرگىز بىراۋنى قاقشاتمايدۇ؛ بەتنىيەتلەردىن كىشىلەرگە رەھىم ـ شەپقەت، ياخشىلىق كەلمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ياخشىدىن ئۆگەن، ياماندىن يىرگەن

بۇ، ئاق كۆڭۈل كىشىلەرنىڭ ئالىيجانابلىق پەزىلىتىدىن ئىلھاملىنىپ ئۆلگە ئېلىش كېرەكلىكىنى؛ ناپتىن چىققانلارنىڭ ئەسكىلىكىدىن نەپرەتلىنىش بەرھەق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ياخشى سۆز تاشنى يارار،
يامان سۆز باشنى (يارار)

بۇ، ئىلھامبەخش، يېقىملىق سۆز ئادەمنىڭ روھىنى ئۇرغۇتۇپ مۇشكۇلىنى ئاسان قىلىدۇ، ئەپسانە، قوپال سۆز كۆڭۈلنى ئازابلاپ، يۈرەكنى تىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: ئەلچىلەرنىڭ چىرايى غەلىتە تۇس ئالدى. ئۇلار، كونىلار «ياخشى سۆز تاشنى يارار، يامان سۆز باشنى» دەپتىكەن، ئەپسۇس، سىلە ئېرىنمەيدىكەنلا، ئۇستام، دېيىشتى.

ياخشى سۆز دىلنى ئېرىتىدۇ،
يامان سۆز جاننى قېرىتىدۇ

بۇ، كۆڭۈلگە ياقىدىغان، پاساھەتلىك سۆز كىشىنى شادلاندۇرىدۇ؛ كۆڭۈلنى رەنجىتىدىغان، قوپال، ئەپسانە سۆز ئۆمۈرنى خورىتىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ياخشى سۆزگە قۇلاق سال،
يامان سۆزگە ياماق (سال)

بۇ، قۇلاققا ياقىدىغان، ئەھمىيەتلىك سۆزنى كۆڭۈل قويۇپ ئاڭلاش؛ پايدىسىز، زىيانلىق سۆزلەرگە جايىدا رەددىيە بېرىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ياخشىغا بىر سۆز، يامانغا مىڭ سۆز

بۇ، قائىدە ـ يوسۇن بىلىدىغان، ئاڭلىق كىشىلەرگە كۆپ سۆزلەش ھاجەت ئەمەسلىكىنى؛ بىغەرەز، ئاڭسىز كىشىلەرگە قايتا ـ قايتا سۆزلەپ تۇرمىسا بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ياخشىغا كۈن يوق،
يامانغا ئۆلۈم (يوق)

بۇ، ئادىللىقنى ياقلايدىغان ئاق كۆڭۈل كىشىلەر ھە دېگەندە زىيانكەشلىككە ئۇچراپ كۈن كۆرەلمەيدۇ؛ قارا نىيەتلەر ھەر خىل ھىيلە ـ مىكىر، ئالدامچىلىق ۋاسىتىلەرگە تايىنىپ خەۋپ ـ خەتەردىن ئامان قالىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ياخشىغا مەدەت، يامانغا نەپرەت

بۇ، ئادەمگەرچىلىكنى بىلىدىغان، قائىدە ـ يوسۇنلۇق كىشىلەرنى قوللاپ، يار ـ يۆلەك بولۇش؛ بەتنىيەت، يولسىزلارغا غەزەپ ـ لەنەت ياغدۇرۇش كېرەك، دېگەن

مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ياخشىغا ياغ، يامانغا داغ

بۇ، ئاق كۆڭۈل، پەزىلەتلىك كىشىلەرگە ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە ياخشىلىق قىلىش؛ ئادەمگەرچىلىكنى بىلمەيدىغانلارنىڭ پۈرسىتىنى كەلتۈرۈپ ئەدىبىنى بېرىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ياخشى كەلسە ھوت،
يامان كەلسە جۇت

بۇ، رەھىمدىل، ساخاۋەتلىك كىشىلەرنىڭ قەدىمى يەتكەن جاي باھاردەك ئىللىقلىققا چۆمىدۇ؛ ئىچى تار، پىتنىخورلارنىڭ قەدىمى يەتكەن جايىنى نەس بېسىپ زىمىستان زۇلمىتى قاپلايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ياخشى گەپ ئىسسىتقۇ،
يامان گەپ سوۋۇتقۇ

بۇ، كىشىلىك مۇئامىلىدىكى چىرايلىق گەپ كىشىنى يېقىن قىلىپ ئىناقلاشتۇرىدۇ؛ قوپال، ئەپسانە گەپ كىشىنى تەزدۇرۇپ، زىتلاشتۇرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: «ياخشى گەپ ئىسسىتقۇ، يامان گەپ سوۋۇتقۇ» دېگەندەك، ئوقۇتقۇچىنىڭ سەمىمىي سۆھبىتى، جايىدا قىلىنغان تەربىيىسىدىن تەسىرلەنگەن ھېلىقى ساۋاقداش ئۆزىنىڭ خاتالىقىنى دەرھال تونۇپتۇ ـ دە، ئوقۇتقۇچىغا: ھۆرمەتلىك ئۇستازىم، سىلىنىڭ ئاتا ـ ئانامدىن ئارتۇق يېقىنچىلىق بىلەن قىلغان تەربىيىلىرىدىن دىلىم يورۇدى، دەپتۇ.

ياخشىلىق تۆرگە باشلايدۇ،
يامانلىق گۆرگە (باشلايدۇ)

بۇ، ئادەمگەرچىلىك، سەمىمىي مېھىر ـ شەپقەت كىشىنىڭ ئۆمۈر دەپتىرىگە ئىززەت ـ ئابرۇي، مەرتىۋە نەقىشى سىزىدۇ؛ قارا نىيەتلىك، شۇملۇق ئىللەتلىرى كىشىگە ھالاكەت گۆرى قازىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ياخشىلىققا ياخشىلىق ھەر كىشىنىڭ ئىشى،
يامانلىققا ياخشىلىق ئەر كىشىنىڭ ئىشى

بۇ، ياخشىلىق قىلغانغا تېگىشلىك ياخشىلىق قىلىش ھەممە كىشىنىڭ ئىنسانىي بۇرچى؛ يامانلىق قىلغانغا كەڭ قورساقلىق بىلەن ياخشىلىق قىلىش مەرد، ئالىيجاناب كىشىلەرنىڭ يۈكسەك پەزىلىتى ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ياخشىلىق قىل، يامانلىق كۈت

بۇ، ھەركىم ئىمكانىيىتىنىڭ يېتىشىچە كىشىلەرگە رەھىمدىل، خەيرخاھ بولۇشى، شۇنداقلا ھەر ئېھتىمالغا قارشى كۆڭۈلسىزلىك، كېلىشمەسلىككە يولۇقۇشتىن ئېھتىيات قىلىشى كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ياخشىلىق مىڭ يىللىق،
يامانلىق بىر دەملىك

بۇ، كىشىگە خەيرخاھلىق قىلىپ، ئادەمگەرچىلىك بۇرچىنى ئارتقۇزۇش ئەبەدىي ئۇنتۇلمايدىغان خاسىيەتلىك ئىش ئىكەنلىكىنى؛ سۇيىقەست، زىيانكەشلىك بىلەن

شۇغۇللىنىش ئاز داۋاملىشىدىغان قاباھەتلىك ئىش ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ياخشىلىق يەردە قالماس،
يامانلىق ئۆزدىن ئاشماس

بۇ، بىراۋغا قىلغان خەيرخاھلىق، رەھىم - شەپقەت ھەرگىز بىكار كەتمەيدۇ؛ سۇيىقەست، زىيانكەشلىك ھامان ئۆزىگە يانىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ياخشى مال ئۆزىنى ئۆزى ماختار

بۇ، ئەلا سۈپەتلىك نەرسە ئۆزىنىڭ قىممىتىنى ئۆزى بەلگىلىگەندەك، ئاق كۆڭۈل، رەھىمدىل ئادەم ئېسىل پەزىلىتى بىلەن ماختىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ياخشىنىڭ ئايىغىدا قۇرت ئۆلمەس

بۇ، ئاق كۆڭۈل، رەھىمدىل كىشىلەر بىراۋنى قاقشىتىشنى ھەرگىز راۋا كۆرمەيدۇ، ھەتتا قۇرت - قوڭغۇزغىمۇ ئازار يەتكۈزمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ياخشىنىڭ سۆزى، يامانىنىڭ كۆزى

بۇ، ئاق كۆڭۈل، سەمىمىي كىشىلەرنىڭ سۆزى يېقىملىق، پاساھەتلىك بولىدۇ؛ قارا نىيەت، ھەسەتخورلارنىڭ كۆزى ئىچىدە قاينىغان زەھەرنىڭ تەسىرىدە جاللاتنىڭكىدەك قانغا تولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ياخشىنىڭ شاراپىتى تېگەر،
يامانىنىڭ كاساپىتى (تېگەر)

كىشىلەر بىراۋغا نەپ يەتكۈزۈشنى خۇشاللىق دەپ بىلىدۇ؛ قارا نىيەت، رەھىمسىز كىشىلەرنىڭ ئەتراپىدىكىلەرگە مالامەت - زىيىنى تېگىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ياخشىنىڭ قەدرىنى يامان بىلمەس

بۇ، ئاق كۆڭۈل، رەھىمدىل كىشىلەرنىڭ ياخشىلىقىنى رەھىمسىز، ھەسەتخورلار چۈشەنمەيدۇ، قەدرىگە يەتمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ياخشىنىڭ يولى يەتتە

بۇ، باشقىلارغا ياخشىلىق ئويلايدىغان ساخاۋەتلىك كىشىنىڭ ھەرقانداق ئىشتا مۇناسىۋەت دائىرىسى كەڭ، چارە - تەدبىر، ئامالى كۆپلۈكتىن ئىشلىرى ئوڭۇشلۇق، نەتىجىلىك بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ياخشىنى ماختىساڭ يارىشىدۇ،
ياماننى ماختىساڭ ئادىشىدۇ

بۇ، ئاق كۆڭۈل، پەزىلەتلىك كىشىلەرنى ماختىسا ئىلھاملىنىپ كەمتەرلىك بىلەن تېخىمۇ ئىلگىرىلەيدۇ؛ قارا نىيەت، نادانلارنى ماختىسا ئەقلىدىن ئېزىپ ئاينىيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ياخشىنى يات ئىكەن دېمە،
ياماننى ئۆز ئىكەن دېمە

بۇ، رەھىمدىل، پەزىلەتلىك كىشىلەرنىڭ نىيىتىنى چۈشىنىپ يات كۆرمەسلىك؛ نىيىتى يامان، پەزىلەتسىز كىشىلەرنىڭ نەيرەڭلىرىگە ئالدىنىپ، ئىشىنىپ كەتمەسلىك كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ياخشى نىيەت ئاشقا،
يامان نىيەت باشقا

بۇ، پايدىلىق مەقسەت، ئارزۇ - تىلەك
كىشىنى بەخت ۋەسلىگە يەتكۈزىدۇ؛ سۇيىد-
قەستنى چىقىش قىلغان مەقسەت، ھىيلە -
مىكىر، شۇملۇق كىشىنى ھالىدىن كەتكۈ-
زىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ياخشى ئىت ئۆلۈكىنى كۆرسەتمەس

بۇ، ئەقىللىق، دانا كىشى ھەرقانچە
بەتتەر كۈنگە قالسىمۇ ئېچىنىشلىق ئەھۋالى-
نى ھېچكىمگە بىلدۈرمەيدۇ، دېگەن مەنىنى
بىلدۈرىدۇ: ئۇ ئاكىلىرىغا ئىچ ئاغرىتىپتۇ
ۋە ئۇلارغا: ئاكىلار! مۇشۇ ھالغا چۈشۈپ
قاپسىلەر، بۇ شەھەر ئەمدى بىزگە ھارام
بوپتۇ. دادىمىز تەقۋادار ياخشى كىشى ئى-
دى. دادىمىزنىڭ شەنىگە داغ تەگكۈزمەيلى.
«ياخشى ئىت ئۆلۈكىنى كۆرسەتمەس» دەپ-
تىكەن. بۇ يەرنى تاشلاپ باشقا بىر شەھەرگە
چىقىپ كېتەيلى، دەپ مەسلىھەت بېرىپتۇ.

ياخشى يارغا ئەلچى كېرەك ئەمەس

بۇ، كۆڭۈلگە يارىغان، سۆيگۈنگە سا-
دىق مەشۇق بىلەن ئارىغا كىشى قويمايمۇ
پۈتۈشۈۋالغىلى بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىل-
دۈرىدۇ.

يارا ئاغرىقىدىن كۆڭۈل ئاغرىقى يامان

بۇ، ھەر كىم ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتتە
ئەتراپىدىكىلەر بىلەن بولغان تىنچ - ئامان-
لىق، خاتىرجەملىكىكە ئەھمىيەت بېرىپ،
گەپ - سۆز، مۇئامىلىدە ئېھتىياتچان بو-
لۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يارنى تاپقاندا گەپ يوق،
گەپنى تاپقاندا يار (يوق)

بۇ، سۆيگەن كىشىسىنى ئۇچراتقاندا
يۈرەك تېپىچەكلەپ مەقسىتىنى دېيەلمەي
پەيتىنى ئۆتكۈزۈۋېتىدىغان، كۆڭلىدىكىنى
دېمەكچى بولغاندا مەشۇقىنى تاپالمايدىغان
كىشىلەرنىڭ ئىشىق - مۇھەببەتتىكى ئار-
مانلىق كەچۈرمىشىنى بىلدۈرىدۇ.

يارنىڭ سۈرىتىگە قارىما، خۇلقىغا قارا

بۇ، قىزلارنىڭ ھۆسن - جامالى، چى-
رايىغا كۆڭۈل بەرمەي، مىجەز - خۇيىغا،
ئەخلاق - پەزىلىتىگە قاراپ مۇھەببەت ئىز-
ھار قىلىش ئاقىلانىلىق ئىكەنلىكىنى بىلدۈ-
رىدۇ.

يار ئوتىنىڭ يارىسى يوق

بۇ، چىن كۆڭۈلدىن ياخشى كۆرۈپ
سۆيگەن كىشىسىنىڭ ھىجران تۈپەيلى كەل-
تۈرگەن ئىشق ئازابى مۇھەببەتنىڭ كۈچى
ئالدىدا ھېچقانچە ئەمەسلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يار ئۇچۇن يېگەن تاياقنىڭ يارىسى يوق

بۇ، چىن دىلىدىن سۆيگەن مەشۇقى ئۇ-
چۇن تارتقان جەبىر - جاپا، دەرد - ئەلەم
ئىشق ئوتىنى ئۆچۈرەلمەيدۇ، دېگەن مەنىنى
بىلدۈرىدۇ: ۋاي تېخى نازىنى كۆرەي، قە-
دىمكىلەردە «يار ئۇچۇن يېگەن تاياقنىڭ يا-
رىسى يوق» دېگەن تەمسىل بار. يولى كەل-
گەندە ئۇنىڭ تايىقىمۇ دورا بولىدۇ،
دېدى ئۇ.

يارىتىش خۇدادىن، يارىلىش ئۆزۈڭدىن

بۇ، ياشاش، ھەقىقىي ئادەم بولۇش ئۈچۈن غەيرىيىنىڭ ياردىمىنى كۈتمەي، ئاللا بەرگەن ئەقلىنى ئىشقا سېلىپ ھەرىكەت قىلىش ئارقىلىق بايلىق يارىتىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يارىم يامانلىغانغا خۇش،
مەن قۇتۇلغانغا (خۇش)

بۇ، ئەر - خوتۇن، قىز - يىگىتلەرنىڭ ئۆزئارا قىلىشىدىغان مۇھەببەتلىك خۇلق - نازى ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ: كونىلارنىڭ «ئۆزى كەتكەن يارەي، ئۆزى كەلگەن يارەي» دېگىنى راست ئىكەن - دە، يامانلىسا يامانلاۋەرسۇن، ماڭا نېمىدى؟ «يارىم يامانلىغانغا خۇش، مەن قۇتۇلغانغا» دېگەندەك، بەك يامانلىسا ئۇزاققا كەتسۇن، بىر تاۋاق ئېشىم قازىنىمدا قالىدۇ، دېدى گۈلبوستان ئاچچىقلاپ.

ياز بار، قىش بار،
ئالدىرىماڭ ئىش بار

بۇ، ھەرقانداق ئىشقا ئالدىراڭغۇلۇق قىلماي، ئۇنىڭ ئالدى - كەينىنى ئويلاپ، ئېغىر - بېسىقلىق بىلەن ئاتلىنىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ياز بولسا قىش بولمىسا،
ئاش بولسا ئىش بولمىسا

بۇ، ئىش خۇش ياقمايدىغان، ئىشلىمەي راھەت كۆرۈشنى ئىزدەيدىغان، تەييارغا ئامراق كىشىلەرنىڭ پىسخىكىسىنى بىلدۈرىدۇ.

يازدا چاناڭنى تەييارلا،
قىشتا ھارۋاڭنى (تەييارلا)

بۇ، تىرىكچىلىكتە ھەر بىر ئىشنىڭ ئېھتىياجى بويىچە يازنىڭ تەييارلىقىنى قىشتا قىلىش، قىشنىڭ تەييارلىقىنى يازدا قىلىش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يازدا ئۇخلىغان قىشتا مۇزلار

بۇ، تىرىكچىلىكتە تەر تۆكۈپ ئىشلىمەي، ۋاقىتنى بوشقا ئۆتكۈزۈۋېتىپ، ئۆزىنى ئۆزى قىيىنچىلىققا تۇتۇپ بېرىدىغان كىشىلەرنىڭ ھۇرۇنلۇقىنى بىلدۈرىدۇ.

يازدا ئېرىنچەك بولساڭ،
قىشتا دۇمچەك بولىسەن

بۇ، تىرىكچىلىكتە كەلگۈسى ئۈچۈن جاپا چېكىپ ئاساس يارىتىماي پۇرسەتنى كەتكۈزۈۋەتكەنلەر تۇرمۇشتا قىيىن ئاقىۋەتكە قالىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يازدا يېپىنچاڭنى ئېلىپ يۈر،
قىشتا ئۇزۇقۇڭنى (ئېلىپ يۈر)

بۇ، تىرىكچىلىكتە ھەر ئېھتىمالغا قارشى ئالدىنئالا پۇختا تەييارلىق بولۇش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: يازدا يېپىنچاڭنى ئېلىپ يۈر، قىشتا ئۇزۇقۇڭنى، دەپ سۆز باشلىدى ھامىدىن غۇلجا كۆلكىنىڭ ئاخىرىغا ئۇلاپ، تاغقا چىققاندا يېپىنچا يېتەرلىك بولمىسا، قازى ئاخۇنۇمدەك «ئېتىنى ئاتىماي ياپ» دەيدىغان ئىش چىقىدۇ.

يازدا يېيىل، قىشتا قىسىل

نىڭ ئېھتىياجى، ئەمەلىي ئەھۋالى، شەرت - شارائىتىغا قاراپ ئىش كۆرۈش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ياز – دۆلەت، قىش – مەينەت

بۇ، يازدا ھاۋا ئىسسىق بولغاچقا، تىرىكچىلىك قىلىش ھەر جەھەتتىن قولايلىق ئىكەنلىكىنى؛ قىشتا ھاۋانىڭ سوغۇقلۇقى تىرىكچىلىك قىلىشقا ھەر جەھەتتىن ئاۋارىچىلىك كەلتۈرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يازنىڭ تېزىكى قىشقا دورا

بۇ، ياز پەسلى يىلنىڭ ئەڭ گۈزەل، ئالتۇن مەزگىلى بولۇپ، تىرىكچىلىك قىلىشقا قولايلىق نۇرغۇن پايدىلىق ئەۋزەللىكلەرگە تولغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: كونىلار «يازنىڭ تېزىكى قىشقا دورا» دېگەندەك، جەملەمنىڭ تەرگەن چاۋار - چاتقال، تېزەكلىرى ئەمدى قىش قىيىنچىلىقىدا قالغان ئائىلىگە بىردىنبىر يېقىلغۇ بولۇپ كېلىۋاتاتتى.

يازنىڭ كېلىشىنى باھاردىن بىل

بۇ، ياز پەسلىدىكى ئىشلارنىڭ نەتىجىلىك، مۇۋەپپەقىيەتلىك بولۇش - بولماسلىقىنى باھار پەسلىدە باشلانغان ئىشلارنىڭ تەرەققىيات ئەھۋالىدىن مۆلچەرلەش مۇمكىنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ياز بول يۇر تاڭ ئاتماستا،
قىش بول يۇر كۈن چىققاندا

بۇ، سەپەر ياكى باشقا ئىشنى يازلىقى تاڭ يورۇماستا، قىشلىقى كۈندۈزدە باشلىسا نەتىجىلىك بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ياساش قىيىن، بۇزۇش ئاسان

بۇ، مەلۇم نەرسىنى ۋۇجۇدقا چىقىرىش جاپالىق، مۇشكۈل ئىكەنلىكىنى، ئەكسىچە تەييارنى يېمەك، يوقاتماقنىڭ تولىمۇ ئوڭايلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ياسانچۇق توخمايدۇ، تىترەيدۇ

بۇ، ھەدېسە ياسىنىپ يۈرۈشنى ياخشى كۆرىدىغانلارنىڭ چەكتىن ئاشقان ياسانچۇقلۇق ئادەتلىرىنى بىلدۈرىدۇ.

ياش تۆككىچە مۇشت تۈگ

بۇ، باشقىلارنىڭ ئىلكىدە بويۇن قىسىپ كۆز يېشى قىلغاندىن كۆرە، غۇرۇرلۇق بولۇپ، زوراۋانلىققا قارشى ئېلىشىش كېرەك دېگەن، مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ياش قوماچقا ئامراق،
قېرى ئۇماچقا (ئامراق)

بۇ، ياشلىقتا ئادەمنىڭ چىشى، ئاشقازىنى ياخشى بولۇپ، قاتتىق - يىرىك نەرسىلەرنى يېيىشنى ياخشى كۆرىدۇ. قېرىلىقتا ئادەمنىڭ چىشى، ئاشقازىنى ئاجىزلاشقاچقا، يۇمشاق، سۇيۇق - سەلەڭ نەرسىلەرنى يېيىشكە مەجبۇر بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ياش قېرىتماس، غەم قېرىتار

بۇ، ئارتۇقچە دەرد - ئەلەم، قايغۇ - ھەسرەت، تىرىكچىلىك ئەندىشىسى ئادەمنىڭ ئۆمرىنى تېز خورىتىدۇ، دېگەن مەنە-

نى بىلدۈرىدۇ.

ياش كۆچەتنىڭ مېۋىسى سەرخىل

بۇ، يېڭىدىن مېۋىگە كىرگەن كۆچەتنىڭ مېۋىسى سۈپەتلىك، خىل بولغىنىدەك؛ ياشلىقتا تۇغۇلغان پەرزەنت بەردەم، قاۋۇل ئادەم بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ياش كېتىمەن دەپ قورقۇتار،
قېرى ئۆلىمەن دەپ(قورقۇتار)

بۇ، قۇرامىغا يەتكەنلەر تۇرمۇش، تىرىكچىلىك پائالىيىتىگە ئالدىرايدۇ، ياشانغانلار ئۆمرىنىڭ ئاخىرلاشقانلىقىنى ھېس قىلىپ، ئاخىرەت غېمىدە قالىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ياشلىقنىڭ قەدرى قېرىغاندا ئۆتۈلەر

بۇ، ياشلىق ئىنسان ئۆچۈن قىممەتلىك بايلىق ئىكەنلىكىنى، شۇڭا ياشلىقنى قەدىرلەپ، ئۆمۈرنى بىھۇدە ئۆتكۈزمەسلىك كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ياشلىقىڭدا بىلىم ئال،
قېرىغاندا ئىشقا سال

بۇ، ئادەم ياش ۋاقتىدا بىلىم - ھۈنەر ئۆگىنىپ ماھارەت ئىگىلەش لازىملىقىنى، ياشانغاندا ئۇنىڭ رولىنى جارى قىلدۇرۇپ ئۇنۇملۇك پايدىلىنىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ياشلىقىڭدا گۈل قىس،
قېرىغاندا غىت قىس

بۇ، ھەركىم ياشلىقنى غەنىيمەت بىلىپ ئۆمۈرنى مەنىلىك ئۆتكۈزۈش، ياشانغاندا تۈرلۈك خىيال، ھەۋەسلەرگە بېرىلمەي، ھالىغا يارىشا ئىش قىلىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ياشلىقىڭدا ئىشلە،
قېرىغاندا چىشلە

بۇ، ياشلىقىدا جاپادىن قاچماي، ئىگىلىك ياراتقان كىشى ياشانغاندا ئەمگىكىنىڭ ھالاۋىتىنى كۆرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ياشنىڭ سەتى يوق،
قېرىنىڭ چىرايلىقى(يوق)

بۇ قۇرامىغا يەتكەنلەرنىڭ ياشلىق كۈچى ئۇرغۇپ تۇرغاچ گۈزەل، چىرايلىق، جەلپ قىلارلىق بولىدۇ. ياشانغاندا ھەر تەرەپتىن زەئىپلىشىپ بارغاچقا، چىرايى پۇرلىشىپ ھۆسنىدىن قالىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ياغاچ پىچاققا تۆمۈر غىلاپ

بۇ، ھال - ئەھۋالى ناچار، تۇرمۇشى غورىگىل تۇرۇقلۇق ھەشەمەتنى ياخشى كۆرىدىغان كىشىلەرنىڭ ياسانچۇقلۇق، ئابرۇيپەرەسلىك ئادەتلىرىنى بىلدۈرىدۇ.

ياغاچ قازاندا ئاش بىر پىشار،
ئىككى پىشماس

بۇ، بىراۋنى ئالدايدىغان ھىيلە - مىكىرلىك ئىشلار دەماللىقتا يۈرۈشسىمۇ، داۋاملىق يۈرۈشمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

دۇنيادا ئاجايىپ ئادەملەر ياشاپ ئۆتىدۇ، شۇنداق كىشىلەر باركى، يالغاننى راست قىلىپ، ئاق كۆڭۈل، ساددا كىشىلەرنى بىر ئەمەس، بىرنەچچە قېتىممۇ ئىشەندۈرەلەيدۇ، كونىلار «ياغاچ قازاندا ئاش بىر پىشار، ئىككى پىشماس» دەيدىكەن، لېكىن بەزى كىشىلەر ئىككى ئۈچ قېتىممۇ قاينىتالايدىكەن، ساۋۇتجان مانا شۇنداق ئادەملەردىن بولۇپ چىقتى!

ياغاچ قولاقشا گەپ ئۆتمەس

بۇ، بىراۋنىڭ سەممىي نەسىھىتىنى قوبۇل قىلمايدىغان بىغەرەز كىشىلەرنىڭ كاجلىق، ئۆز بېشىمچىلىق مىجەزىنى بىلدۈرىدۇ.

ياغاچ كەسسەڭ ئۇزۇن كەس،
تۆمۈر كەسسەڭ قىسقا (كەس)

بۇ، ھەر ئىشنى ئالدىنئالا پۇختا پىلانلاپ، ياخشى ئۆلچەپ، كۆپ كېڭىشىش ئارقىلىق قىلىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ياغمىغان يامغۇرغا چەكمەن يېپىنما

بۇ، ھېچبىر شەپە - ئۇچۇرى بولمىغان، تايىنى يوق ئىشقا ئالدىراپ جابدۇنماسلىق كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ياغ بەپ يالىڭاچ يات

بۇ، يېمەك - ئىچمەك، ئوزۇقلىنىشقا ئەھمىيەت بېرىشنىڭ ساغلاملىقتا مۇھىملىقىنى، قۇۋۋەتلىك ئوزۇقلانغاندا سالامەتلىككە پايدىلىق بولۇپ، بەدەن تاشقى مۇھىتنىڭ تەسىرىگە بەرداشلىق بېرەلەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ياغ يېگەندە يات،
دەرد تارتقاندا قېرىنداش

بۇ، ئامىتى كېلىپ راھەت كۆرگەندە ھەممىدىن يۈز ئۆرۈپ، يېقىنلىقتىن كېچىدىغان، قىيىنچىلىقتا دۇچ كەلگەندە تۇغقان ئىزدەپ قىلمىغىنى قالمايدىغان كىشىلەرنىڭ ئىككى يۈزلىمىلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يا قايىنامدىن چىقسۇن،
يا سايرامدىن (چىقسۇن)

بۇ، كۆپ ئويلىنىپ ئولتۇرماي تەۋەككۇل قىلىپ كىرىشكەن ئىش ياخشى بولسۇن ياكى يامان بولسۇن ھامان بىر نەتىجىگە ئېرىشىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ياقىلار ئېتەك بولدى،
ئېتەكلەر ياقا (بولدى)

بۇ، قىسمەتنىڭ تەتۈرلۈكىدىن ئاق كۆڭۈل، ئەتىۋارلىنىشقا تېگىشلىك كىشىلەر خارلىنىپ، قارا نىيەت، ئالدامچىلارنىڭ قەدىرلىنىۋاتقانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يالاقچى يالاپ تويماس،
غالچا غاجاپ (تويماس)

بۇ، خۇشامەتچىلىك بىلەن ئەسكىلەرنىڭ مەنپەئىتىنى قوغداپ ياخشىلارغا ئۇۋال قىلىدىغان، غەيۋەت - شىكايەت، گەپ تارقىتىش بىلەن مەشغۇل بولىدىغان كىشىلەرنىڭ غۇرۇرسىزلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يالاقچى يالاق تۈۋىدە،
تىجمەل تاياق تۈۋىدە

بۇ، خۇشامەت بىلەن جان باقىدىغان
كىشىلەر پايدا - مەنپەئەتكە يېقىن ئىكەنلى-
كىنى، ئىگە - چاقىسىز بىچارىلەر تىل -
ھاقارەت، دۇمبادىن قۇتۇلالمايدىغانلىقىنى
بىلدۈرىدۇ.

يالجىمساق يەر يۆتكەل

بۇ، تىرىكچىلىكتە روناق تاپمىغان،
تۇرمۇشى ئىلگىرى باسمىغان كىشى باشقا
ياقلارغا كۆچۈپ بېرىپ تىرىكچىلىك قىدىرما-
نى يېڭىدىن باشلاش كېرەكلىكىنى بىلدۈرى-
دۇ: سەپەر قىلماق بوۋايلاردىن قالغان، يال-
جىمساق يەر يۆتكەل، دەپتىكەن، يۆتكە-
لىپ كۆرەي، ئىككىمىزنىڭ بەختى، بىر
ئايلىنىپ كېلەي، دەپتۇ ئۇستىقۇل.

يالغانچىلىقتىن گاچىلىق ياخشى

بۇ، ئادەم ھەرقانداق ئەھۋالدا توغرا،
راستچىل، سەممىي بولۇش كېرەكلىكى-
نى؛ ئالدامچىلىق، ساختىپەزلىك قىلىش
ئىنسانىي ئەخلاققا خىلاپ، پەزىلەتسىزلىك
بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يالغانچىنىڭ قۇيرۇقى بىر تۇتام

بۇ، راست سۆزلىمەيدىغان سەممىيەت-
سىز ئادەم ھەر خىل ئالدامچىلىق ۋاستىلەر
بىلەنمۇ ساختىپەزلىكىنى يوشۇرۇپ قالالماي-
دۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يالغانچىنىڭ گۇۋاھچىسى تەييار

بۇ، راست سۆزلىمەيدىغان، ساختىپەز
ئادەمنىڭ ئالدامچىلىقىنى ئاساسقا ئىگە قى-
لىدىغان شاھىت - دەلىللىرى تەخ ئىكەنلى-
كىنى بىلدۈرىدۇ.

يالغانچى ئۆلۈمنى گۇۋاھچىلىققا تارتار

بۇ، راست سۆزلىمەيدىغان مەككار ئا-
دەم ئۆز ئويدۇرمىسىنى دەلىللەش ئۈچۈن
ئۆلگەنلەرنىمۇ شېپى كەلتۈرىدۇ، دې-
گەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يالغانچى يالجىماس،
ئوغرى بېيىماس

بۇ، ھەق گەپ قىلمايدىغان ساختىپەز
ئادەم ھەرگىز راۋاج تاپمايدۇ، ئىشلىرى
ئىلگىرى باسمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرى-
دۇ.

يالغان ئېيتساڭ تۇتۇلىسەن،
راست ئېيتساڭ قۇتۇلىسەن

بۇ، ھەر ئىشتا سەممىي، راستچىل
بولۇش كېرەكلىكىنى، ئالدامچىلىق،
ساختىپەزلىك قىلغان كىشىنىڭ چىقىش
يولى تۈگەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يالغۇز ئاتنىڭ چېڭى چىقماس،
چېڭى چىقسىمۇ دېڭى چىقماس

بۇ، ئاممىدىن ئايرىلىپ تەنھا ئىش باش-
لىغان كىشى چوڭ نەتىجە قازىنالمايدۇ،
بىرلىشىپ ئۆملۈكتە قىلغان ئىشنىڭ نە-
تىجىسى زور بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈ-
رىدۇ.

يالغۇز چاۋاكنىڭ ئۈنى چىقماس

بۇ، بىرلەشمەي، ئاممىدىن ئايرىلىپ
تەنھا قىلغان ئىشنىڭ نەتىجىسى، شەرىپى

بولمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يالغۇز خىش تام بولماس

بۇ، ئاز نەرسە ئېھتىياجنى قاندۇرالمايدۇ، كۆپچىلىك بىرلەشكەن، ئىتتىپاقلاشقاندىلا ھەممە ئىش ۋۇجۇدقا چىقىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يالغۇز دەرەختىن قوش تېزىپتۇ

بۇ، تۇغۇلۇپ ئۆسكەن يۇرتىدىن يىراقتا يەككە - يېگانە ياشاش كىشىگە دىشۋارچىلىق كەلتۈرىدۇ، ئۇنىڭدىن بەخت - ئامەت قاچىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يالغۇزلۇقتا يار ياخشى

بۇ، تەنھالىق كىشىگە چۈشكۈنلۈك، ئۈمىدسىزلىك كەلتۈرىدىغانلىقىنى، تۇرمۇشتا مۇھەببەتلىك ھەمراھ، دوستنىڭ بولۇشى ھەممىدىن ئەلا ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يالغۇز يۈرۈپ يول تاپقۇچە چىشلىك تۈگۈلەر

بۇ، تىرىكچىلىكتە ئىتتىپاقلىشىش، بىرلىشىشنىڭ مۇھىم ئىكەنلىكىنى، نۇرغۇن ئىشلار بىرلىك، ئىتتىپاقلىقتىن بەرپا بولىدىغانلىقىنى، تەنھالىقتا بىر ئىشنى باشقا ئېلىپ چىقىشنىڭ ئىنتايىن مۇشكۈللۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

يالىڭاياغ سۇدىن قورقماس

بۇ، خەۋپ - خەتەر، قىيىنچىلىقلارغا پىسەنت قىلمايدىغان، شىر سۈپەت كىشىلەرنىڭ باتۇرلۇقىنى بىلدۈرىدۇ: بىز ھەممىنى بىلىپ تۇرۇپ قوزغالدۇق، كونىلاردا «يالىڭاياغ سۇدىن قورقماس» دېگەن گەپ بار. ئۆتۈكنى سالدۇقمۇ، بولدى، ئەمدى ھەرقانداق سۇ بولسىمۇ كېچىۋېرىمىز! دېدى سالى دورغا ئاۋازىنى كۆتۈرۈپ.

ياماق ياماپ، يارماق تاپ

بۇ، پۇل تېپىش ئۈچۈن ھەرقانداق مۇشكۈل ئىش بولسىمۇ، جاپادىن قاچماي، ھالاللىق بىلەن تەر تۆكۈپ بېيىش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يامان ئادەم يۇرت بۇزار،
يامان ھارۋا يول (بۇزار)

بۇ، ئەل - يۇرتقا زىيان سالىدىغان، يامان نىيەتلىك ئادەملەر جەمئىيەتنىڭ ئامانلىقىغا، نورمال ئىشلەپچىقىرىشقا بۇزغۇنچىلىق قىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يامان بولساڭ ئاسىدۇ،
ياۋاش بولساڭ باسىدۇ

بۇ، مۇرەككەپ جەمئىيەتتە ھەر ئادەم ۋەزىيەتكە ماسلىشىپ قەدەم بېسىشى، يېنىكلىك قىلىپ ئاممىدىن ئېشىپ كەتمەسلىكى، شۇنداقلا يەنە بىچارىلىقتىن كەينىدە قېلىپ بوزەك بولۇپ قالماسلىقى كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يامان خوتۇن ئالغۇچە،
بويتاق يۈرگىن ئۆلگۈچە

بۇ، ھەركىم توي ئىشىغا ئالدىراڭغۇلۇق قىلماي ئەستايىدىللىق بىلەن ئىش كۆرۈپ، مىجەز - خۇلقى، ئەخلاق - پەزىلىتى

ياخشى، هايالىق ئايالغا ئۆيلىنىش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يامانىدىن جىن قورقىدۇ

بۇ، باشقىلارغا دائىم يامانلىق قىلىشنى ئويلايدىغان، قارا نىيەت، سۈيىقەستچىدىن ھەممە ئادەم ئېھتىيات قىلىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يامانغا ئاتا بولغۇچە،
ياخشىغا ھاسا بول

بۇ، ئادەمگەرچىلىك، قائىدە - يوسۇننى بىلمەيدىغان، ھەدېسە جەمئىيەتكە زىيانلىق ئىشلارنى قىلىدىغان ئەسكىلەرگە خەيرخاھلىق قىلغاندىن كۆرە، پەزىلەتلىك، ئالىيجاناب كىشىلەرگە چاكار بولۇش ئەۋزەل ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يامانغا گۆردىمۇ قوشنا بولما

بۇ، كىشىلەرگە دائىم يامانلىق ئويلايدىغان، قارا نىيەت، ئەسكىلەردىن ئىمكانىيەتنىڭ بارىچە يىراق تۇرۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يامانغا ياغ ياراشماس،
ئۆچكىگە يۇمغاقسۇت

بۇ، خەيرخاھلىق، رەھىم - شەپقەت قىلغاننى بىلمەيدىغان نادانلارغا ئىچ ئاغرىتىپ كۆيۈنۈشنىڭ پايدىسىز ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇ ئۆيدىن چىقىپ كېتىۋېتىپ ئۆگسۈلى ئۆچكەن ھالدا: يامانغا ياغ ياراشماس، ئۆچكىگە يۇمغاقسۇت! ھەي ئەقىلسىز ئەخمەق! ئەمدى مۇشۇ گېپىڭنى بېگىمگە ئېيتىپ، سېنى قانداق قىلدۇرۇۋېتىدىغانلىقىمنى كۆر! بىردەمدىلا جازاڭنى تارتىسەن! دېدى.

يامانغا يانتاياق بولما

بۇ، ئادەمگەرچىلىكنى بىلمەيدىغان بەتنىيەتلەرگە يار - يۆلەك، ھەمدەم بولماسلىقنى، ئىچ ئاغرىتىپ مەدەت بەرمەسلىكنى بىلدۈرىدۇ.

يامانغا يولۇقساڭ يارىسى يۇقار،
قازانغا يولۇقساڭ قارىسى (يۇقار)

بۇ، قاراپ تۇرۇپ باشقىلارغا ئۇۋال قىلىدىغان سۈيىقەستچىلەر بىلەن مۇناسىۋەت قىلىشتىن ھەزەر ئەيلەش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يامانغا يېلىن، ئاغزىغا نېرىن

بۇ، ئادەمگەرچىلىكنى بىلمەيدىغان نەپسانىيەتچىلەرگە گېزى كەلگەندە يوللۇق يېقىنلىشىش ئارقىلىق ئاز - تولا نەپ يەتكۈزۈپ، ئۇلارنىڭ ئارتۇقچىلىقىدىن خەلق مەنپەئىتى يولىدا پايدىلىنىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يامان قىزغا ئانىسى ئەلچى

بۇ، تەربىيە كۆرمىگەن ساياق قىز ئۆز بەختىگە زامىن بولۇپ، لايىقسىز قالىدۇ، ئۇنىڭ دەردىنى ئانىسى تارتىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يامان كالا يار بويىدا مۈزايلاپتۇ

بۇ، ھەدېسە سۈيىقەستلىك ئىشلار بە-

لەن شۇغۇللىنىدىغان، بەتنىيەت ئادەم ئېغىر كۈنلەردە ھەممىگە دىشۋارچىلىق كەلتۈرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يامان كۆرگەن ياغاچ
مەسچىتنىڭ ئوتتۇرىسىغا تۈۋرۈك بوپتۇ

بۇ، كۆزگە ئىلماي ياراتمىغان، ئۆچ كۆرگەن ئادەم ياكى نەرسە ئويلىمىغاندا مۇھىم ئىشقا لازىم بولۇپ ئەسقاتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يامان كۈنلەر ياخشى بولار،
يامان ئادەم ياخشى بولماس

بۇ، خەلق بېشىغا كۈلپەت، دىشۋارچىلىق كەلتۈرگەن كۈنلەر تارىخ سۈپىتىدە ئۆتۈپ كېتىدۇ؛ سۈيىقەستلىك ئىشلار بىلەن شۇغۇللىنىدىغان بەتنىيەت ئادەم خۇي - پەيلىدىن ئاسان يانمايدۇ دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يامان كىشى سىيلىغاننى بىلمەس

بۇ، ئادەمگەرچىلىكنى بىلمەيدىغان، نادان ئادەم قەدرىنى قىلىپ ئەتىۋارلىغاننى بىلمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يامانلىغان ئابدالنىڭ خورجۇنىغا زىيان

بۇ، ئەجرىگە يارىشا ئېرىشكەن نەپ - نېسىۋىسىگە قانائەت قىلماي، ئورۇنسىز قېيىدىغان ئىنساپسىز كىشى قولغا كېلىۋاتقان مەنپەئەتتىن مەھرۇم بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يامانلىغانغا يامان قوينىڭ كاللىسى

بۇ، ئورۇنسىز قېيىدايدىغان، مىجەزى غەلىتە كىشىنىڭ خۇي - پەيلىگە يارىشا چارە - تەدبىر قوللىنىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يامانلىقنىڭ يولى يېنىك،
ياخشىلىقنىڭ يولى ئېغىر

بۇ، ئەل - يۇرتنىڭ مەنپەئەتىگە زىيانلىق ئىشلارنى قىلىش ناھايىتى ئوڭاي ئىكەنلىكىنى؛ خەيرلىك ئىشلارنى ۋۇجۇدقا چىقىرىشنىڭ بەكمۇ تەسلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

ياماننى ئايساڭ، ياخشىلىق يوق

بۇ، تەرتىپ — ئىنتىزام، قانۇنغا بويسۇنماي خەلققە زىيانلىق ئىش قىلىدىغان بۇزۇقلارغا يار - يۆلەك بولۇپ، قانات ئاستىغا ئالغان كىشى يامان ئاقىۋەتكە قېلىپ، ئۆزىگە بالا تاپىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ياماننى قويۇپ بەرسەڭ ئەركىگە،
كۈندە چىچىدۇ بۆكىگە

بۇ، قائىدە - يوسۇنغا ئەمەل قىلمايدىغان، ئەخلاقسىز كىشىلەرنى مەيلىگە قويۇپ بەرمەي، چىڭ تۇتۇپ، قاتتىق باشقۇرۇش كېرەكلىكىنى، يۈز - خاتىر قىلغاندا ئىشنى بۇزۇپ چاتاق چىقىرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

ياماننى كۆرمەي،
ياخشىنىڭ قەدرىگە يەتمەس

بۇ، ئادەمگەرچىلىكنى بىلمەيدىغان نائەھلىلەرنىڭ سۈيىقەستىگە ئۇچرىغان كىشى

رەھىمدىل، ئالىيجاناپ كىشىلەرنىڭ ياخشى-
لىقىنى بىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يامانىنىڭ توقمىقى يېنىدا

بۇ، باشقىلارغا يامانلىق ئويلايدىغان قا-
را نىيەتلەرنىڭ ئەسكىلىكى گېزى كەلگەندە
ئۆز بېشىغا توقماق بولۇپ تېگىدۇ،
دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يامانىنىڭ تۇزغا بارغىنى — قىزغا بارغىنى

بۇ، سۇيىقەستچى، ھىيلىگەر ئادەملەر
كۆرۈنۈشتە بىرەر ئىش بىلەن مەشغۇل بولۇ-
ۋاتقان قىياپەتكە كىرىۋېلىپ، ئەمەلىيەتتە
ئۆزىنىڭ شۇم غەرىزىنى ئىشقا ئاشۇرۇشقا
ئۇرۇنىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يامانىنىڭ سۇيىنى ئىچكۈچە،
قاپىقىنى چېقىۋەت

بۇ، جەمئىيەتكە زىيانلىق ئىش قىلىدى-
غان، نىيىتى يامان كىشىلەرنىڭ ياردىمىگە
تايانغۇچە، ھىيلە - مىكىر تۇزاقلىرىنى بىت-
چىت قىلىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يامانىنىڭ ئوتى يامان

بۇ، مىجەزى ئىتتىك، خۇلقىلىق، شوخ
ئايال جەلىبكار، ئىشقى - مۇھەببىتى كۈچ-
لۈك بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يامانىنىڭ يامانلىقى بار،
كىشى بىلمەس ھىيلىسى (بار)

بۇ، نىيىتى يامان كىشىلەر تۈرلۈك
نەيرەڭلەر بىلەن يوشۇرۇن ھالدا باشقىلارنى
قەستلەش ، ئۇرىغا ئىتتىرىش ھەرىكىتى بى-
لەن شۇغۇللىنىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرى-
دۇ.

يامانىنى ئېشىكىغا يولاتساڭ يولات،
قېشىڭغا يولاتما

بۇ، ئادەمگەرچىلىكنى بىلمەيدىغان،
پەزىلەتسىز كىشىلەرگە ئاش - ئوزۇق بەر-
گەندىمۇ، ئۇلار بىلەن ئارىلاشماي، يىراق
تۇرۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يامان ئۇرۇقتىن ياخشى مېۋە بولماس

بۇ، يولدىن چىققان، ئادەمگەرچىلىكى
يوق نادان ئادەمنىڭ قىلغان ئىشلىرى ئەھ-
مىيەتسىز بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يامان ئۆزىنى بىلمەس،
ياخشىنى كۆزىگە ئىلماس

بۇ، ئادەمگەرچىلىكنى بىلمەيدىغان،
ئاڭسىز كىشىلەر ئۆزىنى چۈشەنمىگەنلىكى
ئۈستىگە، ھەددىدىن ئېشىپ، ئاق كۆڭۈل،
ياخشى كىشىلەرنى ياراتماي تۆۋەن كۆرىدى-
غانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يامان ئىشنى يامان تاپار،
سېسىق گۆشنى چىۋىن (تاپار)

بۇ، يولدىن چىققان ئەسكى ئادەملەر
قائىدە - يوسۇنغا، ئەدەپ - ئەخلاقتا خىلاپ
ئىشلارنى پەيدا قىلىدۇ، ھە دېسە پىتنە -
ئىغۋا تۇغدۇرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرى-
دۇ.

يامان ياماندىن قورقىدۇ،
كەتمەن ساماندىن (قورقىدۇ)

بۇ، قائىدە - يوسۇن، قانۇن - تۈزۈم-

گە ئەمەل قىلمايدىغان، ئاڭسىز ئادەم ئۆز-
گە ئوخشاش ھەر بالادىن يانمايدىغان، بىشەم
ئەسكىلەردىن قورقىدۇ، دېگەن مەنىنى بىل-
دۈرىدۇ.

يامغۇردا يەپ يات،
بوراندا دۇم (يات)

بۇ، ھەر ئىشنى ۋاقىت، شارائىت،
ئەمەلىي ئەھۋالغا بېقىپ ماسلاشتۇرغان ئا-
ساستا ئېلىپ بېرىش كېرەكلىكىنى بىلدۈ-
رىدۇ.

يامغۇرنىڭ قەدرىنى تاش بىلمەس

بۇ، ئېھتىياج چۈشمىگەن نەرسىنىڭ
قەدىر - قىممىتى، ئەتىۋارى بولمىغاندەك؛
باغرى قاتتىق ئادەم رەھىم - شەپقەت، ياخ-
شىلىقنىڭ قەدرىنى بىلمەيدۇ، دېگەن
مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يامغۇر ياغدى - باغ ياغدى،
قار ياغدى - نان ياغدى

بۇ، ھۆل - يېغىننىڭ تەبىئەتكە، دېھ-
قانچىلىققا ۋە خەلق تۇرمۇشىغا ئىنتايىن پاي-
دىلىق ئىكەنلىكىنى، ھۆل - يېغىن كۆپ
بولسا زىرائەت ئوخشاپ ھوسۇل مول، دارا-
مەت كۆپ بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يامساڭ يېڭى بولار، يېڭىنىڭ تېگى بولار

بۇ، تۇرمۇشتا ئىسراپخورلۇق قىلماي،
پىلانلىق، ئىقتىسادچانلىق، تېجەشلىك بى-
لەن ئاددىي - ساددا ئىش كۆرگەن كىشى
قىيىنچىلىقتا ئۇچرىماي باياشات ياشايدۇ،
دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يامىننى ئېيتماي، ياخشىلىق يوق

بۇ، گۇناھىنى پاش قىلماي، قىلمىشى-
غا ئىقرار بولماي تۇرۇپ، كەڭچىلىككە،
خەيرخاھلىق ۋە شەپقەتكە ئېرىشىش مۇمكىن
ئەمەسلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يانچۇقتا پۇلۇم - چىمەندە گۈلۈم

بۇ، ياندا پۇل بولسا ھەرقانداق نەرسى-
نى سېتىۋالغىلى، تىجارەت كەسپىنى يۈ-
رۈشتۈرگىلى، كۆزلىگەن مەقسەت - مۇراد-
قا يەتكىلى بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈر-
دۇ.

ياندىكى كاسىپنىڭ قەدرى يوق

بۇ، باشقىلارنىڭكىنى يارامىلىق، قال-
تىس چاغلاپ ئەتىۋارلايدىغان، ئۆزىنىڭكىنى
يارامسىز ھېسابلاپ كۆزگە ئىلمايدىغان ھاما-
قەتلىكنى بىلدۈرىدۇ.

يان يەرنى شامال قاقىدۇ،
چىرايلىقنى ھەركىم باقىدۇ

بۇ، بىر چەتتىكى نەرسە كۆزگە —
تەسىرگە يېقىن بولغاندەك، شەرم - ھايا-
لىق، ساھىبجامال قىزغا ھەممە كىشىنىڭ
كۆزى چۈشىدۇ، ھەۋىسى كېلىدۇ، سۆيگۈ-
مۇھەببىتى ئۇرغۇيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈ-
رىدۇ.

يان يەر يەر ئەمەس،
كىچىك بالا ئەر ئەمەس

بۇ، قۇرامىغا يەتمىگەن، ئەقلى ۋە كۈچ
- قۇۋۋىتى توشمىغان گۆدەك بالا چوڭ ئادەم
ھېسابلانمايدۇ، ئۇنى باتۇر يىگىت دېگىلى

تېخىمۇ بولمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ياۋاش بولسا بوش دېمەك،
يۇمشاق بولسا گۆش (دېمەك)

بۇ، ياۋاشلارنى بوشاڭ، قابىلىيەتسىز، قولىدىن ئىش كەلمەيدۇ دەپ ئاددىي چاغلاپ، كەمسىتمەسلىك كېرەكلىكىنى؛ يېگىلى بولىدۇ دەپلا هالال - هارامنى پەرق ئەتمەي نەپسانىيەتچىلىككە بېرىلمەسلىكنى بىلدۈرىدۇ.

ياۋاشتىن قاپلان چىقىدۇ

بۇ، بىراۋغا ئۇۋال قىلىپ زىيان سالمايدىغان، ئاق كۆڭۈل، سەممىي ئادەم قابىل، يارامىلىق بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

ياۋاشنىڭ مۈشكۈزى ئىچىدە

بۇ، نورمال شارائىتتا بىراۋنىڭ تەقى - تۇرقى، يۈرۈش - تۇرۇشى، جىمغۇرلۇقىغا قاراپلا خاراكتېرىنى بېكىتكىلى بولمايدۇ، كۆرۈنۈشتە ياۋاش بىلىنگەن ئادەم ئاچچىقى كېلىدىغان ئەهۋالغا يولۇققاندا هەر بالادىن يانمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

باياق كىشىگە يانچۇقمۇ ئېغىر

بۇ، سەپەرگە چىققان كىشى زۆرۈرىيەتسىز نەرسىلەرنى ئېلىۋالماي، يېنىك سەرەمجانلىق يولغا چىقىش كېرەكلىكىنى، ئارتۇقچە يۈك سەپەردە ئاۋارىچىلىك كەلتۈرىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يەپ تويمىغان يالاپ تويماس

بۇ، پايدا - مەنپەئەتكە بېرىلىپ، باشقىلارغا قىلچە نەپ بەرمەيدىغان بېخىللارنىڭ ئاچ كۆزلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

يەپ تۇر، بەك تۇر

بۇ، يېمەك - ئىچمەك، ئۇزۇقلىنىشقا سەل قارىماي، تاماقنى ۋاقتىدا، تويغۇدەك يەپ، ساغلام ياشاش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يەپ نېمەڭ قالدى –
ئىككى تال ئۈجمەڭ قالدى

تۇرمۇشتا پىلانلىق، ئىقتىسادچىل بولۇشقا ئەهمىيەت بەرمەي، تاپقىنىنى بۇزۇپ - چېچىپ، بەتخەجلىك قىلىدىغان ئىسراپخور كىشى يوقسۇل - نامراتلىق كۈنگە قالىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يەتتە يېشىنى ئەسلىشەر،
يەتمىش يېشىدىن رەنجىشەر

بۇ، ئادەم ياشانغاندا قېرىپ ئاجىزلاپ كەتكەنلىكىدىن ئۆكۈنۈپ، بالىلىق، ياشلىق چاغلىرىنى ياد ئېتىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يەتتە ئۆلچەپ بىر كەس

بۇ، بىرەر ئىشنى قىلماقچى بولغاندا، ئەتراپلىق ئويلىنىپ، ئىشەنچلىك، ياخشى پىلانلاپ، كۆڭۈل توختاتقاندىن كېيىن، ئاندىن ئىشنى پۇختا قىلىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يەر ئالتۇن قوزۇق،
غاجاپ يېسەڭ تۈگىمەس

بۇ، يەر - زېمىن كىشىلەرگە بەخت ۋە بايلىق بېرىدىغان خورىماس خەزىنە ئىكەنلىكىنى، شۇڭا دېھقانچىلىقتا يەرنى ھەممىدىن بەك ئاسراپ، قەدىرلەش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يەر بۇزۇلسا بۇدۇشقاق بولار،
خوتۇن بۇزۇلسا ئۇرۇشقاق (بولار)

بۇ، يەرنى ئوغۇتلاپ، پەرۋىشنى كۈچەيتكەندە مۇنبەتلىشىدۇ، ئۆز ئارا بىر - بىرىنى چۈشەنگەن، مۇناسىۋەتنى ياخشىلىغان ئەر - خوتۇنلارنىڭ ئىناقلىقى بۇزۇلمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يەر تويدۇرار، ئوت كۆيدۈرەر

بۇ، دېھقانچىلىقتا يەر ياخشى ئاسرالسا ئىنساننىڭ ئاش - ئوزۇققا بولغان تەلىپىنى قاندۇرۇپ تۇرمۇشىغا بەخت ئاتا قىلىدۇ؛ ئوت ئاپەتكە سەل قارالسا ھەممىنى ئۆرتەپ ۋەيرانچىلىق ئېلىپ كېلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يەر تويمىغۇچە، ئەل تويماس

بۇ، دېھقانچىلىقتا يەرنى ئوغۇتقا قاندۇرۇپ، ئۈنۈمدارلىقىنى ئاشۇرغاندا مول ھوسۇل بېرىپ كىشىلەرنى ئاش - ئوزۇققا تويدۇرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يەر قوشنا - تام قوشنىدىن يېقىن

بۇ، تېرىلغۇ يېرى ئۆز ئارا يېقىن - تۇتاش بولغان كىشىلەر ئىش - ئەمگەكتە سېنىڭ - مېنىڭ دېيىشمەي بىر - بىرىگە يار - يۆلەك بولۇپ، ھەمكارلىق ئالاقىسىنىڭ قويۇقلىشىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يەرگە ئىشلە ئايانما،
يوق ئامەتكە تايانما

بۇ، دېھقانچىلىقتا قۇرۇق خىيالغا بېرىلمەي، شۇنداقلا باشقىلارنىڭ ھىممىتىنىمۇ كۈتمەي، ئۆز كۈچىگە تايىنىپ، جاپالىق ئىشلەپ ئىگىلىك يارىتىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يەرنىڭ يېمى ئوغۇت،
ئانا غېمى تۇغۇت

بۇ، دېھقانچىلىقتا تېرىلغۇ يەر ئوغۇتقا تەشنا ئىكەنلىكىنى، يەرنى ئوغۇتلىماي تېرىغىلى بولمايدىغانلىقىنى؛ ئوڭۇشلۇق، ئامان - ئېسەن تۇغۇش ئانا بولغۇچىنىڭ بىردىنبىر ئارزۇسى ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يەر ھەيدىسەڭ كۆز ھەيدە،
كۆز ھەيدىمىسەڭ يۈز ھەيدە

بۇ، دېھقانچىلىقنىڭ ھەرقايسى پەيتلىرىدە قىلىنىشقا تېگىشلىك مۇھىم ئىشلارنى كېچىكتۈرمەي ئورۇنداپ، كېيىنكى قېتىملىق تېرىقچىلىققا ئاساس يارىتىش كېرەكلىكىنى، ئۇنىڭغا سەل قارالسا تەكرار ئىشلەش ئاۋارىچىلىكىدىن قۇتۇلغىلى بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يەر ھوسۇلنىڭ ئانىسى،
ئەمگەك ھوسۇلنىڭ ئانىسى

بۇ، دېھقانچىلىقتا يەر ئاشلىق ئىشلەپ-

چىقىرىشنىڭ مەنبەسى ئىكەنلىكىنى؛ ئەمە-
گەك بولسا ھوسۇل ئېلىشنىڭ بىردىنبىر
ئاساسى ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

بەر يامان ئەمەس، ئەر يامان

بۇ، دېھقانچىلىقتا يەرلا بولۇپ ئەمگەك
بولمىسا ھېچنېمىگە ئېرىشكىلى بولمايدى-
غانلىقىنى، چۈنكى يەرگە ئىشلىمىسە ھەر-
قانداق مۇنبەت يەرمۇ ھوسۇل بەرمەيدىغانلى-
قىنى بىلدۈرىدۇ.

بەكچەشمىنىڭ شەھىرىگە بارساڭ،
بىر كۆزۈڭنى قىس

بۇ، ھەر يەرنىڭ ۋەزىيىتىگە ماسلى-
شىپ، ئەمەلىي ئەھۋالغا يارىشا ئىش كۆ-
رۈش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

بەڭگەن سۇلتان، يېڭىلگەن ئۇلتاڭ

بۇ، باشقا كەلگەندە باتۇرلۇق كۆرسى-
تىپ غەلىبە قىلغان كىشى شان ـ
شۆھرەت، مەرتىۋىگە ئېرىشىپ ھۆرمەتلىنى-
دۇ، ئىرادىسىزلىك، قورقۇنچاقلىق قىلىپ
مەغلۇب بولغان كىشى نەزەردىن چۈشۈپ
خارلىنىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

بەنە دېسەم يەنە دەيدۇ،
ئاستا دېسەم بەكرەك دەيدۇ

بۇ، ئۆز ئارا مۇئامىلىدە بىر ئىشنى قاي-
تا ـ قايتا زىغىرلاپ سورايدىغان، ياخشىلىق-
چە گەپ قىلسا ئەزۋەلەيدىغان كىشىلەرنىڭ
بىغەرەزلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يەي دېسە چىشى ئاغرىيدۇ،
بېرەي دېسە ئىچى (ئاغرىيدۇ)

بۇ، بايلىقنىڭ ھالاۋىتىنى كۆرۈشكە
كۆزى قىيمايدىغان، باشقىلارغا نەپ بېرىشكە
تېخى چىدىمايدىغان پىخسىق كىشىلەرنىڭ
بېخىللىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يوتقانغا بېقىپ پۇت ئۇزات

بۇ، ھەر ئادەم تۇرمۇشتا ئۆزىنىڭ ئە-
مەلىي ئەھۋالغا، ماددىي شارائىتىغا يارىشا
ئىش كۆرۈش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يورغا مىنگەن يولدا قاپتۇ

بۇ، سەپەردە ئالدىراپ يول يۈرگەن كى-
شى تۇرلۇك كاشىلىغا ئۇچراپ مەنزىلگە يې-
تەلمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يورغا مىنگەن يولدىشىدىن ئايرىلار،
كۆپ ياشىغان تەڭتۇشىدىن (ئايرىلار)

بۇ، سەپەردە ئالدىرىغان كىشى ھەمرا-
ھىنى تاشلاپ ماڭىدۇ، زىيادە ئۇزاق ئۆمۈر
كۆرگەن كىشى دوستلىرىدىن، تەڭ دېمەت-
لىكلىرىدىن ئايرىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىل-
دۈرىدۇ.

يوغان سوزۇلار، ئىنچىكە ئۈزۈلەر

بۇ، قول ـ ئىلكىدە بار، ھال ـ
ئەھۋالى ياخشىلار بايلىقىغا ئىشىنىپ كېرى-
لىدىغانلىقىنى، يوقسۇل ـ نامراتلار موھ-
تاجلىقتا بويۇن قىسىپ قىيىنچىلىق تارتى-
دىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يوغاننى يونۇپ يە، كىچىكنى شىلىپ (يە)
بۇ، قول - ئىلكىدە بارلارنى ئالدايدى-
غان، يوقسۇل - نامراتلارنى قاقتى - سوق-
تى، بوزەك قىلىدىغان كىشىلەرنىڭ نائىن-
ساپلىق خاراكتېرىنى بىلدۈرىدۇ.

يوق دېسە يېتىپ يەڭ
بۇ، ئىشلىمەي قول - ئىلكىدىكىنى
چوڭ يەپ - چوڭ ئىچىشنى ياخشى كۆرىدى-
غان، ھۇرۇن كىشىلەرنىڭ راھەتپەرەسلى-
كىنى بىلدۈرىدۇ.

يوقسۇزلۇق تاشتىن قاتتىق
بۇ، قول - ئىلكىدە يوق، موھتاجلىق
غېمى تاغدەك باسقان نامراتلىق تۇرمۇش
ھەممىدىن ئېغىر ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يوقسۇزلۇق مەردنىڭ قولىنى باغلار
بۇ، قول - ئىلكىدە بولماسلىق تۈپەيلى
ھېچنېمىگە قۇدرىتى يەتمەيدىغان كەمبەغەل-
چىلىك لەۋزىدە تۇرىدىغان مەرد - سېخىي
ئادەمنى مات قىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈ-
رىدۇ.

يوققا نېمە يوق، ئېرىقتىكى سۇمۇ يوق
بۇ، ئادەم بىرەر تاپاۋەتكە ئېرىشەلمەي
موھتاجلىق كۈنگە قالغاندا ھېچكىمدىن
ھېچنېمە تېپىلمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يوقنىڭ بىر دەردى بار،
بارنىڭ مىڭ دەردى (بار)
بۇ، كەمبەغەل ئادەم يوقسۇزلۇق،
موھتاجلىقنىڭ دەردىدە غەم يەيدۇ؛ قول -

ئىلكىدە بار بايلار مال - دۇنياسىنى
ساقلاشنىڭ، ئۇنى ئاۋۇتۇشنىڭ كويىدا كۆ-
زىگە ئۇيقۇ كىرمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈ-
رىدۇ.

يول ئازابى — گۆر ئازابى
بۇ، سەپەر قىلىش ناھايىتى جاپالىق
بولۇپ، ھەرقانداق ئىشتىن مۇشكۈل ئىكەن-
لىكىنى بىلدۈرىدۇ: ئۆتتەك كۆيدۈرۈپ
تۇرغان قۇياش نۇرى ئاستىدا، قورال - ياراغ
ۋە بىر قۇر يول لازىمەتلىكلىرىنى كۆتۈرۈپ
پىيادە ماڭغۇچىلار ئۇچۇن بۇ «يول ئازابى»
«گۆر ئازابى» دېنمۇ ئېغىرراق بىلىنەتتى.

يول بۇياقتا، ھارۋا ئۇياقتا
بۇ، نام - ئاتاقتا بىر خىل سۆزلەپ،
ئەمەلىيەتتە ئۆزى بىلگەننى قىلىدىغان، سۆز
- ھەرىكىتى ماسلاشمايدىغان كىشىلەرنىڭ
يالغانچىلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يولدا قوشۇلغان يولداش ئەمەس
بۇ، سەپەر جەريانىدا يول ئۈستىدە قو-
شۇلغان ھەمراھ ھېچقاچان ئىشەنچلىك يول-
داش بولالمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يولدىن ئازسىمۇ، يۇرتىدىن ئازماپتۇ
بۇ، مەرد ئادەم قائىدە - يوسۇن، ئا-
دەمگەرچىلىكتە يېڭىلسىمۇ، ئەل - يۇرتى-
دىن يۈز ئۆرۈمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈ-
رىدۇ.

يولدىن چىقما، خاندىن قورقما
بۇ، قائىدە - يوسۇن، قانۇن - ئىنتى-

زامغا خىلاپ ئىش قىلماي، ئادالەتتە چىڭ تۇرغان كىشى ھېچكىمگە بوزەك بولمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يول سورىماي يولغا چىقما

بۇ، بىرەر سەپەرگە ئاتلىنىشتىن ئاۋۋال چوڭلارنىڭ ئەقىل - مەسلىھەتىنى ئېلىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يولسىزنىڭ تىلى قىسقا

بۇ، قائىدە - يوسۇن، تەرتىپ - ئىنتىزامغا خىلاپ ئىش قىلغان ئادەمنىڭ ئامما ئالدىدا گېپى ئۆتمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يولغا چىقساڭ ئەتىگەن چىق

بۇ، سەپەرگە ئاتلانغاندا يول يۈرۈشنى مۇمكىنقەدەر سەھەردىن باشلاش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يولنى يۈرگەن يېڭىدۇ

بۇ، سەپەرگە چىققاندا زېرىكمەي - تېرىكمەي، توختاۋسىز ماڭسىلا ئۇزاق مۇساپىنى بېسىپ مەنزىلگە يېتەلەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يولۋاسقا يولۇقما، يولۇقساڭ ھودۇقما

بۇ، پەيلى يامانلار بىلەن ئىمكان بار ئۇچراشماسلىق، تاسادىپىي ئۇچرىشىپ قالغاندا ئەمتىرىمەي تاقابىل تۇرۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يولۋاسنى يەڭگەن باتۇر ئەمەس، ئاچچىقنى يەڭگەن باتۇر

بۇ، بىرەر دەرد - ئەلەم، خاپىلىققا دۇچ كەلگەن كىشى كەڭ قورساقلىق بىلەن ئاچچىققا ھاي بېرىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ: پادىشاھ قاچىنى ئاغزىغا ئېلىپ بېرىشىغا قۇش سول قانىتى بىلەن بىرنى قويۇپ سۇنى تۆكۈۋېتىپتۇ. پادىشاھنىڭ ئاچچىقى كەپتۇ، لېكىن يەنە «يولۋاسنى يەڭگەن باتۇر ئەمەس، ئاچچىقنى يەڭگەن باتۇر» دېگەن ماقالنى ئەسلەپتۇ - دە، ئۆزىنى تۇتۇۋاپتۇ.

يولۋاس ئىزىدىن قايتماس، يىگىت سۆزىدىن (قايتماس)

بۇ، ئادەم ھەرقانداق ئىشتا مەرد، ئادىل، سەمىمىي بولۇپ، قىلغان ۋەدىسىگە ئەمەل قىلىشنى، ۋەزىدىن يانماسلىقنى ئەركەكلىك بۇرچى ھېسابلاشنى بىلدۈرىدۇ: شاھزادە ئۇلاردىن كۈنچىقىشقا ماڭسا ئۆز يۇرتىغا، كۈنپېتىشقا ماڭسا ئاشىقى مەلىكىنىڭ يۇرتىغا بارىدىغانلىقىنى سوراپ بىلىۋاپتۇ. ئۇ «يولۋاس ئىزىدىن قايتماس، يىگىت سۆزىدىن (قايتماس)» دەپتىكەن، مەنمۇ مۇشۇ يولدىن يانماي، بىر ئىلاج قىلىپ مەلىكە بىلەن ياغاچ ئاتنى قولغا چۈشۈرۈپ، ئاندىن يۇرتۇمغا قايتاي، دەپ ئويلاپتۇ - دە، چوڭ يولغا چۈشۈپ كۈنپېتىشقا قاراپ يەنە مېڭىپتۇ.

يولى باشقا، مەنزىلى بىر

بۇ، قىلىۋاتقان ئىش - ئوقىتى، كەسپى ئوخشاشمايدىغانلارنىڭ كۆزلىگەن نىشانى، قولغا كەلتۈرىدىغان نەتىجىسى ئوخشاش

بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يولى باشقىنىڭ نىيىتى باشقا

بۇ، قىلىۋاتقان ئىش - ھەرىكىتى، كەسپى ئوخشاشمايدىغان ئىككى كىشىنىڭ ئوي - پىكرى، مەقسەت، مۇددىئالىرىمۇ ئوخشاش بولمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يولنى بىلسەڭ سۇ ئۆگزىگە چىقار

بۇ، ئەقىل ئىشلىتىپ پەم - پاراسەت بىلەن ئىش كۆرگەندە ھەرقانداق مۇشكۇل ئىشلارنى مۇۋەپپەقىيەتلىك ئورۇنلىغىلى بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يول يۈرسەڭ باشقا چىق،
سۇ ئۈزسەڭ قاشقا (چىق)

سەپەرگە چىققان ياكى بىرەر ئىشقا تۇتۇنغان كىشى بوشاشماي داۋاملاشتۇرۇش ئارقىلىق نىشانغا يېتىپ نەتىجە قازىنىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ: دادام رەھمەتلىك جان ئۈزۈش ئالدىدا: «بالام سەن مېنىڭ ئىزىمنى بېسىپ قالغىن!» دېگەنىدى، مەنمۇ خۇددى «يول يۈرسەڭ باشقا چىق، سۇ ئۈزسەڭ قاشقا چىق» دېگەندەك، دادامنىڭ ۋەسىيىتىنى چوقۇم ئورۇندايمەن، دېدى ئۇ.

يۇرت بولسا ئالۋان بولمىسا،
تىنچ بولسا مالىمان بولمىسا

بۇ، چېكىدىن ئاشقان تۈرلۈك خىراج، سېلىقلار بولمىغان يۇرتنىڭ ۋەزىيىتى مۇقىم، ئاۋات، خەلقى خاتىرجەم، باياشات بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يۇرت قوغدىساڭ ئۆسەرسەن،
قوغدىمىساڭ ئۆچەرسەن

بۇ، ئەل - يۇرت، ۋەتىنىنى ھىمايە قىلغان كىشى ھۆرمەت، ئالقىشقا ئېرىشىپ، كۆنسېرى راۋاج تاپىدۇ، ئەل - يۇرتنى سۆيمىگەنلەر زاۋال تاپىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يۇرت ئىچىكى كەڭ

بۇ، ھەركىمگە ئۆزىنىڭ تۇغۇلۇپ ئۆسكەن ۋەتىنى، يۇرت - ماكانى چەكسىز، بىپايان ئىكەنلىكىنى، تىرىكچىلىك ئىمكانىيىتى قولايلىق بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يۇرتىغا پاتمىغان جاھانغا پاتماس

بۇ، ئەل - يۇرتىغا زىيانلىق ئىش قىلغان كىشى ئۆز قىلمىشى تۈپەيلىدىن ھېچقانداق يەرگە سىغمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يۇرتىنى تاشلاپ ئارمان يەپتۇ،
ئۆگرىنى تاشلاپ تالقان (يەپتۇ)

بۇ، ھەركىم يۇرتىغا مۇھەببەت باغلاپ، ئىگىلىكىنى گۈللەندۈرۈش كېرەكلىكىنى؛ خام خىيالغا بېرىلىپ يۇرتىدىن ۋاز كەچكەنلەر پۇشايمان يەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يۈلەكلىك نام يىقىلماس

بۇ، ھەرقانداق ئىشتا قوللايدىغان ھىمايىچىسى بار ئادەم يېڭىلمەيدۇ، ئوڭۇش-

سىزلىقتا ئۇچرىمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يۈرەك يۇرەكنى تونۇيدۇ

بۇ، كىشىلىك تۇرمۇشتا قېرىنداشلار ھەر ۋاقىت تۇغقانچىلىقنى ئۇنتۇماي، مەڭگۇ ئىناق، ئىتتىپاق ئۆتۈش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يۈز ئاڭلىغاندىن بىر كۆرگەن ئەلا

بۇ، ھەرقانداق ئىش، گەپ - سۆز ئەمەلىيەت ئارقىلىق مۇئەييەنلىشىدۇ، ئەمەلىيەتنى كۆرمىگۈچە دەبدەبىلىك گەپ - سۆزلەرمۇ ئىشەنچلىك بولمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يۈز دوست ئاز، بىر دۈشمەن كۆپ

بۇ، دوستنىڭ كۆپ بولۇشى جەمئىيەتتە، كىشىلەرگە پايدىلىق ئىكەنلىكىنى، دائىم يامانلىقنى ئويلايدىغان بەتنىيەت ئادەملەر بىرە - بىرە بولسىمۇ جەمئىيەتنى پاراكەندە قىلىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يۈز قاغىغا بىر شۇڭقار كۇپايە

بۇ، جەمئىيەتكە، ئاممىغا پايدىسى تەگمەيدىغان يارامسىز ئادەملەر ھەرقانچە كۆپ بولسىمۇ، باتۇر - پالۋاندىن بىرسىگە تەڭ بولالمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يۈزۈڭدە قارا بولسا،
ئەينەكتىن كۆرمە

بۇ، ھەركىم تازىلىققا ئەھمىيەت بېرىپ ئۆزىنى پاكىز تۇتۇش كېرەكلىكىنى، تازىلىقتىكى يېتەرسىزلىكلىرىنى باشقىلارغا دۆڭگىمەسلىكنى بىلدۈرىدۇ.

يۈزۈم قېلىن، كۆڭلۈم نازۇك

بۇ، ئىزا تارتىش، ئار - نومۇسنى بىلمەيدىغان ئادەم كۆرۈنۈشتە ئەدەپلىك، تارتىنچاق بولۇۋېلىپ، باشقىلارنىڭ گېپىنى كۆتۈرەلمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يۈزۈم كەتسىمۇ كەتسۇن،
جېنىم قالسۇن

بۇ، قانداقلا بولمىسۇن جان ساقلاش، تىرىكچىلىك قىلىش ئابرۇي، مەرتىۋىدىن ئەلا دەيدىغانلارنىڭ خاراكتېرىنى بىلدۈرىدۇ.

يۈزۈمنىڭ قېلىنلىقى – جېنىمنىڭ راھىتى

بۇ، ئار - نومۇسنى يوقاتقان ئادەملەرنىڭ ھەر خىل ۋاستىلەرنى قوللىنىپ، پايدا - مەنپەئەت، ھالاۋەتتىن بەھرىمەن بولىدىغان ھاياتلىق پەلسەپىسىنى بىلدۈرىدۇ.

يۈز يۈزگە چۈشىدۇ،
مېھىر كۆزگە (چۈشىدۇ)

بۇ، ئىشق - مۇھەببەت — يۈرەكتىن، ياخشى كۆرۈش بىلەن سۆيۈش — كۆزدىن ئىپادىلىنىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يۈگۈرگەن قالار، يۈيرۈغان ئالار

بۇ، ھەر ئىشتا ئالدىراڭغۇلۇق قىلماي، ئەقىل - پاراسىتىگە تايىنىپ، سەۋر

- تاقەت، ئەمكىنلىك بىلەن كىرىشىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يېپىشقان خوتۇندىن قاچ،
قاچقان خوتۇننى قوغلا

بۇ، ئۇچرىغانغا ھىجىيىدىغان، ھايا، نومۇس، ئىزانى بىلمەيدىغان، ساياق خوتۇندىن نېرى بولۇپ، ھايالىق، نومۇسچان، ئەخلاقلىق خوتۇننى قولغا كەلتۈرۈشكە تىرىشىش كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يېپىقلىق قازان يېپىق پېتى قالسۇن

بۇ، دەماللىققا ئاشكارىلاشقا بولمايدىغان مەخپىي ئىش - ھەرىكەتنىڭ ئەسلىدىكى پېتىچە ساقلىنىپ قېلىشى كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يېتىپ ئۆلگۈچە، ئېتىپ ئۆل

بۇ، قورقۇنچاقلىق بىلەن رەقىبىگە تىز پۈكۈپ دەرد - ئەلەم، خارلىق تارتقۇچە، قەتئىي نىيەتكە كېلىپ باتۇرلۇق بىلەن ئېلىشىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ: تالتېرەكتە بولۇپ ئۆتكەن نۇرغۇن ۋەقەلەر ئۇنىڭ كۆز ئالدىدىن بىر - بىرلەپ ئۆتۈشكە باشلىدى. ئۇ ئۆز ھاياتىنىڭ ئاشۇ ئۆچمەس خاتىرىلىرىنى ئەسلەپ: «يېتىپ ئۆلگۈچە، ئېتىپ ئۆل» دەپتىكەن، ئۆمرۈمنىڭ ئاخىرىدا پۇخادىن چىققۇدەك ئۆچ ئېلىپ ئۆلەي! دېدى ئۇ.

يېتىپ يېسە تاغ توشۇماس

بۇ، ھەركىم ھالىغا يارىشا ئەمگەك قىلىپ ياشاش كېرەكلىكىنى، تەييارنى يەپ تۇرمۇش ئۆتكۈزگەندە ھەرقانچە كۆپ نەرسىمۇ تۈگەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يېتىم بۇلۇڭدا، تېرىق تۇلۇمدا

بۇ، ئىگە - چاقىسىز بىچارىلەر ئۆزىنىڭ يېتىملىكىگە يارىشا ئىش كۆرۈپ، ھۆددىسىدىن چىقالمايدىغان، كۆڭۈلسىزلىك، ئاۋارىچىلىك كەلتۈرىدىغان ئىشلارغا ئارىلاشماسلىق كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يېتىم تايدىن يورغا چىقار،
يېتىم بالىدىن دورغا (چىقار)

بۇ، ئېتىبارغا ئېلىنمايدىغان، ئىگە - چاقىسىز، يېتىملىكتە چوڭ بولغانلار ئىچىدىنمۇ قولىدىن ئىش كېلىدىغان قابىلىيەتلىك خادىملار چىقىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يېتىمنىڭ ئاتىسى يەتتە

بۇ، ئىگە - چاقىسىز، مىسكىن، بىچارىلەرگە يۇرت - جامائەت ئىگە بولۇپ، خەيرخاھلىق، ئاتىدارچىلىق قىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: كىشىلەر ئۇ چوقۇر ئەپەندىنى كەمبەغەللەرگە ئەجەب كۆيۈمچان ئىكەن دەپ تەرىپلىشىۋاتىدۇ، «يېتىمنىڭ ئاتىسى يەتتە» دەپ كونىلار بىكار ئېيتمىغان - دە.

يېتىم خۇداغىمۇ ئۆگەي

بۇ، ئىگە - چاقىسىز، يېتىم - يېسىر بالىنى ھەممە كىشى كۆزگە ئىلماي، چەتكە قېقىپ خارلايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يېتىمگە ئاق كۆڭلەك كىيگەن
كۆڭلى ھېيت بولار

بۇ، ئىگە - چاقىسىز بىچارىلەر يېتىملىك تۈپەيلىدىن بىرەر قۇر كىيىم كىيگەن، قورسىقى تويغان كۈنى تەنتەنە قىلىپ شادلىنىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يېتىمنىڭ ئاتىسى يوق،
بېلىدە پوتىسى (يوق)

بۇ، ئىگە - چاقىسىز، مىسكىن، بىچارىلەر بىرەر يۆلەنچۈك، ھىمايىچىگە ئېرىشەلمەي يېتىملىك تۈپەيلىدىن غېرىبسىنىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يېتىمنىڭ ئاغزى ئاشقا تەگكەندە،
بېشى تاشقا تېگىدۇ

بۇ، ئىگە - چاقىسىز، مىسكىن، بىچارىلەر ياخشى كۈن، ياخشى شارائىتقا ئېرىشكەندە يېتىملىك تۈپەيلىدىن پېشكەللىك، پالاكەتكە يولۇقىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇ، بىز نېمىدېگەن بەختسىز خەلق، ھەر زامان - ھەر زامان بىز يېتىمنىڭ ئاغزىمىز ئاشقا تېگەر - تەگمەيلا بېشىمىز تاشقا تېگىۋاتىدۇ. بىزگە ھەمىشە «يېغا ياندىن، بالا قېرىنداشتىن كېلىدۇ» دەپ ئىچ - قارىنىدىكىنى سۆزلەپ، ئۈن سېلىپ يىغلاپ كەتتى.

يېتىمنىڭ ئاغزى بالدۇر ئاشقا تېگەر

بۇ، ئىگە - چاقىسىز، مىسكىن، بىچارىلەر ياخشىلارنىڭ خەيرخاھلىق قىلىشى بىلەن بالدۇرلا ياخشى كۈن، ياخشى شارائىتقا ئېرىشەلەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: سارىخان ئاچا، كۆڭۈللىرىنى بىئارام قىلماسىلا، رىشت ھەممىمىزنىڭ بالىسى، «يېتىمنىڭ ئاغزى بالدۇر ئاشقا تېگەر» دېگەن گەپ بار. ئۇ يەنە ئىككى - ئۈچ يىلدىن كېيىن بىر ئىشنىڭ پېشىنى تۇتۇپ قالسا ئەجەب ئەمەس، ئۇنى بىزنىڭ ئېمىرغا قوشۇپ قويايلى، ئىككىسى بىللە ئوقۇسۇن، دېدى سايىمخان.

يېتىمنىڭ زارى يامان،
قازاننىڭ ھورى (يامان)

بۇ، ئىگە - چاقىسىز، بىچارىلەرنىڭ نالىسى شەكسىز ئەجابەتلىك بولىدىغانلىقىنى، ئۇلارغا ئۇۋال قىلىپ يىغلاتقانلار ياخشى ئاقىۋەت كۆرمەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يېتىمنىڭ ئىگىسى ئەل - يۇرت

بۇ، ئىگە - چاقىسىز بىچارىلەرگە كۆپچىلىك ئامما پاناھ، خەيرخاھ بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يېتىمنى يولاتما قېشىڭغا،
ئوغا تاشلايدۇ ئېشىڭغا

بۇ، يۇقىرى تەبىقە كىشىلىرىنىڭ ئىگە - چاقىسىز، مىسكىن، بىچارىلەرنى كەمسىتىدىغان، يات كۆرىدىغان، ئۆچمەنلىك نەزىرىدە قارايدىغان ياۋۇز نىيىتىنى بىلدۈرىدۇ.

يېتىمنى يېتىپ ئۇر،
بولمىسا پۈتىدىن تۇتۇپ ئۇر

بۇ، ئىگە - چاقىسىز، مىسكىن، بىچارىلەر ھەمىشە باشقىلارنىڭ تىل - ھاقارىتى، تاياق - دۇمباسىغا ئۇچراپ خارلىنىدۇ-

غانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يېتىم ئۆز رىزقىنى يەيدۇ،
كىشىنىڭ مىننىتىنى تارتىدۇ

بۇ، ئىگە - چاقىسىز، مىسكىن، بىچارىلەر ئۆز ئەجرىگە تايىنىپ جان باقسىمۇ، شور پېشانىلىقىدىن رەھىمسىز كىشىلەرنىڭ تاپا - تەنىسى، تىل - ھاقارىتىگە ئۇچرايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يېرى باينىڭ ئېلى باي

بۇ، قېزىلمىلىرى مول، تۇپرىقى مۇنبەت ئەلنىڭ ئىقتىسادىي ئاساسى مۇستەھكەم، خەلقى شاد، باياشات ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يېرىڭ تاش بولسىمۇ،
ئېچىقىڭ باش بولسۇن

بۇ، دېھقانچىلىق سۇدىن ئايرىلالمايدىغانلىقىنى، يەر مۇنبەت بولسىمۇ، سۇدىن يىراق بولسا ياخشى ھوسۇل ئېلىش مۇمكىن ئەمەسلىكىنى، ناچار يەر سۇغا يېقىن بولسا ھوسۇلغا كاپالەتلىك قىلىش مۇمكىنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يېرىڭنىڭ قار بىلەن توخلىغىنى،
ئىشىڭنى خۇدانىڭ ئوخلىغىنى

بۇ، دېھقانچىلىقتا يەرگە توڭ ياتقۇزۇلسا ياكى قار كۆپ يېغىپ يەر ئۈستى قاپلانسا، زىرائەت ئوخشايدىغانلىقىنى، ھوسۇل كۆپ چىقىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يېرىم باينىڭ ياتقۇسى كەلمەس،
كىيىمى يېلىڭنىڭ قوپقۇسى (كەلمەس)

بۇ، بېيىغان كىشى تېخىمۇ كۆپ بېيىش كويىدا ئۈزلۈكسىز ئىزدىنىدۇ، شارائىتى ناچار، نامرات ئادەم قىيىنچىلىق تۇپەيلىدىن ھەرىكەت قىلىشقا قىزىقمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يېرىم كۈننىڭ يېنىشى يوق

بۇ، ۋاقىتنى كۆزگە ئىلماي، بوشقا ئۆتكۈزۈۋېتىشتىن ساقلىنىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يېشىغا قارىماي، ئىشىغا قارا

بۇ، بىراۋنىڭ قولىدىن ئىش كېلىش - كەلمەسلىكى، پەزىلەتلىك ياكى پەزىلەتسىزلىكى ياش قۇرامىنىڭ چوڭ - كىچىك بولۇشىغا باغلىق ئەمەسلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يېشىم ئوتتۇزغا يەتتى،
ئۆمرۈمنىڭ تېڭى كەتتى

بۇ، ئوتتۇز ياشقا كىرىش بىلەن ئادەمنىڭ ياشلىق باھارى ئاخىرلىشىپ، ئۆمرىنىڭ يېرىمى تۈگەيدىغانلىقىنى، قېرىلىققا قەدەم قويىدىغان ۋاقتى يېتىپ كەلگەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يېشىنى يوشۇرغان ياش بولماس

بۇ، ياش يوشۇرۇش ھەر بىر ئادەمگە نىسبەتەن بىر خىل سەممىيەتسىزلىك، ساختىلىق بولۇپ، بۇنىڭلىق بىلەن ياشلىقنى ئەسلىگە كەلتۈرگىلى بولمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يېغا كەلسە، ئەلنىڭ يىغىسى بىر بولۇر

بۇ، يۇرتنى پالاكەت باسقاندا، خەلق بىر نىيەتكە كېلىپ، بەختسىزلىككە قارشى كۆرەش قىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: راست ئېيتىدىلا، ھاجىم، بىزنىڭ تاغلاردا «يېغا كەلسە، ئەلنىڭ يىغىسى بىر بولۇر» دېگەن گەپ بار ئەمەسمۇ؟ بۇ چېرىكلەر ھەممىنىڭ بېشىغا كەلگەن بىر بالا بولدى، دېدى ئۇ.

يېغا ياندىن قوپار،
بالا قېرىنداشتىن

بۇ، يېقىن كىشىلەرمۇ دوست - بۇرادەر، قېرىنداشلىرىغا ئاسىيلىق قىلىپ، كۆڭۈل ئاغرىقى، بەختسىزلىك كەلتۈرىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ: قوغۇننىڭ ئىچىدىن ئاردىغىنى يامان. مەن ئۆز ئىچىمىزدىن مۇنداق ئادەملەرنىڭ چىقىپ قېلىشىنى خىيالىمغىمۇ كەلتۈرمەپتىمەن. «يېغا ياندىن قوپار، بالا قېرىنداشتىن» دېگەن راست گەپ ئىكەن.

يېغا ياندىن قوپار،
دۈشمەن تاپاندىن (قوپار)

بۇ، بالا - قازا، سۈيىقەست، دۈشمەنلىك يېقىن كىشىلەردىن، ئۆز ئىچىدىن چىقىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يېغى توگىسە، دۇغى بار

بۇ، باشقىلاردىن ھېچ نەرسىسىنى ئايىمايدىغان، قولى ئوچۇق، مەرد ئادەم قول ئۈلكىدە ھېچنېمىسى قالمىغان ھالدىمۇ، سېخىيلىق، ساخاۋەتلىك پەزىلىتىنى يوقاتمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يېغىدىن يار بويى قاچ

بۇ، ھەر ۋاقىت ھوشيارلىقنى ئۆستۈرۈپ، تىنچ - ئامانلىق، خاتىرجەملىككە كۆڭۈل بۆلۈپ، ئۇرۇش - جېدەل، ماجىرادىن ئۆزىنى چەتكە ئېلىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يېغىر قەيەردە، چىۋىن شۇ يەردە

① تازىلىققا ئەھمىيەت بېرىلمىگەن، مەينەتچىلىك باسقان جايغا زىياندىش ھاشاراتلار ئولىشىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ؛ ② كۆچمە: ناشايان ئىشلار بار يەرگە يولدىن چىققان، يامان ئادەملەر يىغىلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يېغىلىق كۆندە يات ياخشى

بۇ، ئەلدە ئۇرۇش - جېدەل، خاتىرجەمسىزلىك ئەۋج ئالغان چاغلاردا ناتونۇش كىشىلەردىن رەھىم - شەپقەت، ۋاپا كېلىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يېغىنى يان باسىدۇ،
ئوغرىنى دام (باسىدۇ)

بۇ، يېقىن - يورۇق، ياخشىلار ئۇرۇش - جېدەلنى ھەل قىلىدۇ؛ ناتوغرا كەسپتىكى ئادەملەرنى تۇزاق، پالاكەت باسىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يېقىن توغقان خىزمەتتە،
يىراق توغقان ئىززەتتە

بۇ، قېرىنداش - توغقانلار بىر يەردە

ئولتۇراقلاشسا بىر - بىرىگە ھەمدەم بولۇپ، ئۆز ئارا ئەسقاتىدىغانلىقىنى، يىراقتا بولسا بىر - بىرىنى ئەسلەپ يوقلىشىپ، ھۆرمەتلىشىپ ئۆتىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يېگەن كۆرۈنمەس،
كىيگەن كۆرۈنەر

بۇ، تاپقاننى قورساققىلا يېمەي، تۇرمۇشنى پىلانلىق ئورۇنلاشتۇرۇپ، ئوزۇقلىنىش بىلەن كىيىنىشكە مۇۋاپىق ئېتىبار بېرىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يېگەننىڭ يېلى بار،
يېمىگەننىڭ دەردى (بار)

بۇ، تاماقنى نورمال يېيىش كېرەكلىكىنى، ھەددىدىن ئارتۇق يېيىلگەن تاماق كىشىگە ئاۋارىچىلىك كەلتۈرىدىغانلىقىنى، تاماق يېمەي ئاچ يۈرۈش سالامەتلىككە زىيانلىق ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يېگەن ئېغىز، كۆرگەن كۆز

بۇ، ① گېلىغا ئامراق كىشى ھەدېسە يېگەن - ئىچكىنىنى سۆزلەيدۇ، كۆپ كۆرگەن كىشى كۆرگىنىنى سۆزلەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ. ② يەپ ئۆگىنىپ قالغان كىشى نەپسىدىن كېچەلمەيدۇ، كۆزىگە چېلىققاننى ئالماي ئارام تاپمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يېڭىسى ياندا، كونىسى جاندا

بۇ، قىز تەگكەن تۇنجى خوتۇن ئەرگە ۋاپادار ، سادىق بولىدىغانلىقىنى، ئەردىن ئاجرىشىپ تەگكەن يېڭى خوتۇن ئەرگە ۋاپا قىلمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: مەھەللىمىزدە ئەرنىڭ ئۆيىدە ئىككى ئايدىن بىر يىلغىچە ئولتۇرۇپ ئاجرىشىپ كەتكەن تۆتەيلەن بولۇپ، كىشىلەر ئۇلارنى «چالا چوكانلار» دەپ ئاتايتتى. ئۇلارغا بىرەر يەردىن لايىق چىقسىمۇ «يېڭىسى ياندا، كونىسى جاندا» بولاتتى. «ئوبدان بولسا كونا ئەرنىڭ نېنىنى يېمەمتى» دەپ يېنىشىپ كېتەتتى.

يېڭى كوزىنىڭ سۇيى سوغۇق

بۇ، سىردىشىشقا ئۈلگۈرمىگەن، ناتونۇش ئادەمنىڭ مىجەز - خۇلقى سۇرلۇك، تەبىئىتى غەيرىي بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يېڭىنى ئايىغان كونا،
كىگىزنى ئايىغا بورا

بۇ، تۇرمۇشتا ئىسراپچىلىق قىلماي، پىلانلىق، ئىقتىسادچان بولۇشقا ئەھمىيەت بېرىپ، سەرەمجانلىرىنى ئاياپ ئىشلەتكەن كىشى تىرىكچىلىكتە بەرىكەت تاپىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يېڭى ئىدىشنىڭ سۇيى تاتلىق

بۇ، دەسلەپتە ياخشى كۆرۈپ سۆيگەن كىشىسى بىلەن توي قىلغانلار بىر - بىرىگە قىممەتلىك، مۇھەببىتى كۆڭۈللۈك بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يېمەس يەردە ئوت بار،
ئىچمەس يەردە سۇ (بار)

بۇ، ھەرقانداق شەرت - شارائىت، ئىمكانىيەت ئارزۇغا باقمايدىغانلىقىنى، ئۇ-

نىڭغا ئېرىشىش ئۈچۈن هارماي تىرىشىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يېمەيمەن دەپ تۇرۇپ،
يەتمىش قويماق يەپتۇ

بۇ، كۆرۈنۈشتە تارتىنچاق، ئىنساپلىق بولۇۋېلىپ، پايدا - مەنپەئەتنى كۆرگەندە ئۆزىنى تۇتۇۋالالمايدىغان كىشىلەرنىڭ ئاچ كۆزلۈكىنى بىلدۈرىدۇ.

يېمەي - ئىچمەي بول بېخىل،
باي بولمىساڭ مەن كېپىل

بۇ، تۇرمۇشتا بېيىش ئۈچۈن ئۆزىگەمۇ، باشقىلارغىمۇ پىخسىقلىق بىلەن مۇئامىلە قىلىدىغان كىشىلەرنىڭ بېخىللىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يېمەي يىغقاننىڭ يېگۈچىسى چىقار،
كىيمەي يىغقاننىڭ كىيگۈچىسى (چىقار)

بۇ، تۇرمۇشتا پىخسىقلىق قىلىپ، ئۆزىنى زورمۇزور قىيناپ، غورىگىل ياشاش ئارقىلىق بايلىق توپلاشنىڭ پايدىسىز ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يېمىسەڭمۇ ھەسەلنىڭ گېپىنى قىل

بۇ، بىرەر ئىشنى قىلالمىغان كىشى مەقسەتكە يېتىش ئۈچۈن چىدام، غەيرەت بىلەن ياخشى ئارزۇ، تىلەكلەرنى كۆڭلىگە پۈكۈپ، ئۈمىدۋار بولۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يېمىگەننىڭ چىشىغا تاش

بۇ، تۇرمۇشتا يېمەي - ئىچمەي بېخىللىق بىلەن غورىگىل ياشاپ توپلىغان بايلىق ئىگىسىگە ئەسقاتمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يېمىگىنىم پۇق، كۆرمىگىنىم گۆر

بۇ، ئۆمرىدە نۇرغۇن سەرگۈزەشتىلەرنى باشتىن كەچۈرگەن، تۇرمۇشى غۇربەتچىلىك ئىچىدە ئۆتكەن كىشىلەرنىڭ ھايات قىسمەتلىرىنى بىلدۈرىدۇ: ئۇكام، شۇنداققۇ دەيسىز، مېنىڭ «يېمىگىنىم پوق، كۆرمىگىنىم گۆر» قالدى. مېنىڭ كۆرگەن كۈنۈم شۇ تۇرسا ئەۋلادلىرىم نېمە كۈن كۆرەر، ئۆلسەم كۆزۈم قانداق يۇمۇلار؟! دېدى دېھقان بوۋاي.

يېنىدا بىر پۇلى يوق،
تۆگىنىڭ چىشىنى ساناپتۇ

بۇ، ئىقتىسادىي ئەھۋالى ناچار، ماددىي شارائىتى كەمچىل تۇرۇقلۇق ھالىغا باقماي چوڭ ئىشلارنى قىلىمەن دەيدىغان ماختانچاقلارنىڭ چوڭچىلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يېيىشلىك ئات ھارماس

بۇ، يىرىك - يۇمشاق دېمەي يەيدىغان ئىشتەيلىك ئۇلۇغ ساغلام، كۈچلۈك بولىدىغانلىقىنى، ئىشقا سالغاندا چارچىمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يېپىڭ ئېشىكلىك بولسا،
ئىشىڭ پۈتۈكلۈك بولۇر

بۇ، ئالدىنئالا ئەتراپلىق پىلانلىنىپ پۇختا تەييارلىق بىلەن كىرىشكەن ئىش ئۇتۇقلۇق بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يىتكەن پىچاقنى
ئاتقان پىچاق تاپار

بۇ، قولدىن چىقىپ كەتكەن نەرسىنى يوقاتقان كىشى تاپالايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يىتكەن پىچاقنىڭ سىپى ئالتۇن

بۇ، ھەرقانداق ئىشتا سەممىي، راستچىل بولۇش، كىشىگە يالغان ئېيتىپ تۆھمەت قىلماسلىق كېرەك، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يىراق بولسا كىشنىشەر،
يېقىن بولسا چىشلىشەر

بۇ، مىجەز - خۇلقى ھەر خىل بولغان تۇغقانلار بىر - بىرىنى كۆرمىسە سېغىنىدىغانلىقىنى، يۈز كۆرۈشۈپ جەم بولغاندا چىقىشالمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يىراقتىكى تۇغقاندىن،
يېقىندىكى قوشنا ياخشى

بۇ، يانمۇ يان ئولتۇراقلىشىپ كىرىش - چىقىش قىلىشىدىغان كىشىلەرنىڭ مۇناسىۋىتى يىراقتىكى ئۇرۇق - تۇغقان، قېرىنداشتىن يېقىن ئىكەنلىكىنى، ئۇلارنى رەنجىتمەي، ئىناق ئۆتۈش لازىملىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يىراقتىكى سۇدا ئۇسسۇزلۇق قانماس

بۇ، دەماللىققا قولغا كەلمەيدىغان، نېسى نەپ زورۇر تېپىلغاندا جانغا ئەسقاتمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يىراقتىن خوتۇن ئالساڭ ئۆلىغۇڭ تىنماس،
يېقىندىن خوتۇن ئالساڭ قۇلىقىڭ تىنماس

بۇ، ھەركىم بىھۇدە ئاۋارىچىلىك، گەپ - سۆز، باش ئاغرىقىدىن خالىي بولۇش ئۈچۈن ئەمەلىي ئەھۋالغا، شارائىتىغا مۇۋاپىق كېلىدىغان يەردىن ئۆيلىنىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يىراقنىڭ يېقىنى بار،
ساراڭنىڭ ماقۇلى (بار)

بۇ، بىر ئىشقا دۇچ كەلگەندە تېگىرقىماي، گەپ - سۆزدە سالماق بولۇپ، ھەق - ناھەقنى ئايرىپ ئىپادە بىلدۈرىدىغان مىجەز - خۇلققا ئادەتلىنىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يىغلاپ يۈرۈپ قىر ئەت،
ئويناپ يۈرۈپ يەر سۇغار

بۇ، دېھقانچىلىقتىكى تۈرلۈك ئىشلارنىڭ تەييارلىقى پۇختا ئىشلەنسە، كېيىنكى ئىشلارغا ئاسانلىق تۇغۇلۇپ، ئادەم جاپا تارتمايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يىغلىغاندىن سورىما،
كۈلگەندىن سورا

بۇ، كەسىپ - تىجارەت، ئېلىم - بېرىم ئىشلىرىدا زىيان تارتقان كىشى كۆڭلى پەرىشان بولغاچقا، گەپ - سۆز خالىمايدۇ، كۆڭۈلدىكىدەك پايدا - تاپاۋەتكە ئېرىشكەن كىشىنىڭ كەيپىياتى ياخشى بولۇپ، مۇڭدىشىشنى خالايدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يىغلىغاندىن قورقما،
كۈلگەندىن قورق

بۇ، دەردمەن كىشىنىڭ كۆڭلى يۇمشاق بولۇپ، باشقىلارغا يامانلىق ئويلىمايدىغانلىقىنى؛ كۈلگۈنچەك ئادەم ھىيلىگەر كەلگەچكە ئۇنىڭدىن ھەزەر ئەيلەپ، ھوشيار بولۇش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يىغلىغاندىن ھال سورا،
كۈلگەندىن پۇل (سورا)

بۇ بىرەر ئىشتىن ئازار يېگەن كۆڭلى يېرىم، دەردمەن ئادەمگە تەسەللى بېرىپ، روھلاندۇرۇش كېرەكلىكىنى؛ كەيپىياتى ياخشى، خۇشال ئادەمنىڭ قىيىنچىلىقنى يېڭىشىغا ھەمدەم بولۇشنى تەلەپ قىلىش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يىغلىماقنىڭ كۈلمىكى بار

بۇ، جاپا - مۇشەققەت، دەرد - ئەلەمنىڭ ئورنىنى مۇقەررەر ھالدا شادلىق، راھەت - پاراغەت ئىگىلەيدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يىقىلغان تام دىۋاننى باسار

بۇ، خاپىلىق، پېشكەللىكلەرنىڭ ھەممىسى ئاجىز، بىچارە، يوقسۇللارغا يېپىشىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ: «يىقىلغان تام دىۋاننى باسار» دېگەندەك، يەنە دېھقانلارغا چارۋا سېتىپ بېرىش سېلىقى چۈشتى. غەزەپلەنگەن دېھقانلار بۇلۇڭ - پۇچقاقلاردا بېشىنى بىر يەرگە قىلىپ، قۇرۇق گەپ بىلەن بولىسمۇ، قورساق كۆپۈكىنى چىقى-

يىقىلغان چېلىشقا تويماپتۇ

بۇ، يېڭىلگىنىگە تەن بەرمەيدىغان كىشىلەر زىيان تارتىسمۇ، توختاپ قالماي، يەنىلا ئېلىشىش كويىدا بولىدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يىقىلغانغا يۆلەك بول،
يىرتىلغانغا ياماق (بول)

بۇ، كۈتۈلمىگەن پالاكەت، قىيىنچىلىققا ئۇچرىغان دەردمەنلەرگە يار - يۆلەك بولىدىغان، رەھىم - شەپقەت قىلىدىغان كىشىلەردىكى ئادەمگەرچىلىكنى بىلدۈرىدۇ.

يىقىلغاننى تەپمە،
قاچقاننى قوغلىما

بۇ، ئىجتىمائىي مۇناسىۋەتتە ھەرگىز ئۆز غۇرۇرىنى ساقلاپ، ئاجىز، ياۋاشلارنى بوزەك قىلماي، كەڭ قورساقلىق بىلەن ياشاش كېرەكلىكىنى بىلدۈرىدۇ.

يىقىلغاننى يەر كۆتۈرەر

بۇ، بىرەر كېلىشمەسلىك تۈپەيلىدىن يېڭىلگەن كىشىلەرگە ئەل - يۇرت مەدەتكار بولىدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يىگىتنىڭ مەردلىكى كەلگۈچە،
جۇۋاننىڭ سېخىيلىقى تۈتۈپتۇ

بۇ، ئىشق - مۇھەببەتنىڭ ئەمەلگە ئېشىشى ئۈچۈن ئىككى تەرەپنىڭ قىزغىنلىقى بولۇش كېرەكلىكىنى، بىر تەرەپنىڭ قىزغىنلىقى بولۇشىنىڭلا كۇپايە قىلمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يىڭنە قاياققا ماڭسا،
يىپ شۇ ياققا ماڭار

بۇ، باشلامچىلار قايسى يولغا باشلىسا،
ئەگەشكۈچىلەر شۇنىڭغا ماسلىشىدۇ، بىلىش-
لىقلارغا قول ئاستىدىكى پۇقرالار بويسۇنىد-
دۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يىڭنە كىچىك بولسىمۇ يۇتقىلى بولماس

بۇ، ئەجىرسىز قولغا كەلگەن ھارام
نەرسە ئاز بولسىمۇ كىشىنىڭ ھەققى بولغاچ
سىڭمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يىلان - چايان ئىزدىسەڭ
قازىنىڭ گۆرىنى ئاچ

بۇ، ھوقۇق - ئىمتىيازغا تايىنىپ ئادا-
لەتسىز يول تۇتقان، پارا يەپ كىشىگە ئۇۋال
قىلغان ئەمەلدارلار ئۆلگەندە خۇدانىڭ قەھ-
رىگە ئۇچراپ، گۆرىدە ھاشارات ئۇۋۇلايدۇ،
دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يىلاندىن قورقۇپ كەتكەن،
ئارغامچىدىنمۇ قورقىدۇ

بۇ، كۆرۈنگەنلىكى نەرسىدىن خۇدۇك-
سىرەپ چۆچۈيدىغان، ھەددىدىن زىيادە قور-
قۇنچاق كىشىلەرنىڭ يۈرەكسىزلىكىنى بىل-
دۈرىدۇ.

يىلاننىڭ تۆشۈكى تۈز،
ئۆزى ئەگرى

بۇ، ھەدېسە يامانلىقلا ئويلايدىغان، قارا
نىيەت كىشىلەر ياخشىچاق قىياپەتكە كىرىد-
ۋالسىمۇ، بەرىبىر رەزىل خاراكتېرىنى ئۆز-
گەرتمەيدۇ، دېگەن مەنىنى بىلدۈرىدۇ.

يىلاننىڭ تېشى سىلىق،
ئىچى زەھەر

بۇ، مەككار ئادەملەر ھىيلىگەرلىكى-
دىن كۆرۈنۈشتە شېرىنسۇخەن، مۇلايىم قى-
ياپەتكە كىرىۋېلىپ، پۇرسەت تاپسىلا دۈش-
مەنلىك قىلىش قەستىدە بولىدۇ، دېگەن مە-
نىنى بىلدۈرىدۇ.

يىلتىز سۇدا بولمىسا،
ھوسۇلدىن ئۈمىد كۈتمە

بۇ، دېھقانچىلىقتا ھوسۇلنىڭ كاپالەتكە
ئىگە بولۇشى ئالدى بىلەن سۇغا باغلىق ئى-
كەنلىكىنى، زىرائەتلەر سۇغا قانمىسا يەر-
دىن ھوسۇل چىقمايدىغانلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

يول يۈر، ئامان يۈر

بۇ، ھەركىم پۇختا تەييارلىق بىلەن
سەپەرگە چىقىپ، ساق - سالامەت، تىنچ -
ئامان يول يۈرۈشكە تىرىشىش كېرەكلىكىنى
بىلدۈرىدۇ.

پىلانلىغۇچى: ئەكبەر ئېلى
جاۋابكار مۇھەررىرى: تۇردى يامغۇر
جاۋابكار كوررېكتورى: ئايشەم ئابدۇۋەلى
مۇقاۋىنى لايىھىلىگۈچى: ئەكبەر سالىھ

ئۇيغۇر خەلق ماقال - تەمسىللىرى ئىزاھلىق لۇغىتى

تۈزگۈچى: ئابلىز ئەمەت

قەشقەر ئۇيغۇر نەشرىياتى نەشر قىلىپ تارقاتتى
(قەشقەر شەھىرى تار بوغۇز يولى 14 - قورۇ، پوچتا نومۇرى: 844000
جايلاردىكى شىنخۇا كىتابخانىلىرى ساتىدۇ
شىنجاڭ شىنخۇا باسما زاۋۇتىدا بېسىلدى
فورماتى: 1168 ×850مم، 1/32، باسما تاۋىقى: 13.75
قىستۇرما ۋارىقى: 1
2001 - يىل 2 - ئاي 1 - نەشرى
2001 - يىل 2 - ئاي 1 - بېسىلىشى
تىراژى: 1—5000

ISBN7—5373—0819—5/H. 24